

VERHANDELING

VOOR HET JAER

MDCCXCIV.

PRYSVERHANDELINGEN

VAN HET

GENOOTSCHAP

TOT VERDEDIGING VAN DEN

CHRISTELYKEN GODSDIENST,

TEGEN DESSELFS HEDENDAEGSCHE

BESTRYDEREN.

VOOR HET JAAR 1794.

TE AMSTERDAM, HAERLEM EN IN 'S HAEGE.

Bij J. ALLART, C. VANDER AA, B. SCHEURLEER,

MDCCLXXXXVII.

VERHANDELING
VAN HET
GENOOTSCHAP
TOT VERDEDIGING VAN DEN
CHRISTELIJKEN GODSDIENST,

OPGERICHT IN 'S HAEGE.

VOOR HET JAER MDCCXCIV.

TE AMSTERDAM, EN IN 'S HAEGE,
BIJ J. ALLART EN B. SCHEURLEER,
MDCCXCVI.

Uitgegeeven na voorgaande visitatie en approbatie der Theologische Faculteit van 's Lands Universiteit te Leyden.

LEYDEN
den 14. *April* 1796.

BROËRIUS BROES,

Facult. Theol. Decanus.

PROGRAMMA.

Voor het Jaer 1794.

Uitgegeeven in April 1795.

Dirigeerende Leden van het Genootſchap, tot verdediging van den Christelijken Godsdienst opgericht in 's Graevenhaege, in aenmerking neemende, dat de Algemeene Vergadering, wegens de omſtandigheden des tijds, in het verleden Jaer 1794 niet gehouden is, hebben, in hunne voorjaers Vergadering, gehouden op Dingsdag den 7den April deezes Jaers, en volgende dagen, geoordeeld, dat zij, zoo aen de Schrijveren van ingezonden Verhandelingen, als aen de Correspondeerende en Honoraire Leden hunner Maetſchappije, ter vergoedinge van dat

* ge-

gemis, een verflag van de beoordeelinge der ontvangene Andwoorden op uitgefchreven Prijsvraegen en Voorftellen fchuldig waren, in die hoope, dat er in dit Jaer 1795 eene algemeene Vergadering zal kunnen gehouden worden. Zij berichten daerom bij deezen

1. Dat op fommigen der Vraegen en Voorftellen, in het Programma van 1792 of eerder opgegeeven, geene of geen voldoende Andwoorden zijn ingekomen.

a. Op het Betoog, dat de Leere aengaende den weg der Zaligheid door een Middelaer, niet alleen in de Boeken van het N., maer ook in die van het O. T. wordt voorgedraegen, en in die beiden, wat de hoofdzaeke betreft, dezelvde is, en dat ook om die rede de Schriften des O. Verbonds voor het Christendom van een uitneemend belang zijn; heeft het Genootfchap geene aen het oogmerk voldoende Andwoorden ontvangen; waerom dit Voorftel op nieuw wordt opgegeeven, om beandwoord te worden voor den eerften April 1796.

b. Er zijn ten Betooge der waeragtige en eeu-

eeuwige Godheid van den Perſoon des H. Geests, onder anderen, twee Verhandelingen ingezonden, beiden met de ſpreuk: *Niemand kan zeggen Jeſus den Heere te zijn, dan door den Heiligen Geest.* PAULUS. Welker eene begint met de woorden: *Men kan elken mensch, die de weetenſchappen* enz., en eindigt, *het welk op aerde nooit in een beſtendig aenſchouwen zal veranderd worden*; en welker andere aenvangt: *de Godlijke Openbaering heeft boven den natuerlijken Godsdienst* enz., wordende beſloten met den lofzang: *Veni Creator Spiritus*; welke Verhandelingen het Genootſchap met veel genoegen geleezen heeft, doch waerin of een meer opzettelijk Betoog, dat de H. Geest een waer Perſoon is, of meerdere nauwkeurigheid omtrend de aengehaelde plaetzen uit de Schriften der Kerkvaderen, of eene meer opzettelijke wederlegging der nieuwſte vijanden van de Godheid des H. Geests ontbreeken; waerom het Genootſchap, zoo anderen, als voornamelijk de gemelde Schrijvers, uitnoodigt, om hunne Andwoorden op de voorgeſtelde Vraege voor den eerſten September 1796 in te zenden.

c. De ingekomen Letterkundige Historie van de Formulieren van Eenigheid, en de Liturgien der Hervormde Nederlandsche Kerke, met leerzaeme aenmerkingen, is in alles niet zoo voldoende voorgekoomen, dat het Genootschap den Prijs daer aen heeft kunnen toewijzen; waerom dit Voorstel tegen het vervolg, zonder bepaeling van tijd, ter beandwoording blijft opgegeeven.

d. Op de meermael uitgeschreven Vraege over den Allegorischen en Zinnebeeldigen stijl der Oosterlingen heeft het Genootschap een Andwoord ontvangen, onder de spreuk: *bonum Theologum oportet bonum esse Grammaticum*, waer in veele bewijzen van de kundigheid, geleerdheid en belezenheid des Schrijvers zich opdoen, maer die echter niet genoeg beschaefd is voorgekomen, om, zoo als ze ligt, te worden uitgegeeven; waerom het Genootschap, ten einde dien Schrijver gelegenheid te geeven tot het nader overzien en beschaeven van zijn werk, denzelven, gelijk ook anderen, en bijzonder den Opsteller eener Verhandeling over hetzelvde onderwerp, onder de spreuk:

ſpreuk: *inter utrumque tene*, *medio tutiſſimus ibis*, waer van in 't Programma van 1791 met lof melding gemaakt is, uitnoodigt, om voor den eerſten April 1796 hunnen letterkundigen arbeid in te zenden.

e. Op de Vraege over den invloed van Jeſus eeuwige Godheid op de heiligmaeking en vertroosting der Christenen, in 't Programma van 1793 opgegeeven, geene voldoende Andwoorden zijnde ingekomen, blijft dezelve voor een onbepaelden tijd uitgeſchreven.

2. Dat op de derde Vraeg des jaers 1792, vorderende een betoog, dat God eigenlijk gezegde ſtraffen op de overtreedinge zijner wetten bedreigd heeft, en dat hij als Richter de zonde daedelijk ſtraft, onderſcheidene voortreffelijke Andwoorden zijn ingekomen, onder welke echter dat, het welk ten zinſpreuke heeft Ζῶν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργής, gekeurd is den uitgeloofden gouden eereprijs waerdig te zijn. Bij de opening van het geſloten briefje bleek, dat de Schrijver deezer Verhandeling is de Hoogeerw. Heer JOHANNES VAN VOORST, *Th. Doct. Hoogl. der*

H. Godgeleerdheid en Kerkelijke Geschiedenis, en Academieprediker te Franeker. Het Genootschap zal echter van sommigen der overige Andwoorden, inzonderheid van 't welk geteekend is met de Spreuk: Ἀγαπητοὶ μὴ πάντι πνεύματι πιςεύετε, het welk veele voortreffelijke aenmerkingen bevat, nuttig gebruik trachten te maeken.

3. Dat ter beandwoordinge aen de Voorstellen, in 't Programma van 1792 ten nutte van den gemeenen man drie verhandelingen zijn ingekomen, welke men den eereprijs van een zilveren Medaille of tien dukaeten heeft toegewezen.

a. Twee derzelve, het nut en vermaek van een Godsdienstig leeven betoogende, zijn in de Hoogduitsche taele geschreven; de eene geteekend: ἡ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφελιμος ἐςιν; de andere ten spreuke hebbende *Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces.*

Het bleek, dat de Schrijver van de eerste is de Heer FRIEDRICH TRAÜEGODT SCHMIDT, *Prediker te Wahren in 't Hertogdom Mecklenburg.*

En

En dat de andere is vervaerdigd door den Heer JACOB GERHARD ENGELS, *Prediker der Euangelisch-Gereformeerde Gemeente te Wald bij Solingen, in 't Hertogdom Berg.*

b. De derde Verhandeling geeft eene teekening van Joseph, in zijne kinderliefde en trouwe, geteekend met de Spreuk: *de beproevinge des geloofs is kostelijker dan des gouds*, zijnde, volgens het bijgevoegd briefje, van den Heer WILLEM VAN OOSTERWIJK HULSHOFF, *Proponent onder de Doopsgezinden, thans studeerende te Utrecht.*

4. Dat, behalven aen deeze, ook de uitgeloofden eereprijs van een zilveren Medaille of tien dukaeten is toegelegd aen de Schrijveren van eenige andere Verhandelingen over verscheidene onderwerpen.

a. Aen den Heer EELCO TINGA, *V. D. M. op 't Heerenveen in Friesland*, als Schrijver eener Verhandeling over de gemakkelijkheid der Euangelische plichten, onder de Spreuk: *leve fit, quod bene fertur, onus.*

b. Aen den Heer WILLEM VAN OOSTERWIJK HULSHOFF, *Proponent onder de Doopsgezinden, thans ſtudeerende te Utrecht*, als Opſteller van een Vertoog over het Wederzien, onder de zinſpreuk: *wij kennen ten deele, en wij propheteeren ten deele.*

c. Aen den Heer H. J. BEUSEKAMP, *Krankbezoeker te Zutphen*, als Schrijver eener Verhandeling, betiteld: Plan van Jeſus, ter uitvoeringe van zijne bediening op aerde, hebbende tot een onderſchrift, *zijt voorzichtig gelijk de ſlangen, ende oprecht gelijk de duiven.*

d. Aen den Vervaerdiger van een afbeeldſel van een regtgeaerd onderwijzer in den Godsdienst, en een voorſtel tot aenkweeking van zoodaenige en bevordering van hun werk, geteekend: *doch het zij vrede en waerheid in onze dagen*; welk ſtukje, bij verſcheidene anderen van dien aert, zoo in ons Land als elders uitgegeeven, naer het oordeel des Genootſchaps, met vrucht zal kunnen geleezen worden. — De Schrijver deezer Verhandeling, welke, volgens het geſchrevene in het bijge-

gevoegd briefje, redenen meent te hebben, om zijnen naem in hetzelve niet te openbaeren, wordt vriendelijk verzogt, zich aen den Secretaris des Genootschaps bekend te maeken.

Voorts hebben Dirigeerende Leden, behalven de bovengemelde Vraegen en Voorstellen, welke of voor een bepaelden, of voor een onbepaelden tijd worden uitgeschreven, als eene nieuwe Prijsvraeg besloten voor te draegen, met verzoek, dat de Andwoorden voor den eersten September des Jaers 1796 worden ingezonden. Namelijk

Een betoog van des menschen zedelijk bederf en onmagt ten goede, afgeleid uit de Rede en uit de Schrift, en verdedigd tegen hedendaegsche wanbegrippen.

En, daer het Genootschap, volgens het meermael aengekondigde, ook voor den gemeenen man wenscht nuttig te zijn, door Verhandelingen, naer de vatbaerheid van mingeoefenden geschikt, worden alle voorstanders van het waere Christendom, met aenbieding eener zilveren Medaille, daer toe uitgenoodigd, met vrijheid, om zulke stoffen te verkiezen, welke zij voor

onzen tijd gewichtig keuren, ook die, welke voorheen opgegeeven, maer noch niet beandwoord zijn, of zich te bepaelen tot het onderzoek: hoe kunnen de gemeenzaeme bijeenkomſten der Christenen tot waere ſtichting best worden ingericht?

Het Genootſchap belooft wederom een Eereprijs van een zilveren Medaille aen elken Schrijver, die voor den eerſten April 1796 aen hetzelve zal gezonden hebben

1. Eene wel bewerkte Verhandeling over eenig voornaem Leerſtuk, welk in onze dagen door de zoo genoemde nieuwe Hervormers beſtreden wordt.

2. Eene bondige wederlegging van eene der dwaelingen, welke door diezelvde Lieden thands verbreid worden.

3. Eene oordeelkundige opheldering en handhaeving van eene of meer voornaeme bewijsplaetzen uit het O. of N. T., bekend onder den naem van loca Clasſica, *tegen de nieuwer aenvallen of verdraejingen der hedendaegſche Beſtrijderen.*

4. Ee-

4. Eene bescheidene en duchtig wederleggende Recensie van eenig nieuwlings uitgekomen waerheid ondermijnend of Godsdiensthoonend Geschrift.

5. Of een wel gepast Vertoog over een gewichtig stuk van de beoefenende Godgeleerdheid.

De Schrijvers, die, door het beandwoorden van alle de gemelde Voorstellen, na den prijs dingen, worden verzogt, zich der kortheid en klaerheid te bevlijtigen, en hunne Verhandelingen, *in leesbaer Schrift*, liefst in de Nederduitsche of Latijnsche, of des noods in de Hoogduitsche Taele, met Romeinsche letters, vrachtvrij, te zenden aen den Secretaris des Genootschaps, D°. ADRIANUS VAN ASSENDELFT, *Predikant te Leyden*, en zich te schikken naer de voorwaerden, in vorige Programmata opgegeeven.

Het Genootschap verwacht voor den eersten September deezes jaers 1795 een beknopt Vertoog, waer in de voornaemste bewijzen voor de leere der Godlijke Drieëenheid opgegeeven, naer de regelen eener gegronde Uitlegkunde ontvouwd, en tegen de bedenkingen der hedendaegsche bestrijderen aengedrongen en gehandhaefd worden.

Ook

Ook blijven de Vraegen in de Programmata van 1791, 1792 en 1793 uitgeſchreven, en noch niet beandwoord, voor als noch opgegeeven.

Het Genootſchap behoudt aen zich het recht, om, naer goedvinden, en ten algemeenen nutte, gebruik te maeken van alle de inkomende Verhandelingen, en dezelve, ſchoon 'er de Prijs niet aen is toegewezen, geheel of ten deele gemeen te maeken, 't zij met bijvoeging der Zinſpreuken, door de Schrijvers gebruikt, 't zij met uitdrukking van hunne Naemen, indien zij, daertoe verzogt wordende, dezelve gelieven te openbaeren.

VER-

VERHANDELING

TEN BETOOGE

DAT GOD EIGENLIJK GEZEGDE STRAFFEN OP DE OVERTREDING ZIJNER WETTEN BEDREIGD HEEFT, EN DAT HIJ, ALS RICHTER, DE ZONDE DADELIJK STRAFT.

DOOR

JOHANNES VAN VOORST,

THEOL. DOCT. HOOGLEERAAR DER H. GODGELEERDHEID EN KERKELIJKE GESCHIEDENIS, EN ACADEMIE-PREDIKER TE FRANEKER.

AAN WIEN DE GOUDEN EEREPRIJS IS TOEGEWEZEN.

VERHANDELING

TEN BETOOGE

DAT GOD EIGENLIJK GEZEGDE STRAFFEN OP DE OVERTREDING ZIJNER WETTEN BEDREIGD HEEFT, EN DAT HIJ, ALS RICHTER, DE ZONDE DADELIJK STRAFT.

INLEIDING

EN

VOORBEREIDENDE AANMERKINGEN.

Welke Begrippen, in deze Verhandeling, ter toetſe gebragt worden.

De Christenen hebben, eeuwen lang, den Heere Jeſus Christus, als den Zaligmaker der wereld, die, door zijn lijden en dood, bevrijding van welverdiende ſtraffen en de eeuwige zaligheid voor zondaaren verworven heeft, hulde gedaan, en in deze Leer de redelijkſte geruststelling en dringendſte aanſporing tot Christelijke deugd gevonden. De heftige tegenſpraak van *Socinus* en eenige anderen, die, in de zestiende eeuw, een nieuw leerſtelſel ter baan bragten, was

 geen-

geenzins in ſtaat, om deze troostvolle Leer te doen vervallen. Verſtandige Godgeleerden lieten er zich des te minder door ontrusten, nadat *Grotius*, in zijne verdediging van de Leer der genoegdoening, het Goddelijk plan, om ſtrafſchuldige zondaars, door den dood van Jeſus, te behouden en tot eenen altoosduurenden gelukſtaat te verheffen, zoo verklaard had, dat er niets Gode meer waardig, en meer overeenſtemmend met alle Deszelfs luisterrijke volmaaktheden en met den geest van 't Christendom, ſcheen te kunnen gedacht worden.

Na vele andere mislukte pogingen, om deze weldadige Leer uit het getal der geloofswaarheden uittemonſteren, hebben ſommigen, in onzen tijd, gemeend eindelijk een weg gevonden te hebben, om dit oogmerk veel gemakkelijker te bereiken.

Men behoeft, naar hun oordeel, alleenlijk den voornamen grondſlag, waarop het gewoone leerſtelſel rust, aantetasten, om het geheele gebouw te doen inſtorten. Men ſtelle ſlechts, in de plaats van het gewoone, ook door *Socinus* onvoorzichtig aangenomen denkbeeld van goddelijke ſtraffen, dat ten eenemaal valsch is, gezondere begrippen daaromtrent vast, weldra zal de Leer der verlosſing van de ſtraffen der zonde door 's Heilands plaatsvervangend lijden de tegenſtrijdigheid zelve bevonden worden. Het

Het lust ons, naar aanleiding eener onlangs door het achting waardig *Haagsch Genootschap*, *ter verdediging van den Christelijken Godsdienst*, voorgestelde vraag, deze zeker niet van allen schijn ontbloote, en mogelijk nog niet opzetlijk genoeg onderzochte begrippen ter toetse te brengen.

Derzelver verdediging hebben inzonderheid *Eberhard* (*a*), *Steinbart* (*b*), en *Bahrdt* (*c*) op zich genomen. Veele andere treeden in hun voetspoor, waarvan eenigen in 't vervolg zullen genoemd worden. Ondertusschen komt hun de eer der uitvinding niet toe. De beruchte *Dippel*, nergens, zoo veel ik wete, door hun genoemd, heeft dezelfde denkwijze over de goddelijke straffen, in het begin van deze eeuw, reeds geopperd, en op soortgelijke manier, tot bestrijding van de Leer der verlossing, gebruikt (*d*). Volgens

(*a*) In *neue apologie des Socrates*, 1772, 1776, 1778, 1788. Nederd. Uitg. 1773.

(*b*) In *sijstem der gluckseligkeitslehre*, 1778, 1780. Nederd. Uitg. 1781.

(*c*) In verscheidene schriften; maar vooral in *apologie der vernunft; in bezug auf die Christliche versohnungslehre*, 1781: waarvan hij algemeen voor den Schrijver wordt gehouden.

(*d*) Men vindt zijne voornaamste leerstellingen versameld

gens *Eberhard* zou *Plato* er eveneens over gedacht hebben (*e*). Doch deze overeenſtemming is meer ſchijnbaar, dan wezenlijk (*f*). Met meer recht zou hij zich op *Seneca* en andere Stoicijnen hebben kunnen beroepen (*g*).

Het voorname hoofdpunt, waarin bovengenoemde Schrijvers en andere, die hen volgen, overeenkomen, is, dat goddelijke ſtraffen voor iets weldadigs moeten gehouden worden.

Zeer ſterk heeft *Dippel* zich reeds daarover uitgedrukt. Naar zijne gedachte is de oneindig goede God, ten aanzien van zijne ſchepſelen, niets dan loutere liefde, die hun onmogelijk iets kan

meld in *de Wederlegg. Godgeleerdh.* van *Stapfer*, IVde deel. H. XV. Die meer van hem begeert te weten, kan te regt raken bij *Mosheim*, *Hiſt. Eccleſ.* Sæc. XVII. Sect. II. P. 2. c. 1. §. 33. en *Walch Religionsſtreitigk. der Evang. Luth. Kirche*, Th. V. ſ. 1010.

(*e*) t. a. p. I. ſ. 120. II. 10.

(*f*) Men zie *C. A. Doederlein*, (wel te onderſcheiden van *J. C. Doederlein*, die onder ons meer bekend is,) *Theol. Abhandl.* III. §. 115. *Eberhard* zelf heeft aangetoond, dat *Plato* zich niet gelijk is, t. a. p. II. 524—527.

(*g*) *Seneca de benef.* L. IV. c. 19. *de Ira* II. 27. Andere plaatzen bij *Doederlein* t. a. p. §. 116, 117. en *Meiners Hiſtor. doctr. de vero Deo*, p. 491—495.

In de vierde eeuw beweerden de navolgers van zekeren

kan aandoen, het geen zelfs maar eenigzins tot derzelver schade en nadeel zou strekken. Hij zoekt, door 't geen de menschen als straffen aanmerken, altijd hun beste (*h*).

De straffen der zonde hebben, volgens *Steinbart*, altijd iets weldadigs. Zij moeten heilzaame bedoelingen hebben, en tot verbetering dienen. Het is onmogelijk, dat God het oogmerk der verbetering niet zou bereiken (*i*).

De Schrijver van de *Apologie der vernunft* houdt de goddelijke straf voor niets anders, dan voor de wijze en weldadige aanwending van het kwaad, dat van zelfs op de zonde volgt, ten beste der menschen, zoodat, het geen men straffen noemt, veeleer weldaden zijn (*k*).

De goddelijke straffen, zegt *Eberhard*, zijn wel iets kwaads, maar worden te gelijk goed, door deszelfs geschiktheid tot oogmerken, die overwegend goed zijn, en zonder hetzelve niet kunnen bereikt worden. Indien het er zoo niet mede

ren *Colluthus* in Ægijpte, door *Philastrius* en *Augustinus* op de ketterlijst geplaatst, dat niemand eenig kwaad van God wordt aangedaan; doch hun waar leerstelsel ligt in het duister.

(*h*) Bij *Stapf.* t. a. p. §. 196, 199.

(*i*) t. a. p. §. 58, 63, 64.

(*k*) §. 50, 36, 71.

mede gesteld ware, dan zouden het vergeefsche kwellingen voor gevoelige schepselen en wreedheden zijn, die den naam van straffen niet verdienen. Gods wijsheid en goedheid vorderen, dat de straffen de grootst mogelijke nuttigheid hebben. Zij moeten deswegens, en kunnen ook altijd ten beste van hun, die gestraft worden, dienen. Zij zijn een geluk voor den gestraften; een geluk, dat hij zich zelven mag toewenschen, en 't geen hij, bijaldien hij zich zelven op eene verstandige wijs bemint, moet te gemoet gaan. De straf, wel verre van den zondaar eenigzins ongelukkig te maken, is veel meer de grootste, ja de eenige weldaad, die hem kan te beurt vallen. En daar voor zal hij ze zelfs erkennen, zoodra hij zijn waar voordeel begint te kennen, en dat geen te schatten, 't welk hem werkelijk ten beste strekt (*l*).

Hieruit neemt men nu, dat de ongerijmdheid van de Leer der te weeggebragte verlossing van verdiende straffen van zelfs moet volgen. Zij rust,

(*l*) t. a. p. I. 113—116. II. 264. I. 118. Hiermede stemmen ook *Ammon*, *biblische Theologie*, I. f. 103. II. 359. *P. van Hemert*, *Brieven aan een Vriend*, bl. 127. *Niemeijer*, *Popul. und Prakt. Theol* §. 51. en verscheidene andere hedendaagsche Godgeleerden in de hoofdzaak samen.

rust, zegt men, op verwarde en verkeerde begrippen van God en van de goddelijke ſtraffen (*m*). Het zou vreemd luiden, iemand te verlosſen van weldaden (*n*). Is verbetering het oogmerk der goddelijke ſtraffen, dan is het de tegenſtrijdigheid zelve, dat een ander, dan hij, die er door verbeterd moet worden, dezelve zou dragen. Want de verbetering wordt niet uitgewerkt door de bloote beſchouwing, maar door het onaangenaam gevoel van het verband tusſchen de ſtraf en het bedreven kwaad (*o*).

Om nu dit denkbeeld van goddelijke ſtraffen, als iets weldadigs, goed te maken, wil men eigenlijke en oneigenlijk gezegde ſtraffen, menſchelijke en goddelijke ſtraffen zorgvuldig onderſcheiden hebben.

Volgens den Schrijver van de *Apologie der vernunft* kan men niet, dan in een oneigenlijken zin, goddelijke ſtraffen aannemen. Eigenlijke ſtraf is alleen zoodanig kwaad, het welk van een richter, om de overtreding der wet, wordt toegezonden. Zoo ſtraft God geenzins. Het geen men oneigenlijk goddelijke ſtraf noemt, is het wijs

(*m*) *Dippel* bij *Stapfer* §. 199, 200. *Steinbart* §. 56, 58, 59, 60, 66.

(*n*) *Apol. der Vern.* ſ. 71. *Steinbart* §. 58.

(*o*) *Eberhard* I. 122—124. II. 268—270.

wijs en weldadig gebruik, het welk God, als een wijs en liefderijk Vader, van het kwaad, dat van zelfs op de booze daad volgt, maakt ten beste der menschen. Het heeft dit alleen met straffen gemeen, dat het een kwaad is, dat op de zonde volgt. Straf bij God is voor het overige geheel iets anders, dan straf bij menschen (*p*).

Hierin komen allen, wier denkwijze ik boven heb opgegeven, overeen, dat goddelijke straffen geheel in natuur verschillen van 't geen men straf noemt onder de menschen, en wel voornamelijk, in dit opzicht, dat menschelijke straffen van een richter, tot handhaving van het gezag der wet toegezonden worden, terwijl God in tegendeel nooit straft, als Richter, maar als een Vader zijne kinderen ten hunnen beste (*q*).

Ziedaar het nieuwe leerstelsel omtrent de goddelijke straffen, waartegen het bedoelde voorstel zal ingericht zijn, om te betogen,

Dat God eigenlijk gezegde straffen op de overtreding zijner wetten bedreigd heeft, en dat Hij, als Richter, de zonde dadelijk straft.

Na-

(*p*) f. 34—36, 45—51.

(*q*) Eenige stellingen, hiertoe betrekkelijk, zullen in 't vervolg opgegeven worden.

Nadere bepaling van den ſtaat des geſchils.

Om allen woordenſtrijd, zoo veel mogelijk, te vermijden, en den ſtaat des geſchils nader te bepalen, dient vooraf het waare denkbeeld van eigenlijk gezegde ſtraffen, en wel inzonderheid van richterlijke ſtraffen, eenigzins nader verklaard te worden.

Wat noemt men onder de menſchen eigenlijk ſtraf, en wel inzonderheid richterlijke ſtraf? In een eigenlijken zin noemt men onder de menſchen alleen zoodanig kwaad ſtraf, het geen iemand, om de overtreding eener wet, tot handhaving van die wet wordt toegezonden. Men kan onderſcheid maken tusſchen ſtraf en tucht. Vaders oefenen tucht omtrent hunne kinderen. Straffen is inzonderheid het werk van richters. Maar dit onderſcheid wordt altijd niet in acht genomen. Men noemt ook vaderlijke kaſtijdingen dikwijls ſtraffen, en zij kunnen in de daad voor eigenlijke ſtrafoefeningen gehouden worden. Zij gaan wel altijd gepaard met liefderijke oogmerken; maar hebben echter dit gemeen met richterlijke ſtraffen, dat ze om de overtreding der vaderlijke bevelen, en tot handhaving derzelven aangedaan worden.

Wat moeten wij dan nu, geſteld zijnde, dat God eigenlijk gezegde ſtraffen bedreigd heeft,

en dadelijk ſtraft, door zulke goddelijke ſtraffen verſtaan? Zeker iets van dezelfde of ſoortgelijke natuur. Eene volkomene gelijkheid komt nooit in aanmerking, wanneer wij met woorden, van het menſchelijke ontleend, van God ſpreken.

Zal er dan iets dergelijks, het geen men onder de menſchen eigenlijk ſtraf noemt, erkend worden ook van God te komen, dan zal men *vooreerst* aan iets kwaads, en dus zeer zeker aan iets anders, dan aan eigenlijk gezegde weldaden en zegeningen moeten denken. In menſchelijke ſtraffen kan ook iets weldadigs doorſtralen; zwaare ſtraffen zelfs kunnen, door hare gezegende uitwerkingen, de grootſte zegeningen worden; maar de ſtraf op zich zelve is iets kwaads, en zo min een weldaad, als het afſnijden van een onzer ledematen, waardoor ſomtijds ons leven kan behouden worden, op zich zelven als een zegen kan aangemerkt worden. Eveneens zouden ook eigenlijk gezegde goddelijke ſtraffen tot de weldadigſte einden, zoo voor anderen, als voor de geſtraften, kunnen ſtrekken; maar ſtraffen, als zoodanig, zijn geen weldaden.

Ten tweede, wil men eigenlijk gezegde goddelijke ſtraffen aannemen, dan moeten wij ons zoodanig kwaad voorſtellen, het geen van God, om de overtreding zijner wetten, en tot handhaving derzelven, wordt toegezonden.

Zoo

Zoo wij al toeſtemden, dat de goddelijke ſtraffen, in alle opzichten, beter met vaderlijke kaſtijdingen, dan met richterlijke ſtrafoefeningen kunnen vergeleken worden, dan zouden wij nog, om gezegde rede, het denkbeeld van eigenlijke ſtraffen niet behoeven te laten varen. Zoodra men toch Gods vaderlijk gezag erkent, en toeſtaat, dat Hij, als de Vader der menſchen, gehoorzaamheid van hun vordert, als van zijne kinderen, dan volgt ook van zelfs, dat al het kwaad, 't welk Hij hun, ter handhaving van het gezag zijner vaderlijke bevelen, laat toekomen, met den naam van eigenlijke ſtraffen kan beſtempeld worden.

Wil men echter nog een ſtap verder gaan, en beweeren, dat God ook ſtraft, als Richter, dan erkent men in God daarenboven een gezag van ſoortgelijken aart, als het gezag van een Oppergebieder onder de menſchen, die tevens wetgever en richter is, en in die betrekking de overtreding van vastgeſtelde wetten, tot handhaving van zijn oppergezag, ſtraft.

Voorloopige opheldering van den bijbelſchen ſpreektrant over de goddelijke ſtraffen.

De Schrijvers van het N. T. ſchijnen het denkbeeld van richterlijke ſtraffen daardoor merkelijk

te

te begunſtigen, terwijl zij zich omtrent goddelijke ſtraffen van denzelfden ſpreektrant, als van richterlijke ſtraffen onder de menſchen, gewoon zijn te bedienen. Met de meest gebruikelijke Griekſche woorden, omtrent richterlijke ſtrafoefeningen (*r*), worden zoo wel goddelijke als menſchelijke ſtraffen uitgedrukt (*s*). Het zelfde woord, dat Paulus (*t*) gebruikt van de ſtraf, die de Overheid als Gods dienaresſe aan den genen, die kwaad doet, uitoefent, komt bij denzelfden Apostel voor van goddelijke ſtraffen (*u*). Ge-

(*r*) Κόλασις, κολάζεσθαι, τιμωρία, τιμωρεῖν.

(*s*) Men vergel. 2 Pet. II: 9. Matth. XXV: 46. Hebr. X: 29 met Hand. IV: 21, XXII; 5, XXVI: 11. Voorbeelden uit ongewijde Schrijvers zijn door *Reiske ad Oratt. Græc.* VI: 899, XII: 468, 744, en anderen verſameld Τιμωρία wordt, als *eene richterlijke ſtraf*, van *eene vaderlijke tuchtiging*, (νουθεσία), onderſcheiden bij *Diod. Sic.* L. I. 77. en, in dien zin, met κόλασις verwisſeld, ibid. I: 65, XX: 70. Men zie ook 2 Maccab. VI: 12, 14, 26. *Sapient.* XVIII: 8, 11. Het onderſcheid, dat ſommigen in het gebruik van deze woorden wilden gemaakt hebben, (waarvan *A. Gellius* melding maakt N. A. VI: 14), wordt zelden in acht genomen, en is in den ſtijl van het N. T. geheel onbekend.

(*t*) Rom. XIII: 4, 5.

(*u*) Rom. II: 5, III: 5. 1 Theſſ. I: 10, V: 9. Onze Nederl. Overzetters hadden in alle deze plaatſen, even als Rom. XIII: 4, 5, het Gr. woord (ὀργὴ) lie-

ver

Gelijk hij de Overheid beſchrijft, als *een wreekſter* van het kwaad, zoo noemt hij God, met hetzelfde woord, *een wreeker* van alle ondeugende handelingen (*w*), en ſchrijft aan God meermaalen *wraak* toe (*x*), dat is, gelijk het elders verklaard wordt (*y*), eene heilige zucht tot rechtvaardige vergelding, met hetzelfde woord, het geen bij Petrus voorkomt van de ſtraf of wraak, die de Overheid gewoon is te oefenen (*z*).

Het

ver *ſtraf*, dan *toorn*, moeten vertalen. Men noemt dikwils de oorzaak, terwijl men hare uitwerking bedoelt. Zoo wordt *toorn*, (het misnoegen door de overtreding verwekt) in den bijbelſtijl, veelmalen gebruikt voor de dadelijke uitwerking van den toorn, dat is, voor de ſtraf, en wel eigenlijk gezegde ſtraf zelve. Vergel. *Glasſius Rhetor.* ſ. p. 827. edit. *Dath.*

(*v*) Rom. XIII: 4. (*w*) 1 Theſſ. IV: 6.

(*x*) 2 Theſſ. I: 8. Rom. XII: 19.

(*y*) Rom. XII: 19, vergel. met Deut. XXXII: 35. Jeſ. XXXIV: 8.

(*z*) 1 Br. II: 14. Van ſoortgelijken aart zijn de ſpreekwijzen *ſtraf lijden*, *ſtraf dragen*, (δίκην τίειν, δίκην ὑπέχειν), 2 Theſſ. I: 9. Jud. 7. conf. *Wetſten.* ad h. l. De goddelijke ſtraffen worden onder het denkbeeld van *ſlagen* voorgeſteld Luc. XII: 48. Openb. XXII: 18. en elders. Men vindt dit anders van richterlijke ſtraffen onder de menſchen, Hand. XVI: 23. *In het oordeel zijn*, *over zich een oordeel halen*, zijn ſpreekwijzen van het ondergaan van richterlijke ſtraffen, Luc. XXIII: 40. Rom. XIII:

Het is onloochenbaar, dat de Bijbelschrijvers de goddelijke straffen ook wel somtijds als vaderlijke tuchtigingen, die eene allerheilzaamste uitwerking hebben, doen voorkomen (*a*). Maar zij noemen ze dan evenwel ook straffen, en dat wel somtijds met dezelfde bewoordingen, die anders van richterlijke straffen gebruikt worden (*b*). Zij leeren ons tevens, dat zulke Goddelijke tuchtigingen niet zoo zeer op zich zelven een weldaad zijn, als wel door de gevolgen, daar zij toch, terwijl ze ondervonden worden, geen stof tot vreugde, maar tot droefheid zijn, en eerst daarna eene vreedzaame vrucht der gerechtigheid

XIII: 2. Daar men het woord *straf* ook wel, in onze Vertaling, had mogen gebruiken. Eveneens is *het oordeel dragen*, Gal. V: 10, *goddelijke straf ondergaan. Het eeuwig oordeel*, Marc. III: 29, *de eeuwige straf.* Zoo neme men ook *oordeel* voor *straf*, 1 Tim. III: 6. Jer. XLVIII: 21. Hos. X: 4. *Oordeelen* en *richten* voor *straffen*, Hand. VII: 7. Ezech. VII: 8, XXXVIII: 22. *Boek der Wijsheid*, XI: 9. *Veroordeelen* in denzelfden zin, Rom. VIII: 3. 2 Pet. II: 6. 1 Cor. XI: 32.

(*a*) Job V: 17, 18. Spreuk. III: 11, 12. Ps. XCIV: 10, 12, 13. Hebr. XII: 5—8. 1 Pet. IV: 12—19. Openb. III: 19.

(*b*) Men vergel. Hebr. XII: 5—11. Openb. III: 19. 1 Pet. IV: 17 met Luc. XXIII: 16, 40. Joann. XIX: 1.

heid voor hun, die door dezelven geoefend zijn, opleveren (*c*). Maar deze en dergelijke weinige plaatzen zijn de eenige niet, waaruit wij, met *Eberhard* (*d*), de geheele bijbelſche Leer omtrent de goddelijke ſtraffen moeten opmaken. Men kan er geenzins uit beſluiten, dat God nimmer als Richter ſtraft. Het is er zoo verre van af, dat integendeel ſomtijds zulke vaderlijke kastijdingen, in eene en dezelfde plaats, uitdrukkelijk van een ander ſoort van goddelijke ſtraffen, die ſtoute verachters van Gods oppergezag treffen, en meer overeenkomst hebben met richterlijke ſtrafoefeningen, onderſcheiden worden (*e*). Aan welk ſoort van goddelijke ſtraffen vele reeds bijgebragte plaatzen en menigvuldige andere ons veeleer, dan aan vaderlijke tuchtigingen, doen denken.

Of

(*c*) Hebr. XII: 11. 1 Pet. I: 6.

(*d*) *Neue Apol.* II. 166, 264.

(*e*) *Als wij geoordeeld worden, zoo worden wij van den Heere getuchtigd, opdat wij met de wereld niet zouden veroordeeld*, dat is, *geſtraft worden*, 1 Cor. XI: 32. *Als getuchtigd, en niet gedood*, 2 Cor. VI; 9. Zeer duidelijk is ook deze onderſcheiding in het *Boek der Wijsh.* XI. 10, 11.

Of men zich God mag voorſtellen, als den algemeenen Wetgever en Richter der menſchen.

Dat de heilige Schrijvers met de opgenoemde ſpreekwijzen, en ſoortgelijke andere, waarvan ik vervolgens zal melding maken, eigenlijk gezegde goddelijke ſtraffen, en niet zelden richterlijke ſtrafoefeningen bedoeld hebben, zal minder bedenking onderhevig zijn, als wij bewezen hebben, dat zij ons God voorſtellen, als den algemeenen Wetgever en Richter der menſchen.

Met dit denkbeeld is het waare begrip der goddelijke ſtraffen, zoo als wij ons dat voorſtellen, en in 't vervolg nader zullen zoeken te ſtaven, zoo nauw verbonden, dat het ten uiterſten noodig zij, dit vooraf op goede gronden vast te ſtellen.

Men heeft de voorſtelling van God, als Wetgever en Richter, vlak uit tegengeſproken, en zich veel moeite gegeven, om dit denkbeeld, als geheel ongegrond en onbeſtaanbaar met de natuur van het hoogſte en beste Wezen, te doen voorkomen. En daarom kan men dan ook bij God aan geene richterlijke ſtraffen denken.

Wij moeten ons, zegt men, God niet voorſtellen als een Heer en Souverain, die, door het geven van wetten, gehoorzaamheid voor zich vor-

vordert, maar als het hoogste goed, dat zich zelven daardoor wil mededeelen aan zijne schepselen (*f*). Gods heerschappij is geenzins die van een Heer over zijne onderdaanen, maar geene andere, dan die van een Vader omtrent zijne kinderen (*g*). Men moet den Vader der menschen niet met den oneigen naam van Richter bestempelen (*h*). Goddelijke wetten zijn van een geheel anderen aart, dan 't geen men eigenlijk wetten noemt onder de menschen. Zij zijn niets anders, dan liefderijke onderwijzingen, vermaaningen en raadgevingen van den Vader aller menschen aangaande den weg der gelukzaligheid, die in zich zelven zoo eerwaardig zijn, en hun eigen gezag zoo medebrengen, dat zij door geene bedreigingen en strafoefeningen behoeven gehandhaafd te worden (*i*). God straft dus niet als Richter, maar gelijk een Vader zijne kinderen (*k*).

Men

(*f*) *Dippel* bij *Stapf*. §. 198, 204.

(*g*) *Töllner Theolog. Untersuch.* II. 1. s. 54, 117.

(*h*) *Apol. der Vern.* s. 51, 61.

(*i*) *Apol. der Vern.* s. 58, 59. *Steinb.* t. a. p. §. 55. *Bundel van Godgel. Wijsg en Zedek. Mengelingen*, (Haarlem 1790), III St. bl. 281.

(*k*) *Apol. der Vern.* s. 51—61. *Töllner* t. a. p. s. 103. *Henke Lineam. Instit. Fidei Christ.* §. 42. De voorstelling van Gods wetten, als raadgevingen, heeft ook

 The-

Men ſtaat toe, dat God wel in de Schriften des O. V. menigmaal als Wetgever en Richter wordt voorgeſteld. Maar die ſpreektrant zal geſchikt zijn naar de ruwe manier van denken van die onbeſchaafde tijden, en alleen betrekking hebben op de Joden. Jeſus en zijne Apostelen zullen ons God veel beter hebben leeren kennen, als den liefderijken Vader van alle menſchen (*l*).

Over de onwaardige verkleining van het gezag der Schriften des O. V, die men voor ons Christenen, ook ten aanzien van de Leer der goddelijke ſtraffen, niets wil laten bewijzen, zal in 't vervolg meer opzetlijk gehandeld worden. Hier wil ik alleen, tot ſtaving van dezen vasten grondſlag dier gewigtige Leer, de overeenſtemming van de Schrijvers des O. en N. T., in de voorſtelling van God als Wetgever en Richter, aanwijzen, en de gepastheid van dit denkbeeld tegen ingebragte bedenkingen verdedigen.

De Schrijvers van het O. T. doen het Opperwezen, niet ſlechts met opzicht tot het Joodſche Volk,

Thomaſius, *Wolff* en anderen verdedigd, zonder echter daarom eigenlijk gezegde goddelijke ſtraffen te loochenen.

(*l*) *Steinb.* §. 32, 55, 58, 62, 63. *Apol. der Vern.* ſ. 51, 61. *Henke* l. c.

Volk, als een Wetgever en Richter voorkomen, maar ſtellen God voor als den Richter der gantſche aarde, die de overtreding zijner wetten, onder alle natien, rechtvaardig 't huis zoekt, ook de inwendige geſteldheid van het hart in aanmerking neemt, en een iegelijk vergeldt naar zijne werken (*m*).

In het N. T. wordt diezelfde ſpreekmanier, niet alleen omtrent het Joodſche Volk nagevolgd (*n*), maar ook betrekkelijk gemaakt tot alle menſchen. De regels van ons doen en laten worden van God, als Wetgever, afgeleid, en aangemerkt, niet ſlechts als wijze en vriendelijke raadgevingen, maar als voorſtellingen van Gods wil, als goddelijke wetten en geboden (*o*), die zoo wel heilig en rechtvaardig, als goed, zijn (*p*), en die elk ſchuldig is te volbrengen (*q*). Die dit doet, gehoorzaamt

en

(*m*) Gen. XVIII: 25. Pſ. XCIV: 1, 2. Jeſ. XXXIV: 1—8. Jerem. LI: 56. XI: 20. XVII: 10. Pſ. VII: 10—12.

(*n*) Matth. XV: 3, 4. Rom. IX: 4. Hebr. IX: 19, 20. X: 28—30.

(*o*) Rom. XII: 2. Epheſ. V: 17. Gal. VI: 2. 1 Cor. VII: 10. Joann. XV: 14.

(*p*) Rom. VII: 12.

(*q*) Luc. XVII: 10. 1 Joann. IV: 11.

en dient God (*r*). Maar die zedelijk kwaad doet, onderwerpt zich niet aan Gods wet (*s*); hij is een overtreder der wet, zonder welke geen overtreding plaats heeft (*t*). Daardoor benadeelt hij niet alleen zich zelven (*u*), maar onteert God (*v*), en brengt dus een ſchuld, (eene verbintenis tot het dragen van ſtraf,) op zich (*w*). Hij is, volgens Gods recht, ſtrafwaardig (*x*). God wordt uitdrukkelijk *onze eenige Wetgever* genoemd (*y*); een *Richter van allen* (*z*), die, zonder aanneming des perſoons, naar een ieders werk oordeelt, en een iegelijk vergelding laat toekomen (*a*); die zijn rechtvaardig oordeel eens plegtig zal openbaar maken, wanneer Jeſus Christus, wien Hij de uitvoering van het jongſte gericht heeft overgegeven, zal komen, om levendigen en dooden te oor-

(*r*) Hand. V: 29. Rom. VI: 16—22. 1 Theſſ. I: 1, 9. Coloſſ. III: 24.

(*s*) Rom. VIII: 7.

(*t*) Jac. II: 9—11. Rom IV: 15.

(*u*) Jac. I: 15. Rom. VI: 21.

(*v*) Rom. II: 23.

(*w*) Rom. IV: 15. Jac. II: 9, 10.

(*x*) Rom. I: 32. 1 Theſſ. IV: 6.

(*y*) Jac. IV: 12.

(*z*) Hebr. XII: 23.

(*a*) 1 Pet. I: 17. Rom. II: 6.

oordeelen (*b*). Voor den richterſtoel van dezen algemeenen Richter zullen wij allen geopenbaard worden, om wegtedragen, naar 't geen een iegelijk gedaan heeft, het zij goed, het zij kwaad (*c*). Deze Leer predikte Paulus, zoo wel in den Areopagus te Athene, als elders: daar hij zich ten minſten naar den Joodſchen leertrant niet behoefde te ſchikken (*d*). Alle de Apoſtoliſche Schriften zijn er mede doorweven, en bevatten eene gepaste aanwijzing van zeer gewigtige plichten, die er uit afgeleid worden.

Wat ſtrijdigheid is er toch in deze voorſtelling van God, als onzen Wetgever en Richter, te vinden? Zijn alle redelijke wezens, die buiten God beſtaan, niet zijne ſchepſelen, die aan Hem hun aanzijn en alles verſchuldigd zijn, en door zijnen invloed alleen kunnen in ſtand blijven, en onophoudelijk moeten beſtuurd worden? Volgt daaruit niet van zelfs en noodzakelijk het hoogst oppergezag en welgegrond recht, om wetten voorteſchrijven, en gehoorzaamheid te vorderen? Zoo men toeſtaat, dat God de hoogſte Opperheer der wereld is, hoe kan men te

(*b*) Rom. II: 5. Joann. V: 27—30. Hand. X: 42.
(*c*) Rom. XIV: 10, 12. 2 Cor. V: 10. 2 Tim. IV: 8. Jac. II: 12, 13.
(*d*) Hand. XVII: 31.

te gelijk eigenlijk gezegde goddelijke wetten loochenen? Volgt niet uit de eerste stelling de tweede, en dus de erkentenis van Gods wetgevend oppergezag, en van de noodzakelijkheid van wetten, om er redelijke schepselen naar te bestieren? Is daarmede wederom de richterlijke waardigheid niet onafscheidelijk verbonden? Moeten zij, die zoo geheel van Gods wil afhangen, niet aan Hem altoos verantwoordelijk zijn over hunne daden? Is 't mogelijk, dat Hij de overtreders zijner wetten, met dezelfde goedkeuring, beschouwe en behandele, als zijne oprechte en standvastige vereerers? Wat ongerijmdheid is er in, dat Hij een tijd bestemd heeft, wanneer Hij zich meer kennelijk, als den Opperrichter der wereld, zal vertoonen, en het onschendbaar gezag zijner wetten, door rechtvaardige vergeldingen, allernadrukkelijkst handhaven?

Er is dan geen rede, om den voorgestelden spreektrant der heilige Schrift te verlaten. Het bijbelsch denkbeeld, 't welk ons God voorstelt als onzen Wetgever en Richter, is juist en welgegrond. Het rust op de natuur van God zelve en op de natuurlijke betrekking, waarin alle menschen tot God staan, die nimmer kan ophouden.

Of moeten alle deze uitspraaken, overeenkom-

stig

ſtig met andere grondbeginſelen der gezonde rede, verklaard worden? Laat ons zien, of deze voorgewende grondbeginſels der rede zoo onweerſprekelijk zijn, als men ze heeft doen voorkomen.

De gezonde rede, zegt men, leert, dat Gods opperregeering van eene andere natuur zijn moet, dan die van aardſche regeerders. De oppermacht, welke dezen bekleeden, berust eigenlijk bij het volk, het welk zij vertegenwoordigen, en in wiens naam zij, ten gemeenen beste, het bewind voeren, terwijl 's volks toeſtemming daartoe vereischt, immers altijd vooronderſteld wordt. Niets van dien aart zal bij Gods opperregeering plaats vinden. Hij is, zonder de toeſtemming van zijne ſchepſelen te behoeven, hun onafhanglijk Opperheer, die aan niemand verantwoording ſchuldig is. Zoodra 'er ſchepſelen zijn, is God, aan wien zij hun aanwezen te danken hebben, van zelfs hun Opperheer, gelijk een vader door de natuur zelve gezag heeft over zijne kinderen. God regeert dus zijne ſchepſelen, niet als een Regent zijne onderdaanen, maar als een Vader zijne kinderen (*e*).

Daar-

(*e*) Men zie *Dippel* en anderen, boven aangeh. *Töllner Theol. Unterſ.* II. 1. 127—130, 134—138. *Eberh. neue Apol.* II: 259.

Daarenboven, bij een aardsch regent komt niet zoo zeer het welzijn van ieder zijner onderdaanen, maar van de geheele maatſchappij, over welke hij het bewind voert, in aanmerking, en dikwijls is eigen belang en de handhaving van verkregen gezag deszelfs eenige toeleg, al ſtrekt zulks tot krenking van 's volks wettige rechten. Een regtgeaart vader daarentegen behartigt de welvaart van ieder zijner kinderen, en zoekt alleenlijk hun waar geluk. Zoo ſlaat ook God, met de liefderijkſte oogmerken, alle zijne ſchepſelen gade. Zijn geheel beſtuur ſtrekt ten hunnen beste, en om elk hunner tot den hoogts mogelijken trap van gelukzaligheid, waarvoor zij vatbaar zijn, optevoeren: 't geen dus beter bij het vaderlijk bewind, dan bij de heerſchappij van een regent over zijn volk verdient vergeleken te worden (*f*).

Maar, als wij, in navolging der Bijbelſchrijveren, Gode een wetgevend en richterlijk gezag toeſchrijven, en de Godheid in zoo verre met een aardsch regent vergelijken, dan ſtellen wij geene volkome overeenkomst tusſchen Gods opperregering en die van aardſche machten. De andere vergelijking van Gods beſtuur bij dat van een vader over

(*f*) *Töllner* t. a. p. ſ. 137, en anderen.

over zijne kinderen kan even min, in alle opzichten, doorgaan.

Er is immers een merkelijk verſchil tusſchen de wijze, waarop kinderen hun aanzijn aan hunne vaders verſchuldigd zijn, en tusſchen de wijze, waarop God de oorſprong van alle dingen is. 't Geen aardſche vaders tot het aanzijn van hunne kinderen toebrengen, ſtaat geenzins in hunne magt. God alleen is de Schepper van ons leven. Aan Hem hebben alle menſchen alles te danken. Zij zijn met alles, wat zij bezitten, geheel en al zijn wettig eigendom. Op dezen grond komt Hem een wettig en onbepaald recht toe, om over hun te gebieden, als over het zijne. Waaruit dan ook te gelijk van zelfs volgt, dat Gods macht over zijne ſchepſelen zich verder moet uitſtrekken, dan die van een vader over zijne kinderen.

Er is ook een groot onderſcheid tusſchen de afhanglijkheid der ſchepſelen van God, en die der kinderen van hunne vaders. Gods ſchepſelen hangen oogenbliklijk, in hun beſtaan en in het gebruik van alle hunne werkvermogens, geheel en al van Gods beſtuur af. Hoe beperkt is daartegen de vaderlijke magt, die geduurig zeer verre te kort ſchiet, om vereischte hulp en onderſteuning toetebrengen.

Is hier zoo veel verſchil, dan bevat ook de aanwij-

wijzing van eenige ongelijkheid tusſchen Gods beſtuur en dat van een regent over zijn volk, geene genoegzaame rede, om deze vergelijking geheel te verwerpen.

De oorſprong en grondſlag der oppermacht kan verſchillend zijn, zonder dat er wezenlijk onderſcheid in de oppermacht zelve plaats heeft. Wij ſtemmen gaerne toe, dat God op een geheel anderen grond de Heer en Oppergebieder van zijne redelijke ſchepſelen is, dan waarop aardſche regenten heerſchappij voeren over hunne onderdaanen. Maar de Vraag is, of God evenwel niet dadelijk met de oppermacht van een onafhanglijk Heer bekleed is over zijne redelijke ſchepſelen? Of Hem niet het wettig recht, om over hun te gebieden, toekomt? Dit ſchijnt, volgens wederzijds erkende gronden, onbetwistbaar te zijn. En alles vereenigt zich dadelijk in dat hoogſte en allervolmaakſte Wezen, om zoodanige opperheerſchappij, op eene Gode waardige wijze, en overeenkomſtig de natuur en het belang zijner ſchepſelen, uitteoefenen. Maar waarmede heeft toch deze oppermacht en opperheerſchappij meer overeenkomst, dan met die van een onafhanglijk Heer over zijne onderdaanen?

Of zal zij met Gods vaderlijke betrekking en liefderijke gezindheden jegens ons menſchen ſtrijden? Geenzins. Men wil, dus redekavelende, din-

dingen die zeer wel ſamen beſtaan kunnen, van elkanderen ſcheiden. Zij gaan ook wel onder de menſchen ſamen. Een menschlievend regent kan te gelijk als de vader van zijn volk, en als hun oppergebieder, wetgever en richter, beſchouwd worden. Als hij door een zacht en regt vaderlijk beſtuur zijne onderhoorigen, als kinderen, aan zich verbindt, en, zoo veel mogelijk, het geluk van ieder lid der maatſchappij bevordert, zal dit zijne betrekking als regent doen ophouden? Zal hij daarom wederſtrevige onderdaanen niet ſtraffen, en, wanneer zachtere ſtrafoefeningen niet helpen, zich niet wel van ſtrenge maatregelen, die het gemeenebest eischt, mogen bedienen?

Volgens de bijbelſche Leer is God zoo wel de Heer, als de Vader der menſchen. Hij bemint zijne ſchepſelen teder, en beoogt waarlijk hun hoogst mogelijk geluk; maar Hij is te gelijk hun eenige Heer, hun Opperheer, en Oppergebieder.

Sommigen, die zich anders God niet als Heer, maar alleen als Vader van zijne ſchepſelen willen voorſtellen, hebben zich gedrongen gevonden, om toeteſtemmen, dat Hij evenwel in zoo verre bij een regent kan vergeleken worden, terwijl Hij vader is van velen, en in het beſtuur der wereld niet alleen het welzijn van elk redelijk ſchepſel

ſel in het bijzonder, maar ook van de geheele maatſchappij beoogt, en zorge draagt, dat de een het welzijn des anderen niet hindere (*g*).

God is dan in den grond Vader, maar te gelijk, in zeker opzicht, Heer over zijne ſchepſelen. Liever zou ik het omkeeren, en beweeren, dat God in den grond Heer is over zijne ſchepſelen, en, in dat opzicht, in gelijke betrekking tot hen ſtaat, als een regent tot zijne onderdaanen; maar dat wij Hem alleen bij een wijs en goedhartig regent mogen vergelijken, terwijl zijne oppermacht altijd door wijsheid en liefde beſtuurd wordt, en dat in zoo verre zijn beſtuur gelijk is aan dat van een verſtandig en regtgeaart vader omtrent zijne kinderen.

Zij, die het denkbeeld van een vaderlijk beſtuur zoo ſterk drijven boven de vergelijking van God bij een regent of opperheer, ſchrijven zoo wel aan het vaderlijk beſtuur, als aan de regering van een ſouverain opperheer eigenſchappen toe, die er niet volſtrekt toe behooren. Zij ſtellen zich, aan den eenen kant, bij de regering van een regent niets voor, dan eene willekeurige heerſchappij, geſtrenge wetten, en eene niet minder geſtrenge handhaving derzelven; en, aan den anderen kant, bij het vaderlijk bewind niets, dan on-

(*g*) *Töllner* t. a. p. ſ. 132, 133.

onbeſtuurde, dikwijls partijdige, en kwalijk geplaatſte liefde, en dus ook geene andere wetten, dan wijze en liefderijke raadgevingen, die geen verpligtend gezag hebben.

Maar wij hebben reeds gezien, dat men zich ook een wijs en goed regent kan voorſtellen, die zijn volk, met eene vaderlijke toegenegenheid, beſchouwt en behandelt, wiens wetten het gemeene best, en, zoo veel mogelijk, het geluk van ieder lid der maatſchappij beoogen, en wiens geheele regering naar billijkheid is ingericht; maar wiens wetgevend gezag des niettemin moet erkend en gehandhaafd worden. Aan zulk een regent moet alleen gedacht worden, wanneer wij ons God, als een Regent, voorſtellen. Aan den anderen kant neemt de vaderlijke tederheid, die een regtgeaart vader gevoelt omtrent zijne kinderen, de vaderlijke macht en het gezag, waarmede hij in zijn huis ontwijfelbaar bekleed is, geenzins weg. Een verſtandig vader moet zoo wel den welſtand van zijn geheel gezin, als van ieder kind behartigen. Hij mag even weinig, uit blinde liefde, aan dit of dat kind bijzondere voorrechten toeſtaan, waarbij andere en de geheele welvaart van zijn huis zou moeten lijden, als een regent enkelde leden der maatſchappij, ten nadeele van het geheele lichaam, mag begunſtigen. De vaderlijke macht wordt geoefend door eigenlijk gezegde

zegde wetten, die niet alleen, zoo veel mogelijk, op den welſtand van elk kind in het bijzonder, maar ook op het algemeene welzijn van het geheele huisgezin betrekking hebben, en wier verplichtend gezag, ten gemeenen beste, ook des noods door ſtraffen, moet gehandhaafd worden.

Stellen wij ons met onze gedachten in die tijden, toen de menſchen zich nog niet tot burgermaatſchappijen vereenigd, en aan het beſtuur van regenten onderworpen hadden; moet niet elk vader toen bij zijne huisgenoten met het opperſte gezag van een heer, wetgever en richter, bekleed geweest zijn? Of denken wij een huisgezin in eene van een gevestigden burgerſtaat afgelegene plaats, zal de vader alleen daar niet het hoogſte gezag voeren? Het moet dan met de vaderlijke tederheid niet ſtrijden, als een heer te heerſchen. Heeft niet elk welgeregeld huisgezin, ook in de burgerlijke maatſchappij, zijne bijzondere wetten? Wie is er in dat opzicht wetgever, heer en meester, behalven den vader? Wien ook deswegens niemand het recht kan betwisten, om die wetten, voor zoo verre zijne macht ſtrekt, en door nadere algemeene wetten der maatſchappij niet bepaald is, te handhaven.

Even weinig mag men Gode, uit hoofde van zijne vaderlijke betrekking tot alle zijne redelijke

ſchep-

ſchepſelen, het wettig recht, om over hun met het gezag van een Opperheer te gebieden, ontnemen. Het denkbeeld van wetten brengt niet noodzaakelijk iets willekeurigs met zich. Goddelijke wetten moeten, gelijk die van elk wijs vader en regent, op gronden van recht en billijkheid rusten, het algemeene best ten doel hebben, en zoo veel mogelijk ook de bevordering van het welzijn van elk, die verplicht is, om dezelven te gehoorzaamen. Maar zijn het daarom geen eigenlijk gezegde wetten? Indien Gods wetten alleen voor ons raadgevingen en waarſchouwingen zijn, die geen verplichtend gezag hebben, welke zijn dan de wetten, die wij moeten volgen? Geene maatſchappij kan beſtaan zonder zulke wetten. Maar zal dan de geheele maatſchappij van redelijke ſchepſelen geene wetten behoeven? Er moeten regels; vaste, duidelijke en alzins kenbare regels voor hun beſtaan en gedrag zijn in alle betrekkingen, waarin zij zich immer geplaatst vinden, die zoo wel met hunne zedelijke natuur overeenſtemmen, als met de doeleinden der ſchepping. Bij die wetten of plichtregels kunnen nu ook raadgevingen, vermaaningen en waarſchouwingen, tot aandrang en aanſpooring, gevoegd worden; maar die zijn van de wetten zelven altoos onderſcheiden. De handhaving van zulke wetten, door bedreigingen en eingen-

 lijk

lijk gezegde ſtrafoefeningen, is geen bewijs van willekeurige ſtrengheid. De liefderijkſte regent vindt er zich dikwijls toe gedrongen, en de tederhartigſte vader kan en mag er zich niet altijd van onthouden. Men ſtaa eens toe, dat God, in het beſtuur der wereld, voor en boven alles het welzijn zijner ſchepſelen bedoelt. Moet dan evenwel, opdat dit einde bereikt worde, het gezag zijner wetten niet gehandhaafd worden? Velen weigeren hun eigen welzijn te behartigen, en handelen ſtrijdig met het belang van anderen en van de geheele maatſchappij. Zijn 'er dus niet zoo wel ſtraffen, als wetten, noodig, om hen te beteugelen, en, zoo veel mogelijk, Gods algemeen doel te doen bereiken?

Maar laat ons, deze aanmerkingen, die ten grondſlage voor al het volgende mogen ſtrekken, hebbende laten voorafgaan, meer bepaald en onderſcheidenlijk onderzoek doen,

I. *Of God waarlijk eigenlijk gezegde ſtraffen op de overtreding zijner wetten bedreigd heeft.*

II. *Of Hij ook, als Richter, de zonde dadelijk ſtraft.*

I.

Of God waarlijk eigenlijk gezegde ſtraffen op de overtreding zijner wetten bedreigd heeft.

Uit de vooronderſtelling, dat, al het geen men Goddelijke ſtraffen noemt, voor iets weldadigs moet gehouden worden, dat het gunſtige ſchikkingen zijn van den Vader der menſchen, die voor allen, die dezelven ondergaan, ten zegen ſtrekken; uit deze vooronderſtelling volgt van zelfs, dat men ook geene goddelijke bedreigingen van eigenlijk gezegde ſtraffen kan aannemen. De Schrijver van de *Apologie der vern.* loochent ronduit, dat men in den Bijbel zulke bedreigingen aantreft, behalven in Moſes wetboek, het geen men als eene verſameling van ſtaatswetten voor het Joodſche volk moet aanmerken (*h*).

Dit voorgeven is ten eenemaal valsch. Eene oplettende overweging van zoo vele, voor ons christenen alles afdoende uitſpraaken van Jeſus en zijne gezanten, zal ons van het tegendeel ten vollen overtuigen. Uit hunne leerwijze zullen wij dan ook best kunnen beoordeelen, wat men, ten dezen opzichte, ook uit de Schriften des O. V. als waare en goddelijke Leer kan aannemen.

God-

(*h*) f. 55, 56.

Goddelijke bedreigingen van ſtraffen in het Nieuwe Testament.

Doorloopen wij de goddelijke Euangelieſchriften, daarin zullen ons veelvuldige algemeene bedreigingen over allerlei overtreders van Gods bevelen, door Jeſus en zijne Apostelen in Gods naam, uitgeſproken, voorkomen. Zij ontzeggen niet alleen aan allen, die Jeſus geloof, liefde en gehoorzaamheid weigeren, en in allerlei zonden onbekeerlijk volharden, de inwooning in den hemel, den toegang tot Gods koningrijk, zijne bijzondere gunst, het waare leven, eeuwig geluk en zaligheid (*i*); maar zij bedreigen hun daarenboven allerlei vreesſelijk kwaad, het welk men niet kan ontvlieden (*k*). *Verdrukking* en *benaauwdheid* (*l*), *den dood*, (dat is allerlei ongeluk) (*m*), *het verderf*, (dat is het grootſte ongeluk) (*n*), *eeuwig verderf* (*o*), *eeuwige pijnen* en *ſmerten* (*p*), die onder de verſchrikke-

(*i*) Hebr. XII: 14. 1 Cor. VI: 9, 10. Joann. III: 36. en op vele andere plaatzen.

(*k*) Rom. II: 3. Hebr. II: 3. XII: 25.

(*l*) Rom. II: 9.

(*m*) Joann. VIII: 24. Rom. VI: 21, 23. Jac. I: 15.

(*n*) Rom. II: 12. Gal. VI: 8. 2 Pet. II: 12, III: 7.

(*o*) 2 Theſſ. I: 9.

(*p*) Openb. XIV: 11. Luc. XVI: 24, 28.

kelijkste zinnebeelden voorgesteld worden (*q*). Dit bedreigde kwaad wordt gezegd voornamelijk te zullen aanvangen, na eene plegtige gerichtsoefening, die eenmaal over ieder mensch staat gehouden te worden (*r*), wanneer voor ondeugenden alle hoop op barmhartigheid en vergeving ijdel zal bevonden worden (*s*).

Men kan hierbij ook nog andere bedreigingen voegen, die niet zelden omtrent bijzondere menschen, steden en volken, op eenen zeer ernstigen toon, gedaan zijn. Zoo sprak de Zaligmaker meermaalen een *wee*, een *zwaar oordeel*, *de helsche verdoemenis* uit over de Schriftgeleerden en Phariseeuwen (*t*), en over sommige steden, daar Hij eene gantsch onverschoonelijke onbekeerlijkheid bespeurd had (*u*). Vooral bedreigde Hij Jerusalem en het gantsche Joodsche volk, bij herhaaling, om hunne ongeloovigheid en onbekeerlijkheid, vreesselijke onheilen (*v*). Men ver-

(*q*) Hebr. X: 27—31. XII: 29. Matth. XIII: 42. XXV: 41. Marc. IX: 43, 44, 46, 48. Jud. 13.

(*r*) Rom. II: 5—16. 2 Thess. I: 6—10. 2 Pet. II: 9.

(*s*) Jac. II: 13. Matth. XVIII: 23—35.

(*t*) Matth. XXIII: 13—33. Marc. XXII: 40.

(*u*) Matth. XI: 20—24.

(*v*) Luc. XXIII: 29—31. Matth. XXI: 42—44. XXIII: 34—38. XXIV: 2, 15—51.

vergelijke ook de dreigtaal over Judas den verrader, over Simon den Toveraar, over valſche en bedriegelijke Leeraars, en over de ontheiligers der goddelijke inſtellingen (*w*).

Dat het voorſtellingen van iets kwaads, en waare bedreigingen van eigenlijk gezegde ſtraffen zijn.

Men behoeft de meeste bijgebragte plaatzen ſlechts met eenige oplettendheid intezien, om overtuigd te worden, dat zij voorſtellingen van eigenlijk kwaad, en niets minder, dan iets weldadigs, in zich behelzen. Is 't mogelijk, het geen dien heilloozen Simon, den ontmenschten Judas, en anderen boven gemeld zoo nadrukkelijk werd aangekondigd, in goeden ernst voor iets weldadigs te houden? Zal iemand alle die ijsſelijkheden, waaraan Jeruſalem zou blootgeſteld worden, zegeningen durven noemen? En wie zou iets dergelijks van zoo vele algemeene bedreigingen, waaronder de meeste allertreffendst zijn, met eenigen ſchijn kunnen beweeren? Al het tegengeſtelde van leven en zaligheid, verlies van Gods gunst, onherſtelbaar ongeluk, naar ziel

(*w*) Matth. XXVI: 24. Hand. VIII: 20—24. 2 Pet. II: 1—3. 1 Cor. XI: 27—32.

ziel en lichaam beiden, geduchte pijnen en ſmerten, en al wat vreesſelijk en verſchrikkelijk is; zijn dit ook beſchrijvingen van iets weldadigs? kan aan de zinnebeeldige voorſtellingen van de buitenſte duisternis, een worm, die nooit ſterft, een eeuwig vuur, eene hitte des vuurs, dat nooit uitgebluscht wordt, een bitter geween en tandengekners; kan aan dit alles het denkbeeld van zegeningen en gunstbewijzen beantwoorden, en bij de weigering van barmhartigheid en vergeving, bij eeuwige pijnen en een onherſtelbaar verderf, aan iets dergelijks gedacht worden?

Of zal men zeggen, dat dit alles ſlechts onder de gedaante van iets kwaads voorkomt, offchoon er waarlijk door de wijze Voorzienigheid iets weldadigs mede beoogd wordt? Dit doet weinig af, terwijl de geheele wijze van voorſtelling zoo is ingericht, dat er volſtrekt niets anders, dan het geen op zich zelven kwaad is, en 't welk men zorgvuldig moet trachten te ontwijken, door kan verſtaan worden. Men ſtaa toe, dat het kwaad, 't welk God op de zonde bedreigd heeft, en er dadelijk op laat volgen, altijd met veel goeds gemengd, en ſomtijds zoo beſtuurd wordt, dat er tevens de weldadigſte einden, zoo niet altijd voor den overtreder zelven, ten minſten voor anderen door bereikt worden. Maar 't geen voor de geheele maatſchappij tot een zegen ſtrekt,

 kan

kan wezenlijk kwaad, onaangenaam en nadeelig zijn voor een bijzonder lid. Door het weldadig oogmerk, waarmede iets kwaads wordt toegezonden, en door het goede, 't welk er ter eeniger tijd uit voortſpruit, of waarmede het dadelijk doormengd is, kan, het geen van eene kwade natuur is, niet goed worden.

Maar zijn het echter wel waare bedreigingen van eigenlijk gezegde ſtraffen? Ernſtige waarſchouwingen voor de nadeelige gevolgen van kwade daden zijn, onder de menſchen, juist altijd geen bedreigingen van ſtraffen, hoewel zij onder die gedaante voorkomen. Een verſtandig vader zal zijne tot wellustigheid en andere ondeugden overhellende kinderen niet alleen met zijn billijk ongenoegen, en alle zoodanige ſtraffen, die zoo wel de wet als de natuur in zijne macht geſteld heeft, dreigen; maar ook de krenking van ziels en lichaams vermogens, het verlies van de achting en gunst van alle weldenkenden, en alle andere nadeelen, die geenzins van het vaderlijk gezag afhangen, doch met zoodanige overmaat van bedorvenheid natuurlijk verbonden zijn, op ſoortgelijken toon, tot affchrik voor oogen houden, en rekenen zijn doelwit gelukkig bereikt te hebben, wanneer zij er ſlechts door verbeterd of ingeteugeld worden. Eveneens, zegt men, moeten wij de goddelijke bedreigingen en derzelver

uit-

uitvoering verſtaan. Zij hebben alleen de gedaante van bedreigingen van ſtraffen. Gods oogmerk is bereikt, als de menſchen dezelven ſlechts zoo aanzien en gebruiken. God waarſchouwt ons alleen voor de natuurlijke gevolgen onzer dwaasheden, die geen ſtraffen mogen heeten (*x*).

Maar hier is ten minſten de vergelijking van Gods handelwijze bij die van een vader omtrent zijne kinderen, in meer dan een opzicht, ongepast. God behoeft geenzins, om ons menſchen in bedwang te houden, en van het kwaad aftetrekken, eene bedriegelijke taal of andere middelen van ſoortgelijken aart te gebruiken, waarvan zich de menſchelijke zwakheid ſomtijds moet bedienen. Men moet zeer verkeerd van Gods waarachtigheid, en ten eenemaal laag van de wijsheid en het vermogen van dat hoogſte Wezen denken, om zoo iets in goeden ernst te kunnen voorgeven. Men beweert anders, dat de gewoone Leer der goddelijke ſtraffen ons te menſchelijk van het Opperwezen doet denken. En nu neemt men evenwel, om dezelve te beſtrijden, toevlucht tot een menſchelijk denkbeeld, 't geen niet zonder de grootſte ongerijmdheid op God kan toegepast worden. Daarenboven eens geſteld zijnde, dat alle bijgebragte goddelijke bedreigingen niets meer

(*x*) *Apol. der vern.* ſ. 50, 54, 56, 57.

meer behelzen, dan het geene natuurlijk en noodzakelijk met de zonden verbonden is, dan is echter de vergelijking van zulke goddelijke bedreigingen met de dreigtaal van een vader omtrent het geen niet in zijne macht ſtaat, geheel onvoegzaam, om er uit te beſluiten, dat het geene bedreigingen zijn van eigenlijk gezegde ſtraffen. Immers Gods oppermacht ſtrekt zich veel verder uit. Hoe groot de vaderlijke macht of die van eenig ſchepſel ſomtijds zijn moge, er zal altijd eene onmeetbare afſtand tusſchen deze en de Oppermacht van den Oneindigen blijven. Hij is de eerſte en volſtrekt onafhanglijke oorzaak van al het geen aanwezig is, en van de wijze, waarop alles beſtaat, voortduurt, en werkt. Hij heeft alle natuurwetten zelf gemaakt, alle dingen in die orde geplaatst, en in dat verband geſchikt, waarin wij dezelven geſtadig en geregeld zien afloopen. Alles hangt onophoudelijk van zijnen wil, en van zijn hoogst wijs beſtuur af. Van die zelfde hand, waardoor de gantſche natuur haar beſtaan heeft en behoudt, en door welke alle groote en kleine, gewoone en buitengewoone veranderingen en lotwisſelingen beſtuurd worden, komt ook alles, wat ieder mensch immer bejegent. Ook het kwaad, dat ons overkomt, moet, zonder eenige uitzondering, tot de uitvoering van het allesomvattend plan van den groo-

ten

ten Wereld-Schepper behooren. God doorzag zoo wel de natuur van vrij werkende wezens, als van alle overige gewrochten zijner almagt, eer zij aanwezig waren. Alle aaneenſchakelingen van oorzaken en uitwerkſelen, en zoo ook alle natuurlijke en noodzakelijke gevolgen van goede en kwade daden, waren Hem van eeuwigheid reeds bekend, en zijn door Hem zelven even zeer bepaald, als de wetten, naar welken redelijke ſchepſelen werken. Nimmer kan ons derhalven eenig kwaad, ook langs natuurlijke wegen, wedervaren, tenzij God het ons heeft willen laten toekomen. Maar zou het beste Wezen, wiens gelukzaligheid ook in weldoen, ja in de uitgebreidſte welwillendheid en weldadigheid gelegen is, wetten bepaald hebben, volgens welken ons eigenlijk gezegd kwaad, dat ons geluk ſtoort en hindert, noodwendig moet overkomen, zonder dat wij het verdiend hebben? Indien er dan werkelijk met zedelijk kwade daden ook natuurlijk en noodzakelijk, zonder tusſchenkomst van andere oorzaken, onaangenaame gevolgen verbonden zijn, dan zullen daarin even zeer eigenlijk gezegde ſtraffen moeten erkend worden, als wanneer de Richter der wereld overtreders zijner wetten, op andere wijzen, zijn billijk misnoegen doet ondervinden. Het zijn onaangenaame gevolgen der zonden, die God zelf, naar vaste en in zijne on-

oneindig volmaakte natuur zelve gegronde regels van de ſtipſte rechtvaardigheid er aan heeft verbonden. Bijaldien dus alle voorgeſtelde bedreigingen alleen op de natuurlijke en noodzakelijke gevolgen der zonden konden betrekkelijk gemaakt worden, dan nog zouden zij daarom nog geenzins ophouden waare bedreigingen van ſtraffen te wezen. Dat zij zich metterdaad veel verder uitſtrekken, zal in 't vervolg nader blijken.

Dat zij in verband ſtaan met Gods ſtraffende rechtvaardigheid.

Niet zelden wordt het bedreigde kwaad, *in verband met Gods rechtvaardigheid*, voorgeſteld, en dus allerduidelijkst als eene welverdiende ſtraf aangemerkt. *Gij vergadert u*, zegt de Apostel, *toorn*, (dat is *ſtraf*), *als een ſchat, in den dag des toorns en der openbaring van Gods rechtvaardig oordeel* (*y*). En wederom, *Is God onrechtvaardig, als Hij toorn over ons brengt? Ik ſpreke naar den mensch. Dat zij verre. Anderzins, hoe zal God de wereld oordeelen* (*z*)? *Het is recht bij God, verdrukking te vergelden den genen, die verdrukken* (*a*). Daarom wordt de

(*y*) Rom. II: 5. (*z*) Hoofd. III: 5, 6.
(*a*) 2 Theſſ. I: 6.

de zonde voorgesteld als iets, waardoor men een schuld op zich brengt, die moet betaald worden, dat is eene verbintenis tot straf, die moet gedragen worden (*b*). Het dus verdiend kwaad wordt *eene bezolding*, *een loon* geheeten (*c*). Er wordt *vergelding* door geoefend (*d*). Hiertoe behoort ook het denkbeeld van *wraakoefening* (*e*). Deze vergelding wordt gezegd bij uitnemendheid te zullen aanvangen, na het houden van een plegtig gericht, waarin God de wereld rechtvaardig zal oordeelen, en een ieder zijne welverdiende straf, overeenkomstig te voren gedaane bedreigingen, zal wegdragen (*f*). Waarbij zoo wel het inwendig bestaan van het hart, als uiterlijke daden, en zoo wel nalatigheid, als werkelijke misdrijven, zal in aanmerking komen (*g*).

Het was ten allen tijde, onder allerlei volken, die eene goddelijke Voorzienigheid erkenden, een algemeen gevoelen, dat zondige bedrijven rechtvaardige straffen der Godheid verdienen, en zoo wel in dit, als in het toekomend leven, dadelijk ge-

(*b*) Matth. VI: 12. XVIII: 23—35. Marc. III: 29.

(*c*) Rom. VI: 23. 2 Pet. II: 13.

(*d*) Rom. I: 27. II: 6. Col. III: 25.

(*e*) 2 Thess. I: 8.

(*f*) Rom. II: 5, 6. Hand. XVII: 31. Matth. XI: 22, 24, en op andere reeds aangehaalde plaatzen, bl. 22, 36.

(*g*) 1 Cor. IV: 5. Openb. II: 23.

gestraft worden (*h*). Paulus verklaart, *dat* ook *de Heidenen het recht Gods weten, dat de genen, die zulke dingen (alle godloosheid en ongerechtigheid), doen, des doods waardig zijn* (*i*). Niet zelden vertoonde zich deze overtuiging allernadrukkelijkst, wanneer hun het ontwaakt geweten de vreesselijkste straffen, voor gepleegde euveldaden, aankondigde (*k*). Zij deed hen allerlei wederwaardigheden en algemeene Volksram-

(*h*) Een aantal getuigenisſen kan men vinden bij *Grotius* de J. B. et P. II. 20, 1. *Pfannerus Syst. Theol. Gent. pur.* II. 24. *Valckenaar ad Eurip. Phœn.* vs. 941. *J. Luzac Exercitt. Academ.* II, III. *Wyttenbach ad Plutarchum de sera* Num. *Vind.* p. 95. *C. A. Doederlein Theol. Abhandl.* III. 2. §. 113 — 117. Over het vrij algemeen begrip, dat er ook straffen in het toekomend leven te duchten zijn, is inzonderheid veel versameld in de *Verhand. van Teylers Godgel. Genootsch.* D. IV. De erkentenis van goddelijke straffen behoort ook tot het Muhammedaansch leerstelsel. Zie *Reland de relig. Muhamm* I. 5, 6. II. 9, 16. *De Pastoret vergelijking van Zoroaster, Confucius en Mahomet*, bl. 246—251, 255—261. Denzelfden over de leer van *Zoroaster* en *Confucius*, bl. 27, 28, 143.

(*i*) Rom. I: 32, vergel. met vs. 18.

(*k*) *V. Plutarch. de sera Num vind.* p. 32, 33, 39. (edit. *Wyttenb.*) *Cicero pro Milone* c. 23. *De Legg.* I. 14. *Juvenal.* XIII. 209. *Sueton. in Nerone* c. 34. *in Othone*, c. 7.

rampen, als bewijzen eener vertoornde Godheid, beschouwen, en alles in 't werk stellen, om die als dan te bevredigen, en alzoo het kwaad aftewenden (*l*). Zij was de voorname grondslag van de algemeen erkende onschendbaarheid van plegtige eeden, terwijl zij vastftelden, dat geene meineedigen, zoo zij al van menschelijke straffen mogen vrij raken, de wraak van den hoogen Hemelrichter konnen ontvlieden (*m*). En, om niet alles bijtebrengen, daarop steunde ook de gewoonte, om, over aangedaane verongelijkingen, Gods straffende rechtvaardigheid interoepen, en vervloekingen uittespreken (*n*).

Het kan niet geloochend worden, dat met deze overtuiging veelal verkeerde begrippen, en somtijds de ongerijmdste wangevoelens vermengd waren; maar dit verbiedt ons geenzins, in deze voorstellingen, ook zelfs in de fabelleer, (van de *Nemesis*, de *Furien*, de *onderaardsche Richters*, en wat meer van dien aart is,) zeer vele dui-

(*l*) Handel. XXVIII: 4. *Homer. Iliad.* β. 169, 364. ι. 177. *Theocr.* XXV. 197. *Sophocl. in Ajace*, 654, 743. *Horat.* I. O. 2. 28. *Cæsar* de B. G. VI. 16. *De Boissy Hist. de l'Acad. des Inscript. & belles Lettres* I. 41—47.

(*m*) *Græviús ad Hesiodi opera et dies*, 803. *Grotius* l. c. II. 13. 1. *Wesseling & Valcken. ad Herod.* p. 478.

(*n*) *Homer. Iliad.* α. 37. *Odyss.* V. 213. *Sophocl. in Philoct.* 1035.

duidelijke ſporen van eene algemeene erkentenis van de ſtrafwaardigheid der zonde, en van Gods ſtrafoefenende rechtvaardigheid optemerken. Men mag ze onder die waarheden tellen, die zoo klaarblijkelijk zijn voor het gezond menſchen verſtand, dat ze als inſpraken der natuur zelve, en als door God in het hart der menſchen ingedrukt, kunnen beſchouwd worden (*o*).

De Schrift bevestigt, in de aangehaalde plaatzen, en vele andere, die vervolgens ook uit het O. T. zullen bijgebragt worden, dit algemeen gevoelen zoo ſterk en zoo duidelijk, dat allen, die eerbied voor het gezag der goddelijke Openbaring koesteren, zich hetzelve noch door ſpitsvon-

(*o*) Eenige oude Wijsgeeren, inzonderheid de Stoicijnen, wilden wel al het kwaad, dat in de wereld gevonden wordt, en zoo ook, het geen men doorgaans voor goddelijke ſtraffen hield, meer aan den voordeeligen kant beſchouwd hebben: Zie boven bladz. 6: Maar zij zagen zoo weinig kans, om den algemeenen indruk van Gods ſtrafoefenende rechtvaardigheid wegtenemen, dat zij zich doorgaans, in openbare redevoeringen en geſchriften, naar het heerſchend begrip bleven ſchikken. Vid. *Cicero* de *Legg.* II. 7—9. *in Piſonem* c. 19, 20. De onzinnige wartaal van Epicuriſtiſche Wijsgeeren, die in 't geheel geene Voorzienigheid geloofden, en, wat zij ook voorgaven, geene Godheid in goeden ernst erkenden, kon nog veel minder afdoen tegen de algemeene ſtem van het gantſche menschdom.

vondige redeneringen, noch door machtspreuken moesten laten ontnemen.

Verkeerde begrippen, omtrent Gods goedheid en vaderlijke betrekking tot zijne schepselen, hebben sommigen het gewoone denkbeeld van Gods rechtvaardigheid doen verwerpen. Men weigert zoodanige rechtvaardigheid, die van goedheid onderscheiden is, en zich ook door strafoefeningen openbaart, als eene wezenlijke volmaaktheid in God te erkennen. Alle zulke menschelijke voorstellingen, die men in den Bijbel aantreft, zullen dan moeten aangemerkt worden als overblijfsels van die ruwe begrippen, welke de vroegere menschheid van de Godheid koesterde, waar voor wij door hulp van betere uitlegregels, in de verklaring der H. S., en vooral door een zuiverer wijsbegeerte voorgelicht, gepaster woorden en redelijker denkbeelden moeten in de plaats stellen (*p*).

Ik twijfele echter, of die zoogenoemde betere uitlegregels de proef zullen kunnen doorstaan, en of wij ons, door wijsgeerige bespiegelingen, redelijker denkbeelden, dan die ons de Bijbel aan de hand geeft, van God kunnen vormen. Zinnebeeldige uitdrukkingen en dichterlijke beschrij-

vin-

(*p*) Zie onder anderen de *Apol. der vern.* f. 36, 51. 53, 54.

vingen, die hier en daar, zoo omtrent Gods ſtraffende rechtvaardigheid, als omtrent andere goddelijke volkomenheden, in het O. T. gebruikt worden, kunnen en moeten, door vergelijking van andere meer eenvoudige voorſtellingen, die elders, en wel voornamelijk in de Schriften des N. V., overvloedig voorkomen, verklaard en bepaald worden. Alle deze voorſtellingen wel ingezien en onderling vergeleken zijnde, zal de waare Bijbelleer van Gods ſtraffende rechtvaardigheid hoogst redelijk, en met de zuiverſte wijsbegeerte allezins overeenſtemmend bevonden worden.

Alle Gods eigenſchappen, die wij gewoon zijn onderſcheidenlijk optetellen, maken ſamen een ondeelbaar geheel, eene enkelvoudige volmaaktheid uit. Maar desniettemin mogen wij menſchen, in de beſchrijving van die enkelvoudige goddelijke volmaaktheid, al het geen ons uit hare verſchillende werkingen kenbaar wordt, met verſchillende woorden uitdrukken, en ons dus, naar onze manier van denken, (en hoe zullen wij anders over Gods volmaaktheden denken?) onderſcheidene eigenſchappen van die hoogſte volmaaktheid vertegenwoordigen. Volgens dezen regel kan en moet Gods goedheid, als iets, dat van zijne alwetendheid, wijsheid, magt en andere volmaaktheden onderſcheiden is, gedacht

wor-

worden. Dit onderſcheid wordt ook in den Bijbel doorgaans in acht genomen. Wat verbiedt ons dan, bij het denkbeeld van rechtvaardigheid, ons ook in God iets anders, dan bij goedheid, voorteſtellen? Of zullen wij dit denkbeeld geheel en al van de goddelijke volkomenheden moeten verwijderen? Wat is de rede, waarom wij de H. Schrift hierin minder, dan in het toekennen van andere onderſcheidene volmaaktheden aan God, mogen volgen?

Waarom zullen wij zoo iets, 't geen alle menſchen rechtvaardigheid noemen, en voor eene wezenlijke volmaaktheid in redelijke wezens houden, minder dan andere volmaaktheden van ſoortgelijken aart, aan het volkomenſte Wezen toeſchrijven? Het is onmogelijk, dat eene wezenlijke volmaaktheid in de gewrochten van Gods almagt zou gevonden worden, die niet oorſpronglijk in dat oneindig volmaakt Wezen zou plaats hebben. Wij moeten ons hier vooral de te voren bewezene voorſtelling van het hoogſte Wezen, als den Opperheer, Wetgever en Richter van alle zijne redelijke ſchepſelen, wederom te binnen brengen. Rechtvaardigheid behoort tot de voornaamſte deugden, die men in een regent, wetgever en richter gewoon is te vorderen, en wordt van goedheid, hoewel deze er mede moet gepaard gaan, onderſcheiden. Men vindt deze denkbeel-

den, ook met opzicht tot het Opperwezen, in de Schrift vereenigd. God is *een rechtvaardig Richter, die rechtvaardig oordeelt* (*q*).

Wat is dan nu in God rechtvaardigheid, in onderscheiding van zijne goedheid? Is dat onderscheid wel duidelijk, wanneer men zich vergenoegt met te zeggen, *Gods rechtvaardigheid is niet anders, dan wijze goedheid* (*r*)? Sommigen hebben deze, tegen het oogmerk van derzelver eerste uitvinders (*s*) zoo zeer misbruikte bepaling, als bestaanbaar met de Leer van Gods straffende rechtvaardigheid, trachten te verdedigen. Gods rechtvaardigheid, zeggen zij, is ook dan, wanneer zij straft, niets anders, dan wijze goedheid. Alle Gods strafgerichten gaan gepaard met bewijzen van goedheid en liefde. God beoogt, ook in het straffen, het beste van zijne schepselen, zoo ten aanzien van de gestraften zelven, die er of door verbeterd of ten hunnen nutte beteugeld worden, als ten aanzien van anderen, die er wijsheid uit leeren (*t*).

Maar,

(*q*) Hand. XVII: 31. 1 Pet. II: 23. 2 Tim. IV: 8. De overeenstemming van het O. T. zal in 't vervolg blijken.

(*r*) *Steinbart* t. a. p. §. 63. *Priestlei Hist. der verbaster. des Christend.* I. 155—157. en vele anderen.

(*s*) *Cudworth* en *Leibnits.*

(*t*) *C. A. Doederlein* t. a. p. §. 244—248. *Seiler ueber den*

Maar, met dit alles toeteſtaan, kan ik echter de voorgeſtelde bepaling van Gods rechtvaardigheid niet duidelijk en nauwkeurig genoeg vinden. Er is nog eene nadere bepaaling noodig, wat wij door wijze goedheid te verſtaan hebben. Omdat de uitoefening van Gods rechtvaardigheid altijd verzeld is van bewijzen zijner goedheid, en door wijsheid beſtuurd wordt, daaruit volgt geenzins, dat rechtvaardigheid hetzelfde is als wijsheid en goedheid, of als wijze goedheid. Gods magt wordt zoo wel, als zijne goedheid, altijd beſtuurd door wijsheid, en mag even weinig, als de rechtvaardigheid, van Gods goedheid afgeſcheiden worden. Maar mag men daarom Gods magt wijze goedheid noemen? Zijne goedheid is wijs, omdat zij altijd de beste einden beoogt, en die door de geſchiktſte middelen weet te bereiken. Maar deze wijsheid is even nauw vereenigd met alle Gods volkomenheden. Zij is het ook met het geene men, in onderſcheiding van andere goddelijke volmaaktheden, Gods rechtvaardigheid mag noemen. Deze eigenſchap van God is hierin gelegen, dat alle zijne handelingen omtrent redelijke ſchepſelen, in de volkomenſte overeenſtemming

den verſohnungstod Christi, I. ſ. 461. Zie ook *Bilfinger Dilucidd. Philoſ.* §. 446. *Canz de uſu Philoſ. Leibn. et Wolf, in Theol.* Sect. IV. c. 8. *Feder Inſtit. Metaph.* II. 2. §. 37, 38. *Leibnits* zelven *Theodic.* §. 73, 74, 176, 177.

ming met de betrekking, waarin zij tot God, als hunnen Opperheer, Wetgever en Richter, ſtaan, en met ieders bijzondere natuur, vatbaar en zedelijke geſteldheid, ingericht worden.

Wanneer wij aan onze medemenſchen geven, het geen hun toekomt, dan zijn wij rechtvaardig, volgens 't denkbeeld, 't welk alle menſchen met dat woord verbinden. Een regent is rechtvaardig omtrent zijn volk, wanneer hij, in het geven en handhaven van wetten, en in zijn geheel beſtuur, deszelfs natuurlijke rechten, gemaakte overeenkomſten en verdragen altijd getrouw in acht neemt, hun niets, dat daartegen ſtrijdt, en hun vermogen te boven gaat, oplegt, iedereen naar verdienſten behandelt, en in het gericht elk recht laat wedervaren. Eene volkomene gelijkheid is onnoodig, om iets dergelijks aan God toeteſchrijven. Eigenlijk gezegd hebben geene ſchepſelen iets van God te eiſchen. Maar het is onmogelijk, dat dit allerheiligst en oneindig volmaakt Wezen ſtrijdig met de natuurlijke betrekking, waarin zijne ſchepſelen tot Hem ſtaan, en met het geen hunne natuur, vatbaarheid, en zedelijke geſteldheid medebrengt, toelaat, en vordert, zou handelen; dat God over zedelijk goede daden geene goedkeuring zou toonen, en zijn mishagen over het zondenkwaad niet zou aan den dag leggen. Heeft dit niet genoeg over-

overeenkomst met het geen wij, onder de menſchen, rechtvaardigheid noemen, om Gode ook rechtvaardigheid, in onderſcheiding van goedheid en andere volmaaktheden, toeteſchrijven? Wil men er eene volmaaktheid door verſtaan, volgens welke God niet dan weldoet, hoewel niet aan allen in dezelfde mate, dan ontbreekt het waare denkbeeld van rechtvaardigheid geheel, terwijl men deze eigenſchappen van Gods goedheid, dat zij algemeen is, maar door wijsheid beſtuurd wordt, in derzelver plaats ſtelt. Wij houden ons dan liever aan de bovenſtaande beſchrijving, die, gelijk zij in de natuur der zaak gegrond is, zoo ook met de Leer der gewijde Schriften volmaakt overeenſtemt. Daar wordt Gods rechtvaardigheid, met opzicht tot hare geheele uitgeſtrektheid, op de gezegde wijs voorgeſteld (*u*); doch inzonderheid in verband met ſtraf en vergelding geplaatst (*v*), van goedheid onderſcheiden (*w*), en betrekkelijk gemaakt tot de overtreders zijner wetten, welken Hij de bewijzen zijner goedheid, die anderen te beurt vallen, naar verdienſten onthoudt, en zijn vreesſelijk misnoegen doet onder-vin-

(*u*) 2 Theſſ. I: 6, 7. Rom. II: 6. Hebr. VI: 10.

(*v*) Rom. I: 18, II: 6—10. en in andere reeds aangeh. plaatzen.

(*w*) Rom. II: 4, 5. XI: 22.

vinden (*x*): 't geen men niet ongepast ſtrafoefenende rechtvaardigheid kan noemen (*y*).

Het denkbeeld van eigenlijke en rechtvaardig verdiende ſtraffen door andere bijbelſche voorſtellingen bekrachtigd.

Dat wij het bedreigde kwaad, 't welk op de zonde volgt, voor eene eigenlijke en welverdiende ſtraf te houden hebben, kan hierdoor nog meer bevestigd worden, dat *Gods heilig misnoegen* over de zonden wordt aangemerkt als *de bewegende oorzaak* van het kwaad, dat God den zondaar rechtvaardig toezendt. Hiertoe behoort het denkbeeld van *toorn* en *gramſchap*, het geen zoo dikwijls, in de Schriften des O. V., op God wordt overgebragt, en ook in het N. T. is overgenomen. Het wordt niet zelden gebruikt, om de ſtraf zelve, het uitwerkſel van Gods misnoegen, uittedrukken (*z*). Maar deze overnoeming kan geen plaats vinden, als wij lezen, *dat God in toorn heeft gezwooren*, en *zijn toorn bewijst*

(*x*) Rom. II: 5, III: 5, 6, 8. Openb. XVI: 5, 6. XIX: 11—15.

(*y*) Vele plaatzen uit de Schriften des O. V., waarvan beneden eenige zullen genoemd worden, ſtemmen met dit begrip volkomen ſamen.

(*z*) Zie boven bl. 14.

wijst (*a*). Dan zal ons de voorſtelling van Gods toorn, met eene ſpreekwijs van menſchelijke aandoeningen ontleend, op eene Godebetamende eigenſchap wijzen, en aan zijn heilig misnoegen over de zonde en den zondaar doen denken: gelijk ook *haat*, dat is een inwendige afkeer van het kwade en van hun, die het bedrijven, Gode wordt toegeſchreven (*b*). Paulus drukt Gods mishagen ergens dus uit: *Hij heeft aan hun geen welgevallen gehad* (*c*).

Als wij ons Gods toorn zoo voorſtellen, dan is er geen rede, om dit bijbelsch denkbeeld, alleen omdat het menſchelijk is, geheel ter zijde te ſtellen (*d*). De Schrift ſpreekt immers van God, ook in andere opzichten, met bewoordingen, die eveneens van het menſchelijke ontleend zijn, en echter ſteeds gevolgd worden: b. v. van Gods *gedachten* en *beſluiten*, van zijne *liefde*, *barmhartigheid* en *medelijden*. Wie verſtaat dit alles van het Opperwezen teneenemaal op

(*a*) Hebr. III: 11. Rom. I: 18. IX: 22. Ik kan dus mijne toeſtemming niet geven aan hun, die met *Koppe* (ad 1 Theſſ. I: 10.) beweeren, dat *toorn*, aan God toegeſchreven, altijd *ſtraf* beteekent.

(*b*) Rom. IX: 13. Openb. II: 15. (*c*) 1 Cor. X: 5.

(*d*) Met *Dippel* bij *Stapf*. §. 270. *Steinb*. §. 63. *Niemeijer popul. und prakt: Theol*. §. 50. *Van Hemert over de rede en haar gezag*, II. bl. 125. en *Brieven aan een Vriend*, bl. 123.

op dezelfde wijze, als van ons menſchen, en als of er alle aandoeningen der menſchelijke zwakheid mede vereenigd waren? Of kan men bij het denkbeeld van toorn, op God toegepast, zich volſtrekt niets, dan eene onſtuimige aandoening, gepaard met droefheid, kwaadwillige wraakzucht en andere menſchelijke zwakheden, voorſtellen? Kan er in God geen heilig misnoegen over het zedelijk kwaad plaats hebben, zonder die vervoering van drift en alle zulke gemoedsbewegingen, waardoor de menſchelijke zwakheid zoo zeer openbaar wordt? Of heeft God alleen een misnoegen over de zonde, omdat zij ons nadeelig is, en omdat God ons niet ongelukkig zien kan (*e*)? Beſchouwt Hij dan de zonde, als zonde, ook niet met misnoegen? Is zij niet eene ſchending van Gods hoog gezag, en in zoo verre eene beleediging der Oppermajeſteit? Het denkbeeld van *onteering* heeft Paulus (*f*). God kan niet beleedigd worden, als men er door verſtaat benadeeld, in zijne gelukzaligheid geſtoord worden. Maar men beleedigt of onteert God, wanneer men weigert deszelfs oppergezag te erkennen.

(*e*) *Apol. der vern.* ſ. 36

(*f*) Rom. II: 23. De *H. Geest* kan, in dat opzicht, *bedroefd* worden, volgens Ephef. IV: 30. vergel. Jeſ. LXIII: 10. Exod. XXIII: 21. Ps. LXXVIII: 40.

nen. Dit moet Gode mishagen, en tot misnoegen ftrekken. Is 't mogelijk, dat zijne onbefmette natuur eenige zonde met goedkeuring zien kan? Kan Hij hetzelfde gevoel hebben van 't geen regelmatig, edel en fchoon is, als van al het tegengeftelde? Deugd en ondeugd, wijsheid en dwaasheid, de getrouwe opvolging en verachting zijner allerbillijkfte bevelen, met hetzelfde welgevallen befchouwen? Wie kan zoo laag van het beste Wezen denken? Willen wij van God geen ongevoelig en onverfchillig Wezen maken, dan moeten wij vastftellen, dat Hij het zondekwaad noodzakelijk met misnoegen befchouwt. Dit goddelijk misnoegen, het geen de Bijbel *toorn* noemt, vertoont zich dadelijk in zoo veel fmertelijk kwaad, 't welk onder Gods beftuur, en overeenkomftig vele goddelijke bedreigingen, op de zonde volgt, en deswegens voor eene eigenlijke en rechtvaardig verdiende ftraf moet gehouden worden (*g*).

Er

(*g*) Doorzichtige Wijsgeeren onder de Heidenen, die anders beweerden, dat toorn zoo min aan wijze menfchen, als aan de Godheid past, wilden daarom geene ongevoeligheid of onverfchilligheid over mishandelingen aangeprezen, noch ftraffeloosheid verdedigd hebben. Zie *A. Gellius* N. A. I. 26. Voorts vergelijke men met onze bovenftaande verklaring van het denkbeeld van Gods

toorn

Er zijn nog andere bijbelsche leerstellingen, die het denkbeeld van eigenlijke en rechtvaardig verdiende straffen zeer begunstigen. Hiertoe behoort *de Leer van de vergeving der zonden*, een der grootste weldaden, die God ons verleent. Deze vergeving vooronderstelt welverdiende straffen, die, wanneer wij vergeving van onze zonden verkrijgen, ons kwijt gescholden of dadelijk afgewend worden. Het kwam daarom bijna op hetzelfde neder, of Jesus een kranken, die de treurige gevolgen van het zondekwaad ondervond, en door zijne wonderkracht hersteld wierd, toeriep, *wordt gezond*, dan of Hij zeide, *uwe zonden zijn u vergeven* (*h*). Dat God ons, om Christus wil, de zonden vergeeft, wat zegt dit anders, dan dat Hij ons dezelven niet toerekent, om er ons voor

te

toorn de aanmerkingen van *Jacobi*, *Verhandel. over gewigtige Stukken*, I. 153. *Alresch in Ep. ad Hebr.* p. 218.— *** Van de schoone Verhandelingen van *Jelgersma* en *Hulshof*, *over de goddelijke hartstochten* of *aandoeningen*, (in *Teylers Godgel. Genootsch.* XIV. d.), heb ik dit schrijvende geen gebruik kunnen maken, waarin men niet weinig zal aantreffen, tot bevestiging van het gestelde.

(*h*) Matth. IX: 2, 6. *Zondig niet meer*, zeide Hij, bij soortgelijke gelegenheid, tot iemand, wien Hij gezond gemaakt had, *op dat u niet wat ergers overkome*, Joann. V: 14.

te ſtraffen, en ons niet, als overtreders zijner wetten, die ſtraf verdiend hebben, behandelt, maar even als of wij niet gezondigd hadden (*i*)? Gelijk de ſtraf wordt voorgeſteld, als de uitwerking van Gods toorn, zoo wordt integendeel zijne *barmhartigheid* en *genade* aangemerkt, als de bewegende oorzaak van de vergeving der zonden (*k*): waarbij wederom het denkbeeld van de ſtrafwaardigheid der zonde ten gronde ligt. Want hoe zeer anders deze en ſoortgelijke uitdrukkingen, op zich zelven beſchouwd, ook wel van de tederheid der goddelijke gunstliefde zouden kunnen verſtaan worden; zoo doet ons echter de tegenoverſtelling van dit treffend bewijs van vaderlijke tederheid tegen den jammerſtaat, waarin men zich door de zonde geſtort, en tegen al het geen men door dezelve rechtvaardig verdiend had, veeleer, bij zoodanige voorſtellingen, aan eene onverdiende toegenegenheid denken (*l*).

Bij al het geen wij, ter opheldering van de Leer des N. V., met opzicht tot de bedreiging van ſtraffen, te berde gebragt hebben, zal ik nu nog

(*i*) Rom. IV: 7, 8. 2 Cor. V: 19-21. Luc. VII. 41-47.
(*k*) Luc. I: 77, 78. 2 Tim. I: 18. Hebr. IV: 16. Epheſ. I: 7. (*l*) Rom. III: 23, 24. Tit. III: 5.

nog maar alleen in gedachte brengen, dat de H. Schrijvers zelve meermalen, bij de befchrijving van goddelijke bedreigingen, zich van *het woord ftraf* bediend hebben. Welke uitdrukking wij, om al het gezegde over het bijbelfche begrip van de ftrafwaardigheid der zonde, nu niet anders, dan in een eigenlijken zin, mogen verklaren. Als wij dan lezen van *ftraffen*, van *zwaare* en *eeuwige ftraffen*, die tot affchrik voorgehouden worden (*m*), dan mogen wij volftrekt aan niets anders, dan aan bedreigingen van eigenlijke ftraffen denken (*n*).

Men voege vooral deze en alle andere opgenoemde bijbelfche voorftellingen, omtrent de goddelijke bedreigingen, famen. Wanneer dan nu den zondaar ftraffen, zwaare en onverdragelijke ftraffen worden aangekondigd, die hij op de hardnekkige overtreding van Gods wetten, als een verdiend loon naar werken, als eene rechtvaardige vergelding en wraakoefening, ten bewijze

(*m*) 2 Thesf. I: 9. 2 Pet. II: 9. Matth. XXIII: 14. Hebr. X: 29. Matth. XXV: 46.

(*n*) Hiertoe behooren ook alle zulke plaatfen, waar *Gods oordeel* voor *ftraf* moet genomen worden, en waar van *verdoemenis*, *verdoemelijkheid*, en *vervloeking* wordt gefproken. b. v. Rom. II: 3. Marc. III: 29. Rom. III: 19. 1 Cor. XVI: 22. Zie onze aanmerk. bladz. 15, 16.

wijze van Gods misnoegen over de zonde, te duchten heeft, en waartoe hij, bij het houden van eene algemeene gerichtsoefening, zal verwezen worden, hoe zullen wij toch kunnen nalaten, in dat alles waare bedreigingen van eigenlijk gezegde ſtraffen te eerbiedigen?

Eene en andere tegenbedenking uit den weg geruimd.

Het zal weinig afdoen, in weerwil van zoo vele bewijsredenen, die ons dringen, om in de bijgebragte voorſtellingen bedreigingen van eigenlijke ſtraffen te erkennen, nog te willen beweeren, dat waare bedreigingen van eigenlijk gezegde ſtraffen niet in algemeene bewoordingen, maar meer beſtemd moesten voorgedragen zijn, met duidelijker bepaling, op welke overtredingen deze en die ſtraffen geſteld zijn, gelijk er zulke waare bedreigingen in Moſes wetboek voorhanden zijn (*o*). Want waarom moet Gods handelwijze, om eenige gelijkheid te hebben aan de menſchelijke, in alle opzichte daarmede overeenkomen? Er zijn in de daad zoo wel beſtemde ſtraffen, als bepaalde overtredingen, genoemd. Moedwillig ongeloof omtrent Jeſus wordt dikwijls,

(*o*) *Apol. der vern.* ſ. 55, 57.

wijls, met name, als ten hoogften ftrafwaardig voorgefteld (*p*). Onder de bedreigde ftraffen wordt van de toekomende affcheiding der ondeugenden van de eeuwige verblijfplaats der vromen uitdrukkelijk melding gemaakt (*q*). Kunnen verfchillende overtredingen, die in zeker opzicht van dezelfde natuur zijn, niet op foortgelijke wijze geftraft worden? 't Is genoeg, dat zulke ftraffen, in trap en mate, geëvenredigd zijn, naar de zwaarte der overtreeding (*r*). Algemeene bewoordingen, (verderf, ongeluk en dergelijke), kunnen ook verfchillende foorten van ftraffen in zich bevatten, die de algemeene Wetgever der menfchen zich wijslijk heeft voorbehouden.

Soortgelijk antwoord past op de volgende bedenking. Eigenlijke ftraffen worden voor de overtreding gedreigd, na dezelve uitgevoerd, en de omftander gewaarfchouwd. Zoo ftraft God niet. Ten minften is dit op alle Gods ftraffen niet toetepasfen (*s*). Wat volgt hieruit anders, dan dat God niet altijd ftraft, gelijk de menfchen? Onder de menfchen worden ook wel bedreigingen ge-

(*p*) Marc. XVI: 16. 2 Thesf. I: 8, 9.

(*q*) Matth. XXV: 41. Luc. XVI: 23—26.

(*r*) Matth. XI: 22, 24. Rom. II: 6. Hebr. X: 27-30.

(*s*) *Bundel van Godgel. Wijsg.* en *Zedekund. Mengel.* III: 281.

gedaan, nadat de wet reeds overtreden is, om dit voor het vervolg te verhinderen. Zoo is het ook met vele goddelijke bedreigingen gelegen. Sommige echter zijn waarlijk voor de overtreding gedaan, en na dezelve werkelijk uitgevoerd voor het oog van velen.

Andere bedenkingen zullen in 't vervolg uit den weg geruimd worden, wanneer wij vooraf de overeenſtemming van de Leer des O. V. met het onderwijs van Jeſus en zijne Afgezanten zullen nageſpoord hebben.

Goddelijke bedreigingen in het Oude Testament.

Wij vinden reeds, in 's werelds morgenſtond, die geduchte bedreiging aan onzen algemeenen Stamvader gedaan, waarvan wij nog dagelijks de treurige uitwerking zien en ondervinden, *ten dage, als gij daar van eet, zult gij den dood ſterven* (*t*). Vervolgens wordt op de overtreding van Gods wetten, van tijd tot tijd, *vervloeking*, allerlei *ongeluk* en onherſtelbaar *verderf*, ſomtijds ook letterlijk *ſtraf* bedreigd (*u*). Zeer merkwaar-

(*t*) Gen. II: 17. vergel. met Rom. V: 12.

(*u*) Deut. XXVII: 26. XXVIII: 15—45. Spreuk. I: 23—32. Zach. V: 3, 4. Ps. L: 21. XCIV: 10.

waardig zijn inzonderheid vele goddelijke bedreigingen over bijzondere perfonen, als over Kain, Pharao, Sanherib en anderen (*v*), en de aankondiging van goddelijke ftraffen over geheele volken; niet alleen over de Joden (*w*), maar ook over de Sijriers, Ægijptenaars, Asfijriers, Babijloniers en anderen (*x*).

Ook in deze Schriften wordt de bedreigde ftraf doorgaans *in* het nauwst *verband met Gods rechtvaardigheid* geplaatst (*y*). Rechtvaardigheid wordt daar als eene volmaaktheid, die Gode als den Richter der wereld eigen is, voorgefteld (*z*), en befchreven als eene eigenfchap van God, waardoor Hij, in het beftuur van de lotgevallen der menfchen, derzelver zedelijke natuur, beftaan en gedrag nauwkeurig in acht neemt, een ieder ter zijner tijd recht laat wedervaren, en, zonder aanzien des perfoons, loon geeft naar werken (*a*).

Zij

(*v*) Gen. IV: 10—12. Exod. IX: 14. Jef. XXXVII: 29. Gen. XX: 3. (*w*) Op ontelbare plaatzen.

(*x*) Jef. X. XIII—XXIII. XXX: 27—31. XXXIV. XLVII. Jer. XXV: 12. Jon. I. III.

(*y*) Ps. XI: 6, 7. CXIX: 137. CXXIX: 4. LI: 6.

(*z*) Gen. XVIII: 25. Ps. IX: 5. VII: 12. XCVII: 2. Jer. XI: 20.

(*a*) Job XXXIV: 10—31. Deut. X: 17, 18 Ps. LXII: 13. LXVII: 5. XCIX: 4. CXLVI: 7. Pred. XI: 9. XII: 14.

Zij wordt van Gods goedheid onderſcheiden (*b*), en bijzonder betrekkelijk gemaakt tot de uitoefening van welverdiende ſtraffen, om de overtreding der goddelijke bevelen (*c*), waarbij eene rechtvaardige vergelding, en heilige wraakoefening plaats heeft (*d*).

Gods miskagen in de zonde *en* zijn *heilig misnoegen* daarover wordt, ook in het O. T., meermaalen aangemerkt als *de bewegende oorzaak* der bedreigde ſtraffen. Hiertoe behoort de dikwijls voorkomende ſpreekwijs, *dat de zonde kwaad is in de oogen van God*, dat is, Hem mishaagt: 't geen wordt voorgeſteld als de rede, waarom Hij rechtvaardig ſtraft (*e*). 't Wordt ook wel dus uitgedrukt, *dat Hij er geen lust aan heeft* (*f*). Niet zelden wordt God gezegd het zondekwaad te *haten*, en deswegens ook te ſtraffen (*g*). Men vergelijke daarmede vele andere zeer treffende

(*b*) Num. XIV: 18. Ps. XXXVI: 6, 7. CXLV: 17. Dan. IX: 7—9.

(*c*) Neh. IX: 33. 2 Chron. XII: 6. Klaagl. I: 18. Dan. IX: 7, 8.

(*d*) Jeſ. LIX: 15—18. LXVI: 6. Jer. V: 9. Nah. I: 4—6.

(*e*) Richt. III: 12. Ps. LI: 6. Jer. VII: 30—32.

(*f*) Beide ſpreekwijzen worden ſaamgevoegd Jeſ. LXV: 12. LXVI: 4.

(*g*) Ps. V: 5, 6. XI: 5, 6. Amos VI: 8.

fende beſchrijvingen van dien regtmatigen afkeer, waarmede de vlekloos heilige God alles, wat met zijnen wil ſtrijdig is, beſchouwt, en dien Hij niet kan nalaten door rechtvaardige ſtrafoefeningen te openbaren (*h*); inzonderheid de zeer gewoone voorſtelling van het goddelijk misnoegen over de zonde, onder het menſchelijk denkbeeld van *toorn* en *gramſchap*, waarmede bedreigde ſtraffen dikwijls in verband geplaatst worden (*i*). Somtijds moet er de ſtraf door verſtaan worden; maar menigwerf wordt Gods toorn van de ſtraf, als de bewegende oorzaak van de uitwerking, duidelijk onderſcheiden (*k*).

Wij lezen eindelijk, ook in deze Schriften, van de *vergeving der zonden*, die beſchreven wordt als eene onverdiende weldaad, waardoor God *barmhartigheid* en *genade* bewijst aan de overtreders zijner wetten (*l*): waaruit, gelijk uit al het voorgaande, de waare natuur der godde-

(*h*) Joſ. XXIV: 19, 20. Ps. L. 16—21. Habak. I: 15. Exod. XXIII: 21. Jeſ. LXIII: 10.

(*i*) Deut. XXXII: 19, 22. Ps. XCV: 11. Jeſ. IX. 18. en op vele andere plaatzen.

(*k*) Zie, behalven de aangeh. plaatzen, Job XXI: 17. Ps. VI: 2. LXXVIII: 38. Mich. V: 14.

(*l*) Jeſ. XXVII: 9. Ps. CXXX: 3, 4. XXXII: 1, 2, 5. XXV; 11. LI: 3. CIII: 8—12.

delijke bedreigingen van eigenlijke ſtraffen op nieuw ten ſterkſten wordt bevestigd.

De overeenſtemming van de Schriften des O. en N. T. op dit ſtuk nader opgehelderd, en tegen ingebragte twijfelingen verdedigd.

In weerwil van deze zoo klaarblijkelijke overeenſtemming van de Leer des O. en N. V., heeft men gemeend grond genoeg te hebben, om daarin een merkelijk verſchil aantewijzen, en al 't geen vroegere en latere Bijbelſchriften, over dit onderwerp, gemeen hebben, voor ons Christenen onbruikbaar te maken.

Dat groot verſchil zal vooreerst hierin gelegen zijn. Wij Christenen hebben God geheel anders en veel beter leeren kennen, dan de Joden. 't Zal Gods oogmerk geenzins geweest zijn, zich aan de Joden, in de betrekking van aller menſchen Vader, bekend te maken, in welk beminnelijk licht eerst Jeſus en de Apostelen de Godheid vertoond hebben. Aan de Joden zal God voormaals alleen voorgeſteld zijn als een ſtreng Wetgever, die zijne dienſten ſcherplijk vorderde, en die eiſchen met de verſchrikkelijkſte vervloekingen tegen derzelver overtreders geſtaafd en onherroepe-

 lijk

lijk verbonden had. Alle welke voorſtellingen ons Christenen niet raken (*m*).

Maar deze voordracht van de Leer van God in de Schriften des O. V. is zeer gebrekkig. God wordt daar niet alleen als hoog verheven, vlekloos heilig en rechtvaardig voorgeſteld; maar tevens als barmhartig, genadig en groot van goedertierenheid, die ons niet behandelt naar onze zonden, niet vergeldt naar onze ongerechtigheden; wien het veeleer eigen is allerlei overtredingen zijner wetten, ook de zwaarſten niet uitgezonderd, te vergeven; die zich, gelijk een vader over zijne kinderen, ontſermt over de genen, die Hem vreezen, wier beſchermer en begunſtiger Hij zijn wil zonder einde (*n*).

God heeft zich aan de Joden niet alleen bekend gemaakt als een ſtreng Wetgever, maar ook als een liefderijk Vader, die met vaderlijke tederheid het belang van dit volk behartigde (*o*); ook dan, wanneer Hij hen moest tuchtigen (*p*), Dat met

(*m*) *Steinb.* §. 58. *Henke* l. c. §. 42. *Eckerm. Th. Beytr.* II. 2, 171, 186.

(*n*) Gen. XV: 1. Exod. XX: 6. XXXIV: 6, 7. Deut. IV: 31. Ps. LXXXVI: 5, 15. CXLV: 9. CIII: 8—13. CXVII: 2. Jeſ. LV: 7.

(*o*) Deut. XXXII: 6. Jeſ. LXIII: 16. XLIX: 15. Mal. I: 6. Jer. XXXI: 20. (*p*) Deut. VIII: 5.

met goddelijke ſtraffen ook weldadige oogmerken verbonden zijn, hebben zij zoo wel, als wij Christenen, geweten (*q*).

Ik bekenne gaarne, dat in het N. T. de gelijkenis van de betrekking eenes vaders tot zijne kinderen meer gebruikt, en, over 't geheel, van Gods oneindige zondaarsliefde en den rijkdom zijner genade uitvoeriger en klaarder geſproken wordt; doch deze meerdere klaarheid en uitgebreidheid bepaalt zich niet tot deze Leer, maar betreft de gantſche voorſtelling van God, wien wij, door het onderricht van Jeſus, in alle deszelfs volkomenheden, beter dan allen, die te voren leefden, kunnen leeren kennen. Er worden ongetwijfeld in het O. T. vele treffende beſchrijvingen van Gods rechtvaardigheid en heiligheid gevonden; maar ook deze volmaaktheden van God zijn door Jeſus en zijne Apostelen in veel helderer licht geplaatst, en derzelver vreesſelijke uitwerkingen omtrent onbekeerlijke zondaaren veel nadrukkelijker verklaard, dan immer te voren heeft plaats gehad (*r*). Men wil, dat, door de Euangelieleer, alle ſchrikbarende denkbeelden, die in vroegere Schriften voorhanden zijn,

(*q*) Zie de boven aangeh. plaatzen bl. 16.

(*r*) Joann. III: 36. Rom. II: 4—6, 8, 9. Hebr. X: 26—31.

zijn, weggenomen, en ons geheel andere begrippen van God, als een liefderijk Vader van allen, ingeboezemd zijn; terwijl nogthans de rampzalige gevolgen, die op de overtreding der goddelijke bevelen, niet alleen in deze wereld, maar vooral in het toekomend leven te duchten zijn, daarin zeer dikwijls, en veel ſterker dan ergens in het O. T., tot afſchrik voorgeſteld worden (*s*).

Men meent hierin op nieuw een groot verſchil tusſchen de Leer des O. en N. V. op dit ſtuk te ontdekken, dat alle bedreigingen in het O. T. ſlechts tot één volk, het welk onder eene bijzondere Godsregering ſtond, betrekkelijk waren, waar uit niet tot andere volkeren, en nog veel minder tot ieder mensch, in andere tijden en omſtandigheden, kan beſloten worden (*t*). Maar ook deze uitſpraken zullen weinig afdoen, als wij ons erinneren, 't geen te voren bewezen is, dat God in de Schriften des O. V. voorkomt als de Richter der gantſche aarde, die aan andere volken zoo wel, als aan de Joden, en zoo wel aan bijzondere perſonen, als aan geheele volken, dikwijls ſtraffen heeft laten dreigen (*u*). Algemeene bedreigingen over elk en een iegelijk zondaar, ook voor het toekomend leven, die wij in de Schrif-

(*s*) Zie boven bl. 36, 44, 62.

(*t*) *Apol. der vern.* ſ. 41, 55. (*u*) Boven bl. 21, 69.

Schriften des N. T. zoo overvloedig aantreffen, zijn in het O. T. wel niet zoo menigvuldig; zij ontbreken echter niet geheel. Men zie de onderſtaande plaatzen (*v*). God wordt gezegd, in de uitvoering van bedreigde ſtraffen, ook de inwendige geſteldheid van het hart te zullen in aanmerking neemen (*w*): 't geen op de overtreding van ſtaatswetten, waar aan de Joden alleen, als een afgezonderd volk, verbonden waren, niet kan toegepast worden; maar juist ſamenſtemt met de Leer van Gods onbepaalde oppermacht over alle menſchen, die zoo wel van hunne verborgenſte gedachten en neigingen, als van hunne uiterlijke daden, aan God, voor wien niets bedekt is, verantwoording ſchuldig zijn (*x*). Algemeene bedreigingen van ſtraffen, die elk onbekeerlijk overtreder van Gods bevelen, vooral na dit leven, te wachten heeft, moesten in die tijden ſpaarzaamer zijn, toen de Leer der bijzondere Voorzienigheid over ieder mensch en over ieder ding, en van den ſtaat der volkomenheid en vergelding in het toekomend leven, nog niet in dat licht

(*v*) Spreuk. I: 22—32. Pred. VIII: 11—13. XI: 9. Ps. XLIX: 15, 20. (*w*) Jer. XVII: 10. Ps. VII: 10.

(*x*) Hebr. IV: 13. Openb. II: 23. Rom. II: 16. 1 Cor. IV: 5. vergel. met 1 Chron. XXVIII: 9. Jer. XI: 20. Ps. XXVI: 2. XXXIII: 13—15.

licht gesteld was, waarin Jesus en de Apostelen dezelve naderhand geplaatst hebben.

Dat wij Christenen de bedreiging van goddelijke straffen, in het O. T. aan overtrederen van Gods bevelen gedaan, ons ook mogen en moeten te nutte maken, blijkt middagklaar, dewijl de Schrijvers van het N. T. meermaal zulke bedreigingen overgenomen en algemeen gemaakt (*y*), vroegere strafgerichten tot schrikbeelden voorgesteld (*z*), en in vergelijking gebragt hebben met de straffen, die moedwillige versmaders van het Euangelie te duchten hebben (*a*); en wel voornamelijk, omdat deze goddelijke straffen, die op allerlei ondeugden, en inzonderheid op ongeloovigheid en onbekeerlijkheid gesteld zijn, ook in hunne Schriften zoo nadrukkelijk bedreigd worden, en hunne gantsche wijze van voorstelling van de strafwaardigheid der zonde met de denkbeelden, waarmede de Schriften hunner Voorgangers geheel doorweven zijn, in de hoofdzaak, volkomen samenstemt, gelijk wij in de bijzonderheden gezien hebben.

Of zal hunne leerwijze, in dit opzicht, voor ons geen gezag hebben? Moeten wij die, met de

(*y*) Rom. XII: 19. Gal. III: 10. Hebr. X: 30, 31.

(*z*) Hebr. IV: 11, 12. Andere plaatzen zullen in 't vervolg voorkomen.

(*a*) Hebr. II: 2, 3. X: 29. XII: 29.

de fakkel der gezonde rede in de hand, nafpeurende, 'er van affcheiden, wat een zuiverer Wijsbegeerte onbeftaanbaar oordeelt, waarvan wij volwasfene Christenen ons moeten ontdoen, om het reine Christendom alleen te behouden, en in beoefening te brengen? Sommigen fchijnen waarlijk van die groote Mannen, die ons de Leer van Jefus, op hoog gezag, overgeleverd hebben, zoo laag te denken, als of wij nu veel beter in ftaat waren, dan zij, om den geest van het waare Christendom wel te bevatten, in in deszelfs waare bedoelingen intedringen. Men beweert, dat in het N. T. in de daad zulke Leeringen, die de zuivere Wijsbegeerte thans aanftotelijk vindt, voorkomen. Zij zullen toen ook minder fchadelijk geweest zijn. Maar in den mannelijken ftaat, dien het Christendom, in den tegenwoordigen tijd, bereikt, mag men daarvan verfchillen, Jefus woorden anders uitleggen, dan de Apostelen gedaan hebben, en hunne gantfche leerwijze verbeteren (*b*).

Wordt

(*b*) Verfcheidene ftoute en van allen grond ontblootte onderftellingen, in onzen tijd ter bane gebragt, loopen in dit punt famen: b. v. van *Lesfing* in zijn gefchrift *over de opvoeding van het menfchelijk geflacht*, (zie *Rofenmuller over den trapswijzen voortgang der Goddel. Openbar.* bl. 77—80, 332.), van *Teller* in zijn Hoogd. *Woordenboek*

Wordt dit gevolgd, dan zal het oude Christendom weldra geheel verloren raken. Veel edelmoediger zijn dan nog de pogingen van hun, die zoo veel eerbied voor de goddelijke Euangelieschrijvers hebben overbehouden, dat zij liever alles beproeven, om deze met hun geliefkoosd wijsgeerig stelsel in overeenstemming te brengen, en alle zulke Leeringen, die daarmede, naar hun inzien strijden, van de waare Leer van Jesus en zijne Apostelen afscheiden. Hebben wij in deze Leer geen vasten grondslag, waarop zullen wij dan bouwen? Waar zijn de grenspalen voor het weeldrig vernuft, zoo wij ze hier niet aantreffen? En waar zal dan de verbetering van het Christelijk leerstelsel eenmaal ophouden? Het Christendom bevat een onveranderlijk stelsel van Godsdienstige waarheden, geschikt voor alle menschen en voor alle tijden. Het gezag der Apostelen rust op onbedriegelijke gronden, die ons aan hunne Leer volstrekt verbinden, en, zoo lang de wereld staan zal, dezelfde vastigheid zullen blijven be-

boek van het N. T. in de *vorerinnerungen* van de 3de en 4de uitg. f. 55—64, en meer opzetlijk in een onlangs uitgegeven schrift, *ueber die Religion der vollkommnern*, van *Semler* in onderscheidene schriften, (zie eenige hoofdstellingen bij *Eichhorn Allg. Biblioth. der biblischen Litter.* th. 5. 75—79, 92.), van den Recens. in het nieuwe *Theol. Journaal* van *Haenlein* en *Ammon* 1793. 63, 104.

behouden (*c*). Al kwam er een engel uit den hemel met een ander Euangelie, wij zouden het niet kunnen aannemen (*d*). *Jesus Christus is gisteren en heden dezelfde, en in eeuwigheid* (*e*).

Maar mogelijk moeten wij hier de Leer van de leerwijze onderscheiden. Men wil, dat de leertrant van Jesus en de Apostelen dikwijls naar verkeerde begrippen en volksvooroordeelen is ingericht, en dat zij zich ook, in de voorstelling van de Leer van Gods strafoefenende rechtvaardigheid, naar heerschende dwaalbegrippen van hunnen tijd wijslijk geschikt hebben (*f*). Zij zullen, om hunne Leer des te beter ingang te doen vinden, vele zoodanige volksbegrippen, ook wel zulke, die waarlijk min of meer nadeelig waren, overgenomen hebben, zonder die daarom ge-

(*c*) Hebr. II: 1—4. XII: 26—28. Matth. XXVIII: 19, 20. 1 Cor. XI: 23—26. 1 Pet. I: 24, 25.

(*d*) Gal. I: 8.

(*e*) Hebr. XIII: 8. daar wij, indien deze woorden met vs. 7, 9. wel samenhangen, door *Jesus Christus*, overeenkomstig het spraakgebruik des N. T. op vele plaatzen, *de Christelijke Leer*, waarvan Hij de hoofdinhoud is, moeten verstaan.

(*f*) *Dippel* t. a. p. §. 204. *Apol. der vern.* f. 210, 211. *Steinb.* t. a. p. §. 58, 67, 91, 93. en in zijne *Wijsg. Opheldér.* II. bl. 48. *Henke* l. c. §. 42, 89. *Eichhorn* t. a. p. IV. 321.

gezag bijtezetten, terwijl zij er de zuivere waarheid nevens geplaatst, of bij andere gelegenheden, met behoorlijke duidelijkheid, voorgesteld, en altijd genoegzaame zorg gedragen hebben, dat de voorname hoofdleeringen van het Christendom, zonder gevaar van misvatting, voortgeplant wierden.

Wat er ook van deze onderstelling, die uit onderscheidene oogpunten kan beschouwd worden, en sedert kort op verschillende wijze behandeld is, zijn moge; zij wordt ten minsten op de Leer der goddelijke bedreigingen en straffen kwalijk toegepast. Men kan toestaan, dat sommige spreekwijzen, die daaromtrent gebruikt worden, vooral in de beschrijving der bedreigde straffen voor het toekomend leven, oneigenlijk en van dwalende begrippen ontleend zijn (*g*); maar daarom is de bedoelde zaak zelve, die elders met eigenlijke bewoordingen eenvoudig wordt voorgesteld, en zich door hare eigene natuur, bij een weinig nadenking, van hare inkleedselen ligtelijk laat afzonderen, geen dwaalleer. Moet dit aangenomen worden omtrent alle die bedreigingen van straffen, die te voren zijn bijgebragt, dan zal er in het gantsche N. T. volstrekt niets meer overblij-

(*g*) Vergel. Matth. V: 22. Luc. XVI: 23. Marc. IX: 43. Openb. XIV: 11.

blijven, het geen wij, met volkomene gerustheid, voor ontwijfelbare waarheid kunnen aannemen, en als goddelijke Leer gebruiken. De voorgestelde bedreigingen van straffen zijn zoo menigvuldig, en zoo dikwijls bij onderscheidene gelegenheden herhaald; zij stemmen alle zoo wonder samen, en worden nergens op eene andere wijs verklaard; zij staan in een zoo nauw verband met de geheele Christelijke Leer, en worden met zoo veel ernst en nadruk voorgedragen, dat het onmogelijk zij daarin eene schikking naar valsche begrippen aantenemen (*h*).

Men zegge niet, dat daarmede alleen zwakke en eenvoudige verstanden schrik moest aangejaagd worden (*i*). Want die konden zulks minst verdragen. Zulke hadden de meeste opklaring noodig. Of was aan hunne gemoedsrust minder gelegen, dan aan die van doorzichtiger Christenen? Het Christendom is immers eene algemeene Gelukzaligheids-Leer voor alle menschen. Zal het er dan niet zoo zeer op aankomen, hoe sommigen

(*h*) Zie verder de gewigtige aanmerkingen van *Heringa* in zijne uitmuntende Prijsverhand. over dit onderwerp. *Haagsche Genootschap* 1789. bl. 260—262. *Seiler ueber den versohnungstod Christi* I. 217—244, 501, 502. II. 407—412.

(*i*) *Apol. der vern.* f. 53. *Henke* §. 89.

gen over Gods volmaaktheden, over het gezag zijner wetten, en over waare of ſchijnbare bedreigingen denken; of zij er door verſchrikt en bevreesd gemaakt, dan of zij er door gerustgeſteld en getroost worden? Zoo niemand door bedreigingen van ſtraf mag afgeſchrikt worden van de zonde, waarom hebben het dan Jeſus en zijne Apostelen gedaan? Waarom hebben althans de Apostelen de Leer van Jeſus zoo voorgedragen, en de menſchen daardoor afgeſchrikt van de zonde, en ondeugd? Hebben zij dat noodig gekeurd, moeten dan de Leeraars van onzen tijd hun in dat oogmerk hinderen? Het kan nu even goed bereikt worden door allen, die deze Leer weten te gebruiken, en niet verwaand genoeg zijn, om Jeſus en zijne Apostelen in wijsheid te willen overtreffen. Men komt in de daad, ook door deze onderſtelling, eindelijk, hoewel langs een anderen weg, tot de aanmatiging van een recht, dat niemand toekomt. Men veroorlooft zich de vrijheid, om uit de Euangelieſchriften dat alleen aantenemen, het geen men met een aangenomen wijsgeerig ſtelſel kan overeenbrengen, terwijl al het overige onder het voorgeven, dat hetzelve niet tot de Leer, maar tot de leerwijze behoort, wordt uitgemonſterd. Staat het onfaalbaar gezag van Jeſus en zijne Apostelen vast, waaraan men onder de Christenen nimmer behoort te twijfelen,

len, dan zijn alle zulke uitzonderingen ijdel, en de onbestaanbaarheid zelve.

Laat ons dan, hiermede het eerste deel der voorgestelde vraag voor afgedaan houdende, overgaan tot het tweede.

II.

Of God ook, als Richter, de zonde dadelijk straft.

Bewezen hebbende, dat God eigenlijk gezegde straffen op de overtreding zijner wetten bedreigd heeft, en dat deze bedreigingen door de gewijde Schrijvers doorgaans in verband met de betrekking, waarin wij tot God als onzen Opperheer, Wetgever en Richter, staan, geplaatst worden; zullen wij dan nu nader moeten onderzoeken, of die goddelijke bedreigingen ook dadelijk uitgevoerd worden.

Men zou kunnen vermoeden, en sommigen hebben er waarlijk zoo over gedacht, dat het met Gods vaderlijke betrekking nog wel is overeentebrengen, dat Hij straffen laat bedreigen; maar geenzins dezelven te volvoeren, terwijl zijne oogmerken door bedreigingen alleen kunnen bereikt worden. De ongegrondheid van zoodanige onderstellingen kan, zoo ik vertrouwe, door overtuigende redenen aangetoond worden.

Eerste Bewijs uit de bedreigingen zelven.

Bedreigingen, die niet uitgevoerd worden, zullen op den duur geen indruk maken, en eindelijk met de wetten zelven, waaraan zij verbonden zijn, alle hare kracht verliezen, en in geenen deele aan het oogmerk beantwoorden.

Letten wij inzonderheid op de wijze, waarop zoo vele te voren aangehaalde bedreigingen gedaan zijn, deze schijnt in de daad alle twijfeling omtrent de uitvoering te verbieden. De oude Propheten spraken dezelven, zoo wel als Jesus en zijne Apostelen, uit in den naam, en op uitdrukkelijken last van den waarachtigen God, die somtijds zelf, bij de aankondiging van straffen, sprekende wordt ingevoerd (*k*). De geheele wijze van voorstelling getuigt van den grootsten ernst, waarmede zij dit onderwerp altijd behandeld hebben. Zij doen de bedreigde straffen, in verband met Gods rechtvaardigheid, en als bewijzen van dat heilig misnoegen, waarmede Hij de zonde altijd beschouwt, voorkomen (*l*). Zij verzekeren, dat de goddelijke bedreigingen bij de uitvoering levendig en krachtig zullen bevonden wor-

(*k*) Ps. L: 16—22. Jes. I: 24. Spreuk. I: 20-33.
(*l*) Zie boven bl. 44, 56, 65, 68.

worden (*m*), dat God zich door de verachters zijner bevelen niet ſtraffeloos laat beſpotten (*n*), en dat zij de verdiende ſtraf niet zullen ontvlieden (*o*). Zij zoeken niet alleen bij ſtoute misbruikers van den rijkdom van Gods lankmoedigheid, door zulke voorſtellingen, berouw voorttebrengen, en hen tot hunnen plicht te roepen; maar ook regtmatige gevoelens van eerbied en ontzag voor het hoogſte Wezen, dat in niemand, hij zij, wie hij zij, de zonde kan goedkeuren, bij oprechte beminnaars van Christelijke deugd daardoor optewekken en te verſterken (*p*). Is het dan, met eenigen ſchijn, te vermoeden, dat evenwel van alle deze bedreigingen niets zal komen; dat God wel ſtraf laat dreigen, maar nooit uitvoert? Mogen wij dit aannemen, dan kunnen wij voorzeker nimmer op eenige verklaringen van Jeſus en andere Godsgezanten aangaan. Dan zijn alle hunne aanſporingen en waarſchouwingen een louter ſpeelwerk, en hunne gantſche Leerwijze bedrieglijk en niets beduidend (*q*).

Twee-

(*m*) Hebr. IV:12, daar door *Gods woord* zijne *bedreigingen* verſtaan worden.

(*n*) Gal. VI: 7. Jeſ. XXVIII: 22. (*o*) Rom. II: 3.

(*p*) Hebr. III: 12–19. IV: 1—13. X: 23—31.

(*q*) Ik kan, om deze redenen, ook mijne toeſtemming niet geven aan de gedachte van *Tillotſon*, *Michaëlis*, *Leſs* en

Tweede Bewijs, uit de ondervinding van natuurlijke, en uit de noodzakelijkheid van stellige straffen.

Ten bewijze, dat God de zonde dadelijk straft, kan men zich op de ondervinding zelve beroepen; de ondervinding van zoo vele natuurlijke en noodzakelijke gevolgen der zonde, die er, naar Gods wil, en onder zijn rechtvaardig opperbestuur, mede verbonden zijn, en dus wel degelijk voor straffen, voor eigenlijk gezegde straffen moeten gehouden worden (*r*). Wie zal alle die nadeelen, smerten en jammeren optellen, die, naar den gewoonen en natuurlijken loop der dingen, met de overtreding van Gods wetten verbonden zijn, en waarin men zoo velen het welverdiend loon van hunne euveldaden ziet vinden. Hoe schandelijk en smertelijk zijn dikwijls de natuur-

en eenige anderen, dat God wel eeuwige straffen bedreigd heeft, maar desniettemin de straffen in 't toekomend leven zou kunnen eindigen. Zij doet te kort aan Gods waarachtigheid, en maakt dus den voornaamsten grondslag van ons geloof en hoop los en wankel. Zou men ook zulke gissingen, zoo zij al eenigen grond hadden, niet liever voor zich moeten houden, om Gods oogmerk, in het bedreigen van zulke straffen, niet te verijdelen?

(*r*) Zie boven bl. 43.

natuurlijke gevolgen van onrechtvaardigheid, onkuischheid, en andere ondeugden. Hoe verschrikkelijk de onweerstaanbare slagen, en onoverwinnelijke wroegingen van het bezoeteld gewisse over gepleegde wandaden. Eene enkelde euveldaad verbant wel eens voor altoos rust en vreugde, of vergalt de beste geneugten dermate, dat zij geheel smakeloos worden.

Er schijnt echter nog een ander soort van straffen vereischt te worden. De droevige ondervinding leert, dat vele menschen het kwaad, welk natuurlijk en noodzakelijk op de zonde volgt, of in 't geheel niet opmerken, of ten minsten niet als iets, dat van God komt, en Gods misnoegen vertoont, ter harte nemen. Sommigen weigeren schaamrood te worden, en weten de goddelijke stem van hun beschuldigend geweten doorgaans tot zwijgen te brengen. Men zoekt rust en vergenoegen in de najaging van ijdele dingen, en in de bezitting van ingebeelde gelukgoederen. Het meer of min smertelijk gevoel van de onaangenaame gevolgen der zonde hangt gewoonlijk meer af van de verschillende geaartheid en gemoedsgesteltenis der menschen, dan van de meerdere of mindere strafwaardigheid van begaane zonden. Deze onaangenaame gevolgen zijn ook alleen met de daad als daad, en geenzins met het oogmerk en den toeleg, waarmede iets gedaan

 wordt,

wordt, verbonden, en somtijds bij een deugdzaam en godvruchtig mensch, wanneer hij zich voor eene reis vergrijpt, veel smertelijker, dan bij een overgegeven booswicht, die zich dagelijks aan de ondeugd geheel overgeeft; en wel verre van altijd evenredig te zijn aan de menigte en zwaarte der euveldaden, zoo bespeurt men niet zelden, dat, hoe ondeugender het hart is, en hoe meer gewoon aan het zondigen, het zich ook des te meer verhardt tegen de bewustheid en tegen het onaangenaam gevoel der nadeelige gevolgen van de verfoeielijkste daden. Mist iemand deze bewustheid en dat gevoel, dan zijn alle zulke nadeelige gevolgen van zijn bedreven kwaad voor hem geen straf. En hoe zullen dan evenwel bij zulken, die deze bewustheid missen, en dat gevoel verdooven, Gods wetten haar gezag behouden? Hoe zullen zulke hardnekkige overtreders voor den hoogsten graad van boosheid, en derzelver allervreeslijkste gevolgen bewaard; hoe zullen zij, die zoo min op de natuurlijke gevolgen hunner buitensporigheden, als op goddelijke vermaaningen en waarschouwingen deswegens acht geven, eenigzins tot zich zelven en hunnen plicht gebragt worden? Daartoe schijnt iets meer, dan de natuurlijke gevolgen der zonde vereischt te worden. Of zou het den oneindig wijzen en almagtigen God aan vermogen ontbreken,

ken, om halſterrige overtreders op andere wijzen Zijn heilig ongenoegen te doen ondervinden, en alzoo, willens of onwillens, aan het onkrenkbaar gezag zijner wetten te onderwerpen?

Men kan deze ſtraffen, in onderſcheiding van de *natuurlijken*, *ſtellige ſtraffen* noemen. Anderen verkiezen liever de benaming van *willekeurige* ſtraffen. Maar zij is eenigzins dubbelzinnig. Men ſchijnt ſomtijds het denkbeeld van willekeur opzetlijk aantegrijpen, en in den ruwſten zin op God, en wel bijzonder ook op goddelijke ſtraffen, toetepasſen, om het begrip van hun, die ook andere ſtraffen, behalven de natuurlijken, vasſtellen, in een haatlijk licht te vertoonen, als of zij zich de Godheid voorſtelden als een Wezen, dat, in het uitdeelen van ſtraffen, alleen naar vrije willekeur handelt, en alleen ſtraft, om te ſtraffen en wraak te nemen; als een Wezen, dat, zonder wijze redenen en bedoelingen, geheel eigendunkelijk te werk gaat, zonder zich aan het belang van zijne ſchepſelen te bekreunen (*s*).

Zoodanige willekeurige handelwijze kan in het oneindig wijs en liefderijk Opperwezen nimmer val-

(*s*) *Steinb.* t. a. p. §. 60—62. die zich echter beter verklaard heeft, in zijne naderhand uitgegevene *Wijsgeer. Opkelder.* I. 108—113.

vallen. Geene andere willekeurige ſtrafoefeningen kunnen aan God toegeſchreven worden, dan die om wijze redenen bepaald zijn, en zoo wel met het waar belang van zijne redelijke ſchepſelen, als met de eiſchen van Zijne heilige natuur en onſchendbaar oppergezag volmaakt ſamenſtemmen. Zulke ſtraffen kan men dan alleen in zoo verre *willekeurig* noemen, omdat er meer eene vrije keuze in ſchijnt plaats te hebben, dan in de toelaating van zulke nadeelen, die uit de natuur der kwade daden zelve voortvloeijen, en omdat de Godheid daarvoor ook andere ſtraffen ſchijnt te hebben kunnen bepalen. Daaruit volgt geenzins, dat God, wanneer Hij zoo ſtraft, eigendunkelijk te werk gaat, en van den gewoonen loop der natuur willekeurig afwijkt. Tot dit ſoort van ſtraffen behooren niet alleen onmiddelijke en wonderdadige ſtrafoefeningen; maar ook alle zulke bewijzen van Gods ſtraffende rechtvaardigheid, die zich vertoonen in velerlei ſmertelijk kwaad, 't welk niet noodzakelijk ſamenhangt met zondige daden, maar echter, zonder zoodanige bovennatuurlijke tusſchenkomſten, van tijd tot tijd overtrederen van Gods wetten tot ſtraf ſchijnt toegezonden te worden.

Terwijl intusſchen de benaming van willekeurige ſtraffen zoo ligt aan verkeerde uitleggingen onderhevig is, zouden wij er ons liever geheel van ont-

onthouden; en dat te meer, om dat zij op alle goddelijke ſtraffen, die van de natuurlijken onderſcheiden zijn, niet voeglijk kan toegepast worden. De afzondering der vromen van alle gemeenſchap met ondeugenden zal, in de toekomende wereld, voor de laatstgenoemden eene rechtvaardige ſtraf wezen. Maar wie zal deze wijze ſchikking willekeurig durven noemen, die veeleer tot de volkomenheid en beſtendigheid van den gelukſtaat der hemelbewooners noodzakelijk ſchijnt vereischt te worden? Laat ons dan liever alles kwaads, dat, behalven de natuurlijke en noodzakelijke gevolgen der zonde, van God, tot ſtraf voor de overtreding zijner bevelen, wordt toegezonden, *ſtellige ſtraffen* noemen, die, omdat zij niet noodzakelijk met de ondeugd ſamenhangen, naar onze wijze van oordeelen, meer dan natuurlijke ſtraffen, van de vrije keuze des goddelijken Wetgevers ſchijnen aftehangen, en waarvan men, buiten eene goddelijke Openbaring, weinig of niets met zekerheid kan weten (*t*).

Zul-

(*t*) Vergel. de *Berichten over de nieuwe Hervormers*, IIde Deel, bl. 63, 64. Eenigzins anders beſchrijft *Seiler* (t. a. p. I. 461. en vervolg.) ſtellige ſtraffen, die hij, als een bijzonder ſoort van ſtraffen, van willekeurigen wil onderſcheiden hebben, hierin gevolgd door *Sikt, prufung des Syſtems der gluckſeligk. lehre*, ſ. 242.

Zulke goddelijke ſtraffen worden door de meesten van hun, wier denkwijze wij in deze verhandeling ter toetze brengen, of volſtrekt geloochend of ten minſten in twijfel getrokken (*u*). Laat ons zien, op hoedanige gronden wij evenwel ons overtuigd houden, dat God ook zoodanige ſtraffen dadelijk uitoefent.

De zekere verwachting van ſtellige ſtraffen bevestigd.

Verſcheidene bijbelſche Leeringen ſchijnen dit als eene zekere zaak vastteſtellen, dat er ook andere ſtraffen, behalven de natuurlijke gevolgen der zonde, te duchten zijn.

Te voren hebben wij ons reeds op *de Leer van de vergeving der zonden*, ten bewijze, dat door de overtreding van Gods wetten ſtraf verdiend wordt, beroepen. Maar wij kunnen bij deze genadeweldaad niet alleen aan natuurlijke ſtraffen denken. Want wat is die vergeving anders, dan de kwijtſchelding en afwending der verdiende ſtraf? die derhalve niet onafſcheidelijk met de zonden verbonden is, maar, naar dat het Gode be-

(*u*) *Bahrdt geſch. ſeines lebens*, II. ſ. 217, 225. *Apol. der vern.* ſ. 50—61, 111. *Steinb.* §. 58, 60. *Henke* l. c. §. 42, 89. *Bundel van Mengel.* t. a. p. bl. 285.

behaagt, kan toegezonden of teruggehouden worden (*v*).

Zulke ſtellige ſtraffen worden ook vooronderſteld, zoo dikwijls *Gods lankmoedigheid* geroemd wordt omtrent de overtreders zijner wetten, die, al doen zij, om zoo te ſpreken, honderdmaal kwaad, zonder dat er ſtraf op volgt, echter de verdiende ſtraf niet ontgaan zullen, wanneer zij onverbeterlijk blijven; maar veeleer, door zoodanig uitſtel, zich des te meer ſtraf vergaderen (*w*). In dien zin lezen wij van *den toekomenden toorn*, (de toekomende ſtraf), die niet aanſtonds, en alzoo ook niet natuurlijk op de zonde volgt, maar ter beſtemder tijd zeker zal volgen (*x*).

Zonder ſtellige ſtraffen aantenemen is ook *de Leer der vergelding* onverklaarbaar (*y*). Hoe zal er toch eene rechtvaardige vergelding geſchieden over ieders werk, bijaldien op de zonden geene andere, dan natuurlijke ſtraffen, volgen? Im-

(*v*) Men vergel. Ps. LXXVIII: 38. CIII: 10. en andere boven (bl. 62, 68.) aangeh. plaatzen, met de beden Ps. XXXIX: 9, 11, 14. VI: 2. XXXVIII: 2. en ſoortgelijke voorſtellingen.

(*w*) Num. XIV: 18. Nah. I: 2, 3. Pred. VIII: 11—13. Rom. II: 5. IX: 22.

(*x*) 2 Theſſ. I: 10. Matth. III: 7.

(*y*) Vergel. de aangeh. plaatzen, bl. 44, 66.

Immers deze zijn niet altijd evenredig aan het getal en de zwaarte der gepleegde misdaden. Een onvoorzichtige misſtap wordt dikwijls op deze wijs veel zwaarder geboet, dan een voorbedacht en allerondeugendst ſchelmſtuk, en een enkele daad heeft ſomtijds natuurlijk meer onaangenaame gevolgen, dan honderd andere.

Erinneren wij ons inzonderheid de boven aangehaalde *beſchrijvingen der bedreigde ſtraffen voor het volgend leven*, in verband met de Leer van het toekomend oordeel. Eeuwige pijnen en ſmerten, bitter geween, een worm, die niet ſterft; deze en ſoortgelijke uitdrukkingen zouden ook op altoos voortduurende natuurlijke gevolgen der zonde kunnen toegepast worden: maar, door vergelijking met anderen, zal er veeleer een ondragelijk gevoel van nimmer te voren ondervonden ſtraffen door moeten verſtaan worden. Zoodanig ſoort van ſtraffen moeten wij denken bij de beſchrijving van een ſtaat, waarin men zich, naar ziel en lichaam, voor altoos bedorven, en geheel verloren zal moeten rekenen; een toeſtand, waarin men, van alle ſamenwooning met godvreezenden altijd afgeſcheiden, geen aanblik van Gods bijzondere gunst meer zal te wachten hebben, en die zoo wel door de allerakeligſte verblijfplaats, als door het onzalig gezelſchap, waarin men zich daar eeuwig zal be-

vin-

vinden, merkelijk zal verzwaard worden (z).

Dat er ſtraffen van een anderen aart, dan de natuurlijke en noodzakelijke gevolgen der zonde, door bedoeld worden, lijdt te minder twijfel, omdat zij gezegd worden eerst een aanvang te zullen nemen na eene plegtige gerichtsoefening, die over alle menſchen, en over alles, wat zij voormaals bedreven hebben, eenmaal zal gehouden worden. Het is moeielijk, en, in meer dan een opzicht, ondoenlijk de wijze, waarop dit laatſte oordeel zal uitgevoerd worden, te bepalen. Dat er echter een tijd, bij God alleen bekend, te wachten is, waarin alle menſchen, die dan op den aardbodem leven zullen, en immer geleefd hebben, door Jeſus Christus, die zich tot dat einde, op eene majeſtieuze wijze, openlijk zal vertoonen, rechtvaardiglijk zullen gevonnisd worden; deze Leer is zoo dikwijls, zoo duidelijk, en met zoo veel ernst en nadruk voorgedraagen, dat wij ze voor eene voorname grondwaarheid van het Christendom moeten houden (*a*). Dan zal de uitgeſtelde vergelding, geëvenredigd naar al het geen te voren, in het lichaam, dat is, geduurende het tegenwoordig leven, zal bedreven zijn,

(z) Joann. III: 36. V: 29. 2 Theſ. I: 8, 9. Matth. XXV: 41. en andere.

(*a*) Hebr. VI: 1, 2.

zijn, beginnen (*b*). De nadeelen, die natuurlijk uit de zonde voortſpruiten, zijn 'er aanſtonds en van zelfs aan verbonden. Van een anderen aart moeten dan die ſtraffen zijn, die, zoo lang nadat de meeste zonden bedreven zijn, door den Hemelrichter zullen aangedaan worden. In dit leven gaat het ondeugenden dikwijls, in vele opzichten, naar wensch; ja ſomtijds, naar den uiterlijken ſchijn, veel meer dan ſtandvastige beminnaars van deugd en godsdienst. Zij kunnen wel, in deze wereld, de nadeelige gevolgen hunner misdaden en ondeugden, die er natuurlijk aan verknocht zijn, en alle ſmertelijke ondervindingen van de wederwaardigheden des tegenwoordigen levens niet geheel ontwijken; maar zij ontwijken veeltijds, onder dit alles, het waar en hoognoodig gevoel van Gods ſtraffende hand. Zijne wijsheid kan niet dulden, dat de overtreders zijner wetten altijd dus voortzondigen, en met de krenking van zijn wetgevend gezag de oogmerken der ſchepping verijdelen. Dat allerheiligst Wezen kan niet nalaten zulke ſtoute zondaaren, ter zijner tijd, zijn billijk misnoegen over de zonde, hunnes ondanks, te doen ondervinden. Zijne rechtvaardigheid moet eenmaal verdiende ſtraffen, geëvenredigd naar de gemaakte ſchuld,

aan

(*b*) 2 Cor. V: 10.

aan halſtarrige overtreders uitoefenen. Aan deze vorderingen zal, volgens de bijbelſche Leer, voldaan worden door een ander ſoort van ſtraffen, die ter beſtemder tijd zullen uitgedeeld worden. Dan zal Gods verdraagzaamheid, nu lang genoeg door onbekeerlijke zondaaren misbruikt en getergd, ten hunnen opzichte, een einde nemen. Alle welverdiende ſtraffen, dus verre met de weldadigſte oogmerken ingehouden, en nu als opeengehoopt, zullen op hen ter neder geſtort, en allezins overeenkomſtig met de eiſchen der goddelijke rechtvaardigheid bevonden worden (*c*).

Straffen door Jeſus geleden.

Een nieuw bewijs voor de dadelijke uitoefening van ſtellige ſtraffen kan ons het voorbeeld der ſtraffen, die onze gezegende Heiland ondergaan heeft, opleveren. Het geen Hem is overgekomen, waren immers geen natuurlijke en noodzakelijke gevolgen van zijne eigene zonden; want die had Hij geene. Hij kende de zonde niet bij bevinding (*d*). De heilige Schrijvers doen ons echter alle die jammeren, welken Jeſus heeft moeten doorworſtelen, aanmerken als ſtraffen

(*c*) Rom. II: 4—6. 2 Theſſ. I: 8. 1 Theſſ. II: 16.
(*d*) 2 Cor. V: 21.

fen. Het waren dan ſtellige ſtraffen, die Hij, naar het ondoorgrondelijk plan der verlosſing, in de plaats van doemwaardige zondaaren heeft willen en moeten lijden, om dezen van alle verdiende ſtraffen te bevrijden, en tot een onwankelbaren gelukſtáat te verheffen.

In dat licht vinden wij het lijden van onzen Heere Jeſus, in de Euangelieſchriften, doorgaans voorgeſteld. Jeſaia ſchilderde reeds, in het vooruitzicht, den beloofden Verlosſer, als *om onze overtredingen verwond*, en *om onze ongerechtigheden verbrijzeld*, en beſchouwde de ſtraf, die Hij zou dragen, als het middel, om ons heil aantebrengen (*e*). De Zaligmaker heeft zelf geleerd, *dat Hij zijn leven zou opofferen*, *om* daarmede als 't ware *een losprijs optebrengen*; *dat zijn bloed zou vergoten worden tot vergevinge der zonden* (*f*). Die zelfde Leer hebben de Apostelen telkens herhaald, en nader opgehelderd. Zij verklaren dikwijls met ronde woorden, *dat Hij geleden heeft en geſtorven is voor de zonden* (*g*); *dat wij, door zijnen dood, met God verzoend zijn* (*h*); *dat God ons deswegens de zonden niet wil*

(*e*) Hoofdſt. LIII: 5.
(*f*) Matth. XX: 28. XXVI: 28.
(*g*) 1 Pet. III: 18. 1 Cor. XV: 3.
(*h*) Rom. V: 10.

wil toerekenen (*i*); dat *Hij* er *de ſtraf* voor *gedragen heeft* (*k*); en *dat wij door zijn dood*, (of, gelijk het anders wordt uitgedrukt, *door zijn bloed*), *vergeving ontvangen van alle onze zonden* (*l*). Paulus zegt letterlijk, *dat Hij ons verlost heeft van den vloek*, (de ſtraf, die op de overtreding der wet bedreigd was,) en wel, *door een vloek voor ons te worden* (*m*); *dat Hij ons verlost van den toekomenden toorn* (*n*), en *dat wij er door Hem voor bewaard worden* (*o*). Zij ſpreken allen van deze Leer altijd in goeden ernst en onbewimpeld, als van de zekerſte zaak, waarin wij het grootst belang hebben, en willen, dat wij er ons mede gerustſtellen en vertroosten (*p*). Zij zijn gewoon de duurſte verplichtingen tot dankbare liefde en gehoorzaamheid er uit afteleiden (*q*) en de ongeloovige verſmading van

(*i*) 2 Cor. V: 15, 18, 19, 21.

(*k*) Dit is de zin der ſpreekwijs, *de zonden dragen* Joann. I: 29. 1 Pet. II: 24. Hebr. IX: 28. Vergel. *Zachariæ bibl. Theolog.* III. ſ. 272. *Doederlein Inſtit. Th. Chriſt.* §. 267. *obſ.* 3.

(*l*) Heb. IX: 15. Rom. V: 9, 10. III: 25, 26.

(*m*) Gal. III: 13.

(*n*) 2 Theſſ. I: 10.

(*o*) Rom. V: 9.

(*p*) 2 Cor. V: 18—21. 1 Joann. II: 1, 2. Rom. V: 1—11. VIII: 33—39.

(*q*) 2 Cor. V: 14, 15. Rom. VI. 1 Joann. III: 16. Gal. II: 20.

van het Euangelie, vooral met opzicht tot de Leer der verlosfing, voor eene bij uitnemendheid ftrafwaardige misdaad te verklaren (*r*).

Men moet in de daad menigvuldige en allerduidelijkfte bijbelplaatzen geweld aandoen, om er de Leer van 's Heilands plaatsvervangend lijden, tot wegneming van de verdiende ftraf der zonden, niet in te erkennen (*s*). Het is hier de plaats niet, alle daartegen ingebragte twijfelingen en uitzonderingen te wederleggen. Alleenlijk de volgende, die haar opzicht hebben op het gebruik, het welk ik hier van deze Leer heb zoeken te maken, kan ik niet voorbijgaan.

Hoe, zegt men, kan een onfchuldige geftraft worden? 't Geen onder de menfchen voor de grootfte onrechtvaardigheid wordt gehouden, kan onmogelijk van God verwacht worden (*t*). De Bijbel zal het vlakuit tegenfpreken (*u*). Die zegt ook nergens, dat Jefus geftraft is, en kan het niet zeggen, omdat er geen ftraf plaats heeft zonder bewustheid van fchuld. Door deze bewust-

(*r*) Hebr. X: 26—31. 2 Thesf. I: 8, 9.

(*s*) *Steinb.* t. a. p. §. 58—66. *Apol. der vern.* f. 116—151, 163-193. *Eckermann. Theol. Beytr.* II. 2. 171-190.

(*t*) *Apol. der vern.* f. 168—176.

(*u*) Ezech. XVIII: 20. XXXIII: 11—20. *Niemeyer* t. a. p. §. 51.

wisheid en de vergelijking van het smertelijk kwaad, dat men ondervindt, met het zedelijk kwaad, 't welk men heeft bedreven, zal die onaangenaame ondervinding eerst tot straf worden (v). Een ander voegt er bij, het oogmerk der goddelijke straffen is verbetering; maar dan is het de tegenstrijdigheid zelve, dat een ander dan hij, die er door verbeterd moet worden, gestraft wordt (w).

Dat het geen Jesus ondergaan heeft tot heil van het zondig menschdom, zonder voorbeeld is, kan niet ontkend worden. Maar is het daarom tegenstrijdig, en het geheele plan der verlossing, dewijl het van den gewoonen loop der wereldsche dingen afwijkt, en van ons niet kan doorzien worden, alleen om deze rede als ongerijmd te verwerpen?

De bijgebragte plaatzen uit Ezech. zien op bepaalde omstandigheden, en, zoo zij al een algemeenen regel behelsden, dan zouden zij nog alleen van 't geen menschen voor elkanderen en kunnen en mogen doen, te verstaan zijn. Van een geheel anderen aart is 't geen Jesus heeft op zich

(v) *Doederlein Instit. Th. Christ.* § 268. die anders over de Leer der voldoening gunstiger denkt, dan de bovengenoemden.

(w) *Eberhard neue Apol.* I. 122—124. II. 268—272.

zich genomen. De redenen, waarom onder de menſchen geen onſchuldige kan geſtraft worden, zijn op Hem niet toepasſelijk. Is er ooit iemand onder de menſchen gevonden, die kon lijden en ſterven als Jeſus, en, als Hij, over zijn leven en alles beſchikken? Wie heeft er bij geleden, dat Hij zich vrijwillig aan den dood heeft overgegeven, om ſtrafſchuldigen te bevrijden? Is Hij niet wederom uit den dood verrezen, en in ſtaat bevonden, om weerſpannelingen zonder ſtraf aan de wet te onderwerpen? Door deze ſtrafoefening aan eenen onſchuldigen is dan ook het oogmerk der ſtraffen geenzins verijdeld. Hoe heilig en onſchendbaar vertoont zich daarin het gezag der goddelijke wetten. Om op eene Hem betamende wijze genade en vergeving aan de overtreders zijner wetten te kunnen verleenen, openbaart God openlijk, op de geduchtſte wijze, zijn misnoegen over de zonde aan een onſchuldigen, die zich met het liefderijkst oogmerk, en met goedkeuring der Godheid, vrijwillig in de plaats van verdoemelijke zondaaren geſteld had. Bedenken wij vooral, dat de ſtraflijdende perſoon Gods eigen Zoon geweest is; kunnen wij ons dan wel iets voorſtellen, dat Gods afkeer van het zondekwaad zichtbarer en ontzaglijker vertoont, en meer eerbied voor zijne allerheiligſte wetten moet inboezemen?

Dat

Dat het lijden en de dood van Jesus, als een straf voor de zonde, wordt voorgesteld, is uit de aangehaalde plaatzen overvloedig gebleken. Deze straf staat wel niet, in alle opzichten, gelijk met straffen, die schuldigen voor zich zelven dragen; maar er is echter overeenkomst genoeg, tusschen 't geen Jesus ondergaan heeft, en eigenlijk gezegde straffen, om het als een straf te beschouwen. Het is Hem van Gods hand toegezonden, om de overtreding van Deszelfs wetten (*x*). De Godheid toonde daardoor openlijk haren afkeer van de zonde, en haar heilig misnoegen over dezelve (*y*). Het behaagde den oneindig wijzen God, op deze wijs het gezag zijner wetten te handhaven, om, zonder krenking van zijne rechtvaardigheid en andere volkomenheden, de zonden te kunnen vergeven. Jesus had wel degelijk bewustheid van schuld, en eene onaangenaame ondervinding van het nauw verband, waarin zijn lijden stond met de overtreding van Gods wetten. Doch het waren niet zijne eigene zonden, die Hij dus beschouwde, maar die van anderen, wier schuld Hij had op zich genomen. De bewustheid van eigen schuld is alleen noodig, wanneer men voor zich zelven moet boe-

(*x*) 2 Cor. V: 21. Rom. IV: 25. VIII: 32. Hand. IV: 28. (*y*) Rom. III: 25.

boeten. Ook in dat geval alleen kan het oogmerk der verbetering, zoo het anders waarlijk in het ſtraffen beoogd is, bereikt worden. Men legge het lijden van Jeſus uit, zoo als men wil, altijd zal er iets buitengewoons, dat eenig in zijn ſoort is, overblijven. Het is vermetel en dwaas, het daarom ongerijmd te noemen (z).

Men kan niet zeggen, dat alle menſchen juist dat zelfde lijden, 't geen onze Verlosſer doorgeſtaan heeft, tot ſtraf voor hunne zonden verdiend hebben. Maar volgt hieruit, dat het Jeſus niet is overgekomen, als een ſtraf voor de overtreding van Gods wetten? Het hing immers van de vrije keuze des Richters af, op hoedanige wijze Hij Zijn misnoegen over de zonde openlijk wilde toonen. Genoeg, dat, al 't geen de Verlosſer onderging, Hem met zoodanig oogmerk door Gods allesbeſtierende hand is toegezonden, en dat de hooge Godheid zich daarmede voldaan wil houden, en op dien grond de zonden vergeeft: waaromtrent wij uit den inhoud der Euangelieleer het zekerst onderricht ontvangen (*a*).

't Was dan ook onnoodig, dat Jeſus, om voor ons

(z) Vergel. *Zachariæ* t. a. p. §. 190, 191. *Storr ueber den Zweck des todes Jeſu*, in *Erlauter. des briefs an die Hebr.* th. II. §. 7—9.

(*a*) Zie de boven aangeh. plaatzen.

ons de ontheffing van welverdiende ſtraffen te verwerven, in alle opzichten dezelfde ſoort van ſtraffen leed, aan welken wij door de zonden zijn blootgeſteld. De natuurlijke en noodzakelijke gevolgen der zonde kan niemand, buiten en behalven den zondaar zelven, ondervinden. De onzondige Heiland heeft dus alleen ſtellige ſtraffen, in de plaats van zondaaren, kunnen dragen. Maar het ſtond aan het vrijmachtig Opperwezen, om daardoor de ontheffing zoo wel van natuurlijke, als andere ſtraffen, zoo verre die mogelijk was, te laten verwerven. De waarde van 's Heilands lijden en dood is, omdat het verdienſten zijn van Gods eigen *Zoon*, ontſchatbaar. *Zijn* dierbaar bloed reinigt van alle zonden (*b*).

't Is waar, natuurlijke ſtraffen vloeien voort uit de vastgeſtelde en onveranderlijke inrichting der dingen, en ſchijnen dus nimmer opgeheven te kunnen worden, tenzij de zonden, waarvan zij gevolgen zijn, dadelijk ophouden, en derhalven niet zonder de verbetering van den zondaar zelven (*c*). Maar die verbetering behoort ook tot de oogmerken van Jeſus lijden (*d*). Zij wordt in

(*b*) 1 Pet. I: 18, 19. Rom. V: 10. 1 Joann. 1, 7.

(*c*) *Apol. der vern.* ſ. 65, 103, 106, 108, 277. *Steinb.* §. 57, 58.

(*d*) Tit. II: 14. Eph. V: 25—27. 1 Pet. II: 24.

in dit leven niet zoo volkomen, of er blijven nog altijd gevolgen van vorige zonden en zondige hebbelijkheden over. Geduurige afwijkingen hebben op nieuw ontrustende verwijtingen en kwellingen van het gewisſe, en allerlei nadeelen, die natuurlijk met de overtreding van Gods wetten verbonden zijn, ten gevolge. Maar het geloovig vertrouwen op de zekere vruchten van 's Heilands verdienſtelijk lijden, en de daarop gegronde bewustheid van Gods onveranderlijke gunstliefde kan die onrust en alle zedelijke gevolgen, die anders natuurlijk met de zonde verbonden zijn, merkelijk verminderen (*e*) en aan alles kwaads, dat natuurlijk uit de zonde voortſpruit, (b. v. de verzwakking van ziels en lichaams vermogens, ſchade en ſchande), het ſtraffend aanzien ontnemen; ja zelfs het onaangenaam gevoel van alle zoodanige gevolgen der zonden derwijze matigen, en daaraan zoodanige richting geven, dat het door een verſtandig gebruik allerheilzaamst bevonden worde. Namaals zullen alle deze gevolgen der zonde geheel ophouden en verwisſeld worden met eenen volkomenen gelukſtaat. De Leer der herſtelling en verheerlijking van onze ſterfelijke lichaamen geeft vrijheid, om 't geen niet, naar den natuurlijken loop der dingen, kan ge-

(*e*) Hebr. X: 22. Rom. VIII: 28.

geſchieden, van bovennatuurlijke tusſchenkomſten te verwachten.

Verhaalen omtrent de uitvoering van ſtellige ſtraffen, uit het Oude Testament.

Dat God de zonde dadelijk ſtraft, en ook wel ſtraffen van een anderen aart, dan die natuurlijk en noodzakelijk op zondige daden volgen, uitoefent, kan uit vele voorbeelden van zulken, die, als geſtraft om hunne zonden, in de gewijde bladen, ons tot waarſchouwing, geteekend ſtaan, nader geſtaafd worden.

Ik zou hier eerst van den dood, en andere treurige gevolgen van Adams overtreding, waaraan het nakroost van onzen algemeenen Stamvader onderhevig is, kunnen melding maken. Daar echter dit ſtuk, op zich zelven, zoo veel tegenſpraak onderworpen is, die ons ligt van de hoofdzaak zou afleiden, zal ik mij liever beroepen op andere goddelijke ſtrafoefeningen, die in de bijbelſche geſchiedenis vermeld worden. Men denke aan 't geene Pharao, Nadab en Abihu, Korah, Dathan en Abiram met hunnen aanhang, Achab, Sanherib, Nebukadnezar, Belſaſar, en vele anderen, ten bewijze van Gods heilig misnoegen over hun hemeltergend gedrag overgekomen is; aan die veelvuldige ſtrafoefeningen, die onder

Israël, op Gods bevel, door de Overheid aan allerlei overtreders der goddelijke inſtellingen voltrokken wierden; aan den ondergang der eerſte wereld, aan de omkeering van Sodom en Gomorrha, de uitroeijing der Canaaniten, en zoo vele andere verwoestingen van ſteden, landen en volken; ja ook aan die menigvuldige ſtrafgerichten, waardoor het Joodſche volk van tijd tot tijd getuchtigd, en tot een ſpiegel geworden is voor alle natien.

Is 't mogelijk bij alle deze en ſoortgelijke beſchrijvingen van goddelijke ſtraffen, over het misdadig en God-onteerend gedrag van ondeugende menſchen en diep bedorven volken uitgeoefend, alleen te denken aan de nadeelige gevolgen, die natuurlijk en noodzakelijk met de overtreding van Gods wetten verbonden zijn? Men behoeft de meesten ſlechts intezien, om van het tegendeel overtuigd te worden (*f*).

Men brengt echter hiertegen in, dat wij ons door den Oosterſchen ſtijl en door de ruwe denkwijze van die onbeſchaafde tijden, waarnaar de ſpreektrant in de Schriften des O. V. is ingericht,

(*f*) Exod. X. Levit. X. Num. XVI. 1 Kon. XXII. Jeſ. XXXVII. Dan. IV: V. Num. XV. Gen. VI—VIII. XIX. Levit. XVIII: 24, 25. Num. XXV: 3—9. 2 Kon. XXIV: 1—4. Jer. XXX: 14. Dan. IX: 5—14.

richt, niet moeten laten misleiden, om daaruit Godsdienſtige waarheden voor alle tijden afteleiden. Men was, zegt men, toen nog veel te onkundig van den vasten loop der natuur en van hare wetten, en had veel te bekrompene denkbeelden van Gods volmaaktheden en voorzienig beſtuur, dan dat wij ons aan deze manier van denken zouden behoeven te houden. Men beſchouwde, al wat van de gewoone wijze maar eenigzins afweek, als eene onmiddelijke werking van Gods almagt, en ſchilderde zich ook de natuurlijke gevolgen der zonde, en alles kwaads, wat zondige menſchen wedervaart, als willekeurige ſtraffen van eene beleedigde en vertoornde Godheid. Aan zulke verkeerde begrippen kan zich de Christelijke Wijsbegeerte niet houden; zij mag en moet die kinderachtige verhaalen, naar andere regels van het gezond verſtand, uitleggen, en veel juister ſpreekmanier aannemen (*g*).

Dat het denkbeeld van Gods toorn, behoorlijk uitgelegd zijnde, zoo min als dat van beleediging of onteering der Godheid, iets aanſtotelijks in zich bevat, en dat de Schrijvers van het N. T. zich ook van dien ſpreektrant bediend hebben, is ons te voren reeds gebleken (*h*). In de

bij-

(*g*) *Apol. der vern.* ſ. 36, 51, 53.
(*h*) Bladz. 56—59.

bijgebragte beſchrijvingen van goddelijke ſtrafoefeningen, die als bewijzen en uitwerkingen van Gods toorn, of misnoegen over de zonden, voorgeſteld worden, is even weinig ſtrijdigheid met de uitſpraken van het gezond verſtand, als in derzelver bedreiging. Terwijl natuurlijke ſtraffen veeltijds niet opgemerkt, of althans niet ter harte genomen worden, en het zeker is, dat God meermalen in allen ernst ſtellige ſtraffen heeft laten bedreigen, wat ongerijmdheid is er dan in, dat God, ook wel in dit leven, ſtoute overtreders zijner wetten zulke ſtraffen heeft doen ondervinden? En wat verbiedt ons dan de berichten van de Schrijvers des O. T., die van zulke ſtrafoefeningen dikwijis melding maken, als beſchrijvingen van ontwijfelbare daadzaken aantenemen?

Ik beweere geenzins, dat in deze beſchrijvingen overal die kieschheid en nauwkeurigheid is in acht genomen, dat men, uit de ſpreekmanier zelve, natuurlijke oorzaken van wonderdadige tusſchenkomſten, en de noodzakelijke gevolgen der zonde van ſtellige ſtraffen altijd kan onderſcheiden. De bijbelſche verhaalen munten hierdoor verre uit boven anderen geſchiedkundige berichten, dat zij doorweven zijn met de heerlijkſte voorſtellingen der goddelijke Voorzienigheid, en bij allerlei merkwaardige gebeurtenisſen, al kunnen dezelven uit natuurlijke oorzaken afgeleid wor-

worden, op Gods welbehagen en hoog opperbeſtuur wijzen. Straffen, die God gezegd wordt uitgeoefend te hebben, kunnen, door de wijze beſchikking van den God der natuur, natuurlijk en noodzakelijk gevolgd zijn op zondige daden, of meer toevallig, door de aaneenſchakeling van oorzaken en gewrochten en den ſamenhang van het Geheelal, overeenkomſtig Gods wil daarmede verbonden geweest zijn, zonder dat de natuurlijke loop der dingen er door geſtremd of veranderd wierd. 't Geen, in den Hebreeuwſchen ſtijl, gezegd wordt door eene bijzondere tusſchenkomst der Godheid gebeurd te zijn, daarbij behoeft men alle middelen altijd niet uitteſluiten. Met deze toegeeſlijkheid wil ik echter geenzins geloochend hebben, dat er waarlijk in die tijden, ook in het ſtraffen, onmiddelijke en wonderdadige tusſchenkomſten der Godheid hebben plaats gehad. Het is ons nu genoeg, uit ontegenzeglijke voorbeelden bevestigd te hebben, dat God de zonde dadelijk ſtraft, en zeer dikwijls ſtellige ſtraffen heeft uitgeoefend, zonder over dat bijzonder ſoort van ſtraffen opzetlijk te handelen: waarin echter weinig zwaarigheid is, als in alle andere buitengewoone tusſchenkomſten der goddelijke Voorzienigheid, waarvan in de H. S. zoo vele onweerſprekelijke bewijzen voorhanden zijn.

Er

Er zal weinig gevaar zijn, om uit den Oosterſchen ſtijl, waarin zich de Schrijvers des O. V., over Gods ſtraffende rechtvaardigheid en over dadelijke ſtrafoefeningen, als bewijzen van Gods misnoegen, uitgedrukt hebben, verkeerde begrippen, tegen hunne bedoeling, afteleiden, wanneer hunne uitſpraken met elkanderen behoorlijk vergeleken, en naar gezonde uitlegregels verklaard worden. Er is een groot verſchil tusſchen dichterlijke ſchilderingen, die ſomtijds in een hoog zwellenden toon vallen, en onopgeſmukte verhaalen, waarin de zaken, zoo als zij gebeurd zijn, in de volkstaal eenvoudig voorgeſteld worden, met invlechting van ongekunſtelde beſchrijvingen van Gods volmaaktheden, die er in vertoond zijn, en van den hoogen invloed der allesregerende Voorzienigheid, die er in moet opgemerkt worden. Op vele zulke verhaalen en op zoodanige beſchrijvingen hebben wij ons beroepen; die, naar ons inzien, geene andere uitlegging toelaten, dan die wij er aan hebben gegeven.

Men verlaagt, zonder grond, de godsdienſtige begrippen en geheele denkwijze van die groote Mannen, in wier ſchriften zeer veel menſchen- en wereld-kennis, en zeer gezonde gevoelens van Gods volkomenheden en opperregering doorſtralen. De kindſche rede van den vroegſten leeftijd zou geenzins, uit zich zelve, tot zulke verhe-

vene

vene voorſtellingen van God hebben kunnen opklimmen, als wij reeds bij Moſes aantreffen; maar zij wierd ongetwijſeld door bovennatuurlijke openbaringen en onmiddelijke onderwijzingen geholpen, en dermate verlicht, dat wij in de alleroudſte overblijfſels, uit de eerſte kindschheid van het menſchelijk geſlacht, veel zuiverer begrippen van God ontdekken, dan in alle nagelatene ſchriften van de ſcherpzinnigſte verſtanden, die, in beſchaafde tijden, met hunne welgeoefende rede en alle navorſchingen, het zoo ver in de kennis van den eenigen waarachtigen God niet hebben kunnen brengen, zoo lang zij van zoodanige verlichting geheel verſtoken bleven. De ſpraak, waarvan zich Gods Afgezanten in de vroegſte eeuwen bedienden, was wel, zoo veel mogelijk, overeenkomſtig met de eenvoudige zinnelijke begrippen van de zwakke rede in die tijden; maar tevens, door bijgevoegde voorſtellingen van de waare grootheid en volmaaktheid van het hoogſte Wezen, zoo ingericht, dat de denkbeelden, die, naar de menſchelijke manier van ſpreken, uitgedrukt wierden, geheel en al beveiligd bleven tegen allerlei ſoort van misbruik, en het zedelijk gedrag op geenerhande wijze verzwakt wierd (*i*). David en

(*i*) Zie *Jeruſalem* Verhand. *over de voorn. waarheden*, IIde deel, 2de verh. bl. 171—173. Nederd. vertal.

en de Propheten waren, in de beſchrijving van Gods volmaaktheden, zoo hoog boven de begrippen van onbeſchaafde tijden verheven, dat een diepdenkend Wijsgeer, wiens getuigenis in deze zaak niemand partijdig zal kunnen noemen, met allen grond beweerd heeft, dat de verlichtſte rede van alle wijsgeeren en dichteren nooit de grootheid en volmaaktheden van het Opperwezen, met zulk eene waarheid, met die waardij, en met dat hemelſche vuur beſchreven heeft (*k*).

Voorbeelden uit het Nieuwe Testament.

Indien het overal in de Schriften des O. V. heerſchend begrip, dat God de zonde dadelijk ſtraft, en ook wel ſtellige ſtraffen heeft uitgeoefend, alleen uit onkunde en verkeerde denkbeelden ontſproten, en ten eenemaal verwerpelijk is, dan zouden gewis de Euangelieſchrijvers, die verlichte Mannen, wier gantſche leerwijze men zoo veel redelijker en verhevener vindt, hetzelve geenzins begunſtigd hebben. Maar zij hebben evenwel dit begrip overgenomen, en door hunne goedkeuring bekrachtigd. Zij maken meermalen gewag van de wijze, waarop God weleer zijn misnoegen over de zonde door ſtrafgerichten geopenbaard heeft, en doen, in overeenſtemming met

(*k*) Dezelfde t. a. p. bl. 182.

noegen neemt in het verderf van zijne ſchepſelen. Welk alles, door de erkentenis van Gods betrekking tot ons, als van een vader omtrent zijne kinderen, waaromtrent ons Jeſus en de Apostelen de ſterkſte verzekeringen hebben gegeven, zoo geheel zal omvergeſtoten worden, dat men niet alleen bij God geen willekeurige ſtraffen, maar geen goddelijke ſtraffen, hoe ook genaamd, dan die, door de daarop gevolgde verbetering, te gelijk zegeningen en weldaden zijn, en dus geen eigenlijk gezegde ſtraffen mag denken (*m*).

Maar ſtoute machtſpreuken en willekeurige onderſtellingen doen niets af tegen de eenvoudige Bijbel-leer, die wij, ook ten dezen opzichte, met de uitſpraken der verlichtſte rede volmaakt overeenſtemmend bevonden hebben.

De Bijbel leert ons God beſchouwen, als onzen Opperheer, Wetgever en Richter; en wat geeft aan onze hedendaagſche Wijsgeeren recht, om dat denkbeeld, dewijl het van het menſchelijke ontleend is, aftekeuren? Het is gegrond op de natuur van God, en op de betrekking, waarin wij tot God ſtaan. Waarom zal men God, in de betrekking van een vader tot zijne kinderen, meer met

(*m*) *Dippel* bij *Stapf.* t. a. p. §. 197, 266. *Steinb.* §. 63, 64. *Apol. der vern.* ſ. 28—30, 51, 56, 57, 73. *Eberhard* t. a. p. I: 115—120.

met 't geen onder de menschen plaats heeft, mogen vergelijken, dan ten aanzien van zijne Opperregeering (*n*)? Ik erkenne Gods onbegrensde goedheid en vaderliefde; maar er zijn ook andere eigenschappen in het hoogste Wezen, die er niet van mogen afgescheiden worden. Men mag geene andere goedheid aan God toeschrijven, dan die door wijsheid bestuurd wordt, en met rechtvaardigheid gepaard gaat. Deze vertoont zich in de overeenstemming van Gods bestuur omtrent redelijke schepselen met derzelver zedelijke natuur en gesteldheid. Zij openbaart zich ook, in het bijzonder, door de bedreiging en uitoefening van straffen (*o*). Het is zeker, dat vele menschen zich niet zelden moedwillig vele onaangenaame gevolgen hunner dwaasheden op den hals haalen. Men staat zulke natuurlijke straffen toe, hoewel men ze voor geen eigenlijke straffen wil gehouden hebben. Ondertusschen verbeteren zij niet altijd, gelijk wij gezien hebben. Dit kwaad, dat onder Gods wijs bestier en toelaating, om gewigtige redenen, plaats heeft, is dan ten minsten met Gods algemeene vaderliefde bestaanbaar. Stellige straffen zullen er even weinig mede strijden, want Gods keuze wordt daarbij zoo wel door

(*n*) Boven bl. 18—34.

(*o*) Boven bl. 44, 54—57, 65.

door wijze redenen bepaald, als bij de nadeelige gevolgen, die natuurlijk en noodzakelijk met de zonde verbonden zijn, en zijne weldadige oogmerken in het ſtraffen kunnen nog meer bij gene, dan bij deze ſtrafoefeningen bereikt worden. En waarom zal die zelfde wijze goedheid ook den zoodanigen daarenboven geen ander ſoort van kwaad tot ſtraf kunnen toezenden? Zal zij zulke ontaarde menſchen, die niet gelukkig zijn willen, evenwel waar geluk, waarvoor zij niet vatbaar zijn, opdringen? Men zou ook hier het voorbeeld van een vader onder de menſchen kunnen bijbrengen. Zal die, als er geen hoop meer op verbetering overblijft, daarom zijn onbuigzaam kind niet ſtraffen; of ook dan zijn vaderlijk gezag, anderen ten voorbeelde, door ſtraffen handhaven? En zal dan Gods algemeene liefde tot het menschdom ophouden, wanneer Hij aan enkelde perſoonen, die alle verbetering weigeren, ſtraffen uitoefent, die niet zoo zeer tot hun bijzonder voordeel, als wel tot nut van anderen, en tot de heilzaamſte einden voor de geheele maatſchappij der menſchen ſtrekken?

Eberhard ſtaat toe, dat door menſchelijke ſtraffen veeltijds de verbetering niet kan bereikt worden, wanneer dezelven zoo gelegen zijn, dat de uitroeijing des boosdoeners wordt gevorderd; maar hieruit zal het tevens blijken, dat wij

eene verkeerde vergelijking maken tusſchen menſchelijke en goddelijke ſtraffen. Want in Gods rijk zal niets verdelgd worden. Alle redelijke ſchepſels blijven voortduuren, en kunnen dus, ja moeten ook, uit aanmerking van Gods wijsheid en menſchenliefde, vroeg of laat, tot verbetering komen (*p*). Maar men ſpeelt, in deze redekaveling, met het denkbeeld van uitroeijing en verdelging naar welgevallen. De Schrift verzekert ons, dat onverbeterlijke zondaars uit Gods rijk zullen verſtoten, en naar eene rampzalige verblijfplaats verwezen worden, daar zij eeuwig van de vromen en van de gewesten der hemelſche gelukzaligheid afgeſcheiden zullen blijven. Nemen wij ſlechts aan, dat niemand, die nog voor verbetering, en dus ook voor de hemelſche gelukzaligheid vatbaar is, tot dien rampzaligen ſtaat zal geraken, dan kan ik hier wederom niets, dat ſtrijdig is met Gods oneindige menschlievendheid, ontdekken, die toch altijd op de gezegde wijze door wijsheid beſtuurd wordt.

Een ander zegt, aardſche machten moeten dikwijls, alleen om een voorbeeld te ſtellen, ſtraffen; maar God heeft zulke ſtraffen niet noodig, omdat Hij altijd de verbetering van ieder afzonderlijk weet te bereiken. God zou liever de overtre-

(*p*) *Eberhard* t. a. p. 116, 117.

treding zijner wetten met geweld verhinderen, dan zoo ſtraffen, dat er geen verbetering op volgde (*q*). Maar op wat grond ſteunt dat overdreven begrip van Gods goedheid? Zou er zijne wijsheid niet bij lijden? En wat zou er dus van onze vrijheid worden? Men moet erkennen, 't geen de ondervinding bevestigt, dat het kwaad, 't welk op de zonde volgt, altijd in dit leven niet verbetert (*r*). Heeft God dat niet voorzien? Waarom dan in dit geval de overtreding niet verhinderd? Of kan God uit zijn oogmerk uitvallen? Tot welke ongerijmdheden moet men komen, om eene ſtelling, die daarenboven tegen de bijbelſche Leer vlak aanloopt, vast te houden.

Als God ſtraft, zonder dat er verbetering op volgt, dat is geen ſtraffen, alleen om te ſtraffen, gelijk ſommigen zich over het hoofddoel der ſtraffen, min voorzichtig uitgedrukt hebben (*s*), als of God in het ſtraffen op zich zelve een welgevallen had, en ſtraffen kon zonder wijze en Gode allezins waardige oogmerken. God deelt nooit ſtraffen uit, alleen om den mensch te martelen, en daardoor anderen te waarſchouwen (*t*).

Neen!

(*q*) *Bundel van Mengelingen*, III: 282.

(*r*) Aldaar bl. 288.

(*s*) *Grotius* de J. B. et P. II: 20. 4—2.

(*t*) *Bundel van Mengel.* t. a. p. 282.

Neen! God ſtraft altijd, om zijn misnoegen over de zonde te openbaren, deze, zoo veel mogelijk, te beletten, en alzoo zijn wetgevend gezag te handhaven. Tot dat einde laat Hij den zondaar ter zijner tijd ſmertelijk kwaad, naar evenredigheid van deszelfs misdrijven, ondervinden. Is deze voor verbetering vatbaar, dan laat Hij ook de ondervinding van het ſmertelijke der ſtraf dienen, om zoodanige verbetering te bevorderen. Maar kan dit oogmerk, door de verharding in het zondekwaad, niet bereikt worden, dan zal de ſtraf voornamelijk tot afſchrik voor anderen, ter bewaring van de orde in Gods rijk, en alzoo ten algemeenen beste uitgeoefend worden (*u*). Al wat ter bewaring van de vastgeſtelde orde in het geheelal, en ter bevordering van het algemeene welzijn ſtrekt, moet Gode behagen. Het is dan een menſchelijk denkbeeld, wanneer ons de

(*u*) Dat de verbetering niet meer, dan een bij-oogmerk is in het ſtraffen, 't welk, niet altijd, en nimmer volkomen, door ſtraffen alleen kan bereikt worden, is meer opzetlijk betoogd door *Michaëlis*, *Moſ. Recht*; V. Deel. §. 230. VI. Voorred. bl. 10—103, en *over de zonde en genoegdoen.* §. 13, 15. *Jacobi Verhandel.* I: 146—149. *Seiler* t. a. p. I: 24—48. II: 362, 376—378. *C. A. Doederlein* t. a. p. III. §. 69—78, 164—177. Alle welke Schrijvers zich met ons nagenoeg hetzelfde hoofddoel bij goddelijke ſtraffen voorſtellen.

de Bijbel God voorſtelt, als met weerzin overgaande tot ſtraffen (*v*), hetgeen niets anders kan beteekenen, dan dat er overwegende redenen moeten voorhanden zijn, die het beste Wezen, 't welk zoo gaarne weldoet, daarin als 't ware tegenhouden, en de uitoefening van ſtraffen vorderen. Het is er verre van af, dat dit zijne oneindige en onpartijdige menschlievendheid eenigzins zou krenken, dat wij elders in de Schrift lezen, dat God een welgevallen neemt in het ſtraffen (*w*). Zulke ſtraffen mogen voor hun, die dezelven ondervinden, geene verbetering uitwerken, men behoeft er evenwel alle betooning van goedheid en liefde niet van afteſcheiden. Zij worden nuttig niet alleen voor anderen, die er oplettender en omzichtiger door gemaakt, in 't kwaad geſtuit, en alzoo tot hunnen plicht gebragt, of in hunne goede gezindheden verſterkt worden, en voor de geheele maatſchappij, die zonder handhaving van het gezag der wetten, en zonder weering en beteugeling van den geſtadigen voort-

(*v*) Ezech. XVIII: 23. Klaagl. III: 33. Hoſ. XI: 8, 9.

(*w*) Deut. XXVIII: 63. Hoſ. X: 10. Jeſ. I: 24. 't Is onmogelijk, dat de volzalige God iets doen zou, zonder daarin een welgevallen te nemen. Vergel. *Erneſti de Satisfact. Chriſti, Opuſc. Theol.* Edit. 2. p. 562.

voortgang en aanwas der ondeugd, niet zou kunnen ſtaande blijven; maar ook voor de geſtraften zelven, die er door in toom gehouden, en alzoo voor grooter ongeluk bewaard worden. En zouden er daarenboven voor hun, die zonder einde geſtraft zullen worden, volſtrekt geene inmengſels van goedheid, genade en barmhartigheid overblijven? Het tegendeel ſchijnt de melding van verſchillende trappen in de eeuwige rampzaligheid, niet zonder grond, te doen hopen (x).

Beſluit.

Om alles ſamentetrekken, en deze Verhandeling ten einde te brengen, de Leer der goddelijke ſtraffen, zoo als wij die op bijbelſche gronden verklaard hebben, is allezins Gode waardig, terwijl het tegenovergeſtelde begrip de goddelijke volmaaktheden van een ſcheidt en verdonkert.

Het zij verre van mij, de voorſtanders van zoodanig gevoelen van ſlinkſche oogmerken te willen verdacht houden. Ik ſtelle veeleer ter goeder trouw vast, dat zij niets minder beoogen, dan, door het wegnemen van alle vrees voor goddelij-

(x) Vergel. *Storr Doctrinæ Chriſtianæ pars Theoret.* §. 58.

met de Schrijvers des O. T., Gods ſtraffende hand eerbiedigen in gebeurtenisſen, die men niet als natuurlijke en noodzakelijke gevolgen der zonde kan aanmerken. Petrus verklaart, *dat God de oude wereld niet geſpaard, maar Noach, den Prediker der gerechtigheid, zijn achſter*, (dat is, Noach alleen met zeven zijner naastbeſtaanden), bewaard heeft, als *Hij den zondvloed over de wereld der godloozen gebragt heeft* (*l*). Judas heeft ons eene toen, zoo 't ſchijnt, algemeen bekende godſpraak van Enoch, die daarop ziet, bewaard, waarin de Heer gezegd wordt *ten gerichte te zullen komen, om alle godloozen onder hen te ſtraffen, van wege alle hunne godlooze werken en harde woorden* (*m*). Hij neemt niet alleen het denkbeeld van eene goddelijke ſtraf, bij de opgave van Enochs woorden, over, maar gebruikt zelfs ſoortgelijke uitdrukkingen, in zijne vorafgaande en volgende waarſchouwingen, waarbij Hij deze ontzaggelijke ſtrafoefening, anderen ten voorbeelde, en bijzonder tot afſchrik van ondeugende verleiders der Christenen, voorſtelt (*n*). Op ſoortgelijke wijze heeft zich Petrus van dat ſchrikbeeld bediend (*o*). Eveneens ſpreken zij beiden over den ondergang van Sodom

(*l*) 2 Pet. II: 5. (*m*) vs. 14, 15.
(*n*) vs. 4—19. (*o*) t. a. p. vs. 1—5.

dom en Gomorrha, *wier ſteden God*, volgens den Apostel Petrus, *tot asch verbrand*, *en alzoo met omkeering veroordeeld*, (dat is *geſtraft*), *en tot een exempel gezet heeft den genen, die godlooslijk handelen.* Hij voegt er bij, dat Loth daarvan is uitgezonderd geweest, en trekt daaruit deze leering, *zoo weet de Heere de godzaligen uit de verzoeking te verlosſen, en de onrechtvaardigen te bewaren tot den dag des oordeels, om geſtraft te worden* (*p*). Judas zegt, *dat zij tot een exempel voorgeſteld zijn, dragende de ſtraf des eeuwigen vuurs* (*q*), waardoor niet *de eeuwige verdoemenis*, maar, meer overeenkomſtig met het oogmerk van Judas bij deze aanhaling, de *eeuwige verwoesting*, welke God door vuur van den hemel over die ſteden gebragt heeft, dient verſtaan te worden (*r*). De Zaligmaker zelf heeft

(*p*) vs. 6—9. (*q*) vs. 7.

(*r*) Vergel. Zeph. II: 11. Sommigen zijn zelfs van oordeel, dat wij 't woord *eeuwig* hier niet van de volſtrekte eeuwigheid behoeven te verſtaan, v. *Carpzovius in Epp. Cathol.* h. l. Er ſchijnen beloften van herſtel voor Sodom voortekomen Ezech. XVI: 53, 55. Conf. *Witſius Meletem. Leid.* p. 476. Doch welligt zal men daar niet aan het oude Sodom, maar aan de Ammoniten en Moabiten, die van Sodom oorſpronglijk waren, moeten denken. Vide *Venema* et *Dathe* ad h. l. Judas ſchijnt ten minſten de onherſtelbare verwoesting van die ſteden te hebben willen beſchrijven.

heeft meer dan eens van deze ontzettende ſtrafoefeningen, tot waarſchouwing, melding gemaakt (*s*). Met dusdanig oogmerk erinnert ook Paulus den Corintheren de vreesſelijke verwoestingen, die onder de Israëliten, tot ſtraf voor hun hemeltergend gedrag, zijn aangerecht. *Deze dingen*, ſchrijft hij, *zijn geſchied ons tot voorbeelden, opdat wij geen lust tot het kwaad zouden hebben, gelijkerwijs als zij.* En wederom, *Deze dingen alle zijn hun overgekomen tot voorbeelden, en zijn beſchreven tot waarſchouwing van ons, op dewelken de einden der eeuwen gekomen zijn* (*t*). Men voege 'er nog bij de melding van Korah, aan wien Judas zegt, dat de godlooze verleiders van zijnen tijd bij de uitkomst zouden gelijk worden (*u*), en 't geen vooral aanmerkelijk is, omdat de Schrijvers van het N. T. hiervan alleen gewag maken, namelijk de beſchrijving van den onherſtelbaren jammerſtaat, waarin *de Engelen, die gezondigd hebben*, zijn neergeſtort, die gezegd worden *in de helle geworpen en overgegeven te zijn den ketenen der duisternisſe, om tot het oordeel bewaard te worden* (*v*).

Bo-

(*s*) Matth XI: 23. XXIV: 37. 39. Luc XVII: 26-32.
(*t*) 1 Cor. X: 6, 11. (*u*) vs. 11.
(*v*) 2 Pet. II: 4. Jud. 6. Wat zwaarigheid is er in

de

Boven dit alles, doen de Schrijvers van het N. T. verflag van dadelijke ftrafoefeningen, die, in hunne tijden, door den Opperrichter der wereld, of onmiddelijk, of door tusfcheukomst van middeloorzaken, aan halfterrige overtreders der goddelijke bevelen zijn uitgevoerd. Men denke aan de buitengewoone rampfpoeden, die velen

in

de gedachte, dat zij dit door eene bovennatuurlijke Openbaring geweten hebben? Of zouden zij het uit een of ander fabelachtig fchrift, waarvan zich ondeugende verleiders der Christenen, met de gevaarlijkfte oogmerken, bedienden, overgenomen hebben, om dezen met dezelfde wapenen, waarmede zij het Christendom zochten over hoop te werpen, te beftrijden, en uit hunne eigene fchriften tot nadenken te brengen? Dit wordt door fommigen, (b. v. *Semler* in notis ad *Paraphr. utriusque Ep. Petri*, *Hartman in Ep. Judæ*) wel beweerd, maar niet bewezen. Men zou kunnen toeftaan, dat zij hier en daar eene uitdrukking uit zulke fchriften overgenomen, of wel op fabelachtige verhaalen, daarin voorhanden, gezinfpeeld hebben. Maar dat zij zich, tot wederlegging en affchrik van ondeugende verleiders, van een verzonnen fabel, waarin niets waars was, zouden bediend, en de melding van eene verdichte ftrafoefening over de engelen, met andere voorbeelden van gebeurde zaken uit de oude gefchiedenis vereenigd hebben, kan ik zoo min met het geheele beloop van deze hunne brieven, als met het goddelijk gezag hunner fchriften overeenbrengen.

in de Corinthifche Gemeente tot ftraf van God-onteerende heiligfchennis, toegezonden wierden (*w*); aan het rampzalig uiteinde van den verrader Judas (*x*), vergeleken met de vervloeking door Jefus over hem uitgefproken (*y*); van Herodes Agrippa (*z*); van Ananias en Sapphira (*a*); van Elymas (*b*), en andere berichten van gebeurtenisfen, waarin zij ons openbare bewijzen van Gods misnoegen over de zonde, en dadelijke ftrafoefeningen van een geheel anderen aart, dan de natuurlijke gevolgen der zonde, doen opmerken.

Sommigen van deze ftrafoefeningen waren verzeld van omftandigheden, die men geenzins ten allen tijde kan verwachten, en wierden door de oneindige Wijsheid uitgevoerd met bepaalde oogmerken, waaruit geen gevolg voor alle andere tijden kan getrokken worden. Buitengewoone en elk in 't oog loopende ftrafgerichten, over hardnekkige tegenftanders van de goede zaak des Christendoms, waren in dien tijd fomtijds even zeer noodig, als andere van den gewoonen regel afwijkende tusfchenkomften, waardoor het Gode behaagd heeft onzen weldadigen Godsdienst te be-

(*w*) 1 Cor. XI: 30. (*x*) Hand. I: 18.
(*y*) Matth. XXVI: 24. (*z*) Hand. XII: 23.
(*a*) Hoofdft. V: 5—9. (*b*) Hoofdft. XIII: 10, 11.

bevestigen. Waaruit niets volgt voor onze tijden. Dit mogen wij er evenwel uit besluiten, dat het Gode niet onwaardig is, de zonden, ook wel in dit leven, op zoodanige wijze dadelijk te straffen. Want anders kon zulks nimmer plaats gehad hebben. Daarenboven geven ons deze eenvoudige berichten der Euangelieschrijveren te meer vrijheid, om zoo vele beschrijvingen van soortgelijke goddelijke strafoefeningen in de Schriften des O. V. letterlijk optevatten, en alle twijfeling omtrent de dadelijke vervulling van zoo vele goddelijke bedreigingen geheel te verbannen.

Of God ook nog van tijd tot tijd stellige straffen uitoefent.

Maar zou God evenwel niet nog van tijd tot tijd, in dit leven, stellige straffen uitoefenen? Deze gedachte zou waarschijnelijk minder tegenspraak ontmoet hebben, bijaldien men het onderscheid tusschen stellige en onmiddelijke, of wonderdadige strafoefeningen altijd behoorlijk had in acht genomen. Al wat niet natuurlijk en noodzakelijk uit zondige daden voortvloeit, en evenwel den zondaar, als een gevolg zijner misdrijven, door Gods bestelling wordt toegezonden, is daarom nog geen onmiddelijk gewrocht der al-

magt,

magt, en nog minder iets wonderdadigs. De Richter der wereld, die ook de God der natuur en de Opperbestierer van alle dingen is, kan overtrederen Zijner wetten, tot straf voor hunne ongehoorzaamheid, door een verborgen bestuur van den vastgestelden loop der wereldsche zaken, velerlei onaangenaamheden doen bejegenen, die eigenlijk met hunne zondige daden geen noodzakelijk verband hebben, doch, zonder tusschenkomst van hunne overtredingen, evenwel geen plaats zouden gehad, of althans hun geen wezenlijk nadeel zouden toegebragt hebben. Indien men al geene bijzondere en onmiddelijke tusschenkomsten der Voorzienigheid wil aannemen, maar vaststelt, dat alles naar een eens gemaakt plan afloopt, dan zullen echter, in dat goddelijk plan, zoo wel de vrije handelingen der menschen, met alle derzelver gevolgen, begrepen, en evenzeer door God bepaald zijn, als alle andere dingen. In de zedelijke wereld moet alles zoo wel samenhangen, als in de natuurlijke. Natuur- en zeden-wetten staan in het nauwst verband tot elkanderen. Niets kan in de natuur der dingen gegrond zijn, en uit natuurlijke oorzaken volgen, dat te gelijk met de zedelijkheid zou strijden, of eenige wanorde in de zedelijke betrekkinge zou te wege brengen. Waaruit dan moet volgen, dat ook alles kwaads, 't welk overtrede-

deren van Gods wetten wedervaart, kan en moet aangemerkt worden, als, naar Gods oogmerk, in verband geplaatst met hunne overtredingen.

Wij hebben gezien, dat Gods oogmerken in het straffen, door natuurlijke straffen alleen, in dit leven doorgaans niet bereikt worden. Men zal zeggen, dat daaruit alleen volgt, dat hier de tijd der vergelding nog niet daar is, die eerst namaals zal volgen. Dan eerst zal men stellige straffen, naar evenredigheid van ieders verdiensten, kunnen verwachten. Het ontbreekt echter, onder veelvuldige boven aangehaalde beschrijvingen van Gods altijd rechtvaardige Voorzienigheid, en onder de voorgestelde bedreigingen niet aan zulken, die de dadelijke uitoefening van stellige straffen in dit leven vooronderstellen, als iets, dat niet slechts voorheen in zeldzaame tijdsomstandigheden, en ter bereiking van bijzondere oogmerken der Voorzienigheid, wel eens plaats greep; maar ook ten allen tijde onder allerlei volken, tot handhaving van Gods wetgevend gezag en andere oogmerken, die God zich in het straffen voorstelt, kan verwacht worden. Gods volmaaktheden schijnen het te vorderen, dat er in dit leven reeds eene rechtvaardige vergelding plaats hebbe (*c*). Zij volgt wel doorgaans niet aan-

(*c*) Jer. XVII: 10. 2 Thesf. I: 6, 1 Thesf. II: 16, Rom. III: 5, 6. 2 Pet. II: 12, 13. Job XXXIV: 10-12.

aanstonds op de overtreding, en wordt zelfs somtijds zeer lang uitgesteld, maar komt echter ter rechter tijd (*d*), zoo wel over geheele volken, als over bijzondere persoonen (*e*). Paulus leert ons in de straffen, die door de Overheid, als Gods dienaaresse, uitgevoerd worden, de hand des hoogen Opperrichters opmerken, die wij daarom, wanneer zij rechtvaardiglijk uitgeoefend worden, voor stellige goddelijke straffen mogen houden (*f*). Hoe ontzettend is somtijds het onverwacht uiteinde van snoode boosdoeners, en hoe verbazend zijn dikwijls de schielijke lotwisselin-

(*d*) Pred. VIII: 11-13. Spreuk. I: 22-32. Job XXI: 14—20. Openb. VI: 10. Ps. XXXVII. LXXIII.

(*e*) Gen. XV: 16. XVIII: 25. Openb. XIX: 11-15. Ps. XCIV: 9—12. Jer. XVIII: 7—10.

(*f*) Rom. XIII: 1—4. Men zegt wel, dat de straffen der Overheid alleen zijn aantemerken, als een gevolg van het verdrag, dat er tusschen de Overheid en hare onderdanen, over de bewaring der algemeene orde en veiligheid, moet voorondersteld worden stand te grijpen: waarbij dan de Overheid de plaats bekleedt van den beleedigden, aan wien de beleediger vergoeding behoort te bezorgen. *Tollner Theol. Unters.* II. 1. 144. Maar hoe zeer dit waar is, gebiedt echter de Godsdienst, om te voren bijgebragte redenen, daarin tevens de uitvoering van Gods onnagaanbaar plan met de menschen te eerbiedigen.

lingen van bijzondere perfonen, huisgezinnen en maatfchappijen, waarin men nauwlijks kan nalaten eene rechtvaardige vergelding van hunne hemeltergende godloosheid en gepleegde gruweldaden waartenemen. Men erinnere zich de gefchiedenis van Adoni-Bezek, Achab, Haman, Nero, en van de Joodfche natie. Hoe meer oplettendheid wij gebruiken op 't geen wij van tijd tot tijd zien gebeuren, en uit vroegere en latere gefchiedenisfen kunnen leeren, hoe meer ftof tot nadenken over de rechtvaardigheid van Gods opperregering wij zullen ontdekken (*g*).

Wij moeten echter, in het beoordeelen van ongelukken en wederwaardigheden, die bijzondere menfchen of huisgezinnen treffen, gelijk ook van algemeene volksrampen, de grootfte omzichtigheid in acht nemen. Het is onloochenbaar, dat alle Gods bijzondere oogmerken, in het beftuur van de lotgevallen der menfchen, van ons niet doorzien worden, en dat het vooral moeielijk valt daarover te oordeelen, met opzicht tot anderen; en dat te meer, terwijl de eeuwige wijsheid doorgaans, in de regeering der wereld, verfchillende ein-

(*g*) Vergel. *Plutarch. de fera Num. vind.* p. 30—32. (ed. *Wyttenb.*) *Diod. Sic. Hiftor.* L. XX. c. 70. *Ælian. var. Hiftor.* IV. 28. VI. 7. XIII. 2. *De Cocceji ad Grotium* de J. B. et P. Tom. III. p. 321. fq.

einden te gelijk beoogt, en, door een onnagaanbaren ſamenloop van vele omſtandigheden, onfaalbaar weet te bereiken. Het is doorgaans bezwaarlijk, om de zedelijke geſteldheid van een volk naar den voorſpoed of tegenſpoed, waarin het zich bevindt, en waarin veeltijds goeden en kwaden evenzeer deelen, te berekenen; en nog moeielijker, om altijd, uit de meerdere of mindere rampſpoeden van bijzondere menſchen, hunnen zedelijken toeſtand met zekerheid optemaken. In Jobs boek vinden wij daaromtrent ſchoone lesſen. Hoe zeer tasteden de inwooners van Malthа, ten dezen opzichte, mis in hunne oordeelvelling over Paulus (*h*). Zeer ernſtig ſprak de Zaligmaker ſoortgelijke dwaling van zijne eigene leerlingen tegen, toen zij Hem, omtrent een blindgeborenen, deze vraag voorſtelden, *Wie heeft er gezondigd? Deze, of zijne ouders, dat hij blind zou geboren worden* (*i*)? *Meent gij*, voerde Jeſus, bij eene andere gelegenheid zulke voorbarige beoordeelers van den zedelijken toeſtand hunner medemenſchen te gemoet, *meent gij, dat deze Galilæers zondaars zijn geweest, boven alle de Galilæers, omdat zij zulks geleden hebben? Ik zegge u, neen ze: maar, indien gij u niet bekeert, zoo zult gij allen desgelijks vergaan.*

(*h*) Hand. XXXVIII: 4—6. (*i*) Joann. IX: 3.

gaan. Of die achttien, op welken de toren te Siloam viel en doodde ze; meent gij, dat deze ſchuldenaars zijn geweest boven alle menſchen, die in Jeruſalem woonen (*k*)? Schijnbare ongelukken, die bijzondere menſchen of geſlachten toegezonden worden, zijn voor dezen niet zelden, door de gevolgen, de allerheilzaamſte beſchikkingen der hoogſte goedheid. Eveneens worden ſomtijds aanmerkelijke ongelegenheden, en in ſchijn nadeelige volksrampen, van achteren, de grootſte zegeningen bevonden. Dezelfde onheilen zullen voor dezen eene richterlijke ſtraf, en voor genen een heilzaam behoedmiddel voor grooter kwaad zijn, en voor de laatſten niet zelden, door de gelukkige gevolgen, zegeningen worden. Zoo verſchillend kan men ook het algemeene ſterflot beſchouwen. De dood is voor ondeugenden eene bezolding der zonde, en de voltooijing van hun eeuwig ongeluk; maar voor den vromen een bode des vredes, en de zalige overgang in een beter leven, waarnaar zij ſomtijds ſterk verlangen. In algemeene volksrampen deelen brave en godsdienſtige burgers op eene geheel andere wijze, dan zulken, die zich van tijd tot tijd aan hemeltergende ongerechtigheden ſchuldig maken.

Elk

(*k*) Luc. XIII: 2—5.

Elk moet, in dagen van tegenſpoed, oplettend op zijn hart en daden worden, en met zijn gewisſe raadplegen. Bevinden wij in ons zuivere bedoelingen en een oprechten toeleg, om Gode in alles te behagen, dan mogen wij alles kwaads, dat ons bejegent, zelfs ook het deel, welk wij in algemeene volksrampen hebben, aanmerken als vaderlijke beproevingen, die ons vertrouwen op den algenoegzaamen God en zijne onveranderlijke gunstliefde moeten ſterken, en ons meer en meer vergenoegen in zijnen liefdedienst, met grootmoedige zelfverzaking, doen zoeken. De vernederende erinnering van misſlagen en zwakheden zal Gods wijs beſtuur genoeg rechtvaardigen, en zulke onaangenaame ondervindingen te gelijk doen beſchouwen, als vaderlijke liefdeſlagen, die ons nut beoogen. Hoe meer verboden neigingen en dadelijke afwijkingen wij in ons ontdekken, des te meer goeds zien wij dan in zulke wijze ſchikkingen van den besten Vader, om ons tot ons zelven te roepen, en waare wijsheid te leeren. Geheel anders moeten ſlaven der zonde, die zich, willens en wetens, en onophoudelijk, aan allerlei wandaden overgeven, over ſmertelijke rampſpoeden oordeelen. Zoo lang zij zich in de ondeugd blijven verharden, moeten zij die aanmerken als ſtraffen, hun van den hoogen Opperheer en Opperrichter der wereld rechtvaardig toegezon-

zonden, die, zoo zij daaronder overbeterlijk blijven, van vreesſelijker ſtrafoefeningen, ja van een onherſtelbaren rampſtaat zullen achtervolgd worden (*l*). Heeft het tegendeel plaats, en worden zij waarlijk door deze onaangenaame ondervindingen verbeterd, dan ſtrekken dezelven hun tot wezenlijk voordeel; maar het zijn desniettemin eigenlijk gezegde ſtraffen, iets kwaads, dat op de zonde volgt, en deswegens van God, tot betooning van zijn misnoegen, en tot handhaving van zijn wetgevend gezag, wordt toegezonden. Anders mogen ook vele burgerlijke ſtraffen, die de geheele wereld voor eigenlijk gezegde ſtraffen houdt, wanneer zij zoodanig heilzaam gevolg hebben, dien naam niet langer dragen. Maar dikwijls blijft de verbetering achter. De ondervinding leert, dat deze doorgaans nog minder door de natuurlijke en noodzakelijke gevolgen der zonde wordt bevorderd. De bijbelſche Leer der toekomende ſtraffen ſchijnt te vooronderſtellen, dat ook deze den geſtraften niet tot verbetering zullen ſtrekken.

Daar men evenwel met deze vooronderſtelling, dat de verbetering inzonderheid in 't ſtraffen beoogd wordt, zoo veel opheeft, en daarmede welligt

(*l*) Vergel. *C. A. Beyer von den gottlichen ſtrafen*, ſ. 125—150, 203, 204.

ligt een voornaam deel van onze redeneringen meent te kunnen omverwerpen, zal het noodig zijn, daaromtrent nog eenige aanmerkingen hierbij te voegen.

Of de verbetering altijd en voornamelijk door de goddelijke ſtraffen beoogd wordt.

Eigenlijk gezegd kunnen ſtraffen op zich zelven nooit waare verbetering te wege brengen. Zij mogen ſchrik en vrees verwekken, en daardoor van zondige bedrijven te rug houden, en tot eenige goede dingen door dwang en vrees bewegen; zij mogen ook, door de bewustheid van de onaangenaame gevolgen der zonde, des te eer aan andere goede voorſtellingen en beweegredenen, tot verbetering van het hart, het oor doen leenen: maar zonder zulke hoogere beweegreden is zoodanige verbetering, waardoor men een innigen afkeer van de ondeugd ontvangt, God en de deugd voortaan bemint, en zijne bevelen met vermaak ter uitvoer brengt, geenzins te wachten.

Geſteld zijnde, dat de goddelijke ſtraffen vroeg of laat, het zij door zich zelven, het zij door bijkomende omſtandigheden, waare verbetering zullen uitwerken, dan zijn het nogthans geen zegeningen, geen weldaden. De boven aangehaal-

haalde beschrijvingen van de goddelijke straffen, vooral die namaals zullen plaats hebben, doen ons aan niets anders, dan aan ongeluk, ellende en rampzaligheid denken.

Zou er ook wel zoo veel grond zijn, om zoodanige verbetering, als iets, dat altijd door goddelijke straffen beoogd en bereikt wordt, te verwachten? Men beroept zich op Gods algemeene en onveranderlijke vaderliefde, waarmede Hij alle menschen als kinderen behandelt, voor welken Hij niets, dat waarlijk nadeelig is, maar zoo veel geluk bestemd heeft, als met de natuur en vatbaarheid van elk en een iegelijk in het bijzonder overeenstemt. Hij zal hun dan nimmer eenig kwaad kunnen toezenden, dan om grootere onheilen te verhoeden, nooit straffen, dan ter verbetering, en om hun des te meer goeds te kunnen mededeelen. Het zal onmogelijk zijn, dat God, in het straffen, het oogmerk der verbetering niet zou bereiken. Men moet dan van de wijze van straffen onder ons menschen, en van de oogmerken, die bij zulke eigenlijk gezegde straffen doorgaans plaats hebben, niet tot God besluiten. Alle onze redeneringen zullen op zoodanige onbehoorlijke vergelijking van het Opperwezen met ons menschen rusten. Wij stellen ons God voor, als een aardsch Koning; ja als een wreedaart, die straft om te straffen, en ge-

noe-

lijke ſtraffen, eene wijde deur voor ongodsdienſtigheid en zedeloosheid te openen, en eene ijdele gerustſtelling over het kwaad der zonde te bevorderen; en dat zij integendeel, in de weerlegde voorſtelling der goddelijke ſtraffen, meer aanſporing tot de uitoefening van Christelijke deugd, en meer geſchiktheid ter bevordering van waare gelukzaligheid zullen meenen te ontdekken. Maar men kan, met het beste oogmerk, grovelijk mistasten, en in de aanprijzing van wegen en middelen, tot bevordering van deugd en gelukzaligheid, ook wel zich zelven en anderen zeer bedriegen. Indien ons vorig betoog op genoegzaame gronden rust, dan moeten de beſtrijders van de bijbelſche Leer omtrent de goddelijke ſtraffen, en op dien grond ook van de Leer der genoegdoening van Jeſus Christus, hoe goed hunne oogmerken anders zijn mogen, in zoodanig geval verkeeren. De hulpmiddelen tot deugd, die zij uit hun begrip over de goddelijke ſtraffen afleiden, zijn zoo ongepast en onvoldoende, als de grond los en wankel is, waarop zij ſteunen. Op zulke onzekere wegen, die ons van het veilig ſpoor, door de Bijbelſchrijvers aangewezen, afleiden, behoort niemand zich, ter verkrijging van waare en beſtendige gemoedsrust, te waagen. De voorgeſtelde, en, zoo ik meene, op goede gronden wederlegde begrippen vernietigen of verzwak-

zwakken het hoognoodig ontzag voor den hoogen God, en zijne eerbiedeniswaardige opperregering. Zij verwijderen de aandacht van de verantwoordelijkheid onzer daden aan den Richter der wereld, en verkleinen de veelvuldige, altijd ten uiterften nadeelige en befchreienswaardige gevolgen der zonden. Zij weeren de heilzaamfte indrukfels van Gods heilig misnoegen over alle overtredingen zijner wetten, hinderen de allerbetamelijkfte gevoelens van fchuldbezef en waar berouw met alle derzelver nuttige gevolgen, en, onder den bedriegelijken fchijn van iets, tot vermindering en verzachting van onaangenaame gewaarwordingen, toetebrengen, ftoppen zij metterdaad de zuiverfte bronnen van redelijke zielsrust en waare tevredenheid toe, en maken te gelijk vele goddelijke vermaaningen en voorfchriften, ja een voornaam deel van den Bijbel voor ons geheel onnut, en Gode onwaardig. Men moest dan niet met zoo veel ophef van de verlichting fpreken, die men door dit leerftelfel meent te verfpreiden. Wij zouden er gewis te veel bij verliezen. Zulk foort van wijsheid is dwaasheid bij God.

ZINSPREUK:

Ζῶν ὁ λόγος τῦ Θεῦ καὶ ἐνεργής.

VERHANDELING

OVER HET

NUT EN VERMAAK

VAN EEN

GODSDIENSTIG LEVEN.

DOOR

FREDRICH TRAUEGODT SCHMIDT,

PREDIKER TE WAHREN IN 'T HERTOG-DOM MECKLENBURG.

AEN WIEN EEN ZILVEREN EEREPRIJS IS TOEGEWEZEN.

UIT HET HOOGDUITSCH.

VERHANDELING

OVER HET

NUT EN VERMAAK

VAN EEN

GODSDIENSTIG LEVEN.

De Godzaligheid is tot alle dingen nut, hebbende de beloften des tegenwoordigen en des toekomenden levens. Zo ſpreekt een groot Apostel van Jeſus Christus; en dit is de grootſche en belangrijke ſtof, welke ik, op de uitnoodiging van het Hoogeerwaardig Genootſchap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst, mij heb voorgeſteld te bearbeiden.

Naauwlijks twijfel ik, of men verlangt het nut en vermaak van een Godsdienſtig leven in een zo klaar en bevallig licht geplaatst te zien, dat niet alleen veelen daar voor ſmaak krijgen, en verlieven op de Godzaligheid, maar dat ook zij, die deezen weg, die zekerlijk in den aanvang, hoewel ook alleen in den aanvang, eenigzints moeilijk is, hebben ingeſlagen, geduurig meer moeds bekomen moogen; om ongeſtoord op den-

zelven voort te wandelen: waarlijk een verheven doel! een edel, lofwaardig oogmerk!

Een Godzalig-Godsdienſtig-vroom-Christelijk-deugdzaam leven is bij mij één en hetzelve; ik weet ten minſten niet, waar in eigenlijk het één van het ander zou onderſcheiden zijn; want waar waarlijk Godsdienst is, daar is ook waarlijk echte deugd. Het is mijn oogmerk niet hier van de hervorming van zin, die tot zodaanig een leven gevorderd wordt, breedvoerig te ſpreeken, of in den grond en de bronnen eener echt-Godsdienſtige gezindheid uit te weiden Dit toch mag men billijk in alle Christelijke Leerredenen verwagten, en geſchiedt in dezelve ook daadelijk. Ik wijze kortheidshalven alleen op dat eeuwig zeker, en door de ervaaring aller tijden bekrachtigd woord van onzen Heer Joh. III: 6. *Het gene uit het vleesch geboren is, dat is vleesch; en het gene uit den Geest geboren is, dat is Geest.* Hier en anders nergens, in de geboorte uit God, dat is, in de waare en door Gods Geest bewerkte verandering van hart en zin, ligt de grond tot een Godzalig leven.

Maar daar nog veele menſchen, onder de verſchillende gemeenten en Godsdienſtige gezindheden, zich geheel verbijsterde begrippen van een Godsdienſtig leven maaken, en het, of naar den ſmaak des Ouden Testaments, in het waarneemen van ang-

angſtige en geduchte plegtigheden (*a*) (Pſ. CXIX: 120. Hebr. XII: 18. volg.) of naar 't gebruik der dweepers in bloote beſpiegeling en werkelooze gepeinzen, of met de Roomschgezinden in een werkheilig Munnikken-leven, eene ſtrenge onthouding, en wreede lichaamspijniging ſtellen, zo is het boven al noodzaakelijk, dat wij ons het echt begrip van waare vroomheid en Godzaligheid vertegenwoordigen, en zo vertegenwoordigen, dat het niet alleen aan het woord van God, maar ook aan de eigene ondervinding van waare geloovigen juist beändwoorde.

Ik ſtel dan een Godsdienſtig leven met Paulus in een leven des geloofs *in den Zoon van God, die ons lief gehad heeft, en zich zelven voor ons overgegeven heeft*, Gal. II: 20, en welk *geloof door de liefde werkende is*, Gal. V: 6. Joh. VI; 4–12. Ik ſtel het met Johannes in een hart, dat door de openbaaring van Jeſus Christus zo op God gevestigd is, dat wij *kennen en gelooven de liefde die God tot ons heeft*, welk geloof ons meer en meer opwekt

(*a*) Veelligt brengt iemand hier tegen in „ dat echter Paulus, onder het N. T., ook wilde *dat wij onze zaligheid uitwerken met vreeze en beeven*: Phil. II: 12; maar elk die weet in welken zin deeze zelve ſpreekwijs 2 Cor. VII: 15, en Eph. VI: 5. gebruikt wordt, zal gereedelijk toeſtemmen, dat deeze vermaaning van Paulus in eene meer zachte betekenis moet worden opgevat.

wekt, aanſpoort en beweegt om niet alleen God, maar ook onze naasten lief te hebben, naar 1 Joh. IV: 16—21. Ja ik ſtel een werkdaadig Godsdienſtig leven met Petrus in die geloofsbezigheid, die ons zo nadrukkelijk van hem wordt aangeprezen 2 Pet. I: 5—8, met één woord in een verlicht en deugdenrijk geloof in God den Vader en onzen Heer Jeſus Christus.

Woont dit geloof in uw hart, geliefde Lezer! beſpeurt Gij zo een leven, zo eene werkzaamheid, zo eene toeleg in uw gemoed: leert Gij van dag tot dag meer kinderlijk, meer vertrouwlijk, en meer liefderijk met God en uwen Heiland omgaan, daar God ons toch niet den Geest der vreeze, maar den Geest der liefde gaf. Rom. VIII: 15. Gal. IV: 6. 2 Tim. I: 7. 1 Joh. IV: 18. Gevoelt gij u meer en meer aangevuurd tot hartelijke en werkdaadige menſchenliefde en tot alle goede werken, o bekommer Gij u niet, of Gij wel ter zaligheid verkozen zijt: want even dit uw geloofsleven, even deeze vruchten uws geloofs geeven het zekerſte bewijs, dat Gij gewis behoort tot het getal dier gelukkigen, *die het leven hebben* 1 Joh. V: 11—13.

Na deeze voorafgaande opmerking kome ik thands nader tot mijn eigenlijk doelwit, het welk was het uitſteekend *nut en vermaak van een Godsdienſtig leven* wat nader aan te wijzen; en

och

och of nu mijne pen genoeg bedreven ware, om niet alleen mijne verſtandsbegrippen recht bevallig voor te ſtellen, maar ook het gevoel van mijn hart voor een onderwerp, het welk ik door Gods genade bij ondervinding kenne, en voor het welke ik met zo veel warmte van ziel ben ingenomen, in mijn ſchrijven leevend uit te drukken! doch buiten twijfel verlangt men hier niet den Redenaar, die meer vervoert, dan grondig overtuigt, maar alleen een voorſtel der zaak, dat den ſtrengſten toets der waarheid kan doorſtaan, een natuur en eenvoudigheid-ademend voorſtel. Niets overdrevens derhalven moet hier uit mijne pen vloeien; niets dat ſlechts ſchijnbaar is, of alleen vervoeren kan moet mijne voordragt ontſieren. Waarheid, waarheid alleen zal mij heilig zijn! En gij, o Waarheid, godlijke dochter des hemels, vergun mij toch uwen invloed, beſtuur gij elken trek van mijne veder, op dat ik, even ver af van onverſchillige koelheid, als van overdreven vuur, de verhevene gelukzaligheid, die de deugdzaame Christen in dit leven reeds geniet, zo ſchetſe, dat ijder vereerer van Christus, die eens door Godlijk licht beſtraald wierdt, het oirſpronglijke van elken trek mijner ſchilderij in zich zelven ontdekke!

Mensch, wie gij zijn moogt! zijt gij een oprecht Christen, dan beveiligt u, op dat ik van

hier beginne, uw Christendom en Godvrucht voor al de onrust en het verdriet, het welk met de heerſchappij van zondige driften noodwendig verzeld gaat. Hoe meer gij ten minſten, door Gods genaderijken bijſtand, de overhand gekregen hebt, en nog dagelijksch bekomt over het overblijvend bederf, zo veel te minder onrust en verdriet kunnen deeze woedende vijanden uwer rust en gelukzaligheid u ook berokkenen. Welligt waart gij voorheen tot trotschheid of nijd genegen, of gij waart misſchien de ſlaaf van eene booze neiging, eer Jeſus liefde en magt u aan die dienstbaarheid ontrukten, en Gij een beter mensch wierdt. Denk eens terug aan al dien angst en onrust, die u uw eigenlievend hart bij duizend gelegenheden ſtookte; dan eens, wanneer men uwe veelligt ſlechts ingebeelde waarde miskende, of u voorbedachtelijk met laagheid behandelde, en moeite en leed verwekte; dan eens, wanneer Gij dat aanzien, die eer, die toejuiching en dien bijval niet kost bekomen, waar heen zich uwe beangſtigde en kommervolle pogingen ſtrekten; ja die pogingen zelfs vervulden reeds uw ziel met onbeſchrijſlijke onrust, ook dan wanneer geen ſterveling uwe eerzuchtige bedoelingen nog in den weg ſtondt. Hoe deerlijk folterde u de nijd bij het geluk en de opkomst van anderen! hoe knaagde hij aan het kiempje uwer gezondheid

heid en uwes levens! en konden u alle deeze folteringen dan nog wel iets baaten, dan om u meer en meer onvergenoegd en ongelukkig te maaken? *de zonde is het verderf der menschen. De Godlooze zijn als eene voortgedrevene zee, want die kan niet rusten, en haare wateren werpen slijk en modder op. De Godlooze, zegt mijn God, hebben geenen vrede.* Maar hoe gelukkig moogt Gij u thands bevinden, daar gij, door de kracht van Christus, van deeze wreede dwingelanden verlost zijt, daar nu uwe eenige roem is dien Heer welgevallig te zijn, die u zoo duur gekocht heeft, daar al uw poogen nu slechts daar heenen strekt, om zijnen beeld geduurig meer gelijkvormig te worden; en daar Gij het nu alleen voor waare eer rekent, naar 't voorbeeld van uwen grooten Heer, recht werkzaam te zijn ten nutte uwer medemenschen: of zou de nijd u thands verontrusten, en u het leven bitter maaken? Neen: zijt Gij een Christen, dan moogt Gij niet langer ontevreden klaagen, en u verzetten tegen het albestuur; en gunt Gij nu naar den eisch van het Euangelie zelfs uwen vijand het goede, wat invloed kan de nijd op u maaken, wanneer het uwe lieve vrienden en trouwe buuren welgaat, of wen anderen den voorrang boven u bekomen. En kan nu deeze gelukkige beteugeling uwer driften wel aan iet anders worden toegekend, dan aan de

nieuwe gezindheid, die door Gods genade in ons is daar gesteld. Hoe dierbaar moet ons dus ons Christendom, ons geloof en onze vroomheid worden!

Dan ik spoede mij, hoe veel ik hier ook nog van de beteugeling van andere zondige driften tot lof der Godzaligheid kon zeggen, om het nut en voordeel derzelve ook van eene andere zijde aan te prijzen. Te weten, de Godzaligheid bevrijdt ons van de pijniging des gewetens, die anders altoos op bedrevene zonden en afwijkingen onvermijdelijk volgt. *Is 'er niet*, zo sprak de Heere eens tot Cain, *indien gij wel doet, verhooging? En zoo gij niet weldoet, de zonde*, dat is de straf der zonde (*b*), *ligt aan de deure.* Gij wordt gepijnigd van uw geweten. Ja waarlijk, eeuwig zeker is het, *de zonde baart leed*; ja, zo zij geen leed baarde, dan ware zij geen zonde. Dit stuk is zo duidelijk, dat alle mijne Lezers in hunne eigene ondervinding een bewijs daar voor zullen kunnen aantreffen, en reeds meer dan eens moeten aangetroffen hebben.

Hoe ver het wijders met deeze gewetens pijnigingen wel eens ga, en hoe hoog dezelve stijgen, kun-

(*b*) Het is bekend dat het woord חַטָּאת ook die betekenis hebbe, dat het *de straf der zonde* aanwijze. (Vid. Gusſetii Lexicon Hebr.)

kunnen leeren de voorbeelden van zo veelen, die, wegens de verwijten van een ontwaakt geweten, bijna hun gantſche leven in geſtadige onrust en wreede zielenpijn doorbrachten; gelijk het ook niet ontbreekt aan voorbeelden van zulke menſchen, die langs deezen weg zwaarmoedig van geſtel of geheel krankzinnig wierden, ja ook zelfs, die zich het leven benamen, om ſlechts niet langer, gelijk zij zich zo valſchelijk verbeeldden, aan de aanklagten en veroordeelingen des gewetens blootgeſteld te zijn; maar hoe rustig en zalig is hij in tegendeel, die met Joſeph, Samuël en Daniël zich van zijn jeugd af den Heere en der deugd oprecht heeft toegewijd! Hoe talloos veele beroeringen zijner ziel ontgaat hij, die ſlechts tracht den weg der vroomheid geſtadig te bewandelen, en die dus ook met Job kan zeggen, *Ziet! in den hemel is mijn getuige, en mijn getuige in de hoogten!* Want dat is toch ontwijfelbaar zeker, dat zonden of dwaasheden, die wij niet bedreven, noch ernſtig wenschten te bedrijven, ons ook geen verdriet baaren kunnen. 't Is waar, de voorbeelden eener echte vroomheid van de jeugd af zijn zeer zeldzaam, en juist dit is de reden dier zeldzaamheid, dat veele ouderen, ja dikwerf zelfs vroome lieden, de rechte wijs niet kennen om hunne kinderen met alle wijsheid *in de leering en vermaaning des Heeren*

ren

ren op te voeden Eph. VI: doch het zij zo, dat men ook eerst na menigvuldige afdwaalingen, ja zelfs na zwaare zondenvallen, zich tot den Heer bekeere en den weg des levens insla, zo houden toch, ten minsten van dat tijdstip af, de veroordeelende aanklagten des gewetens op, terwijl het hart, wegens voorheen bedrevene zonden, vertroost wordt door de bekomene vergeeving derzelven Coloss. I: 12—14. Zo dat de ziel met David juichen kunne: Loof den Heere! Ps. CIII: 't is waar, in het vervolg zal men nog meer dan eene zonde, misslag en struikeling begaan, want *indien wij zeggen, dat wij geen zonde hebben, zo verleiden wij ons zelven en de waarheid is in ons niet:* maar, op dat ik zwijge, dat waare Christenen dagelijksch de vergeeving hunner zonden in het bloed van Christus zoeken en vinden, zo is 'er toch ook een verbaazend groot onderscheid tusschen de opzettelijke zonden van onbekeerden, en tusschen de feilen en zwakheden der geloovigen. Deeze *doen*, zo lang zij zich naar 1 Joh. III: 9, als *een zaad van God*, bij hem houden (Matth. XIII: 38.) en in Zijne gemeenschap blijven, *de zonde niet*, dat is, zij doen geene moedwillige en opzetlijke zonde, en dus, zo lang hun hart hen wegens zulke zonden niet aanklaagt en veroordeelt, hebben zij *vrijmoedigheid tot God* 1 Joh. III: 21, 22, en genieten de aangenaamste zielrust, die, ja, in

in de beginselen een gevolg is van de bekomene vergeeving der zonde, doch ook in het vervolg een vrucht van hunnen oprechten en zuiveren wandel voor God. 1 Joh. I: 7. Want, gelijk reeds gezegd is, het kwaad, dat wij niet gedaan hebben noch in onze gedachten genomen hebben, kan en mag ons ook in 't minst niet verontrusten, dewijl er, naar Paulus verzekering, *geen verdoemenis is voor de genen, die in Christus Jesus zijn, die, wat hunne heerschende gezindheid betreft, niet naar het vleesch wandelen, maar naar den Geest*. Rom. VIII: 1.

Dan de waare Godzaligheid doet nog meer! zij bezorgt ons, benevens den gerustitellenden bijval van ons geweten, ook Gods goedkeuring en welgevallen, de hoogste gelukzaligheid, die een zedelijk wezen wenschen of begeeren kan; want wat kan ons toch dierbaarer zijn, wat kan in allen opzichte meer belangrijke gevolgen voor ons hebben, dan de gunst van onzen God? daarom juichte David billijk, *Heere! uwe goedertierenheid is beter dan het leven!* En dat echter deeze gunst der Allerhoogsten dien zeker te beurt valle, die hem vreest en in zijne wegen wandelt, getuigt de geheele Heilige Schrift. Zie inzonderheid Jes. XLVIII: 18. Ezech. XVIII, 33. Joh. XV: 10, 14. Heeft nu reeds de gunst en goedkeuring van een braaf man veel, dat ons verkwikken kan;

kan; kan de toegenegen liefde van eenen aanzienlijken in de wereld ons opbeuren en vertroosten; hoe vol van blijde vreugde moet dan niet die ziel worden, in welke *de liefde Gods is uitgeſtort door den Heiligen Geest*, Rom. V: 6, en die dat woord van Christus, dat groot en troostrijk woord, met vol vertrouwen aanneemt: *De Vader zelve heeft u lief* Joh. XVI: 27, de liefde toch des Eeuwigen is eene eeuwige en van zijne zijde onberouwlijke liefde. Hierom zong David: *de goedertierenheid des Heeren is van eeuwigheid en tot eeuwigheid over de genen die hem vreezen.* Ja s'Heeren gunst kan het hart verzadigen, en alle menſchelijke wenſchen ten vollen bevredigen. Van daar zegt die zelve groote man: *Zij worden dronken van de vettigheid uwes huizes, en Gij drenkt ze uit de beeke uwer wellusten!*

Op deeze wijze opent 's Heeren gunst aan hem, die zich door het geloof, gepaard met de beoefening van waare Godzaligheid, met dezelve verheugen mag, altijd nieuwe uitzichten op hooger gelukzaligheid door alle de wentelende eeuwen. En wie zou denken kunnen, dat iets ter wereld in ſtaat zij, den moed van zulk een mensch geheel ter neder te ſlaan, hem zijne rust en vrede te ontrooven, vertſaagd te maaken, en met vreeze en ſchrik te vervullen? Wie iets van dit alles waant, behoeft alleenlijk David te hooren Pſ. XXIII: 4.

Al

Al ging ik ook in een dal der ſchaduwe des doods; ik zou geen kwaad vreezen, want Gij zijt met mij; uw ſtok en uw ſtaf die vertroosten mij, en Pſ. CXIX: 165, waar hij in 't algemeen verzekert: *Die uwe wet beminnen hebben groote vrede;* ja hij hoore Paulus Rom. VIII: 35—39, waar hij, vervoerd van vreugde, uitroept: *Wie zal ons ſcheiden van de liefde van Christus?* dat is, wie zal ons den troost en vrede, dien wij ſcheppen uit de verzekering der Godlijke liefde, beneemen of ontrooven kunnen? *Verdrukking, of benaauwdheid, of vervolging, of honger, of naaktheid, of gevaar, of zwaard?* e. z. v. Zo zegt ook Salomo: *De rechtvaardige is moedig als een jonge leeuw.*

Hier uit blijkt van zelfs, dat waare Godzaligheid, gegrond op geloof in onzen Heer Jeſus Christus, ons niet alleen weltevreden in wederwaardigheden, ſtandvastig in lijden, gelaten in onheilen maakt, maar dat zij ook zelfs ons in den dood vertroosten kan; en het verlies van onze liefſte panden en bezittingen met gelatenheid verdraagen leert, naar 't Godlijk woord van Salomo: *De rechtvaardige betrouwt zelfs in zijnen dood;* en naar de verzekering van Aſaph, Pſ. LXXIII: 15, 16: *Wien heb ik neffens u in den hemel?* enz. verg. Hebr. XI: 17—40.

Dit niet alleen. De Godzaligheid verligt ook onzen ſtrijd tegen wereld en zonde; tegen het over-

overblijffel der verdorvenheid, die in ons woont, en tegen al wat overig is van al die zondige driften, aan welke wij welligt te vooren zo gehecht waren. Christenen zijn Krijgshelden van Jefus Christus. Christenen ftaan fteeds in het ftrijdperk tegen zo veele geestelijke vijanden, die niets minder bedoelen, dan hun geloof en goed geweten te rooven, en hen hunne kroon van 't hoofd te rukken; dan, gelijk geftadige infpanning van krachten reeds op zich zelf dat voordeel heeft, dat zij de tegenwoordige krachten geduurig meer verfterkt, en voortgezette oefening alle bezigheden langzaamerhand gemaklijker maakt, zo ftelt de beoefening der Godzaligheid ons ook in ftaat tot het behaalen van de ééne overwinning na de andere, verzwakt de beweegingen der zonde meer en meer, en brengt te weeg, dat de aanvallen der vijanden van buiten meer en meer ijdel en geheel vruchteloos worden. 1 Joh. II: 13. V: 4, 18.

De Godzaligheid is tot alle dingen nut, zegt de groote Apostel, die ik ftraks genoemd heb, en heeft de heerlijkfte *beloften*, ook reeds van dit *tegenwoordig leven*. Want zij houdt de ziel opgeruimd en gefchikt tot alle bezigheden des menfchelijken levens, en maakt de wereld, in welken ftand wij ook geplaatst mogen zijn, voor ons eerst waarlijk nuttig, en voor ons gebruik gefchikt. Oordeel zelf, lieve Lezer! zijt Gij wel ooit recht ge-

fchikt

ſchikt tot uwe bezigheden, wanneer uw gemoed vol is van onrust en twijfel, of bange vrees voor God; of wanneer het van woeſte driften geſlingerd, of van knaagende zorgen en verdriet verteerd wordt: zijt Gij in dien beklaaglijken toeſtand niet veel eer lusteloos en buiten ſtaat ter verrichting uwer gewoone bezigheden? Mislukt u dan niet alles wat gij bij de hand neemt? maar als rust en kalmte in uwe ziel heerscht; wen u noch kommer wegens het voorledene, noch vrees voor het toekomende verontrust; wanneer uw geest opgeruimd, en uw ziel vol moeds en hoop is, hoe gemaklijk worden u dan alle uwe bezigheden! hoe uitneemend gelukken u dan alle uwe ondernemingen! *Eén vrolijk hart*, zegt de koninglijke Wijsgeer, *is eene geduurige maaltijd*; en zulk een vrolijk, welgemoed hart ſchenkt de waare Godzaligheid: door haar alleen zal de wereld voor uw gebruik geſchikt en voor u nuttig worden; want zij verſpreidt niet alleen rust en kalmte in uwe ziel, zij doet niet alleen uwen moed tot gewichtige ondernemingen ten hoogſten toppunt klimmen, niet alleen leert en beweegt zij u om recht werkzaam voor 't algemeen te zijn, niet alleen ſpoort zij u aan uwen tijd, uwe krachten, gaaven en vermogens ten algemeenen nutte aan te leggen, maar ook inzonderheid zij maakt u getrouw en naauw-

gezet in alles wat gij doet en bij de hand neemt.

ô Al deedt ook de Godzaligheid voor dit leven niets meer, dan dat zij de menfchen vormt tot de ftipfte naauwgezetheid, en hen alles wat zij doen, als in Gods tegenwoordigheid en om zijnen wil verrichten leert, zo verdiende zij reeds daarom alleen ten hoogften geprezen, algemeen gezocht, en met den meeften ernst naargeftreefd te worden. Ja, waarlijk! zij zou deeze wereld in een waar Paradijs herfcheppen, en hemelvreugd op deeze aarde te rug brengen, inzonderheid wanneer zij allen, die openbaare ambten bekleeden, Beftuurers des Gemeenebest, Voorftanders, Richters, Pleitbezorgers, en Leeraars, ja nog meer, wanneer ook Huisvaders en Huismoeders haar van gantfcher harte hulde booden.

Dit overwichtig nut der Christelijke vroomheid en Godzaligheid ftraalt wijders hierin door, dat duizendvoudige onrust, twisten en oneenigheden in 't gemeene leven geheel eindigen zouden, en van zelfs eindigen moesten, wen zij het hart der menfchen, alwaar het ook flechts van het meerderdeel, bewoonde. Is reeds het geluk van een bijzonder huisgezin of geflacht zo onbedenkelijk groot, ik mag hier, Gode zij lof! uit eigene gelukkige ondervinding fpreeken, als deszelfs leden deezer vreugdenkweekfter hartelijk

lijk zijn toegedaan, hoe ongelijk veel grooter moet het geluk van geheele Staaten en Volken zijn, die door haar alleen bezield worden! Kan daar trotschheid en heerschzucht de burgers van een Gemeenebest tegen elkanderen oprokkenen? Kan daar nijd en wangunst vrienden en geslacht van één scheuren? Kan daar argwaan, valschheid en lasterzucht broeders oneenig maaken? Kan daar eigenbaat, gierigheid en laage winzucht tweedracht onder de menschen zaaien? Kan daar haat en onverzoenlijkheid blijven voortduuren? Kan daar eeuwige vijändschap gekoesterd worden? Kunnen daar pleitgedingen ontstaan, of, zo zij al ontstaan mogen, ter onsterflijkheid overgaan? Kunnen daar oorlogen opkomen, en met meerder wreedheid, dan men onder woeste tijgers vindt, gevoerd worden? Kunnen daar zielverkoperij en slaavenhandel met alle haare gruwelen geduld worden? Kunnen daar verleiders der onschuld, bedervers der onbedrevene jeugd, en verstoorers van huislijke gelukzaligheid gevonden worden? En hoe veel diergelijke dingen kon ik nog opnoemen, die dan geen plaats konden, noch zouden hebben, als vroomheid en deugd alöm haare banier hadde afgestooken; of wanneer slechts de meeste menschen haar hulde booden. Dan integendeel juist het gebrek aan Godzaligheid kweekt al dat ongeluk, waar onder wij

hier zuchten, en Davids klagt mag wel de onze zijn Psalm XII: 2. *Behoud, ô Heer! want de goedertieren ontbreekt, en de getrouwe zijn weinig geworden onder de menſchen kinderen.*

Met de waare Godzaligheid is nog wijders dit uitneemend voordeel verbonden, dat zij haare vereerers, voor zo verre zij niet geheel zonderling van aart en in de opvoeding verwaarloosd zijn, lief en aangenaam bij de menſchen maakt, zo dat zelfs die menſchen, die van waare vroomheid en deugd zeer verre af zijn, echter altijd liever met deugdzaamen, dan met huns gelijken te doen hebben; ten minſten altijd liever vroome en naauwgezette dan Godlooze en ondeugende dienstboden begeeren: zo verkeert, bij voorbeeld, de trotſche, wanneer het van zijne verkiezing afhangt, niet gaarn met den trotſchen, maar is veel liever in het gezelſchap van nederige en beſcheidene lieden; zo heeft de gierigaart en baatzuchtige altijd liever met den belangloozen en grootmoedigen man te doen, dan met zijns gelijken; en de geveinsde, hoe geveinsd hij zelf zijn mag, kan echter die ondeugd in anderen niet dulden, maar zoekt veel liever het gezelſchap van den oprechten en eerlijken. Dit alles levert even zo veele onwederſpreekelijke bewijzen op, dat de deugd in zich zelf liefde en achting waardig zij; even zo veele eerezuilen, welke der waa-

re

re vroomheid zelfs van kinderen deezer wereld worden opgericht; en waar komt het anders van daan, dat, wanneer men iemand noodig heeft in eene bediening, in zijnen huislijken dienst, in den koophandel, en in verrichtingen van allerlei aart in het gemeene leven, niemand gretiger gezocht wordt, zelfs van den buitenſpoorigſten, dan Godvruchtige en naauwgezette lieden? Men zoekt dezelven zo graag en ijverig, dat ſlechts de minſte menſchen half goede dienstboden kunnen bekomen: veele rijken gaven dikwijls gaarn drie en vierdubbel loon, wen zij zich hier door ſlechts van de eerlijkheid en naauwgezetheid hunner dienstboden konden verzekerd houden. Intusſchen de Godzaligheid zelf bedoelt geen bijzonder loon of tijdelijke vergelding. Hoe dierbaar moet zij derhalven zijn! Geliefde Paulus! gij hebt het hoogſte recht, wanneer gij ons verzekert: *die Christus in gerechtigheid dient is Gode welbehaagelijk en aangenaam den menſchen.* Rom. XIV: 18. De ervaaring van alle tijden en plaatſen leert ons dit.

Dan het nut van een Godsdienſtig leven heeft nog geen einde: het ſtrekt zich veel verder uit, en heeft in een geheel bijzonderen zin, naar de uitſpraak van Paulus, *de beloften des tegenwoordigen levens;* want, daar ons de Godzaligheid alle hevige driften, dat verderflijk gif onzer ge-

zondheid en onzes levens leert bedwingen, daar zij niet alleen ons hart met rust en tevredenheid vervult, maar ook eene onopdroogende bron van het zaligste zielvermaak is, zo is zij ook te gelijk de moeder der gezondheid en het zekerst middel ter verlenging van ons aardsche leven. ô Hoe aanmerkelijk zouden de krankheden onder de stervelingen verminderen! Hoe menige zoort derzelven zou geheel onbekend worden, wen waare vroomheid meer velds gewonnen had! ja hoe ledig zouden de meeste ziekenhuizen, en hospitaalen zijn, als niet de zonde en ondeugenheid der menschen zich zo ijverig bekommerden, om dezelven geduurig aan te vullen! de zaak die ik beweere is zo zeker, dat slechts onkundigen of dwaazen haare waarheid kunnen in twijfel trekken; want ook hier bevestigt de ervaaring aller tijden en plaatsen de uitspraak van den wijzen Salomo. *De vrees des Heeren vermeerdert de dagen, maar de jaaren der Godloozen worden verkort* Spreuk. X: 27. of gelijk hij elders zo voortreflijk zegt. *De vrees des Heeren is een springader des levens, om af te wijken van de strikken des doods.* Spreuk. XIV: 27.

Even gelijk waare Godzaligheid uwe gezondheid beveiligt, uw leven verlengt, en nog dikwijls uwen ouderdom met jeugdig leven en kracht versiert, zo is zij ook de veiligste beschermster

van

van uw vermogen, en de getrouwſte bewaarſter uwer tijdelijke goederen. Ik ben er ver af van te beweeren, dat de Heer en Schepper van ons leven de deugd, aan deeze zijde des grafs, met goud en zilver, en aanzienlijke tijdelijke ſchatten beloone; want, naar de tegenwoordige treurige geſteldheid der dingen, ſtaat dikwijls ons niets meer in den weg, om tot aanzienlijke middelen te geraaken, dan juist onze braafheid en naauwgezetheid; maar wie ziet niet tevens, dat zij ons in menige gevallen den zekerſten weg aanwijze ter rechtmaatige verkrijging van tijdelijke goederen, en ons, gelijk zij ons trouw, vlijt en eerlijkheid in alle onze bezigheden inſcherpt, tevens voor den verkeerden aanleg en het misbruik onzer verkregene goederen ten krachtigſten behoede? Alle vermindering en verlies van tijdelijk vermogen, voor zo ver het van verkwisting, tijdverzuim, of andere zondige neigingen herkomſtig is, is den waaren vroomen onbekend; en hoe veele *Bankroeten*, *Fallisſementen*, met derzelver hoogsttreurige gevolgen, zo wel voor den verkwister en bedrieger zelven, als voor zo veele anderen, die in dezelve worden ingewikkeld, zouden in 't geheel niet beſtaan, wanneer waare vreeze Gods meer wortel onder de menſchen geſchoten had: ik zwijge dat God zelf den deugdzaamen zijnen zegen en be-

ſcherming in dit leven hebbe toegezegd, zo ver het hier onverminderd zijn hooger geluk geſchieden kan. Spreuk. III: 1—18.

Stelt gij eenigen prijs op waare eer en eenen goeden naam, niet op die ijdele eer, die in eene glansrijke vertooning voor het uitwendige beſtaat, en die in de daad ſlechts een lokaas en voedſel voor dwaazen is, maar op waare eer of op dien goeden naam, die met wezenlijke verdienſten en een nuttig leven voor 't algemeen doorgaans hand aan hand gaat; ſtelt gij prijs op die eer, die te gelijk eer bij God is, Psalm CXI: 10. Ezech. XVIII: 4, dan is er volſtrekt geen zekerder middel om deeze eer te bekomen en te behouden, dan een ernſtig ſtreeven naar vroomheid en deugd, en een onafgebroken voortgang op deezen goeden en rechten weg. Het kan zekerlijk wel eens gebeuren, en het gebeurt indedaad dikwijls genoeg, dat onze deugdliefde, dat is de liefde tot alles wat waar, recht en goed is, ons voor eene wijl tijds den ſpot en de verachting van de kinderen deezer wereld op den hals haale. Het kan gebeuren, dat onze beste daaden verkeerd beoordeeld, en onze edelſte oogmerken geheel en al miskend worden; echter altijd kan dit gewis niet duuren; eindelijk breekt toch waarheid eens door, en ten laatſten behaalt de deugd de zege: maar ſtel ook al eens het geval,

val, dat onze braafheid geduurende ons leven van dwaazen miskend, ja zelfs van alle zijden belasterd worde, wat kan de lof van eenige wufte dwaazen ons bekreunen? op de goedkeuring van alle braave lieden kunnen wij ſtaat maaken, en deeze weegt toch buiten twijfel op tegen al het woest geſchreeuw van blinde lasteraaren. Ja ik wil het geval zelfs eens ſtellen, een geval dat gewis niet wel mogelijk is, dat onze deugd en vroomheid overal miskend, ja zelfs geheel en al voor huichlaarij gehouden wierdt, dan zelfs zal gewis de nakomelingſchap ons éénmaal recht doen wedervaaren. Reeds bij ons ſterven zal menig een dit oordeel vellen: *waarlijk deeze mensch was rechtvaardig* Luc. XXIII: 47: of zal het ooit in de wereld zo wijd komen, zal zij ooit zo diep in ondeugenheid verzinken, dat waare deugd algemeen veracht, en echte vroomheid enkel oneer gerekend worde? Zal het ooit in de wereld gelukken, dat liefde, welwillenheid, belangloosheid, kuischheid, oprechtheid, naauwgezetheid, verdraagzaamheid, geduld, zachtmoedigheid, ootmoedigheid, en al die ſchoone deugden, die ik meer zou kunnen noemen, een openlijk voorwerp van beſpotting worden? Neen, dit verhoede God! tot zulk een verſchriklijk verval zal het nooit komen, en het woord van den wijzen Koning moet en zal dus

ook altijd bewaarheid worden: *De gedachtenis des rechtvaardigen zal tot zegening zijn, maar de naam des godloozen zal verrotten* Spreuk. X: 7. Maar is het ons om eeuwigblijvenden roem voor God en zijne Engelen en alle uitverkorenen te doen, want, om juist en naauwkeurig te ſpreeken, de waare Christen tracht niet naar eere en roem bij menſchen, zo kan ons deeze op den weg der echte vroomheid niet ontgaan, gelijk ons dit Matth. XXV: 35 — 40 en op zo veele andere plaatſen der Heilige Schrift zo duidelijk geleerd wordt.

Eindelijk ontdekt zich hier nog aan ons oog een onafmeetelijk ſchoon gezicht over de heilzaame gevolgen van een Godsdienſtig leven, indien wij het zelve vestigen op het geluk en vermaak, het welk de waare Christen in dit leven reeds geniet en alle waare vereerers van Jeſus Christus reeds hier genieten konden, wanneer hunne deugd altijd van behoorlijke verſtandverlichting verzeld ging. Dit is er van de zaak. De vroome, wiens verſtand behoorlijk verlicht is, geniet en ſmaakt alle geoorloofde vermaaken deezes levens dubbel, dewijl hij dezelve zonder onrust des gewetens, en als geſchenken en liefdebewijzen van zijnen verzoenden liefderijken hemelſchen Vader geniet; want in alles wat zijne zinnen ſtreelt, zijn lichaam verkwikt, en hem

aan-

aangenaam is, ziet, gevoelt en ſmaakt hij de goedheid van zijnen God, die hem zo gunstrijk en genadig is. Van zulk eene wellust weeten de kinderen der wereld in 't geheel niets. Voor dit genoegen hebben wufte dwaazen in 't geheel geen gevoel: maar even dit maakt den deugdzaamen elk zinlijk genoegen recht ſmaakelijk, dat hij daar in ziet en ſmaakt hoe vriendlijk de Heer is, Psalm XXXIV: 9. Hem is de ſchoone natuur tweemaal ſchooner dan den blooten Natuurkenner, dewijl hij dezelve van alle zijden beſchouwt als een ſpiegel der wijsheid, goedheid en magt zijns Hemelſchen Vaders. De ſtarren flikkeren bij ſtillen nacht tweemaal ſchooner in zijn oog, dan voor den blooten Starrekundigen, want hij ziet in dezelve veele wooningen, die hem de eeniggeboren Zoon van God, den allerhoogſten bereid heeft. Joh. XIV: 2. Voor hem gloeit het morgenrood ongelijk heerlijker, voor hem ſchijnt het zonlicht ongelijk vriendlijker, dan voor den dwaas, die zijne oogen alleen op de aarde en op verganglijke dingen gevestigd houdt, daar beide morgenrood en zonlicht hem blijken van de gunst van zijnen Bondgod zijn. Al wat groent en bloeit, groent en bloeit voor hem veel bekoorlijker: voor hem weergalmt de ſtem des zangerigen vogels veel bevalliger: hem ſmaakt zijne ſpijs en drank veel beter dan den

ſlaaf

ſlaaf van zinlijke lusten, dewijl hij gewoon is in alles God te zien, God te hooren, en Gods goedheid te gevoelen. Psalm CIV, CXXXVI, CXLVIII.

Even zo ſmaakt hij ook de genoegens der vriendſchap op eene geheel andere wijze, dan de kinderen deezer wereld; want, daar vroomen ſlechts lust aan vroomen hebben, gelijk de wijste Koning zeide; daar braave lieden het gezelſchap van braave lieden zoeken; daar de vriendſchap der kinderen des lichts niet op eigenbaat of andere onzuivere oogmerken gegrond is; daar edele zielen, behalven om de eenſtemmigheid van edele gezindheden, elkanderen vooral lief hebben, om diens wil die hen lief gehad en zich voor hun in den dood gegeven heeft, zo kan ook hunne vriendſchap door niets van dat alles geſtoord worden, wat zo vaak de vriendſchap van de kinderen der wereld ſtoort, en in de bitterſte vijandſchap verkeert. Neen, de vriendſchap der vroomen is beſtendig, *hunne liefde is ſterk als de dood, de ijver is hard als 't graf, haare kolen zijn vuurige kolen, vlammen des Heeren. Veele wateren zouden deeze liefde niet kunnen uitblusſchen, ja de rivieren zoudenze niet verdrinken* Hoogl. VIII: 6, 7. Hunne openhartige en van alle geveinsdheid afkeerige zielen dulden niet, dat argwaan, onopzettelijke beledigingen of vurige lastertaal hunne verbindnisſen ſcheure;

want

want zij ontdekken elkanderen hun geheel hart zonder achterhoudenheid, en pleegen in alle dingen met elkanderen liefderijk raad. Van daar blijven hunne verbindnisſen onverbreekbaar, om dat zij verbindnisſen zijn, die de zielen zamenhechten; en wie kan het heil van zulke vrienden, van zulk eene vriendſchap volledig ſchetſen? Ja waarlijk, indien gij uit eigene ervaaring eenigſints voelt, wat vriendſchap met een braaf man in hebbe; hoe veel laafnis en verzachting in kwaade dagen zij ons aanbiede; dan behoef ik niets meer te zeggen; te minder, daar het geluk eener echte Christelijke vriendſchap een geluk is, dat alle beſchrijving ver te boven ſtreeft.

Uitneemend geluk! maar ongelijk veel hooger moet het heil van den oprechten klimmen in den echt en 't huislijk leven, wanneer hem eene echtgenoote van gelijke gezindheid te beurt valt, en hem Gods goedheid met kinderen zegent, die aan hunne Christelijke opvoeding beäntwoorden en aan het beeld hunner braave ouderen gelijk zijn. Is het, naar Davids verzekering, reeds *goed en lieflijk dat broeders zamenwoonen*, hoe veel ſchooner en lieflijker moet het zijn, als man en vrouw elkanderen met zodaanig eene liefde omhelzen, die aan de huwlijksliefde eerst haare waare ſterkte geeft, en als kinderen van gelijke gezindheid aan het vaderlijk en moederlijk hart hangen!

niet

niet zonder reden verheften daarom David Psalm CXXVIII, en Salomo in 't ſlot zijner Spreuken het geluk van het huislijk en huwlijks leven zo hoog; want waarlijk, als Christelijke Echtgenooten elkanderen hartelijk lief hebben, als zij eene nakomelingſchap van goede hoop en hunner waardig voor zich aanſchouwen, en God hun nog daar en boven het geluk vergunt om vroome dienstboden in huis te hebben, zo is er gewis onder alle tijdelijk geluk geen, dat aan het hunne evenaaren kan. Ja zelfs het zo betoverend geluk van verganglijke troonen is, bij hun huislijk geluk vergeleken, niets dan ſchaduw. Onnavolgbaar ſchoon heeft één van onze Duitſche Dichters, die van de natuur zelve tot Dichter geſchikt was, dit heil der deugdzaamen bezongen, en ik kan mij niet weerhouden eenige ſtrophen van zijnen voortreflijken zang hier te plaatſen.

Er is geen moeite op aard, die hen te zwaar kan drukken,
Niets kan hen ooit hun vreugd geheel en al ontrukken:
  Daar hen de zachte rust met opene armen beidt
  Na elke moeite en zorg, na zweet en nijverheid.

Gods Englen ſtaan hen bij vol teder mededoogen;
Hoe vriendlijk ſluiten zij des nachts hun ſlaaprige oogen!
  En, wat nog hooger ſtijgt, de vaderlijke hand
  Der hoogſte Liefde zelf knoopte eens hun liefdeband.

God

God zelf fchept fieren moed in 't hart van hunne zoonen,
Doet in dat hart gevoel voor deugd en braafheid woonen,
Verfterkt hun wakkren arm, terwijl de jeugd nog bloeit,
En 't hart voor 't vaderland en voor de vrijheid gloeit.

Men ziet het eerbaar fchoon der dochtren bloozend zweeven
Op haar gelaat, in 't hart de jeugdige onfchuld leeven:
Zij zijn niet ongelijk aan eene klaare bron,
Zich fpieglende in het licht der fchitterende zon.

Dus mag de vader zich in bloeiend kroost vermaaken,
Het teedre moederhart de reinfte wellust fmaaken,
Dit is hun blijde toon: Gelooft zij Gods genaê!
Dit hun vereende zang, hun lofzang vroeg en fpaê.

Zo fnellen dan de dagen van de vrienden der waare deugd vreugdevol daar heenen, en vloeien zacht van hier in 't meir der eeuwigheid. Wanneer ook al meenige ftormen van onfpoed van buiten oprijzen, zij blijven door den vrede, die in hunne harten en huizen woont, pal ftaan gelijk de cederen Gods, en belachen al de woede der vijanden, die hun hunne inwendige gelukzaligheid niet ontrooven kunnen. ô Als hij flechts hun niet verfchriklijk is, die alleen hunne toevlugt is in allen nood; wanneer flechts geene zonden en afwijkingen hunnen moed ter nederflaan; wanneer flechts geen huislijk lijden, dat al te zwaar zou drukken, hen beftormt; dan zijn zij altijd vrolijk en goedsmoeds, en genie-

ten

ten reeds hier eene gelukzaligheid, die flechts door die gelukzaligheid kan overtroffen worden, die zij hier vol hoope te gemoet zien. Men mag dus wel met recht van de waare Godzaligheid zeggen,

Kan ze ons reeds zo veel heil en vreugd op aarde geeven,
Wat zal ze ééns voor ons zijn in een volmaakter leven!!

ZINSPREUK.

Ἡ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμος ἐστιν.

VERHANDELING

OVER HET

NUT EN VERMAAK

VAN EEN

GODSDIENSTIG LEVEN.

DOOR

JACOB GERHARD ENGELS,

PREDIKER DER EVANGELISCH GEREFORMEERDE GEMEENTE TE WALD BIJ SOLINGEN IN 'T HERTOGDOM BERG.

AEN WIEN EEN ZILVEREN EEREPRIJS IS TOEGEWEZEN.

UIT HET HOOGDUITSCH.

VERHANDELING

OVER HET

NUT EN VERMAAK

VAN EEN

GODSDIENSTIG LEVEN.

Het Genootſchap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst, opgericht in 's Graavenhaage, heeft in deszelfs Programma van 't jaar 1792 onder andere welgekozene en gepaste vraagen, waar op het andwoord verlangt, en die een roemruchtig bewijs afleggen van deszelfs welmenende zucht voor 't welzijn van den gemeenen man, en van deszelfs onvermoeide poogingen, om alom zegen en geluk te verſpreiden, ook eene Verhandeling gevorderd *over het nut en vermaak van een Godsdienſtig*, of, dat op één uitkomt, *van een Godzalig leven.*

De zender deezer Verhandeling wenscht niets vuuriger dan dat die overtuiging ſteeds meer algemeen werde, en hij belooft zich hier van de rijkſte winst, en de uitgebreidſte veroveringen voor het weldaadig Christendom. Het is toch

 een

een voldongen waarheid, dat *drangredenen, die van het geen nuttig en veilig is ontleend worden*, onbedenklijk veel op den mensch vermogen, alle zijne krachten in beweeging brengen, en hem tegen al, wat naar traagheid zweemt, ten sterksten beveiligen; ook laat zich deeze overtuiging, naar mijn oordeel, zeer gevoeglijk vereenigen met de inwendige beminlijkheid der deugd en de daar op gegronde verpligting tot dezelve (*): de Bijbel zelf roept dan eens ons toe, Matth. V: 48, *weest dan gijlieden volmaakt gelijk uw Vader, die in de hemelen is, volmaakt is*; dan eens zegt hij ons 1 Tim. IV: 8, *de Godzaligheid is tot alle dingen nut*; dan eens scherpt hij ons de inwendige beminlijkheid der deugd in; dan eens stelt hij ons haare heerlijke belooning voor: ja het is onlochenbaar, dat het vermoeden, als of het Christendom een ondraaglijk juk zij, en het verzuim van oplettenheid op deszelfs voordeelige gevolgen onberekenbaar veel nadeel aan deszelfs uitbreiding hebben toegebragt. Men kleedde het Christendom in een somber, naar-

(*) Het zedekundig samenstel dier geenen, volgens welken de vriend der deugd alleen Gods eer bedoelen mag, en het samenstel der geenen, die de deugd op de liefde voor ons eigen geluk gronden, liggen zo wijd niet uit één, als men dikwijls denkt.

naargeestig gewaad, en even daar door benadeelde men het. Ik zal thands niet onderzoeken, of de wijze, op welke de zedekunde in veele schoolen behandeld wordt, hier toe niet veel hebbe toegebragt? ik erkenne wel dat ligtzinnigheid hier het allerminst betaame, en dat waar vermaak, Christelijk vermaak eene zaak van eenen ernstigen aart zij; maar ik ben aan de andere zijde even zeer overtuigd, dat een somber en droefgeestig gelaat, het welk Jesus in de Fariseeuwen van zijnen tijd zo sterk berispte (zie Matth. VI: 16), en waar mede thands nog veele menschen zo sterk zijn ingenomen, aan de goede zaak des daadelijken Christendoms zeer veel schade toebrenge.

Hoe menig blij vereerer van het Christendom wordt langs deezen weg aan het zelve ontvoerd! Hoe menig een beroofd van deszelfs troostrijken invloed! Wil iemand vrienden winnen voor den Christelijken Godsdienst; en wie, wie bijzonder onder den Leeraarsstand, gevoelt die zalige verpligting niet? hij zal dan het rechte spoor betreeden, wanneer hij aan het betoog van den Goddelijken oorsprong en de inwendige voortreflijkheid der Christelijke Leer ook die aanprijzende redenen paart, die van het nut en vermaak haarer opvolging ontleend zijn. Zo beloofde Jesus zijnen jongeren Matth. XI: 29 *rust voor hunne*

zielen, en zo verbondt Jehova Gen. XV: 1 met *den vroomen wandel van Abraham grooten loon.*

Het woord *Godzaligheid* leidt ons van zelfs daar heenen, en beduidt *zaligheid in God, van God.*

In de vraag van het gemeld Genootschap wordt gewag gemaakt van een *Godsdienstig leven.* Men zal het mij niet euvel neemen, dat ik daar voor *Godzalig leven* in de plaats gesteld heb; daar die beide uitdrukkingen in de Hoog- en Nederduitsche spraaken eene betekenis hebben: ik wil alleen hier mede herinneren, dat wij hier niet denken moeten aan eenen eigenlijken dienst, dien wij Gode bewijzen zouden. Neen, wij bewijzen ons zelven eenen dienst, wij bevorderen ons eigen geluk, indien wij de Goddelijke voorschriften betrachten.

Doch het wordt tijd, dat wij het begrip der Godzaligheid bijzonder der Christelijke Godzaligheid naauwkeurig bepaalen; zij is *eene ernstige en aanhoudende poging, om naar de duidelijk gekende voorschriften van God en Jesus Christus te handelen.* Deeze verklaaring zal ons in het vervolg van veelvuldig gebruik zijn. Ingevolge derzelve is het een voornaam stuk der Godzaligheid, dat wij ons eene duidelijke en gegronde kennis van den Godlijken wil, en van on-

onze pligten verſchaffen. Wordt dit verzuimd, dan heeft men allerlei doolwegen te vreezen, dan ſteekt het bijgeloof, waar tegen men nooit genoeg kan waarſchuwen, het hoofd op, en een eigenwillige Godsdienst, aan welken Paulus alle waarde ontzegt Col. II: 23, wordt dan geboren. Ik weet zeer wel, dat niet altijd kennen en doen hand aan hand gaan; men vindt gewoonlijk meerder helden, als het op weeten, dan wanneer het op doen aankomt; en het is bekend, dat deugd en Godzaligheid zich niet zelden ongemeen ſchoon ten toon geſpreid hebben, in tijden wanneer duidelijke begrippen juist niet algemeen waren; ja weetenſchap en kennis gaan dikwijls verzeld van verval in goede zeden. Intusſchen, gelijk onweetenheid altijd eene bron is van zeer veel ongeluk, is dit ook hier het geval. Men kan dus den Christenen niet genoeg toeroepen; *beproeft welke de wille Gods zij!* Rom. XII: 2. Er is geen andere weg tot het hart dan door het verſtand; het verſtand moet men noodzakelijk eerst verlichten om op het hart met vrucht te werken. Jeſus zelf ging ons hier in met zijn voorbeeld voor.

Maar welke zijn de bronnen, waar uit de Christen zijne kennis ſcheppen zal? de wetten der Natuur, die ons hart en geweten zijn ingeſchreven, behooren buiten twijfel mede tot den

kring dier kundigheden, die de Christelijke weetlust uitnoodigen. Intusschen, daar wij hier spreeken van *Christelijke* Godzaligheid, zo moeten wij inzonderheid onze aandacht vestigen op de Christelijke Openbaring, begrepen in den geheelen Bijbel, en bijzonder in het Euängelie; *daar is den mensch bekend gemaakt, wat goed is en wat de Heere eischt?* Micha VI: 8. Verre weg het grootste gedeelte des Bijbels bestaat uit zedelijke voorschriften; slechts een klein gedeelte is der geloofsleere toegewijd; maar ook dit klein gedeelte mag onze weetlust niet ontglippen, maar wij moeten het zo veel ons mogelijk is beoefenen: de zedelijke voorschriften vinden hunnen grondslag, hunne sterkte in de geloofsleere, en zijn daar mede allernaauwst verbonden; wij vinden door den Bijbel zedelessen en bestuuringen voor alle gevallen en omstandigheden onzes levens, met eene aangenaame verscheidenheid, verspreid: *God lief te hebben boven alles en den naasten als zich zelven* zijn de twee Hoofdstellingen der zedenleer, die Christus verkondigd heeft. Zie Matth. XXII: 38 – 40.

Dan het was den grootsten Zedenleeraar niet genoeg, slechts eenige algemeene grondstellingen te verbreiden. Hij begaf zich in bijzonderheden, en leerde ons, hoe wij God met gebed, vertrouwen, gehoorzaamheid en met overgave van

al-

alle onze lotgevallen in zijne handen vereeren moeten? Hij ſtelde ons voor, dat wij, als Christenen in hem, den Zoon gelooven moeten, en dat *die in den Zoon gelooft het eeuwig leven heeft.* Joh. III: 36.

De pligten jegens ons zelven worden hier zeer duidelijk ontwikkeld. Heerſchappij over onze driften, matigheid en ootmoed worden ons bijzonder aangeprezen; ook wordt ons hier uitvoerig voorgeſteld, hoe wij jegens onze naasten ons gedraagen moeten: wij zullen hem, zo veel in ons is, waare, oprechte, en op Gods liefde gegronde menſchenliefde bewijzen. Hoe nadruklijk is de vermaaning van Paulus! Col. III: 12, 13. *Zo doet dan aan, als uitverkorenen Gods, heiligen en beminden, de innerlijke beweegingen der barmhertigheid, goedertierenheid, ootmoedigheid, zachtmoedigheid, langmoedigheid: verdragende malkanderen, en vergevende de een den anderen, zo iemand tegen iemand eenige klachte heeft: gelijkerwijs als Christus u vergeven heeft doet ook gij alzo.*

De zedenleere van Jeſus is derhalven *voor alle menſchen* naar Tit. II: 12 *een zaligmakend onderwijs, dat zij, de Godloosheid en wereldſche begeerlijkheden verzakende, matiglijk, en rechtvaerdiglijk en Godzaliglijk leeven zouden in deeze tegenwoordige wereld.*

Komen er in den Bijbel hier en daar donkere plaatzen voor, het onderwijs aangaande 's menſchen zedelijk gedrag is echter daar in allerduidelijkst, en ook hier door is de ſchrift bevoegd, *om een lamp voor onzen voet en een licht op ons pad* te weezen. Psalm CXIX: 105.

Met deeze betamenlijke kennis der Godlijke bevelen, moet nu ook eene inwendige overtuiging van derzelver billijkheid en beminlijkheid verzeld gaan. Het is boven al noodzakelijk, dat men hier van overtuigd zij: ook hier geldt het Rom. XIV: 23. *Al wat uit den geloove niet is, dat is zonde.*

Al verrichteden wij ook de uitmuntendſte daaden, zij zouden echter den naam van deugd niet waardig zijn, zo wij niet tevens een inwendig gevoel van derzelver zedelijke ſchoonheid en rechtzinnigheid bij ons zelven beſpeurden: wij moeten God als den besten Vader en opperſten Wetgever eerbiedigen, in het mededeelen zijner voorſchriften.

En daar *Christelijke* Godzaligheid het onderwerp deezer Verhandeling is, zo is het onze onaflosbaare verpligting om met een oog op Christus zijne bevelen waar te neemen; ik ben wel niet van oordeel, dat men de deugd van veele Heidenen, en van allen, die geen Christenen zijn, verdenken moete, maar hier is de vraag naar

Chris-

Christelijke Godzaligheid, die toch buiten twijfel tot de verhevenſte deugd opleidt.

Hij is waarlijk een Christen, die den Heer Jeſus als zijnen Verloſſer aanneemt, hem voor zijnen zaligmaker erkent, op grond zijner middelaarsverdienſten genade bij God zoekt te verwerven, en, onderſteund door zijnen Geest, zich volvaardig aan alle daar mede verbondene bedingen van geloof, levensverbetering en deugd onderwerpt. Daar alleen heeft Christelijke Godzaligheid plaats, waar deeze gezindheden in het hart leeven, waar men verzekerd is, dat Christus, naar Hebr. V: 9, *geheiligd zijnde allen die hem gehoorzaam zijn eene oorzaak der eeuwige zaligheid geworden is.* Men mag derhalven billijk vorderen, dat Christelijke Godzaligheid uit geloof in Jeſus Christus haaren oorſprong neeme: dan zullen wij ſteeds juist overeenkomſtig onze betrekking tot Christus handelen, en onze braafheid zal Christelijke Godzaligheid worden.

De Christen zoekt verder tot allen goed werk onderſteuning bij den Geest, dien Christus verworven heeft, en die het *uit het zijne neemt*, naar Joh. XVI: 15.

Op deeze wijze zal men er ver af zijn, om de verdienende oorzaak zijner zaligheid in de goede werken te zoeken; men zal veeleer alle de eer derzelven aan de Godlijke genade overlaten.

'tGeen

't Geen een groot Godgeleerde van het geloof zegt (*) kan mijns oordeels zeer wel op den Christelijken wandel worden toegepast, in deezer voege: de Godzalige wandel bevordert alleen onze gelukzaligheid, voor zo ver zij in behoorlijke betrekking tot Christus ſtaat. Langs deezen weg zal men ook alle die haatelijke twisten ontgaan, die anders over dit onderwerp gevoerd worden, en men zal naar den Bijbel de Godzaligheid als een beding onzer gelukzaligheid door het geloof in Jeſus Christus beſchouwen.

Eindelijk, zal de Godzaligheid en deugd eens Christens dien naam verdienen, zij moet uit edele beweeggronden ontſtaan, tot betamelijke oogmerken ingericht zijn.

Wie bij zijn goede daaden alleen eigen eer bedoelt, daar door de algemeene opmerkzaamheid op zich wil vestigen, en daar door ſlechts tracht groot te worden, die bedoelt gewis geen zuivere oogmerken. Zo maakten de Fariſeeuwen van hunne aalmoeſen den grootſten ophef, keurden zich zelven boven anderen ver verheven, en ſtreefden naar menſchenroem: van daar dat Jeſus Christus, de beoordeeler der inwendige gezindheid des

(*) Fides non quantitative aut qualitative ſed ſolum relative ad Chriſtum ſalvificat.

des harten, hun alle waarde ontzeide en hen in hun waare licht vertoonde.

Het is onbetwistbaar zeker dat de deugd de oplettenheid der menſchen wekt; gelijk de Fabelkunde meldt dat Orpheus door zijn gezang wouden en dieren, dat is de verwilderde bewooners van woeſte wouden, wist tot zich te trekken, even zo blijven niet zelden beſchaafde menſchen ſtilſtaan bij den glans, dien de deugd van zich afgeeft, en kunnen haar hunnen bijval niet ontzeggen; ook wij keuren dit niet af, alleenlijk moet dit hier de hoofdzaak niet zijn. De mensch mag dit niet tot zijn voornaamſte doelwit ſtellen. Het moet hem genoeg zijn, dat de Vader, die het in 't verborgen ziet, het in 't openbaar vergelden, en het ook zo beſtuuren zal, dat andere *zijne goede werken mogen zien, en den Vader; die in de hemelen is, verheerlijken*, Matth. V: 16.

Men laat zich door eenen niet min onedelen grond vervoeren, wanneer men door goede daaden alleen tijdelijke voordeelen verkrijgen wil. Ook die zijn zekerlijk nu en dan onder de gevolgen der deugd; als men ergens gelukkige dagen vinden kan, men vindt ze daar; alleenlijk mag dit geen hoofdbedoeling worden: anders zou hier uit een deugd geboren worden, die ſlechts eenen tijd lang duurde, op welke men, even

min

min als op het tijdgeloof, geheel niet rekenen kan, telkens zou het geen tegenwoordig meest voordeelig is, het richtsnoer worden onzer gezindheden, en hoe rampzalig zou dit zijn!

Even zo weinig moogen wij onze inwendige rust en vrede op het goede, dat in onze handelingen is, vestigen; daar toe zijn zij te vol gebreks, te gering en te onvolkomen. Jesus moet altijd de eenige grondslag dier gemoedsrust blijven, dewijl buiten hem geen andere grond van rust kan gevonden worden.

Doch alles, wat ik van de oogmerken en eigenschappen onzer deugd gezegd heb, en, indien het nodig was, nog zeggen konde, heeft Paulus reeds voortreffelijk gezegd 1 Tim. I: 5. *Het einde des gebods is liefde uit een rein harte, en uit een goede conscientie, en uit een ongeveinsd geloove.*

Dit zijn, dunkt mij, de hoofdtrekken der Christelijke Godzaligheid: zulk eene Godzaligheid beschrijft de Heilige Schrift, en prijst God zelf ons aan. *Zij is de wijsheid die van boven is* Jac. III: 17, zo heeft nooit eenig mensch gesproken. „ Socrates mogt haar uit den Hemel „ op aarde roepen, Plato haar met allen zwier „ der welspreekendheid opsieren, Aristoteles „ haaren invloed op elke Staatsgesteltenis bewij„ zen, Zeno den stijlen weg aantoonen, dien

„ de

„ de deugdzaame betreeden moet, Marcus Antoninus haar in diepzinnige betrachtingen over „ zich zelven aanbeveelen " (*) nergens zijn zulke voorſchriften van deugd te vinden; wij moeten altijd na het maaken eener zodaanige vergelijking zeggen met de leerlingen Joh. VI: 68, *Heer! Tot wien zullen wij heenen gaan? Gij hebt de woorden des eeuwigen levens!* nergens elders ontmoet men zodaanig eene handleiding tot deugd, nergens elders voorſchriften van zulk eene deugd, die ons zo veel nut aanbrengt en zo veel vermaak kweekt.

Ik moet nog eens herhaalen het geen ik reeds in den aanvang van dit betoog inſcherpte, en dat over het algemeen niet genoeg kan beſchreid worden, dat de meeste menſchen niet in hun gemoed overtuigd zijn van het nut en vermaak der Godzaligheid. Zo veelen kunnen niet begrijpen, hoe Paulus een bewijs van juiste kunde en oordeel gegeeven hebbe, wen hij verzekert 1 Tim. IV: 8, *de Godzaligheid is tot alle dingen nut, hebbende de beloften des tegenwoordigen en des toekomenden levens.*

Al dat gene is ons nuttig wat ons in ons ſtree-

ven

(*) Aſcetiſche Betrachtungen von Johann Andr. Cramer pag. 122.

ven naar het doel bevorderlijk is, en wat ons meer nabij aan onze bestemming brengt.

Wie zal nu kunnen loochenen, dat de bedeeling, die door Jesus Christus ingevoerd is, en die wij het Christendom noemen, ons meer nabij onze bestemming brenge, ja ons doel in 't gemoet voere? Wij waren van den weg verdwaald. Wij waren zondaars geworden. Nu heeft Jesus Christus, de hersteller der gelukzaligheid, die wij verbeuzeld en verloren hadden, deeze schade weder goed gemaakt: daar nu het enkel zeggen van *Heere! Heere!* naar Matth. VII: 21 niets afdoet in het Christendom, maar men den wil van God doen, dat is waare Godzaligheid beoefenen moet, zo volgt hier uit van zelfs, dat Godzaligheid ons ons doelwit te gemoet voert, ons volmaakt, en deswegens de grootste nuttigheid heeft: wie zou niet verlangen zich te kunnen verzekerd houden van de liefde Gods? Wie niet wenschen naar eene vaste overtuiging van zijne goedkeuring? Wie niet begeeren in alle lotgevallen zijns levens te kunnen zeggen: *o God! Gij zijt mijn God?* Psalm LXXIII: 2. maar dit vindt men op geenen anderen weg, dan waar het geloof de leidsman en de liefde de gezellin is. Maar veelligt denkt iemand, dat ik slechts de voordeelen der deugd voor een ander leven bereekene. Dat wil men nog wel toegeeven, dat

de

de Godzaligheid voor het toekomend leven nuttig zij, maar men wil haar geen nut in het tegenwoordig leven toekennen. Het bedroeft mij zeer, zo dikwijls ik dit hooren moet, als of iets voor het toekomend leven waarlijk nuttig zijn kon, het welk in het tegenwoordige niet die zelve uitwerkſelen openbaarde; wat toch de beste voorbereiding voor het volgend leven is, dat is ook de beste handleiding ter genieting van het tegenwoordige: bij deeze geleegenheid kan ik eene misſlag niet geheel onaangeroerd laaten, die men zo dikwerf begaat, dat men namenlijk dit tegenwoordig en het toekomend leven zo geheel van één ſcheidt, daar toch, naar den Bijbel en naar het gemeen gevoel van ieder mensch, deeze en de toekomende wereld op één punt uitloopen, en het graf, het welk eene aanmerklijke kloove ſchijnt te maaken, veeleer als een verbinding van deeze wereld met de toekomende moet worden aangemerkt.

Wie der Godzaligheid den gezegendſten invloed in alle omſtandigheden van dit leven betwisten wil, kent de echte Godzaligheid niet. Het geen een groot Romeinsch Redenaar eens aangaande de kunſten en weetenſchappen beweerde: „ zij „ kweeken de jeugd op, vermaaken den ouder„ dom, verſieren den voorſpoed, bieden troost

„ en toevlucht in tegenſpoed " (*), dit zelve mag men ook van de Godzaligheid op goede gronden zeggen.

Laat ons, om een begin te maaken, eenige ſtanden des menſchelijken levens doorwandelen en opmerken, of de Godzaligheid voor dezelve bruikbaar en gepast zij? Godzaligheid is een ſieraad op troonen en vorſtelijke zetels, daarom ſcherpt een Koninglijk Wijsgeer zo nadrukkelijk in, Pred. XII: 13. *Vreest God en houdt zijne geboden.* Slechts die Vorst zal zijne onderdaanen recht regeeren, die God vreest, die met Joſeph eenen die boven hem is erkent, aan wien hij zelf verandwoording ſchuldig is; ſlechts hij zal recht Vader des Vaderlands zijn, die dien voor oogen heeft, die Koningen af- en aanſtelt; ſlechts hij zal waar genoegen ſcheppen in het bekleeden zijner verhevene posten, die met allen ernst wijsheid van den Alwijzen voor zich inroept, en zich hier in met Salomo vereenigt, die ook dit tot den inhoud zijner gebeden ſtelde. Hoe menig voordeel brengt de Godzaligheid Vorſten niet aan, daar zij van zo veele aanlokſelen der zonde en der verleiding omgeven zijn,

en

(*) Studia adoleſcentiam alunt, ſeneƈtutem obleƈtant, ſecundas res ornant, adverſis perfugium & ſolatium praebent. Cic. pro Archia.

en daar hoofſche vleiers geduurig gereed ſtaan, om door toegezwaaide wolken van wierook het waare oogpunt der zaaken voor hun te benevelen.

De geſchiedenis vermeldt nog dankbaar de naamen dier Vorſten, die met eenen Trajanus, eenen Titus, naar de inzichten, die zij bekomen hadden, uitſteekende proeven van braafheid gaven; en zeker de Godzaligheid, waar van wij ſpreeken, laat zich zeer wel vereenigen met de waardigheid eens heerſchappij-voerders. Wie noemt niet met eerbied den naam des Zweedſchen Konings, Guſtaaf Adolf? was hij niet groot in 't bulderen der gevaaren, groot bij 't ſtil geruisch des vredes? waar is de held en ſtaatsman zo groot als hij? En wie weet tevens niet, hoe deeze Vorst de Godzaligheid boven alles hoogſchatte, en haar ter leidsvrouwe zijns levens koos? Wie dit loochenen wilde, zou hier door ſlechts zijne onkunde verraaden.

Gelijk de Godzaligheid op troonen zegen ſpreidt, zo is ook het land gelukkig, waar zij wordt hooggeſchat. Het is derhalven de voornaamſte pligt, die op Vorſten rust, dat zij den Godsdienst op alle mogelijke wijzen de behulpzaame hand bieden. Godsdienst, echte, daadelijke Godsdienst zet troonen onwrikbaar vast, en

ſtrengelt Vorſten en onderdaanen aan elkanderen; want de Christelijke Godzaligheid telt onder haare pligten deeze: *Vreest God, eert den Koning* 1 Pet. II: 17.

Dat de Godzaligheid den bloei der Staaten bevordere, wil ik met de woorden van eenen man, die in dit ſlag van zaaken zeer bekend was, herinneren: „ De Staatsman, zegt hij, is noch afgezant, om den Godsdienst elders te gaan ver-„ breiden, noch bekleed zelf een geestelijk „ ampt; maar hier van is hij overtuigd, dat „ Godsdienst aan de wereld de eerſte wetten „ gaf, dat hij de menſchen ten allernaauwſten „ vereenigt, de troonen ſchraagt, aller harten „ vertroost en alle driften beteugelt; hij be-„ ſchermt derhalven, verdedigt en eerbiedigt den „ Godsdienst ".

De waare Godzaligheid leert ons de moeilijke kunst der zelfverloochening, om ons grooter goederen weêr te geeven; en deeze deugd moet de grondſlag zijn der bedrijven, en van Vorſten, en van onderdaanen: waare braafheid, door zelfverloochening aangekweekt, vormt onverwinlijke krijgshelden, geeft moed in gevaaren, ſtandvastigheid in het verdraagen van bezwaaren, en ſtort echte vaderlandsliefde in. Men geeft daarom den ſtraks genoemden Koning Guſtaaf Adolf

Adolf met lof na, dat hij meer dan eens gezegd hebbe: „ Mijn beste ſoldaaten zijn zij, die te „ gelijk goede Christenen zijn ".

Onze ſtanden en betrekkingen liggen hier dikwijls zeer wijd uit één: de tijdelijke goederen maaken een groot verſchil van ſtand; naar den tegenwoordigen toeſtand der wereld kan dit ook niet anders zijn; de opheffing van alle onderſcheid is een loutere harsſenſchim, waar door onberekenbaare nadeelen ontſtaan, waar van in onze dagen zo menige proeven voor aller aandacht liggen; dan even dit verſchil van betrekkingen maakt het noodzakelijk, dat de één onder den anderen ſta, dat de één zich onder zekere bedingen aan den anderen onderwerpe; van daar zijn er Heeren en Knechten; en zij moeten er zijn: 't is waar, het Christendom heeft den ſlaavenſtand, die tegen de natuur van redelijke wezens zo aanlopende dienstbaarheid, ten deele vernietigd, en zal dit nog meer en meer doen; dan de welvaart van het geheel eischt echter dat de één het nut en genoegen des anderen bevordere; en hoe ſchoon kan de Godzaligheid bij deeze inrichting haare eige kracht vertoonen! De Heer, die haar beveelen volgt, zal zijnen dienstboden nooit te veel opleggen, zal hen nooit te hard behandelen. Moet niet de dienstbaarheid ligt worden, wen zij, die over anderen geſteld zijn, dit voorſchrift

veel bedenken: Eph. VI: 9. *En gij Heeren! laat na de dreiging, als die weetet, dat ook uws zelfs Heer in de hemelen is, en dat geen aanneming des perſoons bij hem is.*

Aan de andere zijde zal ook de liefde tot Godzaligheid de dienstboden aanſpooren ter volbrenging hunner pligten, en hen voor ontrouw, ledиggang en zoortgelijke feilen bewaaren. Zij zullen het belang hunner meesters ter harte neemen. Zij zullen door geen wrevel en ontevredenheid zich en anderen moeite en verdriet verwekken. Zij zullen met erkentenis der betrekking, waar in zij tot hunne Heeren geplaatst zijn, vrienden hunner meesters worden, gelijk Oneſimus van Filemon. Ziet den Brief aan Filemon. Daar moet gewis trouw en naarſtigheid de dienstbaarheid verzellen, waar men zich de woorden van Paulus ſteeds herinnert Col. III: 22 *gij dienstknechten! zijt in alles onderdaanig uwen Heeren naar het vleesch, niet met oogendienſten, als menſchenbehaagers, maar met eenvoudigheid des harten, vreezende God.*

En daar huislijke verbindnisſen mij thands voor de aandacht zweeven, hoe zou ik kunnen zwijgen, dat Godzaligheid waar huwlijksch geluk aanbrengt, de liefde der echtgenooten meer en meer veredelt en beſtendig maakt. Zij leert den ouderen wijs en verſtandig handelen, bij de op-

opvoeding hunner kinderen, en deezen buigt zij al vroeg tot eene volvaardige gehoorzaamheid: hoe blij en vrolijk is het huisgezin, waar de man zijne echtgenoote, en deeze haare gade aanspoort om op den weg der deugd te wandelen! zo worden zij weldoeners van elkanderen, en bevorderaars van wederkeerige vreugde.

Van hoe veel belang is het niet, wen de bronnen van zo veel huislijke ontevredenheid, kinderlijke ongehoorzaamheid en stijfhoofdigheid gestopt zijn; wen de kinderen streeven naar den zegen, in het vijfde Wetwoord den gehoorzaamen kinderen toegezegd? ook in dit opzicht is het Apostolisch onderricht Col. III: 18. volg. allermerkwaardigst.

Schenkt de Voorzienigheid aan menschen veele goederen, vertrouwt zij aanmerkelijke schatten en een aanzienlijk vermogen aan iemands opzicht, dit zal alleen een gepaste weldaad zijn voor hem, die Godzaligheid lief heeft. *Die rijk willen worden vallen in verzoekingen en in den strik*, naar 1 Tim. VI: 9. de rijkdom verleidt al ligt tot ongevoeligheid, grootschheid, hovaardij en ijdelheid; ja kan het hart, dat aan hem is overgegeven, geheel aan de aarde en aan veele dwaaze en verderflijke lusten boeien. Ik kon een meenigte voorbeelden tot bewijs van het gezegde aanvoeren. Ik vergenoege mij met dat

van Haman en van den rijken Man in 't Euangelie te noemen.

Maar indien de Godzaligheid hem, die met tijdelijke goederen gezegend is, dierbaar en belangrijk is geworden, zo zal hij met zijn vermogen het oogmerk van God bevorderen, en een weldoener worden van zijne natuurgenooten. Rijkdom en Godzaligheid zijn niet onbestaanbaar met elkanderen, gelijk men wel eens meende; ook leert Jesus dit niet Matth. XIX: 23. *Voorwaar ik zegge u, dat een rijke zwaarlijk in het Koningrijk der Hemelen zal ingaan.* Hij sluit alleen een hart, dat geheel en al aan den rijkdom is overgegeven, en daar op al zijn vertrouwen stelt, van den Hemel uit.

De rechtschapen Christen zal zich steeds herinneren, dat hij in zich zelve geen meerdere aanspraak heeft op deeze goederen, dan een ander; maar dat hij dezelve als een onverdiend geschenk der Godlijke goedheid moet aanmerken; als geleende goederen, van welker gebruik hij aan den Heer en Eigenaar eens rekenschap moet afleggen; en zal dit hem niet bewaaren voor alle die afdwaalingen, waar aan anders de rijken zijn blootgesteld; om deeze wijsheid smeekte Salomo. Langs deezen weg kan men uit *den Mammon eeuwige tabernakelen verwerven* Luc. XVI: 9. Langs deezen weg kan men de God-

delijke bezigheid, de ellende der lijdenden te verzachten, navolgen.

Even gaarn woont de Godzaligheid in de hutten van armen en ellendigen. Het is bekend, dat de Goddelijke Voorzienigheid de tijdelijke goederen dikwijls zeer ongelijk verdeelt. Men vindt doorgaans een goed aantal van armen en nooddruftigen, die, ter naauwer nood, het noodwendig levens onderhoud door moeite en zweet verwerven kunnen; ook deezen zal eene vroome en godvruchtige gezindheid veele voordeelen aanbrengen, inzonderheid zullen zij daar door tot weltevredenheid worden opgeleid; en *Godzaligheid is een groot gewin met vergenoeging* naar 1 Tim. VI: 6. Een wel te vreden hart is eene onuitgeputte bron van heil. Wel te vredenheid hervormt woeſtijnen in lustige velden, en hutten in prachtige Paleizen. 't Was wel te vredenheid, die eens zo veel vermogt op eenen hovenier in Tijrus (*), dat hij de Koninglijke Kroon, die hem wierdt aangeboden, van de hand wees. De godzalige gezindheid kan den armen rijk in God maaken, en hem een ſtil vertrouwen inboezemen, dat hij hem al het noodige bezorgen, en niet vergeeten zal, de geledene ſchade in eene betere wereld overvloedig te vergoeden.
De

(*) *Abdolonymus.*

De arme, die zijne pligten kent, zal zich door geen geld laaten omkoopen, om trouwloos te worden, en hij zal zich door geen ding laaten aftrekken van ſteeds rechtvaardig en billijk te handelen. Gelijk hij elk rechtmatig middel om iets te winnen op zeer hoogen prijs ſtelt, zo zal hij even zeer alle onrechtmatige wegen vlieden. En zouden niet de harten van gegoede lieden zich medelijdig openen voor den behoeftigen, die zich zo gedraagt: mag ik dit niet billijk als eene nieuwe proeve van het nut der Godzaligheid in deezen ſtand aanmerken?

Even gelijk dus in tijdelijk vermogen hier een groot verſchil plaats heeft, zo is dit ook het geval met opzicht tot de vermogens van den geest. Hier ontdekt zich een aanmerkelijk verſchil. Hij, die uitſteekende bekwaamheden bezit, zal dan eerst dezelve recht aanwenden, wanneer hij eene leevende trek gevoelt naar Godzaligheid. De verlichting van zijn verſtand en de verbetering van zijn hart gaan dan gelijkelijk voort. Verzamelt zich zijn geest nieuwe kundigheden, zijn hart blijft niet ledig; hoe meer hij toeneemt in waare wijsheid, zo veel te ſterker zal hij overtuigd worden, dat wij hier ſlechts *ten deele kennen* 1 Cor. XIII: 9 volg., en hij zal derhalven met een leergraag gemoed het onderwijs van 't Godlijk Woord aannemen; hij zal zich

zich ver verwijderen van trotschheid, eigenzinnigheid, en van de zucht om ſteeds gelijk te willen hebben; en hij zal met zijne verkreegene kundigheden het algemeen welzijn trachten te bevorderen.

Eenen even zo voordeeligen invloed zal de Godzaligheid op dien hebben, die, bedeeld met minder vatbaarheid, zich tot die hoogte niet op kan beuren.

Maar is deeze Godvruchtige gezindheid gepast voor elken leeftijd? Ik andwoorde, zonder bedenking, *Ja!* het kind zal bij de ontluiking zijner denkvermogens des te meerder voortgangen maaken, wanneer men het vroeg tot deugd opleidt. Groot, boven alle beſchrijving groot, is het nut eener vroege Godzaligheid. Hierom vermaant de Schrift zo ernſtig Pred. XII: 1. *Gedenkt aan uwen Schepper in de dagen uwer jongelingſchap*, en Spreuk. VIII: 17. zegt de opperſte Wijsheid: *Die mij vroeg zoeken zullen mij vinden.*

Kan de jongeling, daar hij, bij zijne intreede in de wereld, zo menige ſtrikken voor zich geſpannen ziet, daar zo menige betoverende vermaaken hem tot ondeugd aanlokken, daar hij zich zo ligt door zijne driften vervoeren laat, op dit glibbrig ſpoor wel beter leidsvrouw, wel veiliger beſchermſter kiezen, dan de Godzaligheid?

heid? Haar hadt Josef de bewaaring zijner onschuld bij het verleidend aanzoek zijner Meesteresse, haar hadt Samuël de bescherming zijner deugd te danken, bij den verleidenden omgang met de Zoonen van Eli. De jongeling behoeft haar niet te vlieden als eene vijandin van alle vermaaken, zij is er verre af dat zij dezelve, voor zo ver zij onzondig zijn, zou wraaken: Ja, zij zegt zelf haaren vrienden, Pred. XI: 9. *Verblijdt u ô jongeling in uwe jeugd!* zij is eene bron van waare vreugde, en weert alleen zulke vermaaken, die na het genot slechts angstig naberouw achterlaaten. Van daar zong de gezaligde Dichter en onsterflijke Zedenleeraar GELLERT (*) zo onnavolgbaar schoon, op 't einde van een zijner zedelesfen:

ô Jongling! neem deez' les in acht:
'tIs thans uw tijd der deugd in 't harte trouw te zweeren,
En 't geen naar ondeugd zweemt daar moedig uit te weeren;
De deugd alleen maakt u van 't Goddelijk geslacht.

De volwasſen man zal niet minder den gezegenden invloed der Godzaligheid in alle zijne betrek-

(*) De Schrijver wijst op de Hoogd. Uitgaave der *Zedekundige Lesſen.* Deeze verduitsching is ontleend uit de Nederlandsche Uitgaave, I. Deel des tweeden druks pag. 52.

trekkingen befpeuren kunnen, zij zal hem ftipte naauwkeurigheid in zijne bezigheden, juifte orde en regelmatigheid in alle zijne verrichtingen inscherpen; en wel door deezen volwigtigen Godsdienftigen beweeggrond: *God plaatfte u op deezen post en vordert van u getrouwheid.* Deeze beweeggrond werkt gewis veel meer uit, dan alle eergierigheid, elke onderlinge overeenkomst of verbindnis, en tijdelijk gewin kan uitwerken: wie bemint en vereert dien Staatsman niet, die, op het voetfpoor van eenen Zweedfchen Cancelier OXENSTIERNA, bij alle gelegenheden blijken zijner vroomheid geeft, en met zijn voorbeeld toont, dat de Zedenleer zich zeer wel met de Staatkunde laat vereenigen. Men gaat gaarn om met den man, die in alle gevallen ongekreukte trouw en oprechtheid blijken laat; die den Koninglijken weg gaat, flinkfche paden vliedt, en op het rechte fpoor der waarheid voort blijft wandelen: zulken zelfs, welker denkwijze van de zijne verfchilt, kunnen hem hunne bewondering niet onthouden, gelijk Saul aan David, *gij zijt rechtvaardiger dan ik.*

Bij uitfpanningen, want die moet ook de werkzaamfte man zomtijds hebben, zal waare vroomheid geen balling wezen. Zij is eene aangenaame gezellin in de kringen der vreugde. Zij wil zeer gaarn eenen vrolijken blik en eenige gul-

gulle blijken van onſchuldig vermaak gedoogen. In haar gezelſchap zal niet ligt ſtrafbaare ligtzinnigheid, die alle deugd beſpot, indringen, noch onmatige vrolijkheid, die ſlechts dierlijke lusten opwekt, ingang vinden: hoon en lasterzucht zal dáár buiten moeten blijven ſtaan; maar in tegendeel zal men hier met des te meerder vertrouwen zijn hart voor elkanderen uitſtorten; 't vermaak, dat de beſchouwing der Natuur oplevert, zal des te zuiverer, en de mededeeling der onderlinge gevoelens des te ongedwongener worden; en wie zou niet gaarn zich bij het gezelſchap voegen, waar dit de heerſchende toon is? Wie zou daar niet meerder voldoening vinden, dan in de gewoone gezelſchappen, waar in men onder den naam van welvoeglijkheid de harten ledig laat?

En wat is in den meer gevorderden ouderdom, wanneer de hut deezes levens eerlang dreigt in te ſtorten, meer blijdſchap wekkend, wat kan dan meerder nut aanbrengen dan ſmaak voor de Godzaligheid? dit alleen kan ons te vreden ſtellen, wanneer wij te gemoet zien, dat zich wel dra ons oog voor al het zichtbaare ſluiten zal; dit alleen dan blijdſchap wekken, wanneer men met Hiskia zeggen kan Jeſ. XXXVIII: 3. *Och Heere! gedenkt toch dat ik voor uw aangezichte in waarheid en met een volkomen hart gewandeld, en dat goed is in uwe oogen gedaan heb-*

hebbe (*). Dit alleen vrijmoedigheid verleenen in het aangrijpen van Jesus Middelaars verdiensten.

Nergens derhalven, lieve Christen! nergens op uwen geheelen levensweg kunt gij zeggen: Hier is de Godzaligheid mij tot last. Telkens zal zij u opbeuren en vervrolijken; en hoe onberaden is het dan niet, wanneer men haar slechts in de nabijheid des grafs ter gezellinne begeert! och dat niemand zulk een verkeerden waan voedsel geeve!

Gelijk nu waare, echte en ongeveinsde Godzaligheid ons noodwendig bij onze vrienden moet aanprijzen, zo zal zij ons ook de hoogachting en welwillenheid onzer vijanden verschaffen.

Mijn vriend moet mij noodwendig om mijne Godzaligheid des te hooger schatten; want ik zal des te meer getrouwheid in de liefde, des te meerder belangeloosheid in mijn geheel gedrag jegens hem betoonen; en wie voor die gevoelens onverschillig is, dien wil ik niet ten vriend verkiezen, al zat hij ook op eenen troon: ja de Godzaligheid kan zelfs den vijand ontwapenen: Spreuk. XVI: 7. *Als iemands wegen den Heere be-*

(*) Het gezegde van *Cicero* verdient hier vergeleken te worden. Unus dies ex praeceptis sapientiae transactus peccanti immortalitati anteponendus.

behaagen, zal hij ook zijne vijanden met hem bevredigen. Dit ondervondt Jacob eens, toen Laban hem vervolgde. De goede zaak zal toch altijd eindelijk zegevieren. Eindelijk zal het neêrgebogen hart het licht voor zich zien opgaan; en dit moet toch de schoonste zegepraal zijn, als men door recht te doen zijnen vijand ontwapent, dit de edelmoedigste wraak.

Dus verre heb ik het nut der Godzaligheid in de verschillende omstandigheden van dit leven doen opmerken; dan ik mag niet vergeeren aan te wijzen, hoe heerlijk en zegenrijk zich de Godzaligheid bij het lijden, dat ons bij ons verblijf op aarde treft, openbaare: het is onloochenbaar, dat op de reize naar ons hemelsch vaderland, dat in deezen staat van opvoeding veele afwisselingen en tegenspoeden een iegelijk te beurte vallen. De Bijbel is ver af van dit te ontkennen, maar zegt uitdrukkelijk 1 Cor. XV: 19 *Indien wij alleenlijk in dit leven op Christus zijn hoopende, zo zijn wij de ellendigste van alle menschen.* Lijden is het lot van alle stervelingen. Vrolijke en droevige gewaarwordingen wisselen bij een ieder af; ik weet wel, dat men ten allen tijde zeer bedacht ware, op het ontdekken van troostgronden tegen een ziekelijk en rampspoedig leven; ik weet ook, dat troosters van lijdenden zich ten allen tijde de grootste verdiensten ver-

wier-

wierven; ik weet echter ook, dat veelen den verkeerden weg hebben ingeſlagen: alleen het Christendom levert echte troostgronden (*).

Hier alleen vloeit de bron van laafenis voor den geplaagden ſterveling; hier alleen vindt de moede reiziger rust; hier alleen bekomt hij nieuwe krachten om den moeilijken last des levens verder te draagen. Vaste overtuiging dat de beste Vader het wel met ons meene, overgaave van alle onze lotgevallen in zijne handen, een onwankelbaar vertrouwen op God, gepaard met een geloovig aanneemen van Jeſus Middelaarsverdienſten, lijdzaame en ſtille onderwerping aan zijn beſtel, en daar bij een oprecht en ijverig ſtreeven om naar zijne voorſchriften te wandelen, en om *dat gevoelen* in zich te hebben, *het welk ook in Christus Jeſus was*, Filip. II: 5, dit zijn de middelen om zich het lijden draaglijk, ja zelfs nuttig te maaken; en, daar dit nu alleen uitwerkſelen zijn der waare Godzaligheid, zo volgt van zelfs dat zij het grootſte nut in 't lijden biedt.

Maar haare boven alle beſchrijving verhevene voordeelen zullen eerst recht in een volgend leven ondervonden worden; want zij neemt bij haar

(*) Z. Geist des Christenthums mit Hinſicht auf Beruhigung fur Leidende von *Reinhard*, aus dem Lateiniſchen uberſezt von *J. S. Fest.*

haar verscheiden uit deeze wereld de beloften des toekomenden levens met zich. O! daar zijn voor den rechtvaardigen kroonen en kransen bereid! de vroome ziet dezelve door het geloof reeds met verrukking van verre, en roept dan uit: nu wil ik vrolijk den zwaardrukkenden last des lijdens draagen! Paulus hadt dit heerlijk voorgevoel, en hief deswegens zijn triumflied aan, zo vol van hartelijk gevoel, waar mee zich al de kracht van zijnen geest vereenigde, 2 Tim. IV: 7, 8. Zo verzelt ons de Godzaligheid bij het verscheiden uit dit leven in het toekomende, en strekt ook daar nog tot sieraad en tot eere.

Om de voorgestelde vraag naar eisch te beandwoorden, moet ik nog, bij het nut, ook het vermaak van een Godzalig leven aanwijzen, en even die heeft 't rechte wit getroffen, die het vermaak aan 't nut paart: (*) 'k zal dit korter kunnen bij een vatten.

Alles wat ons eenig nut aanbrengt moet ook noodwendig ons aangenaam en vermaaklijk zijn, moet in onze zielen heuchlijke gewaarwordingen voortbrengen; want recht vermaak ontstaat uit de beschouwing van eigene volkomenheid, die op ons haare naaste betrekking heeft, en ons nabij ons doelwit brengt. Vergelijkt men nu hier me-

(*) Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

mede het geen ik voorheen zeide noopens het menigvuldig nut der Godzaligheid, zo moet zij daarom ook noodwendig een iegelijk als alleraanneemelijkst kenbaar worden; dit volgt van zelfs uit de ons aangeboren drift ter volmaaking en gelukzaligheid.

Elk vriend van waare, echte Godzaligheid zal dit, door eigen ervaaring geleerd, gereedelijk toestemmen. Het heeft veel hinders toegebragt om deeze overtuiging algemeen te maaken, dat men deeze dochter des Hemels in een zwart gewaad gekleed, en haar met donkere trekken van naargeestigheid en menschenhaat afgeschilderd heeft.

Het moet den Christen vermaak verwekken, wanneer hij geduurig zich zelven meer en meer ziet vorderen in volkomenheid; wanneer hij het groote voorschrift van zijnen Heer volgt, Matth. V: 48. Dan alleen kan zich de wandelaar aan zoete gewaarwordingen overgeeven, wanneer hij geduurig meer en meer de plaats zijner bestemming nadert: dit mag ook de Christen doen, wen hij bemerkt, dat hij door Gods genade meer en meer die charactertrekken verwerft, die strekken tot zijne waare volkomenheid; wen hij zijne booze neigingen geduurig meer leert overwinnen, over zijne liefste zonden de overhand krijgt,

 en

en zijne hoop op eene zalige toekomst geduurig meer onwankelbaar wordt.

De bewustheid van zijnen pligt vervuld te hebben geeft heuchlijkst vermaak: van daar ging Jesus Christus zijnen dood zo vrolijk te gemoet, dewijl hij op 't eind zijns levens zeggen kon, *Het is volbragt*, naar Joh. XIX: 30. *Vader! ik heb voleindigd het werk, dat gij mij gegeven hebt om te doen*, naar Joh. XVII: 4. Pligtverzuim overlaadt ons steeds met grievend leed, en maakt ons 't leven bitter. Men kan het voor zich zelven niet verbergen, dat men tegen het oogmerk zijner bestemming handelde; bij de uitoefening onzer pligten zal ons zekerlijk de onvolmaaktheid onzer beste handelingen zeer dikwijls in het oog vallen; maar dan kan ons het geloof aan onzen Middelaar vertroosten.

Wijders zal het een bron van het zuiverste vermaak zijn, wanneer men zich van het welgevallen Gods door Christus kan verzekerd houden; maar hij alleen kan Christus als zijnen Verlosser aanmerken, *die zijne geboden lief heeft en dezelve bewaart*, Joh. XIV: 21. Hoeveel moeite doen menschen niet dikwijls, hoe veel zuur en bitter laaten zij zich niet welgevallen, om de goedkeuring van de grooten deezer aarde te ververwerven! In derzelver bezittingen rekenen wij

ons

ons reeds gelukkig; maar het heeft ongelijk veel meer in, wen men God als zijnen Vader beschouwen mag; hier door was Asaf opgetogen Psalm LXXIII: 28, *Maar mij aangaande, het is mij goed nabij God te weezen.* Een dankbaar vreugdgevoel moet noodwendig onze geheele natuur, en alles wat wij zijn inneemen, wen wij ons ons zelven voorstellen in eene zo naauwe betrekking op God, als die van kinderen op hunnen vader. Zulk een geluk kan men met geen verlies van al zijn goederen koopen; vergeefsch zou men al de schatten der wereld aanbieden voor het geluk, waar toe de Godzaligheid opleidt.

Beschouwen wij voorts den aart der plichten, tot welke een Christen verbonden is, zo bemerken wij aanstonds, dat de vervulling derzelven ons menig vermaak verschaffen moet. Zorgen wij niet in de daad voor ons eigen geluk, wanneer wij in den werkkring, die ons is afgetekend, weldoeners onzer natuurgenooten en broederen zoeken te worden, wanneer wij gaarn gelukkige menschen maaken? Zijn de vermaaken des weldoens niet de zuiversten? Wat kan ons meer verheugen dan de dankbaare traanen der geenen, die wij gered en beweldaadigd hebben? voorzeker een vermaard Schrijver (*) van onzen tijd zegt

(*) *Rousseau.*

zegt met het hoogfte recht: *vindt gij nergens meer vermaak, zo ga heenen, en doe wel aan lijdenden.*

Jefus Christus zelf rekende zich dan recht gelukkig, als hij zich door eene dankbaare menigte van door hem verloste ellendelingen omgeven zag; en gij, mijn Broeder! wilt gij zijn leerling zijn, zo moet dit ook uw vermaak zijn. Hebt gij hier in geen lust, zo beklaag ik uwe ongevoeligheid.

En verdient het vermaak over het betoomen zijner aandriften, over uitgeoefende liefde jegens vijanden, en over het onderdrukken der wraakzucht niet in aanmerking te komen? Hoe meerder moeite de deugd ons kostte, des te meerder vermaak brengt zij aan. Eene overwinning, die met moeite en gevaar behaald is, baant den weg tot de roemrijkfte zegepraal. Hoe ligt wij anders uit onzen ftand verdreeven moogen worden, en onze rust verftooren zien, dan blijven wij ftandvastig, en dulden niet dat de vijand ingang in ons hart vinde; in 't algemeen werkt eene welgeregelde beftuuring der aandoeningen, driften en begeerten hier toe mede, om ons in eene aangenaame gefteldheid te brengen. Dan is ons hart gelijk aan een effen zee, waar in de zon zich fpiegelt, en welker kalme geen vlakte geen ftorm doet vreezen; juist en treffend is derhal-

ven

ven het beeld der tegenovergeſtelde gemoedsgeſteldheid, het welk Jeſaïas tekende. Jeſ. LVII: 20, *de godlooze zijn als eene voortgedrevene zee, want die kan niet rusten, en haare wateren werpen ſlijk en modder op.* Gepaster had Jeſaïas wel niet kunnen ſpreeken.

Ook zal de Christen in zijne bezigheden, in de verkeering met anderen, in zijne onderſcheidene betrekkingen, nieuwe bronnen van vermaak geopend vinden. Zou het genoegen in dat huisgezin niet woonen, waar ieder op zijnen post gaarn doet wat hem is aanbevolen; waar een ijder zijne pligten eerbiedigt, waar de één den anderen zoekt voor te komen? In 't algemeen moet het daar wel geſteld zijn, waar de grondſtelling heerscht, die zeker Dichter zo ſchoon heeft uitgedrukt.

Burgers ééner wereld zijn wij,
Kindren éénes Vaders; Broeders,
Die hij allen voedt vol liefde —
Allen leden éénes lichaams,
Die de alwijze wil der Almagt
Allen haar ten dienſte ſchiep.

Hoe helder en vrolijk moeten op zulk eene wijze onze dagen niet daar heenen vlieten!

Vermaak in Godsvrucht te genieten,
Hier voor den Hemel toebereid,
Zijn dagen, die daar heenen vlieten,
Te tellen; dit is zaligheid.

Bij deeze Christelijke gezindheid zal het 't vermaak van den zedelijken vereerer van God niet weinig vermeerderen, wen hij dikwerf van het voorrecht van Gods verloste kinderen gebruik maakt, en voor den troon van God verschijnt, daar zijn hart uitstort, en met kinderlijke vrijmoedigheid met zijnen Vader verkeert.

ô Wie kan 't vermaak dier geenen schetsen, die, vast verzekerd van de verhooring hunner gebeden, den troon des Eeuwigen verlaaten! gelijk het gelaat van Moses glinsterde, toen hij met God gesproken hadt, zo moet ook stille blijdschap zich op 't gelaat des geloovigen bidders spreiden.

De gemeenschappelijke Godsdienstoefening in het huis des Heeren, waar men God in 't openbaar vereert, zal door den waaren Christen steeds, met allen ijver en met kennelijk vermaak, bezocht worden. Hij bekent gaarn, volgens Joh. IV: 24, *God is een Geest, en die hem aanbidden, moeten hem aanbidden in geest en waarheid* — God is overal — aan geene plaats meer of min — tegenwoordig, maar echter zal die

plaats

plaats aan Gods oprechte dienaar heilig zijn, waar hij zich met zijne broederen mag vereenigen tot het gemeenſchappelijk doelwit, om zich in het goede te bevestigen, tegen het lijden te ſterken, en de Christelijke hoop vast te gronden. Hij zal met David ondervinden Psalm LXXXIV: 1, *Hoe lieflijk zijn mij uwe wooningen! ô Heer Zebaoth!*

Het vieren van het Avondmaal des Heeren, dat veel vermogend middel ter vordering in waare Godzaligheid, is in den eigenlijken zin eene vreugdemaaltijd, waar wij vergewist worden van onze hoop op Christus Middelaars verdienſten, opgewekt tot gemeenſchappelijke broederliefde, en opgeroepen om moed te vatten tot elken kamp, die ons te wachten ſtaat. Mijn betoog zou onvolledig zijn, indien ik hier van geheel gezwegen had.

Naauwlijks behoef ik te herinneren, dat de vermaaken deezes levens door de Godzaligheid alleszins veredeld en verhoogd worden. Godzaligheid en deugd willen welgeregelde vermaaken zeer gaarn gedoogen. Zij weigeren alleen haare goedkeuring aan uitgelatene en ſchadelijke vermaaken. Dus zal de redelijke Vereerer van God in elke weldaad ſmaaken, hoe vriendlijk de Heere is. Elke zegening, die hij hier geniet, zal

hem opleiden tot de veel grooter, doch echter zeker te verwagten zegeningen hier boven. Alles zal hem worden blijde ondervinding van 's Heeren goedertierenheid.

Ook bij het wisselen van zijn levenslot, bij het verduisteren van de voorspoedszon, zullen waare vrede en echte blijdschap niet wijken uit het hart van den rechtvaardigen. Dan eerst toont de Godzaligheid op de treffendste wijze wat zij eigenlijk vermooge; zij schonk ons vermaaken, die in het hart hunnen zetel hebben, daarom van uitwendige dingen onafhanglijk zijn, en ons niet kunnen ontnomen worden: *schatten in den Hemel, waar ze noch motte, noch roest verderft, en daar de dieven niet doorgraaven noch steelen.* Matth. VI: 20.

't Inwendig zielvermaak over Gods goedkeuring, de vreugde van een goed geweten, en de bewustheid van zijnen pligt gedaan te hebben, duuren bestendig voort.

Drukt het lijden zwaar, zo troost de vroome zich, met het uitzicht op gezaligde lijders, met welken hij eens, gelijk zij voorheen in zijn needrig lot deelden, een allerheerlijkst lot zal deelen. Hij stelt zich voor de belooningen, die hem daar zijn toegedacht, en met een gevestigd oog op het toekomend leven roept hij uit Psalm

XVI:

XVI: 11, *Verzadiging der vreugde is bij uw aangezicht, lieflijkheden zijn in uwe rechtehand eeuwiglijk.*

Nadert éénmaal het vreeslijk ſtervensuur, hij zal ook dan zijnen bedaarden moed niet verliezen; en wanneer geene andere omſtandigheden, bij voorbeeld het lichaamsgeſtel, tusſchen beiden komen, zo kan de laatſte levensdag voor hem een dag van vermaak, een blijde feestdag, een dag van zegepraal zijn. In vertrouwen op God verwacht hij van hem, door Christus, zonder twijfel, zijn eeuwig geluk. Zo bereidt hij zich tot ſterven; de ondervinding, dat de Godzaligheid tot alle dingen nut zij, en de beloften des tegenwoordigen levens hebbe, onderſteunt dit vertrouwen; want deeze ondervinding is een waarborg der hoope, dat aan de Godzaligheid ook beloften des toekomenden levens verbonden zijn.

Zo ſterft de vroome en geeft door zijn voorbeeld een bewijs, hoe deugd, Godsvrucht en geloof in Jeſus Christus, aan den dood alle zijne verſchrikkingen beneemen kunnen.

ZINSPREUK.

Ipſa quidem Virtus ſibimet pulcherrima merces.

J O Z E F,

IN ZIJNE

KINDERLIEFDE EN TROUWE,

TER NAARVOLGING AANGE-
PREZEN,

DOOR

WILLEM VAN OOSTERWYK HULSHOFF,

*IN LEEVEN PROPONENT ONDER DE
DOOPSGEZINDEN,*

AAN WIEN EEN ZILVEREN EEREPRIJS IS
TOEGEWEZEN.

J O Z E F,

IN ZIJNE

KINDERLIEFDE EN TROUWE,

TER NAARVOLGING AANGEPREZEN.

De merkwaardige Lotgevallen van den Godvreezenden JOZEF vinden wij beſchreven Gen. XXXVII en XXXIX—L. Rijk is deeze Geſchiedenis in treffende gebeurtenisſen, in heerlijke voorbeelden, en, alzoo, in zeer nuttige lesſen. Alomme ſtraalt daarin door de nimmer ſluimerende zorge des Heeren over zijne kerk, ook in die vroegere eeuwen.

De Aartsvader JACOB hadt twaalf zoonen. JOZEF was, onder deeze allen, om verſcheine redenen, de meestbeminde. Ook verdiende de jongeling allezins deeze meerdere liefde. Doch het vuur eener heimlijke afgunst ſmeulde eerlang in de harten zijner broederen, om welhaast geheel te ontvlammen.

JOZEF hadt twee merkwaardige droomen, voorſpellende, naar den raad des Heeren, niet onduidlijk zijne aanſtaande verhooging boven de bloedverwanten, onder verſcheidene zinnebeelden.

Het verhaal deezer droomen verbitterde geweldig de reeds afgunſtige broeders. — JOZEF's ondergang werdt beſloten.

Op zekeren tijd weidden JACOB's oudſte zoonen de kudde van hunnen vader, in de velden van *Sichem.* JOZEF werdt derwaards gezonden, om naar hunnen welſtand te verneemen. Na eenig zoekens vondt hij zijne broeders te *Dothan.* De jongeling verlangde naar hunne omhelzing. Dan, in ſteede hiervan, vondt hij die wreedaards gereed om hem te vermoorden. RUBEN alleen pleitte nog voor het leven zijns broeders. JOZEF wordt, nogtans, in een' diepen kuil, of droogen put, geworpen, terwijl de ſchuldige broeders, doof voor zijne klagten, nederzitten, en zig het middagmaal doen ſmaaken.

Gelukkig voor den armen JOZEF, en niet zonder Gods bijzondere beſtuuring, reisden eenige *Arabiſche* kooplieden, juist tijdig, voorbij deeze plaats. Op voorſtel van JUDA, werdt de jongeling weder opgetrokken en aan deeze vreemdelingen verkogt, om, als ſlaaf, weggevoerd te worden naar *Ægypte.* Noch zijne jeugd en traanen, noch zijne gebeden, noch de liefde des ouden vaders tot hem, kon de koude harten van deeze onmenschlijke broeders verwarmen. RUBEN, dit moeten wij ter zijner ontſchuldiging zeg-

zeggen, RUBEN was toen afwezig, poogde vrugteloos onzen JOZEF uit den put te verlossen, en beklaagde het verlies zijns onschuldigen broeders. Allen, echter, stemden overëen, dat de uitgetogene, veelverwige, rok, in geitenbloed gedoopt, aan JACOB moest gezonden worden, om den grijsaard eenen verscheurden JOZEF te doen betreuren, en allen argwaan deezes ongehoorden gruwels te kunnen ontgaan.

De mishandelde, verkogte, JOZEF bereikte welhaast *Ægypte*, en werdt de slaaf van POTIFAR, oversten der Lijfwagt van Koning FARAÖ. Tot een armoedig leven, tot harde behandeling en de laagste diensten scheen hij nu verwezen. Doch de Heere maakte alles, onder JOZEF's handen, derwijze voorspoedig, dat hij, binnen korten tijd, verheven werdt tot bestuurer des gantschen huizes van POTIFAR, zoo dat geen der dienaaren boven hem was. Dus werdt hij, ook als slaaf, eenigermate gelukkig.

Dan, nu dreigden hem nieuwe stormen van verzoeking en ellende. De huisvrouw zijns meesters gevoelde eene onbetaamlijke drift voor den jeugdigen dienaar. Deeze wederstondt manmoedig de herhaalde en gevaarlijke pogingen der verleiding. Op de inneemendste wijze poogde hij deeze zijne meesteresse tot haaren pligt terug te brengen. Kragtiglijk beschreef hij al het ondank-

baare en verfoeilijke, gelegen in de ontrouw jegens zijnen weldoenden heer. Eindelijk voegde hij er, nevens deeze overſchoone, allesvoldingende, zuiver-Godsdienſtige, beweegreden tot volſtandigheid in de Godvrucht, bij, HOE ZOUDE IK DIT, ZOO GROOT, KWAAD DOEN, EN ZONDIGEN TEGEN GOD! De ſchaamtelooze vrouwe, echter, werdt hier door niet getroffen. Weldra liet zij hem geen' tijd meer overig, dan alleen om het gevaarlijkst ogenblik, al vlugtend, te ontwijken. Nu veranderde haare genegenheid in haat, haare verſmaadde liefde in fellen wraaklust, welke den ſchuldeloozen JOZEF nederſtortte in het droevig gezelſchap der misdaadige bewooners van den akeligen kerker.

Uit deeze diepte der ellende hadt de Heere beſloten zijnen dienstknegt éénmaal, doch niet ſpoedig, te verlosſen. Binnen weinig tijds verzagtte, evenwel, de Allerhoogſte JOZEF's lot, doende hem behaagen aan den overſten der gevangenis, die hem nu, boven anderen, begunſtigde en veele vrijheid verleende. Daarna ſtelde God den jongeling in ſtaat, twee droomen zijner medegevangenen uit te leggen, van den Bakker, namelijk, en den Schenker den *Ægyptiſchen* Konings. Door voorſpraak des laatſten dagt onze JOZEF nu eerlang uit den kerker te geraaken: doch de ondankbaare Schenker vergat hem geduurende twee volle jaaren.

Ein-

Eindelijk, nogtans, werdt hij opgeroepen, om twee andere, onverklaarbaare, droomen van FARAÖ zelven, uitteleggen. Zijn vertrouwen op den Heere werdt, ook hierin, niet beschaamd. Zeven jaaren van overvloed in *Ægypte*, gevolgd van zeven anderen, waarin hongersnood zoude woeden, wist hij, door hoogere hulp, te voorspellen. FARAÖ, hierdoor getroffen, verhoogde hem aan zijne regtehand, kleedde hem pragtig, beval gehoorzaamheid aan zijne bevelen, voerde hem rond door de knielende menigte, en stelde hem aan tot Heer over gantsch *Ægypteland*. JOZEF besteedde volijverig en getrouw al zijn vermogen ten nutte des lands, in koorn te verzamelen tegen den aanstaanden nood.

Na zeven jaaren kwam de voorspelde plaage, en ieder moest dankbaar de gelukkige voorzorg erkennen van *Ægypte's* bestuurer. Ook in *Canaän* drong de hongersnood door en kwelde eerlang het huisgezin van den grijzen JACOB. Op ontfangen berigt van onbegrijplijken overvloed in 't nabuurig *Ægypte*, zondt ISRAËL derwaards zijne zoonen om spijze te koopen, alleenlijk BENJAMIN bij zig behoudende. De tien broeders, in *Ægypte* aangekomen, moesten zig bij JOZEF vervoegen. Zij kenden hunnen verkogten broeder niet in den Heer van *Ægypte*. JOZEF, in tegendeel, zag, met aandoening, wie

zij waren. Zijn broederlijk hart was gereed zig in liefde te openbaaren; doch hij weêrhieldt zig, om vooraf hunnen zedelijken toeſtand, hunne gezindheid omtrent JACOB en BENJAMIN te beproeven, en hunne zielen te verbeteren door nutte vernedering. Op eene harde wijze ſpreekt hij tot hun, door zijnen tolk, noemende hen gevaarlijke verſpieders. Zij geeven, ter hunner ontſchuldiging, berigt van hunne familie. JOZEF dringt hen, den t'huisgeblevenen BENJAMIN tot hem te brengen, terwijl hij SIMEON, als gijzelaar, bij zig houdt. Zij keeren met de gekogte eetwaaren naar *Canaän* terug. Hunne verwondering over de vermoedens en eisch van *Ægypte's* Regent, wordt vermeerderd door het wedervinden des betaalden gelds in hunne koornzakken. Ook vader JACOB kan deeze toedragt van zaaken geenzins begrijpen. Aanhoudend weigert hij den geliefden BENJAMIN mede te geeven, vreezende, hem, even als weleer zijnen JOZEF, te zullen verliezen. Eindelijk dringt de hongersnood op nieuw; JUDA wordt borg voor zijnen broeder, en de grijsaard doet BENJAMIN met de overigen vertrekken. Zoo dra JOZEF hem onder de ſchaare der teruggekeerde zoonen van JACOB ontdekte, moest hij op nieuw de traanen van broederlijke liefde bedwingen. Op eene ongewoone en vereerende wijze ont-

onthaalde hij alle deeze vreemdelingen, terwijl hij den gevangenen SIMEON weder in vrijheid ftelde.

Toen zij, den volgenden dag, wederom met beladene ezels vertrokken, deedt JOZEF op nieuw het gegeven geld in ieders zak leggen, en nog, daarenboven, zijnen zilveren beker in den zak van BENJAMIN. Naauwiijks waren zij op weg getogen, of zij werden agterhaald en dreigend befchuldigd met den ondankbaaren dieftal deezes kostlijken bekers. Het onbezwaard geweten deedt hen moedig verklaaren, dat hij, bij wien de beker gevonden werdt, fterven zou, of ook allen den *Ægyptifchen* Heere als flaaven dienen wilden. Geweldig was hunne ontroering en verwondering bij het vinden des drinkbekers in BENJAMIN's zak. Treurig keerden zij naar JOZEF terug. JUDA, als borg voor zijnen jongften broeder, deedt eene treffende aanfpraak, waardig gelezen en herlezen te worden.

De aandoenlijke JOZEF kon zig nu niet meer bedwingen. Hij deedt alle dienaaren vertrekken, en borst toen weenende uit in deeze hartelijke woorden: *ik ben* JOZEF! *Leeft mijn Vader nog*? — Zijne opregte minzaamheid, zijne vergeevende liefde, deedt den broederen hun voorig misdrijf nu meer dan ooit gevoelen. Zij ftonden fpraakeloos van verre. JOZEF wendde hun-

ne aandagt op het goede, door God's bestuur, uit zoo veel kwaads voortgebragt; omhelsde hen regt broederlijk, en nodigde hen naar *Ægypte*, met vrouwen, kinderen en have, om bestendig door hem verzorgd en beweldadigd te worden. En hij verzocht hen spoedig henen te trekken, en den ouden vader te berigten, dat zijn lang betreurde Jozef wedergevonden was, dat hij in *Ægypte* regeerde, en niets vuuriger wenschte, dan hem, met de zijnen, bestendig bij zig te hebben. Amptsbezigheden beletteden Jozef in persoon naar *Canaän* te reizen. Niets was, derhalven, beter, dan zijn' vader, met huis en have, naar *Ægypte* te nodigen.

Voorzien van mondbehoeften, klederen, en andere meer kostbaare, geschenken, op wagens en lastbeesten, trokken de verheugde broeders naar *Canaän* terug. Wedergekeerd tot de tent van den ouden, bedrukten, Israël, riepen zij hem vrolijk toe: Jozef *leeft nog! ja, ook is hij* zelve de *Regeerer in gantsch Ægypteland!* Jacob kon dit niet gelooven, dan na herhaalde, omstandige, berigten, niet, dan op het gezigt van den ongewoonen stoet, welke hen verzelde. *'t Is genoeg!* zeide hij toen, *mijn zoon* Jozef *leeft nog: ik zal gaan en hem zien, eer ik sterf.* Gen. XLV: 28.

Eerlang waren allen reisvaardig, om eendrag-

tig-

tiglijk *Canaän* te verlaaten, terwijl ieder, maar vooral de grijze JACOB, vuuriglijk verlangde het vriendlijk aanſchijn van JOZEF te aanſchouwen. — Zoo ras deeze vaderminnende zoon de aangenaame tijding ontfing, dat het reisgezelſchap tot in *Goſen* was genaderd, beklom hij eenen pragtigen wagen, en reedt, vol vreugd, den grijsaard te gemoet. Het overzigt van de groote ſchaare zijner bloedverwanten, hem meestdeels onbekend, en nieuwsgierig uitziende naar hem, van wien zij alles vewagtten, — ſtreelde niet weinig zijn ontroerd en overſtelpt gemoed. Hij zag in deeze ſchaare een gedeelte der vervulling van de heerlijke beloften, welëer aan ABRAHAM gegeven. Voornamelijk, echter, zag hij verlangend uit naar vader JACOB zelven, op wiens achtbaar gelaat de rimpels des ouderdoms zeer verdiept waren, door het langduurig betreuren van zijnen geliefden JOZEF. Spraakloos viel hij aan den hals des grijsaards: terwijl de gantſche Caravane de ontmoeting van den achtbaaren vader en den beminlijken zoon aanſchouwde met eerbiedige bewondering. Niet, dan weenende, kon JOZEF zijne dankbaare verrukking uiten; en de vroome ISRAËL, beurtelings ten Hemel en op zijnen lieveling ziende, riep beevend uit: *dat ik nu ſterve, na dat ik uw aangezigt gezien heb, dat gij nog leeft!* Gen. XLVI: 30. —

Nu

Nu omhelsde JOZEF ook de broeders en overige vrienden. De aandoening werdt algemeen, ook onder de knegten en maagden. Een verward vreugde-gejuich liet zig alomme hooren, en getuigde openlijk van het edel vuur, 't welk tans aller harten verwarmde.

Terwijl men vertoeft in 't bovengenoemd *Gosen*, aan de oostkant van *Ægypte*, naar de zijde van *Canaän*, bragt JOZEF eenigen zijner broeders ten Hove, die, naar zijne aanwijzing, als schaapherders, deeze zelfde grazige landstreek ter vaste wooning van den Koning verzogten en bekwamen. Ook JACOB zelf werdt eerlang, door zijnen zoon, aan FARAÖ voorgesteld. Zegenende vertrok hij van het Hof, zettede zig, met de zijnen, in 't bekomen *Gosen* neder, en genoot aldaar bestendig de ondersteuning en liefde van zijnen JOZEF.

Zoo verliepen zeventien jaaren in stille en vreedzaame genoegens. — Eindelijk was de tijd gekomen, dat de vroome JACOB deeze waereld moest verlaaten, om overtegaan in een beter en blijvend Vaderland. JOZEF werdt geroepen, en kwam ook tot den afgeleefden vader, met alle de vaardigheid eens ongeveinsden eerbieds, eener zuivere genegenheid. Aandagtig luisterde hij naar de laatste bevelen des lijders, naar elk gedeelte van JACOB's voorspellende redenen. Met pleg-

plegtigen eerbied ontfing hij voor zig en zijne zoonen den vaderlijken en Profeetifchen zegen. Tot het jongfte oogenblik ftondt hij den ftervenden bij, floot de breekende oogen, en viel, fchreijend, op 't dierbaar lijk ter neder, beweenende openlijk zijn treffend verlies. Volgends gedaane belofte, voerde hij 's vaders overfchot naar *Canaän*, het land der belofte, alwaar hetzelve ter aarde befteld werdt, onder het aanheffen van rouwklagten, zoo ongemeen en plegtig, dat zelfs de plaats voortaan haare benaaming ontleende van deeze openbaare gebeurtenis.

De gantfche gefchiedenis van JOZEF hebben wij tans, in haare voornaame bijzonderheden, kortelijk doorlopen. Wij zouden hieruit gelegenheid konnen neemen, om JOZEF als eenen *godvreezenden jongeling*, eenen *getrouwen Dienaar*, en eenen *liefhebbenden Broeder* te fchetfen: doch wij bepaalen ons nu tot zijne KINDERLIEFDE EN TROUWE, waarin hij anderen ten voorbeeld is. In geen zijner, zoo zeer verfchillende lotgevallen, vonden wij hem onëerbiedig, ongehoorzaam of ondankbaar jegens zijnen vader. Veele trekken, integendeel, befpeurden wij van opregte vadermin, van deelneemende lief-

liefde, tedere zorge en dankbaare wedervergelding. Kenden wij den levensloop van JOZEF in nog meer bijzonderheden, in huislijke voorvallen, ook uit zijne vroegste jeugd, zij zouden ons ongetwijfeld meerdere en nieuwe proeven hiervan kunnen verschaffen. Nu mogen wij, uit het opgetekende, tot zijn gantsch charakter, in deezen, besluiten, en dit geeft ons aanleiding tot de Beschrijving en Aanbeveling van den Pligt welken wij onzen Ouderen verschuldigd zijn.

Als van zelven wendt zig hier mijne verhandeling, eerstelijk, tot dezulken, die, de jaaren der jonglingschap naderende of bereikt hebbende, het ouderlijk opzigt nog genieten en behoeven: — daarna tot hen, die, meer gevorderd in jaaren, het ouderlijk huis reeds verlieten, of anderzins onafhanglijk zijn geworden.

Uwen Pligt, derhalven, tragt ik, in de eerste plaats, te schetsen, kinderen of jongelingen, die, nog minderjaarig, de bevelen moet gehoorzaamen van ouders of voogden. JOZEF's gedrag omtrent zijnen vader vonden wij allezins voorbeeldig. Hoe hij gezind was jegens zijne moeder leezen wij niet. Hij heeft zijne moeder, RACHEL, zeer vroeg verloren. Geen twijfel is 'er, of hij zou, ook jegens haar, even prijslijk hebben gehandeld, ware hij zoo gelukkig geweest als veele jongelingen, wier beide ouders nog leeven. Immers,

mers, in de gehoorzaamheid moet geen onderſcheid gemaakt worden tusſchen vader en moeder, zelfs niet tusſchen ouders en braave voogden, hoewel omtrent deeze laatſten eenige mindere natuurlijke liefde en aandoenlijke hartelijkheid, buiten onze ſchuld, kan plaats hebben.

Gaarne wenschte ik, u veel te kunnen verhaalen van JOZEF in uwe jaaren. Doch, wij vinden van zijne jeugd zeer weinig opgetekend in de Heilige bladeren, en, van zijn zeventiende jaar tot zijnen manlijken ouderdom, was hij verre van het vaderlijk opzigt verwijderd.

Uit de jaaren zijner jongelingſchap, echter, vinden wij, onder dit weinige, ook geene merkwaardige ongehoorzaamheid of verkeerdheid vermeld. JOZEF ſchijnt, integendeel, zijn' vader opregtelijk bemind te hebben. Want, welke bijzondere redenen JACOB ook hadt om JOZEF als een' zoon zijns ouderdoms, en ter liefde van RACHEL, te beminnen, — zonder beantwoordende wederliefde kunnen wij ons, echter, geene blijvende, uitſtekende, toegenegenheid verbeelden, — JOZEF ſchijnt eerbiedig geluisterd te hebben naar de lesſen zijns verſtandigen vaders, om dezelven diep in zijn hart te prenten. JACOB zogt hem niet te vergeefs op te leiden tot de vreeze des Heeren, tot naauwgezette vroomheid en voorzigtigheid in de waereld. GOD zegende deeze

plan-

planting en gaf den wasdom. Jozef's voorbeeldig gedrag, in de volgende jaaren, bewijst genoegzaam, dat hij reeds vroegtijdig het goede deel moet verkozen hebben, en den wijzen raad zijns vroomen vaders gevolgd zijn. — Niet onwaarſchijnlijk koomt het mij te vooren, dat ook het aanbrengen en verklappen der misdrijven zijner broederen, hoe onvoorzigtig en, in 't algemeen, den kinderen afteraaden, bij onzen Jozef voortkwam uit een levendig gevoel van regt en onregt, en uit eene vaderliefde, welke hem niet toeliet ſtilzwijgend aan te zien, dat de oude man misleid werdt, of zijn zoo wettig gezag ontweken. — Verder bragt Jozef zijne vroegſte jaaren door, niet in luiheid en ijdelen ſpeelzugt; maar, in onvermoeide en nutte werkzaamheid, naar aanwijzing van Jacob. Hij bezorgde, met zijne oudere broeders, de groote kudde zijns vaders, en oefende zig vroegtijdig in 't geen ook eenmaal zijn beroep ſcheen te zullen worden. — Gewillig was hij ook, om, op Jacob's last, de voor hem zoo noodlottige reize naar *Sichem* te onderneemen. Schoon onverzeld en ſlegts zeventien jaaren oud, zogt hij, echter, wijd en zijd de broeders, die intusſchen van daar verreisd waren naar *Dothan*, willende hij geenzins wederkeeren tot zijnen vader, dan met voldoende berigten van hunnen welſtand.

Zoo

Zoo pligtlievend gedroeg zig JOZEF toen hij nog de vaderlijke tent bewoonde, de hartelijkheid zijner liefde tot JACOB blijke nu verder uit zijne vermoedlijke aandoeningen, geduurende al den tijd, waarin hij van zijnen vader was gescheiden. Geene verflaauwing van genegenheid, geene toeneemende onverschilligheid, vondt plaats bij deezen voorbeeldigen zoon. Met aandoeningen van levendige dankbaarheid herdagt hij nu het goede en nuttige der vaderlijke vermaaningen, het aangenaame van JACOB's minzaame verkeering. Het gemis versterkte, in zijne overdenking, al het schoon der voorledene dagen. De onzekerheid wegens de lotgevallen des grijsaards was hem pijnlijk. Dikwijls kwelde hem de vrees voor 's vaders rampspoed, ziekte, of dood. Dikwijls bad hij vuurig tot den Alziendenden Bestuurer, om zegen over hem, van wien hij zoo veel hadt genoten, en die hem nu hopeloos moest betreuren. Somwijlen, echter, beurde hij zig op door schilderingen der verbeelding, waarin hij zig terugdagt op den vaderlijken grond, of den eerwaarden grijsaard blijmoedig zag naderen tot zijnen weêrgevondenen zoon. — Wij vinden JOZEF's nieuwsgierige en belangneemende vaderliefde nog even werkzaam en onverzwakt na volle twintig jaaren, bij de eerste aankomst,

namelijk, der broederen in *Ægypte.* Van ſtonden aan rigtte hij toen de geſprekken derwijze in, dat hij verneemen kon, of JACOB nog leefde, Gen. XLII: 9. env. Wij hooren hem, bij hunne tweede overkomst, door BENJAMIN vergezeld, wederom nieuwsgierig vraagen: *is 't wel met uwen vader, den ouden, daar gij van zeide? leeft hij nog?* Gen. XLIII: 28. Maar, zijne bezorgde liefde is hiermede niet voldaan. Immers, daar zij ſlegts even ter ſtad waren uit geweest, en JOZEF daarop zig als hunnen broeder ontdekte, riep hij weder, in éénen adem: *ik ben* JOZEF! en — *leeft mijn vader nog?* zegt gij niet, dat mijn waarde vader nog leeft? heb ik het wel begrepen? bevestigt mij dit nader! — Wie verbeeldt zig hier niet nog eene groote menigte van niet opgetekende vraagen? En, wie kan twijfelen, of het hart vol geweest zij van 't geen de mond zoo overvloedig uitte?

Ziet hier, dan, o Jeugd! onzen JOZEF voorgeſteld, onder het vaderlijk opzigt, liefderijk, eerbiedig, ijverig voor 's vaders eere, werkzaam ten nutte des huisgezins, gehoorzaam aan de ouderlijke bevelen! Ziet hem, verre van JACOB verwijderd, aangedaan, dankbaar, vreezend, biddend, hoopend en verlangend! Bemerkt in

dee-

deeze trekken uwen bijzonderen pligt. Denkt, in allen toeſtand, „ hoe zou JOZEF nu gedaan hebben?" en, poogt ſteeds naar hem te gelijken! Eene opregte liefde tot uwe ouders is daartoe nodig, waardoor gij hun aankleeft, boven alle andere menſchen op de geheele waereld. — Diepen eerbied past het u te hebben voor alles, wat zij u aanraaden, voor alle de lesſen, welken zij u geeven, als dienſtig tot uw geluk in tijd en eeuwigheid. — 't Geen zij, integendeel, afkeuren en gevaarlijk achten, moet gij verfoeijen en ontvlieden, in vertrouwen op hunne ervaaring en kundigheid, zonder eerst door eigene ondervinding wijs te willen worden. — Steeds moet gij u daarop toeleggen, dat gij uwen ouderen gepaste eere doet toekoomen, vooral in 't bijzijn van vreemden, en hunnen goeden naam, waar gij kunt, verdedigt, ſpreekende, altans, nimmer van uwe afwezige ouders, dan met betooning van Achting en Liefde. — Bovenal is Gehoorzaamheid de pligt van uwe jaaren. Voor de jongſten onder u beſtaat daarin de gantſche Godvrucht. De waardij van deeze Gehoorzaamheid klimt hooger, naar maate gij het nuttige der ouderlijke bevelen minder doorziet, of dezelven u nodeloos, verkeerd, lastig en verveelend ſchijnen. In zulke gevallen leert men eerst braave

zoonen en dogters kennen! De wil der ouders moet u, dan, eene wet zijn, waarover gij niet verder naarvraagt. 't Zij u genoeg, dat zij het beveelen; de uitkomst is niet voor uwe rekening: Hun te weêrſtreeven is voor u altoos zonde, ten zij de bevelen ſtrijdig waren met de overtuiging uws gewetens, met den Godsdienst zelven, 't geen bijna nooit zal gebeuren. De gehoorzaamheid zij, dan, onbepaald; maar, dezelve zij ook nog willig en vaardig! Een tegenſtreevend, traag, gemelijk en lusteloos gehoorzaamen verdient geenen lof. De gewilligheid moet zig uitſtrekken, zelfs tot vermoedelijke wenſchen van vader of moeder, tot alles, waarmede men hun denkt te kunnen behaagen.

Tans ſpreeken wij, in de tweede plaats, tot dezulken, die, reeds meer gevorderd zijnde in jaaren, de kinderlijke afhanglijkheid niet meer gevoelen. Voor u, mijne Christelijke Leezers! zijn andere, zijn nieuwe pligten te betragten. Daar gij naar lighaam en geest in de kragt des levens zijt, en uwe ouders, naar beiden, reeds afneemen, en der ſlooping des ſtoflijken deels nabij koomen, bemerkt gij van zelven de meerdere gepast — en noodzaaklijkheid van vriendſchaplijken bijſtand, geduldige langmoedigheid en volvaardige onderſteuning.

Zeer

Zeer geschikt is de geschiedenis van onzen Jozef, om bijzonderlijk u de pligten van deeze betrekking te herinneren: in zijnen manlijken ouderdom, immers, zien wij zijne vaderliefde meer dan te vooren werkzaam, in de opgetekende verhaalen.

De langduurige afwezigheid hadt Jozef's genegenheid tot zijnen vader geenzins verminderd. Wij hoorden hem allezins verlangend en weetgierig vraagen naar het leven en de gezondheid des waarden grijsaards. De bronwel, ondertusschen, waaruit deeze weetgierigheid ontsprong, gehengde niet, dat Jozef geheel voldaan was met de berigten, dat vader Jacob, vrij welvaarend, in *Canaän* leefde. Neen! Hij wenscht, zoo als ieder regtgeaart zoon moet wenschen, — den ouden vader geduurig bij zig te hebben. Hij wenscht dit te meer, nu hijzelve rijk en aanzienlijk is, daar Jacob, met de zijnen, een zwervend herder-leven leiden, en zuchten moet onder bitteren hongersnood. Jozef's rijkdom, aanzien en overvloed zouden hem niet zelden pijnigen, indien hij dezelven niet aanwendde om zijnen grijzen vader van arbeid en zorge te ontheffen; indien zij niet gedeeltelijk wederkeerden tot hem, aan wien hij, naast God, zijn bestaan was verschuldigd, wiens goede lessen

 hem,

hem, ook tot deeze grootheid, zoo bevorderlijk waren geweest. Nu was hem dit aanzien en vermogen eerst regt ſtreelend, nu daar door de verſcheidene ontwerpen mogelijk werden, welken hij geſmeed hadt, om den avond des levens voor zijnen geliefden vader aangenaam en verkwikkend te maaken.

Hier zal men, vrees ik, mij eene zwaarigheid opperen, welke natuurlijk bij veelen opkoomen, en ſommigen onverklaarbaar moet ſchijnen in het liefderijk Charakter van den voorbeeldigen JOZEF. — Zeven jaaren van overvloed in *Ægypte* verliepen, met nog bijna twee van hongersnood, in welken allen JOZEF reeds verheven was aan FARAÖ's regtehand, zonder dat hij, (zoo veel wij weeten, of gisſen kunnen), ooit zijnen bloedverwanten eenig berigt deedt toekoomen, of zig begeerig toonde om hunnen welſtand te verneemen. Hoe kan dit ſamengaan met ongeveinsde, hartelijke, oudermin, of ook met trouwhartige zorg voor de zijnen in 't algemeen? Geeft dit gedrag van JOZEF niet veelëer te kennen, dat hij, in die negen jaaren, maar weinig aan zijne bloedverwanten gedagt hebbe, en daarna ſlegts de kennis vernieuwde, omdat hij toevallig zijne broeders ontmoette, of ook meende, zig niet langer te kunnen verbergen?

Deeze bedenking is zeer gewigtig. Haare oplosſing blijft allezins onvolkomen bij dezulken, die, in deeze heerlijke geſchiedenis, de hand des Almagtigen maar ſpaarzaam willen bemerken, en allen hoogeren invloed bezuinigen (*a*). In elken anderen zoon zouden wij, met reden, zoodanig ſtilzwijgen berispen; doch hier moeten wij, ten deezen opzigte, bedagtzaamer te werk gaan. Met ſommige uitleggers kunnen wij aanmerken, dat men, ten tijde van JOZEF, weinig in de gelegenheid was om boden te zenden naar afgelegene plaatzen, en berigten van daar te bekoomen, moetende ſteeds de reizigers, veiligheidshalve, in groote menigte gelijkelijk optrekken. Ten anderen is het waar, dat JOZEF's bloedverwanten, in de zeven jaaren des overvloeds, en misſchien ook in het eerſte der ſchaarsheid, geenerhande gebrek leden, noch zijne onderſteuning behoefden. Ook kan men zeggen; hij vreesde nieuwe ongenoegens te verwekken tusſchen vader en kinderen, of tusſchen de kinderen onderling. Edoch, zijn eigen, gelukkige ſtaat, kon die vreeze wegneemen. Dat hij ook, in ſtilte, altans in de laatst-

(*a*) BITAUBÈ voelde dit, en ſchildert hierom JOZEF, als zendende, terſtond na zijne verhooging, een ſlaaf naar SELIMA zijn bruid, en naar zijne bloedverwanten.

laatstverlopene maanden of jaaren, geenen vertrouwden verfpieder hebbe afgezonden, fchijnt blijkbaar uit zijne onkunde wegens het leven van JACOB. — Dit alles, ondertusfchen, voldoet ons niet geheel. De beste der in bijzonderheden treedende verklaaringen is (*b*) te vinden in eene aantekening op Gen. XLI: 45, van de nederduitfche uitgaave des Bijbels van MICHAËLIS, door den Heer DE PERPONCHER. Zij koomt hier op neder. JOZEF bemerkte in zijne verhooging GODS magtige hand, en de vervulling zijner voormaalige, profetifche, droomen. Tot deeze vervulling behoorde insgelijks het verneder tot hem koomen van vader en broeders (*c*), 't geen hij, derhalven, vastelijk, op 's Heeren tijd, verwagtte. Voorts durfde hij ook de talrijke ftamme JACOB's niet naar *Ægypte* lokken, tegen den tijd van eenen voorfpelden hongersnood. Zijn gezag, en 't vertrouwen der ingezetenen op hunnen nieuwen regent, waren hier-

(*b*) Naar aanwijzing van den Hoog-Eerw. BONNET, *Leerred. D.* IV.

(*c*) Dit, immers, betekenden de koorn-fchooven der broederen, welke voor die van JOZEF rondsomme ter aarde neigden, als ook de Zon, Maan en elf Sterren, welke zig voor hem neder fchenen te buigen, Gen. XXXVII:

hiertoe niet genoegzaam bevestigd, te meer, daar eene herderlijke ſtamme den volke tegen was. Eerst na zeven jaaren moest JOZEF's voorzegging bewaarheid worden, en vereischte, intusſchen, veele moeite en kosten. De ſchijn van eigenbaat en zorg voor de zijnen moest, dus, omzigtig vermijd worden, of alles ware gantſchelijk te niet gelopen. Het twistziek Charakter der oudere broeders, aan JOZEF zoo wel bekend, behoefde ook, ter beteugeling, zijn gevestigd aanzien in *Ægypte.* — Bij de best uitgedagte verklaaringen van JOZEF's negenjaarig ſtilzwijgen uit natuurlijke oorzaaken, blijft, evenwel, naar onze gedagten, eenige onvoldaanheid over. De algemeene en waare oplosſing der zwarigheden is alleen daarin te vinden, dat eene geduurige, merkbaare, leiding der Voorzienigheid den begunſtigden zoon van JACOB in dit alles beſtuurde (*d*).

JOZEF, dan, de opregt liefhebbende JOZEF, nam zijnen vader, met huis en have, tot zig, en was

(*d*) Zoo zegt SAURIN kort en met waarheid; en ROOS, *Fusſtapfe des Glaubens Abr.* meent zulks bevestigd te zien in Gen. XLI: 51. — De gemoedsſtaat van JACOB en JOZEF is ons te weinig bekend, om te beoordeelen, welke maate van kennis en vertroosting best geſchikt waren om hun ten goede mede te werken.

was onvermoeid in het toebrengen van het nodige en verkwikkende. Dit voorbeeld ſtaat u te volgen, mijne Leezers! wien de Heere met eenige tijdelijke middelen heeft gezegend, boven uwe minvermogende, of verarmde, ouders. Onbeſchrijflijk is het genoegen, 't welk dit eener welgeſtelde ziele kan aanbrengen, ook alſchoon uwe bezitting gering zij, en gij niet dan kleinigheden kunt afſtaan.

Doch, het is niet genoeg uwen vader of moeder te verzorgen, naar gelange van uw meerder vermogen. Dit gebeurt veelal uit verkeerde beginzelen, en op eene verkeerde wijze; uit vrees voor kwaaden naam bij buuren of bekenden, — om lastig klaagen en verwijt te voorkoomen, — of, om de oude lieden ergens ver van de hand te zenden, ten einde hunne opmerking en welbekende vermaaningen te ontwijken. Zoo ziet men 'er, die hunne grijze ouders gints of elders beſteeden, zig ſchaamende over hen, waaruit zij geboren zijn, niet zelden enkel om minhoofſche zeden, ouderwetſche kleding, of ongevallig voorkomen.

Ook ten deezen opzigte is JOZEF allezins voorbeeldig. Verre van zijnen vader heimelijk iets toe te ſchikken, en, in *Goſen*, voor elks oog te verbergen, achtte hij het een ſtreelend ge-

genoegen, den afgeleefden grijsaard, leunende op zijnen fchouder, ter pragtige Hofzaale van FARAÖ in te leiden, en, midden door de Hovelingen henen ftappende, hem te plaatfen voor den Koninglijken throon. Hier bedenke men, *dat alle fchaapherder den Ægyptenaaren een gruwel* was, Gen. XLVI: 34. en dat JACOB waarfchijnlijk zeer eenvouwig, onaanzienlijk, moest te voren koomen. JOZEF, ondertusfchen, ftelde zijne eere, in deezen ouden herder openlijk als zijn' vader te erkennen, en hem, in 't bijzijn van *Ægypte's* vorst, met pligtlijken eerbied te behandelen, (*e*).

Dan, hoe zeer de volvaardige onderfteuning en liefderijke verzorging van onze ouders, en bloedverwanten in 't algemeen, ons betaame, leert, echter, de hierin zeer getrouwe JOZEF te gelijk eenen klip vermijden, waarop niet weinige onberadenen ftranden. Meer hunne aandoenlijkheid, dan hun verftand en geweten volgende, misbruiken veelen de aan hun gegevene magt, om hunne maagen tot eerampten en bedieningen te verheffen, waartoe zij min bekwaam zijn, en, welke hun, alzoo, weinig genoegen kunnen verfchaffen, met voorbijgang van andere, gefchiktere, perfoonen, ten grooten nadeele der burgerlij-

(*e*) BONNET, *Leerred.* D. I.

lijke maatſchappij. JOZEF, daarentegen, handelt, ook ten deezen opzigte, allezins voorzigtig en welberaden. Niet, dan met toeſtemming der Konings, gebruikte hij het aanvertrouwd vermogen, en dit nog niet geheel, ten nutte der zijnen; en nooit verhief hij vader of broeders tot eenen, hun vreemden en ongeſchikten, post, doende hen ſteeds blijven in eene bezigheid, waartoe zij bekwaam waren, en waarin zij den lande nimmer nadeelig konden weezen (*f*).

Tot hiertoe onderſtelden wij eenigzins behoeftige ouders en meer bemiddelde kinderen. Doch, ten deezen opzigte, kan men ook gelijkſtaan, of zelfs minder bezitten, dan zijne ouders. In zulk een' toeſtand vinden wij JOZEF niet geplaatst, doch kunnen ons, echter, verbeelden, uit den aart zijns charakters, hoe hij zig dan vaderlievend zou betoond hebben, en hoe het elk betaame zig daarin te gedraagen.

Wij hebben hier geene pligten te noemen, welke door de eerstgemelde omſtandigheden worden uitgeſloten; maar moeten, echter, dit volgende herinneren. — Wanneer de ouders op zig zelven beſtaan kunnen, en, in deezen, de zorg hun-

(*f*) Te regt merkt de Gel. NIEMEYER dit aan tegen MORGAN, *moral. philoſoph.* vol. 3. Zie ook LILIENTHAL.

hunner kinderen niet behoeven, denken deee kinderen te dikwijls, dat zij nu met de ouders niets bijzonders te maaken hebben, dan voor zoo veel de burgerlijke beleefdheid, of nu en dan hun eigen voordeel vereifchen. Bij fommigen vermindert, alzoo, de dagelijkfche, gemeenzaame, verkeering, het wederzijds dienstbewijzen, en het mededeelen van voorneemens en verkiezingen, zoo dat elk op zijne wijze beginne te leeven, en de ouders op eenigen affland gehouden worden. Dus handelt men zeer ondankbaar en bedroeft zijne grijze ouders derwijze, dat zij veel liever minder geld, en meer van de genegenheid hunner kinderen hadden behouden. De oude lieden, wel gevoelende, dat hunne vermogens afneemen, bemerken dan, dat zij wel gemist konden worden, dat buiten hen alles even goed gaat, en hunne raad, overleg of wensch, niet meer in aanmerking koomen. Deeze bewustheid is zeer vernederend en onaangenaam. Alle braave kinderen moeten 'er hun werk van maaken, dat zij daartoe nimmer aanleiding geeven, maar zulks voorkoomen. Ten dien einde moeten zij de verkeering met hunne hoogbejaarde ouderen zorgvuldig aanhouden, gaarne luisteren naar de lange vertellingen uit derzelver jeugd, naar de bekende verhaalen der gemaakte opmerkingen

in

in den loop der waereld, — den goeden raad van vader of moeder bestendig inneemen, als voor hun steeds van waarde, — buiten noodzaak, of gewigtige redenen, niets voor de ouders geheim houden, zelfs geene kleinigheden, — alles vermijden, wat de schijn zou geeven, als of de ouders alle waarde hadden verloren en tot last werden; maar, integendeel, alles aanwenden, om de oude lieden, in verschillende betrekkingen, werkzaam en levendig te houden, door vaardige en moedgeevende ondersteuning.

Niet zeer zwaar zijn deeze pligten, zoo lang de ouders gezegend zijn met welvaart des lighaams en weltevredene vrolijkheid van den geest. Doch, maar al te dikwijls heeft het tegendeel plaats. Het verouderd lighaam doet zig voelen in allerlei pijnen en ongemakken, brengende ook de ziele in eene min opgeruimde, min aangenaame, gesteltenis. Hiervan zal ook JOZEF in den grijzen JACOB wel iets bespeurd hebben, geduurende die zeventien jaaren, waarin hij het genoegen hadt, zijnen vader in de velden van *Gosen* te verkwikken. Immers bij den aanvang daarvan noemde onze grijsaard zijne dagen reeds *weinige en kwaad*, vertoonende zig alles beneveld en van de ongunstigste zijde.

Gelijk, nu, JOZEF dankbaar was, voor al

het

het goede, in zijne jeugd, van JACOB ontfangen, en zig grotelijks verheugde, in de gelegenheid te zijn ter verzorging zijns ſtokouden vaders; zoo zal hij ook, in deeze omſtandigheden, van zijnen kant, alles hebben aangewend om het onvermijdlijk leed des grijsaards te verzagten.

Leert, dan, ook gij, mijne Christelijke Vrienden! in zulk een' toeſtand, als JOZEF voorbeeldig worden! Wederſtaat alle verflaauwing van eerbied en liefde, bij 't klimmen der ouderlijke jaaren! dat veelmeer uwe voorzorg worde verdubbeld, daar zwakheden en gebreken der jaaren toeneemen! *Mijn kind!* zegt SIRACH's zoon, *neem u uws vaders aan in zijnen ouderdom, en bedroef hem niet in uw leven! Hoor naar uwen Vader*, is de taal van den wijzen Koning, *en veracht uwe Moeder niet, als zij oud geworden is!* Spreuk. XXIII: 22. Onuitputlijk zij uw geduld in het oppasſen, onderſteunen en verkwikken van eenen ſukkelenden Vader, of eene zwakke Moeder! Dat nimmer eenige harde uitdrukking van u hunne vrijmoedigheid uitdoove! dit kan hen doen treuren, lange na dat het bij u reeds vergeten is. Geene onverſchillige of zorgelooze behandeling moet hen grieven. Allezins getroost hebt gij u, hierom, veele uitſpanningen en genoegens in de waereld te ontzeggen. Vooral moet

moet gij uwe zorgvuldigheid verdubbelen, uwe driften matigen, uwe lijdzaamheid bevestigen, - wanneer het u ſtaâg moeilijker wordt, den zin der verzwakte en zig zelf ongelijke ouders te raaden: — wanneer gij, met de beste voornemens en plannen, onvergenoegdheid ten loon krijgt, door ongegronden argwaan bedroefd wordt, en, te midden van uwen ijver, ijverloos wordt genoemd. Een vast voornemen, om alles in te ſchikken en te verdraagen, verſterkt door dagelijks bidden om kragten van boven, is, in 't algemeen, het beste middel ter volſtandigheid in deeze moeilijke pligten der liefde tot onze ouders. — Kwijnt ſomtijds uwe genegenheid; verlevendigt dezelve, ook bijzonderlijk, door het herdenken der voorige jaaren, toen uwe ouders in kragt en bloei waren. Het overweegen der verandering verwekke een teder medelijden, en diene uzelven tot leering ten aanzien van 't geen u ſtaat te wagten in volgende jaaren. Geeft, ten dien einde, naauwkeurig acht op de onderſcheidende en kenmerkende gezetheden, gebreken en zwakheden der genen, die de naaste oorzaaken zijn van uw beste aanwezen. Hun bloed zweeft door uwe aders; uw gelaat vertoont beider trekken, en in u zelven, ſchoon gij 't nog niet opmerkt, ſchuilt een aanleg tot die zelfde bijzonder-

derheden, welke u tans zoo onaangenaam voorkoomen. Het zonderlinge uwer ouders is voor u eene voorzeggende of waarſchuwende ſpiegel. Gij wordt daardoor nadruklijk vermaand, om u tijdig te wapenen, en die overtuigingen te doen gelden, welke bij hoogbejaarden geenen ingang vinden, of uitwerking kunnen hebben.

Eindelijk zult gij, dit is de loop der natuur, uwe waarde ouders der ontbinding, met ſnelle ſchreden, zien naderen, de laatſte pligten aan hun volbrengen, en de groote ſcheiding beleeven. Bepeinst dan weder den vaderlievenden JOZEF, zoo als wij hem beſchreeven hebben aan 't ſterfbed van JACOB. Bezoekt, zoo dikwijls mogelijk, uwen Vader of Moeder in hunne ziekte: geeft acht op alle hunne klagten, vermeerdert uwe gedienſtige zorgen, en verlaat de ſtervende niet. Dat geene vreemde handen de laatſte dienſten aan den lijder of de lijderesſe verrigten! Helpt gij zelve, in alles, hen, die u zoo menigwerf, zoo minzaam, hielpen! Bemoedigt hunne zielen, op Evangeliſche gronden, naar uw vermogen, tot den gedugten overgang, en trekt voor u zelven voordeel uit het aanſchouwen der ontflooping. Luistert eerbiedig naar de jongſte redenen, wenſchen, en bevelen. Laat de ouderlijke zegening u een prikkel ten goede worden;

geduurende alle de overige dagen uws levens. Belooft heiliglijk aan alle de verzoeken des ſtervenden te zullen voldoen, en houdt deeze belofte zoo als JOZEF ze hieldt. Elke redelijke, geoorloofde, wensch des verſtorvenen zij u eene wet, ook offchoon gij de redenen en de nuttigheid niet begrijpt. GOD's alweetenheid zoo wel, als de verzekering van een onſterflijk overblijven der zielen maake u hierin zorgvuldig: en het volgen van JOZEF's voorbeeld in dit alles, bewaare u voor het zelfverwijt der genen, die, na het verlies hunner ouderen, onder vrugtelooze wroegingen, de gelegenheid terugwenſchen tot meerdere oplettenheid, dienstbewijs, geduld en liefde-betooning!

Vergunt mij nu nog, ten beſluite, mijne jeugdige of meer bejaarde Vrienden! u kortelijk voor te ſtellen en te betoogen het Pligtmaatige en Voordeelige van liefde, eerbied en gehoorzaamheid jegens uwe ouderen, om u ter naarjaaging van al dit goede, zoo veel mij doenlijk is, op te wekken en aan te ſpooren.

Vooreerst, dan, wie uwer kan in zig zelven treeden en bedaardelijk naardenken, dat hij zig, natuurlijk en door GODS beſtelling, geplaatst vindt in afhanglijkheid en onder opzigt van zijne ouders, wier pligt het is hem op te voeden, —

zon-

zonder te bevatten, dat hij, in zijne ouders GOD zelven eerbiedigen moet en gehoorzaamen? — Kunt gij herdenken en overweegen, hoe zig uwe Vader en Moeder over uwe geboorte verheugden, hoe zij u aan den Heere opdroegen met vuurige beden, hoe zij dezelven nog dagelijks vernieuwen, hoe zij gezucht hebben over uwe krankheden naar lighaam of geest, hoe veel geduld zij hadden met uwe jeugdige driften, hoe zij voor u waakten en arbeidden, hoe veel zij om u opofferden en zigzelven onthielden, — kunt gij dit herdenken, zonder het afgrijslijk ſlegte te gevoelen van eene ondankbaare verſmaading ten loon van dit alles? Wiens geweten is zoo verſtompt, dat hij zijne verpligting niet gevoele tot dankbaare wederliefde, diepgevestigde hoogachting en onbepaalde gehoorzaamheid? Gij allen, dan, die deeze dingen gevoelt en weet, zalig zijt gij, indien gij ze doet!

Leeren, alzoo, Reden en Geweten reeds het pligtlijke deezer dankbaarheid en liefde, wij mogen 'er bijvoegen, dat de Heilige bladeren, zoo wel des Ouden als Nieuwen Verbonds, deeze uitſpraak wettigen en bekragtigen.

Streng waren de Goddelijke wetten, reeds ten tijde van MOZES, tegen allen, die hunne ouders kwalijk zouden bejegenen. *Vervloekt*, rie-

 pen,

pen, op hooger last, de *Leviten* tot de kinderen ISRAËLS, *vervloekt zij* een ieder, *die zijnen Vader of zijne Moeder veracht*, Deutr. XXVII: 16. *Wie zijnen Vader of Moeder vloekt of ſlaat*, leezen wij elders, *zal zekerlijk gedood worden*, Exod. XXI: 15, 17. vergel. Spreuk. XX: 20. Die *den ouderen ongehoorzaam* zijn, vinden wij beſchreeven, als *God niet in erkentenis houdende*, en *dingen doende, die des doods waardig zijn*, Rom. I: 31, 32, 28. zie ook 2 Tim. III: 1, 2. *Zoo iemand de zijnen, en voornamelijk* (*zijne*) *huisgenoten, niet verzorgt, die heeft het geloove verlochend, en is erger dan een ongeloovige*, 1 Tim. V: 8. Hij verlaat het voorbeeld, niet alleen van JOZEF, maar veel meer van den Verloſſer zelven, die, zoo wel in de vroegere, als laatſte ogenblikken zijns weldaadigen verblijfs hier op aarde, ons door zijn gedrag nadruklijk vermaande tot gehoorzaamheid en liefde, Luc. II: 51. Joan. XIX: 27.

Gij kinderen! zijt uwen ouderen gehoorzaam, in den Heere; want dat is regt. Eert uwen Vader en Moeder, ('t welk het eerſte gebod is, met eene, bijzondere, namelijk deeze, *belofte*,) *op dat het u welga, en* (*dat*) *gij lange leeft op aarde!* Epheſ. VI: 1—3. Met deeze woorden

doet

doet de Apostel ons de blijvende verpligting gevoelen, tot het oud en kragtig aangedrongen bevel. Kan de bijgevoegde belofte niet meer zoo algemeen plaats hebben, onder de bedeeling des Evangeliums, zij toont, echter, hoe belangrijk deeze pligt van ouds den menschen gemaakt zij, en wij mogen niet min heerlijke vergeldingen daarop verwagten. Hoe algemeen en volstrekt deeze gehoorzaamheid aan onze ouders zijn moet, leert ons dezelfde Kruisgezant, zeggende, *gij kinderen! zijt uwen ouderen gehoorzaam in alles; want dat is den Heere welbehaaglijk*, Col. III: 20. Eéne uitzondering is hier slegts, welke wij boven reeds aanroerden, en tans bevestigd zien door deeze woorden van onzen Heiland zelven: *die vader of moeder lief heeft boven mij*, dat is, mij en mijn gebod verlaat, om hen te believen, *die is mijns niet waardig*, Matth. X: 37. Nimmer moet, echter, de Godsdienst ten voorwendzel verstrekken, om zoo duuren pligt, als de ouderliefde, te verwaarloozen, Matth. XV: 4. — Zoo herhaald, kragtig en bemoedigend zijn de Bijbelsche lessen en vermaaningen tot het eeren, gehoorzaamen en verzorgen van onze ouderen!

Volgends Reden en Openbaaring, is, dan, liefde, eerbied en gehoorzaamheid jegens de ouders

ders ons aller onvermijdlijke pligt. Niets behoort ons, derhalven, kragtiger daartoe aan te ſpooren, dan juist deeze overtuiging van het pligtmaatige en GODE behaagende. — Het eigen belang, ondertusſchen, heeft eenen verbaazenden, ſomwijlen te ſterken, invloed op alle onze gedragingen. Streedt over het geheel deeze pligt met dit ons belang of voordeel, zelfs maar in deeze waereld, ik mogt vreezen, dat hij door veelen verwaarloosd zou worden. Is hij, integendeel, veeltijds en in veele opzigten, daarmede eenſtemmig, zoo hoop ik alles goeds van deeze t'ſaamverbondene beweegredenen, en maak geene zwarigheid, deezen pligt van gehoorzaame liefde jegens onze ouders, ook nog van deeze zijde, aan te dringen. Ik ga, dan, bewijzen voor u, mijne jonge Leezers! dat het uw waar belang is, en uw genoegen bevordert, ook reeds in dit leven, uwen Vader en Moeder te eerbiedigen en gehoorzaam te weezen, of ook, in rijperen leeftijd, bij te ſtaan en te verzorgen.

In de de eerſte plaats moet ik hier uwe aandagt bepaalen tot de geſchiktheid der Ouders om u nuttig te weezen.

Denkt eens alle uwe vrienden rond, of gij 'er één' vinden kunt, die uw best, uw waar belang,

zoekt

zoekt en begeert, door alle de tijdperken uws levens heen, in voorſpoed en tegenſpoed, in ziekte en gezondheid, 't zij gij hem welgedaan hebt, of beledigd, 't zij zijn eigen gemak en voordeel 'er door lijde of niet, —— met één woord, — in alle tijden en omſtandigheden. — Moet gij niet min of meer aan elk, in deezen, aan ſommigen grotelijks twijſelen? Zekerlijk. Maar, minst van allen aan uwe Ouders. Zoo lang zij leeven bidden en wenſchen zij uw geluk, als hun voornaamst genoegen. Zelfs als zij u tegenſtaan en bepaalen, koomt zulks voort uit hunne genegenheid. Ook die ouders, welke hunne kinderen ſlegt opvoeden, doen zulks meestdeels uit te groote, onbeſtuurde, liefde. — Altoos achten zij uwe eer de hunne; al hun werken is grootendeels om u het nodige en verkwikkende na telaaten; hunne bezittingen ontleenen voor hen de grootſte waarde van hunne lievelingen, waarin zij, ook na hunnen dood, met eere wenſchen te herleeven. — Is dit zoo, mijne jeugdige Vrienden! wiens goeden raad moogt gij dan minder verdenken, wiens beſtraffing moet gij zagter aanneemen, wiens liefde zoo hoogachten en der wederliefde zoo waardig keuren? — Niemands, voorzeker, op de gantſche aarde! — Laat ik u van de uitſteekende genegenheid der ouders tot de kinderen nog een

voorbeeld uit onze geschiedenis noemen. Toen JACOB de tijding ontfing, dat zijn JOZEF verscheurd was, wilde het gantsche huisgezin hem vertroosten; maar, hij was zoo bedroefd, dat hij geen regt genoegen meer kon te gemoet zien in de volgende levensdagen, en in 't geheel niet getroost wilde zijn, maar uitriep: *ik zal rouw-bedrijvende tot mijnen zoone in 't graf nederdaalen!* Gen. XXXVII: 35. Van wien vinden wij zulk eene treurigheid opgetekend, dan alleen van JOZEF's Vader? Wie betuigde ook, toen hij zijnen lieveling wederzag: *dat ik nu sterve, na dat ik uw aangezigt gezien heb, dat gij nog leeft!* Gen. XLVI: 30. — Het was wederom JOZEF's Vader.

Maar, gij zult misschien zeggen; met de beste meening kunnen de ouders zig vergissen omtrent het geen dienstig is voor de kinderen: de ouders kunnen wel eens ongelijk en de kinderen gelijk hebben. Dat ontkennen wij niet. Geen mensch is onfeilbaar. Maar, geen mensch is, met dat alles, ook wat Verstand en Wijsheid betreft, beter om u te bestuuren, dan uwe Vader en Moeder. Zij hebben, ten minsten, twintig jaaren langer, dan gij, ondervonden, wat 'er in de waereld voorvalt. Uit hunne meerdere ondervinding kunnen zij u onderrigten, waarschuwen

wen en vermaanen. Zij hebben ook den zelfden onderdom ééns beleeft, waarin gij nu zijt, en weeten, dus, wat bijzonder nuttig zij in uwe jaaren. Zij zijn, dus, in alle deeze opzigten, allergeſchikst om u te leiden en te beſtuuren; — maar ze zijn het nog in een ander opzigt. Niemand kent u zoo door en door, van de geboorte af, naar ziel en lighaam, als zij. Geen mensch kan, dus, beter, dan uwe ouders, beoordeelen, wat voor u heilzaam en nodig, of ook ongepast en ſchadelijk zij, — welke driften bij u vroegtijdig tegengegaan, — welke vooroordeelen uitgeroeid, — welke gebreken verbeterd moeten worden, — als mede welke verkeering en uitſpanning u ſchadeloos zij, — welk beroep, welke verbintenis u meest zal voegen, — zelfs ook welke kleeding, ſpijze en levenswijs de gezondheid uws lighaams meest bevordere. 'Er zijn, dan, op de gantſche waereld, geene menſchen, wien gij veiliger tot vertrouwden maakt van alle uwe geheimen, geene, wier goeden raad gij veiliger kunt volgen, geene, wier meening gij ernſtiger behoort te overweegen, — dan uwe Vader en Moeder.

Dus verre ſpraken wij over de Geſchiktheid uwer onderen, ten opzigte van Hart en Verſtand, om u op te leiden tot uw waaragtig ge-

luk, als eene beweegrede ter gehoorzaamheid. Veelvoudig zijn de voordeelen, welke u zullen toevloeijen uit dit uw gehoorzaamen aan zoo geschikte bestuurers. Door eigen naardenken kunt gij dezelven opmaaken, door eigene ondervinding, hoop ik, zult gij ze reeds kennen. Onder de genoegens, echter, welke den gehoorzaamen knderen wagten, moet ik u nog eenigen herinneren, welke niet zoo zeer uit het te voren gezegde afgeleid kunnen worden.

Van groot belang, voor ons genoegen, dit staat gij mij toe, is de Achting van braave menschen. Alle geoorlofde middelen ter verkrijging daarvan moet en wil men gebruiken. Onder deeze middelen is ook het liefhebben, eeren, gehoorzaamen en verzorgen onzer Ouderen. Raadpleegt hier uw eigen hart. Kunt gij achting hebben voor een kind, 't welk onverschillig is omtrent zijn eigen Vader of Moeder, 't welk zonder eerbied van hen spreekt, hunne raadgeevingen in den wind slaat, hunne bevelen te leur stelt, met hunne zwakheden berispend kan spotten, of in hunne nooddruft geenzins voorziet? — Ten zij gij van dit Charakter gruwt, is uwe eigene gesteldheid zoodanig, dat niemand, met reden, uwe goedkeuring kan wenschen. Juist het tegendeel van dit alles maakt u behaaglijk:

lijk: en zij, die belang ſtellen in u te doorgronden, letten zeer naauwkeurig op, en verneemen naar, uw gedrag omtrent uwe ouderen, waaruit zij veele gevolgtrekkingen en voortekens afleiden. Een gehoorzaame, vaderminnende, verzorgende en oppasſende JOZEF verdient niet alleen, maar verkrijgt en behoudt ook, op den duur, de hoogachting en toegenegenheid van alle goede menſchen.

Aan elken betragten pligt, dit herinneren wij u nog ten laatſten, aan elken betragten pligt is verbonden de ſtreelende bewustheid van welgedaan te hebben, het onbeſchrijflijk zoet eens vreedzaamen gewetens. Aan een ouderlievend gedrag is dit zuiver genoegen bijzonderlijk eigen. Wij ſcheppen daaruit den waaren troost onder de veelvuldige moeiten, welken wij onzen Ouderen onvermijdlijk moeten veroorzaaken. Wij vinden daarin geduurige bemoediging ter volſtandigheid in het begonnen goede. Maar, bovenal, is het deeze bewustheid van welgedaan te hebben aan onze Ouders, welke eene zagte verkwikking mengt onder de kinderlijke traanen, zoo betaamlijk bij hun ſterven vergoten. De Christen, die onzen vaderlievenden JOZEF naarvolgde, hoort, bij het verlies zijner dierbaare Ouderen, eene Hemelſche

ſtem-

ſtemme, die zijne ontroerde ziele deezen troost zagtelijk toeſpreekt: „ geen te laat berouw over groote of menigvuldige verzuimenisſen in uwen pligt jegens de verſtorvene geliefden, 't welk, in uwen toeſtand, zoo veelen pijnigt, mag uwe ruste verſtooren! ſteeds, immers, liefde, eerde, onderſteunde en verzorgde gij hen, welken gij nu regtmaatig betreurt. Blijdſchap over uw gedrag veraangenaamde het pad huns levens. Den last der jaaren hielpt gij torſchen, de gebreken van ziel en lighaam, door ouderdom verzwaard, hebt gij lijdzaam verdragen, bereidwillig verzagt. Zoo verheugde gij, tot het jongſte ogenblik, de ziele der ontſlapenen en bereidde u zelven dit vreedzaam herdenken. Zoo moogt gij ook, op uw ſterfbed, dezelfde verkwikkingen van de uwen verwagten, en daarna op de zaligſte hereëniging met uwe Ouderen hoopen, in die volheerlijke gewesten, alwaar de geloovigen eindeloos zullen juichen ter eere van Hem, die hen gekogt heeft met zijn eigen, dierbaar, bloed."

ZINSPREUK:

De beproeving des Geloofs is kostelijker dan goud.

VERHANDELING,

TEN BETOOGE

VOOR DE GEMAKKELIJKHEID VAN DE EVANGELISCHE PLICHTEN OF DEN GODSDIENST VAN JESUS.

DOOR

EELCO TINGA,

PREDIKANT IN 'THEERENVEEN;

AEN WIEN EEN ZILVEREN EEREPRIJS IS TOEGEWEZEN.

VERHANDELING,

TEN BETOOGE

VOOR DE GEMAKKELIJKHEID VAN DE EVANGELISCHE PLICHTEN OF DEN GODSDIENST VAN JESUS.

§. I.

Wij zien natuurlijk zeer op tegen eenen arbeid, welke niet alleen de inſpanning van alle onze vermoogens en de naerſtige aenwending van alle onze krachten vordert, maer ook zulk eene menigte van bijkans onoverkomelijke zwaerigheden in zich heeft, dat hij ons van zelven afſchrikke om eens te beproeven, of wij bereekend zijn om denzelven, in verwachting van een' goeden uitſlag, bij de hand te neemen. Maer weeten wij in tegendeel, kunnen wij er op af, dat wij wel zullen ſlaegen, dat de moeite, welke wij behoeven aentewenden, gering is; ô! dan zijn wij ſtraks vaerdig en wij werken met moed en lust. — Pasſen wij dit eens toe op de uitoefening van den Godsdienst, zoo zullen wij in deeze geopperde ſtelling geene de minſte uitzondering behoeven te maeken. Indien de plich-

ten, door denzelven voorgeschreeven van dien aert zijn, dat zij ligt en gemakkelijk kunnen volbragt worden, dan moeten zij gereedelijk erkend, en met gewilligheid en naerstigheid uitgevoerd worden.

Zoo nu is het juist gelegen met alle de eischen des Evangelie's, de zalige bevelen van Jesus, in wier onderhouding het geluk van menschen in tijd en eeuwigheid gevonden wordt. Dit te betoogen was thans mijn oogmerk, en, zo een mijner Leezeren, welke aengaende dezelve ontmoedigende gedachten mogte koesteren, en zeggen: „ welk een last! welk eene vermoeid„ heid "! van zijne schaedelijke dwaeling — om geen erger woord te gebruiken — wierdt te rechte gebracht, zeker! ik zoude den oogenblik zegenen, in welken het voorneemen bij mij ontstond, om over dit stuk iets op 't papier te stellen.

Ik zal dan *in de eerste plaets* aenwijzen, dat de eischen des Evangelie's niet moeilijk maer gemakkelijk zijn, — of, om 's Meesters eigen tael te bezigen, dat *Jesus juk zacht* en *zijn last ligt* is. *Ten tweeden* wil ik eenige bedenkingen trachten uit den weg te ruimen.

§. II.

Voor dat 't licht van het Evangelie zijne heilza-

zame ſtraelen over den ganſchen aerdbodem verſpreidde, en allerlei volkeren geroepen werden tot de vereering van God in 't geloof van den Messias, zijnen Zoon, waren ſlechts aen Jakob 's Heeren inzettingen, aen Israël zijne wetten bekend gemaekt, en geen volk, dan Abrahams kroost, werdt met de verklaering van den wil des Allerhoogſten begunſtigd. Wilde iemand den waeren Godsdienst kennen, ter harte neemen en betrachten, het was noodzaekelijk, dat hij zich bij dit volk voegde, 't welk alleen de zuivere begrippen aengaende het beſtaen van éénen God, den Almagtigen Schepper van Hemel en Aerde, had; 't welk alleen onderweezen werdt door Gezanten des Heeren, die 't welbehaegen van den Heiligen verkondigden. Maer hij moest dan ook zich onderwerpen aen alle die bijzondere bevelen, door welke Israël, als een afgezonderd volk, aen den dienst van Jehova gehouden werdt; hij moest de kerkplichtige en ſtellige zoo wel als de zedelijke geboden aenneemen en gehoorzaemen, — met één woord, den Israëlſchen Godsdienst geheel en in alle deelen waerneemen. — Welk eene ſlaefſche dienstbaerheid echter had hier plaets, van welke Jeſus zijne aenhangers bevrijd heeft! 't Waren niet ſlechts de willekeurige verordeningen, door waenwijze Wetleeraers bedacht en voorgeſchreeven, welke

de Zaligmaeker van geene de minste waerdij verklaerde; van welke Hij de schaedelijkheid aenwees; maer Hij onthefte ook door zijne betere hemelsche Leer van die lastige kerkplichten, waer door de Jooden, nevens hunne Vaderen, in bedwang werden gehouden. *Het handschrift, dat tegen hen was, bestaende in inzettingen, wischte Hij uit,* toen Hij aen 't kruis genageld hing (*a*): en tot welke naeuwgezetheid in eeten, drinken, feesthouden, sabbathvieren enz. zij verbonden waren; Jesus nam dien drukkenden last weg. Met deeze nieuwe en betere bedeeling werdt *geen Geest der dienstbaerheid wederom tot vrees*, maer *de Geest der aenneeminge tot kinderen* (*b*) geschonken.

§. III.

'tIs zeer wel door *Kidder* aengemerkt, dat een groot gedeelte der Mosaïsche geboden enkel daerom goed zijn, vermits zij gegeeven werden; maer dat de Evangelische gegeeven zijn, om dat ze goed zijn. Verplaetst u eens voor een' oogenblik in die tijden, wanneer nog 't Altaer te Jerusalem ter eere van Jehova brandde; wanneer men derwaerts op gezette tijden moest heenen reizen

om

(*a*) Kol. II: 14. (*b*) Rom. VIII: 15.

om God te aenbidden; wanneer men niet ledig voor zijn aengezicht mogt verſchijnen; wanneer er aen de offeranden 't minſte naer de wet niet ontbreeken mogt; wanneer men tot in kleinigheden naeuwlettend moest zijn; wanneer nog ter beſtemder plaets 't bloed der dieren ſtroomen, en de heilige rook opgaen moest! — Bereekent hier bij de voorrechten, welke Jeſus bezorgde, toen Hij, als de Zoon, van die ſlaefſche dienstbaerheid bevrijdde; toen Hij, die 't lichaem zelf was, de ſchaduwen wegnam! Bedenkt 't eens, hoe Hij den dienst van 't Opperweezen tot alle plaetzen bepaelde, en beval, dat men, God in geest en waerheid zoude aenbidden! Wij behoeven nu om God te verëeren, geen verre, moeielijke reizen te doen; op elken plek gronds bevinden wij ons in den Tempel des Heeren, wiens de aerde is en haere volheid: wij behoeven niet onze lichaemen te pijnigen door vasten en onthoudingen van ſpijzen, die tot een algemeen gebruik beſtemd zijn: wij behoeven niet zwaere onkosten te doen om van ons vee of vruchten den Prieſteren des Allerhoogſten te brengen; om ſchuld- en dankoffers op 's Heeren Altaer te doen ontſteeken, en wat dies meer is. En hier toe echter zouden wij verplicht zijn geweest, indien Jeſus ons geen zachter juk had opgelegd;

legd; (*c*) het juk, 't welk de Joodſche Vaders niet draegen konden, zou ook nog onze ſchouderen moeten drukken, wanneer wij den waeren Godsdienst wilden behartigen, en Jeſus niet gekomen was, om ons van dat juk te bevrijden. 't Is waer, Hij ook ſtelde plechtigheden in; doch welke? Doop en Avondmael, eenvoudige, gemakkelijke plechtigheden, tot welke de teekens overal voor handen zijn. Hoe veel verſchilden zij dan niet in getal en in moeilijkheid van de oude tempeldienſten en ſlaefſche verrichtingen! Waerlijk! Jeſus last is ligt.

§. IV.

Wij behoeven ſlechts het karakter van deezen Goddelijken Leeraer gade te ſlaen, en op zijne gewoone handelwijze te letten, welke Hij hield, toen Hij hier op aerde was, om niets anders dan dit te verwachten. Hij was toch *zachtmoedig en nederig van harte*, een zachtzinnig en goedertieren Meeſter, welke niets had van de hardheid en trotschheid der Joodſche Wetleeraeren (*d*).

Is

(*c*) Hand. XV: 10.

(*d*) Ik heb hier het oog op 't geen wij leezen Matth. VI: 29, waer ik vertaele *leert van mij; want ik ben zacht-*

moe-

Is er immer een Leeraer geweest, zachtmoedig omtrent zijne weetgierige Hoorders, 't was Jesus. Welke Profeeten van den ouden dag; welke Leeraers der volken kunnen bij Hem worden vergeleeken? Wie was zoo vrij van ongeduld, wanneer Hij of niet wel begreepen, of zijne raedgeevingen met smaed behandeld werden? Wie was ijveriger en aenhoudender in zijn werk, ook daer Hij de grootste, en gestadig wederom dezelfde zwaerigheden en vooroordeelen uit den weg moest ruimen? Wie bestrafte met meerder liefde? Wie verdroeg zwakheden met taeier geduld? Wie gebruikte aenneemelijker drangredenen om 't gewicht der zaeken te

moedig en nederig van harten, liever dan *leert van mij*, *dat ik* enz. gelijk onze Overzetting heeft: *deels*, om dat de Zaligmaeker, indien 't zijn oogmerk ware geweest, om de hoofdsom zijner leere op te geeven, zich denkelijk tot de *zachtmoedigheid* en *nederigheid* alleen niet zoude bepaeld hebben, vermits deeze deugden wel den Kristen uitneemend versieren, maer niet uitmaeken. *Deels*, om dat zijne rede gericht is tot *vermoeiden* en *belasten*, welke hij tot zich noodigt: was het nu niet veel geschikter, dat Hij zich aen deezen in zijn eigen beminnelijk karakter voorstelde, dan dat hij zulke afgematten aenstonds wees op zijn voorbeeld, om 't zelve na te volgen, om hem gelijk te worden in zachtmoedigheid en nederigheid?

te doen gevoelen? Wie wist zich beter te ſchikken naer de vatbaerheid zijner Leerlingen? — 't Geen de Apostels naderhand bevolen, om *niet hardelijk te beſtraffen, den ouden als een' Vader, den jongen als een' Broeder te vermaenen* (*e*): *te vermaenen in alle langmoedigheid en leere* (*f*): *vriendelijk te zijn jegens allen, bekwaem om de kwaeden te verdraegen, met zachtmoedigheid te onderwijzen de geenen die tegenſtaen* (*g*): *te vermaenen de ongeregelden, te vertroosten de kleinmoedigen, te onderſteunen de zwakken, langmoedig te zijn omtrent allen:* — zulks alles hadden zij in Jeſus gezien. Zij zelve hadden ondervonden dan, wanneer hunne vooroordeelen tegen 's Meeſters onderricht ſtreeden; — dan, wanneer zij Hem uit onkunde niet begreepen; — dan, wanneer zij uit zwakheid tegen zijne lesſen zondigden; — dan, wanneer zij te ſterk en ontijdig ijverden; — of wanneer zij zich zelven iets meer lieten voorſtaen op hunnen voorrang, — dat Jeſus in waerheid een *zachtmoedig* Leeraer was. Wat verwacht Gij, mijn Leezer! van zulk eenen Meeſter? dat Hij geſtreng zal zijn, en lasten opleggen, bezwaerlijk te torsſchen?

§. V.

(*e*) 1 Tim. V: 1. (*f*) 2 Tim. IV: 2. II: 24, 25.
(*g*) 1 Th. V: 14.

§. V.

Daer ên boven, offchoon Hij de Heer uit den Hemel, de eigen Zoon van God was, zoo fprak Hij nimmer uit de hoogte: Hij was afkeerig van alle vertooning; gerust, dat zijne Leer van dien aert was, dat zij bij elk mensch, die voor overtuiging vatbaer was, een gereeden ingang vinden moest. Hij verkeerde ook met geringen en onaenzienlijken des volks; was altijd gereed tot raed en hulp: Hij was nederig van harten, en niemand had te vreezen om met hardheid van Hem behandeld en afgezet te worden. Begreep iemand niet terftond zijne Leer, hij wilde geduld neemen, en zich voegen naer de zwakheden der menfchen: Hij wist misflagen en dwaelingen met eene liefderijke hand te verbeteren. Geen aenzien van perfoonen vond bij hem plaets: zijne nederigheid ftak niet enkel in zijne klederen, vertoonde zich niet flechts op zijn gelaet, in zijne woorden en gebaeren, maer Hij was nederig *van harten.* Hij was die infchikkelijke Leeraer, welke ons zoo treffelijk onder 't beeld van eenen *Herder* bij den Profeet vertoond wordt, die „ *zijne kudde weidt*, *de zoogende zachtjes leidt*, „ *de lammerkens in zijne armen vergadert*, *en*

„ *in*

„ *in zijnen ſchoot draegt* " (*h*). Hij wordt ook daerom van den Apostel aengepreezen als „ *een „ barmhartig Hoogepriester, die medelijden kan „ hebben met onze zwakheden, en de geenen, „ die verzogt worden, te hulpe komen*" (*i*).— Wat dunkt U, zou deeze Leeraer ons iets opleggen, 't welk wij niet kunnen draegen? Zouden de plichten, welke Hij voorſchrijft, lastig en drukkend kunnen zijn?

§. VI.

Welaen! Laet ons eens zien, wat de groote Meeſter van ons vordert, wat Hij van ons wil gedaen hebben. Zijn de eiſchen, welke Jeſus doet, bevattelijk en redelijk, of zijn zij 't tegendeel? Beveelen zij zich van zelve aen wegens gepastheid en duidelijkheid, of doen zij 't niet? Indien het laetſte 't geval is; dan ontmoeten wij natuurlijk veele beletſels en hinderpaelen; dan zullen wij moeilijk tot de betrachting komen, en de daedelijke oefening zal ons bij uitſtek lastig zijn. Maer heeft 't eerſte plaets, dat wij 't betaemelijke van 's Heeren eisch, den grond, het redelijke en noodzaekelijke van denzelven mogen opmerken; ja dat 't redelijke, billij-

(*h*) Jes. XL: 11. (*i*) Hebr. II: 17, 18. IV: 15.

lijke en goede van elk voorſchrift zich als van zelf aen ons opdringt; dan wordt de beoefening zeer veel gemakkelijker gemaekt. — Als ik aen mijn kind iets beveel, dan kan ik al ras, zo het niet geheel moedwillig is, zien, of het de reden van mijn bevel verſtaet. Doet mijn kind dat niet, het zal mij ſtilſtaende aenzien, en als met zijne oogen zeggen „ meent Vader dat wel "? doch begrijpt het de reden van mijn bevel, kent het de betaemelijkheid, 't nut van de verrichting, die ik het voorſchrijf, dan zal het ras aen 't werk gaen om mij te gehoorzaemen, en met gemak ſlaegen in zijn werk. Ei lieve! Ziet nu eens de voorſchriften van Jeſus en zijn Evangelie in!

§. VII.

'tEerſte, dat de Zaligmaeker van ons vordert, is het geloof in Hem, in welken God de wereld met zich verzoend heeft. 't Is hier de plaets niet, — ook zoude mij zulks te verre afleiden — om in 't breede te bewijzen, dat het redelijk is, zich langs dien weg met God te laeten verzoenen, welken Hij zelf genadiglijk bepaeld heeft. Dit loopt elk gemakkelijk in het oog, welke ooit deeze zaek in ernſtige overweeging heeft genomen. Door onze zonden, wier getal wij niet bereekenen kunnen, ſtaen wij ſchuldig bij

den

den hoogen, heiligen God, onzen Schepper, Wetgeever, Koning en Richter: zijne geſchonden deugden roepen om vergoeding. Wij zijn des doods en des verderfs waerdig, en wij hebben 't allerongelukkigst lot te verwachten, zo er voor ons geene voldoening geſchiede aen 't recht des Heeren. Deeze konde geen mensch, geen eindig ſchepſel aenbrengen. Jeſus, ſterker dan alle ſchepſelen, wel een mensch, maer ook waerachtig God: Jeſus werdt van den Vader *voorgeſteld tot eene verzoening door 't geloof in zijn bloed, tot eene betooning van zijne rechtvaerdigheid, door de vergeeving der zonden, die te vooren geſchied waren, onder Gods verdraegzaemheid; tot eene betooning van zijne rechtvaerdigheid in deezen tegenwoordigen tijd, op dat Hij rechtvaerdig zij, en rechtvaerdigende den geenen, die uit 't geloof in Jeſus is* (*k*): om met Paulus te ſpreeken. Jeſus leed en ſtierf, Hij droeg de ſtraf, met welke zondaers gedreigd waren: Hij onderhield de Wet volkomen; en door deeze dubbele gehoorzaemheid was het dat Hij de oorzaek van zaligheid werdt voor allen, die in Hem gelooven, die Hem in deeze betrekking als Verloſſer en Zaligmaeker hartelijk erkennen, zich aen Hem toebetrouwen, en door Hem dus zich

(*k*) Rom. III: 25, 26.

zich met God laeten verzoenen. De Leer des Evangelie's is in dit gewichtig ſtuk zoo klaer; de eisſchen, om in Jeſus te gelooven, zijn zoo menigvuldig; de beloſten, den geloovigen gedaen, zoo groot en heerlijk, dat niemand in twijfel kan ſtaen, of dit is de wil van God, dat wij gelooven in den Zoon, dien Hij gezonden heeft. En niemand zal aen de redelijkheid van zulk een bevel twijfelen, die bedenkt *en* dat bij 't ſchepſel geen hulp; dat ſchepſels heil ijdelheid is; *en* dat door de verrichtingen van Jeſus de reine deugden en volkomenheden der Godheid weder in vollen luiſter geſteld zijn; *en* dat de verklaeringen van den Waerachtigen even vast en zeker als duidelijk zijn. — Prijst zich dan die eisch „ *gelooft in den Heere Jeſus* " als aenneemens waerdig zondaeren, onvermogende zondaeren aen; dan kan ik mij niet begrijpen, hoe iemand over de moeilijkheid van zulk eenen eisch kan klaegen. Ter verzoeninge der zonden, ter inwinninge van de gunst van God, offerdieren te ſlachten, zich zelven te pijnigen, eene menigte van plechtigheden waer te neemen; zou dat de weg en 't middel zijn? Behalve dat dit juk op zich zelf reeds zeer zwaer zoude zijn; zoo konde geen mensch de reden vinden in al zulke verrichtingen voor zijne herſtelling in de vriendſchap des Heeren: om niet te zeggen, hoe

Is-

Israëls God gestaedig ijverde tegen de zulken, welke hier op 't vertrouwen hunner harten alleen stelden.

§. VIII.

Vestigen wij eens onze aendacht op de zedelijke plichten, en wij zullen zien, dat de voorschriften, in 't Evangelie te vinden, van deezen kant zich niet minder aenprijzen. Dringen zij niet krachtig aen op liefde tot God en den naesten? Liefde tot God met ons geheel hart, met onze geheele ziel, met alle krachten? Kunt Gij een rechtmaetiger, betaemelijker en redelijker bevel uitdenken? Is Hij 't niet, die ons geschapen heeft, die ons onderhoudt, zegent en dagelijks tallooze proeven van zijne meegaende goedheid en liefdezorg mededeelt? Is niet ons lot in zijne handen? Is niet in zijnen liefdedienst onze zaligheid? — Ja is dit geen billijk bevel Hem te lieven, die ons in Kristus zijnen Zoon vergeeving aenbiedt, die ons zoo aenhoudend en minzaem tot zijne geopende liefdearmen noodigt, en ons bidden laet, dat wij ons met Hem zullen laeten verzoenen; die ons verdwaelden tot den rechten weg roept, op welken zaligheden te vinden zijn, welke ons verstand niet gissen, geen Engel daerstellen, geen schepsel schenken konde. — Is het de les des Evangelie's, dat wij onze naesten bemin-

minnen; ô! niemand kan ook aen de rechtmaetigheid van dat bevel twijfelen: 't prijst zich zelf aen aen elk, die mensch hiet, en zijne menschenwaerde gevoelt: die door banden van natuur, van samenwooning, van Kristendom zich aen zijne natuurgenooten, zijne Broederen, verbonden voelt; die bezeft de hulp en de mededeelneeming van menschen te behoeven in zijne onderscheiden lotgevallen, in voor- en tegenspoed; die alle menschen aenziet als schepsels, als begunstigden van dien God, die groot is en wiens barmhartigheden zijn over alle zijne werken.

§. IX.

Beveelt ons de *zaligmaekende genade*, die alle menschen verscheenen is, om *maetiglijk, rechtvaerdiglijk en godzaliglijk te wandelen* in deeze tegenwoordige wereld, met *verzaeking van de goddeloosheid en wereldsche begeerlijkheden* (*l*); ik wilde wel eens weeten, of er iemand ware, welke de billijkheid, redelijkheid en noodzaekelijkheid der betrachting van deeze, en alle andere plichten, welke hier onder kunnen betrokken worden, niet begreep, niet doorzag. Indien ons eene gansche menigte van dae-

(*l*) Tit. II: 12.

daeden wierde voorgeſchreeven, van welke wij de reden niet konden bevatten, die volſtrekt willekeurig waren, aen wier nuttigheid wij twijfelden, van welker rechtmaetigheid wij niet innig overreed waren; hoe ſchorvoetend, hoe traeg zouden wij dan niet tot de betrachting komen! Wat zou ons vernuft niet veel hebben in te brengen, uit te bedingen, af te zonderen! en de tijd zou verloopen zijn, eer men de beoefening zelve had ter hand genomen. Maer nu is alles redelijk: wij gevoelen 't zelve. — Wij hebben gezondigd, wij overtreeden geſtaedig: God wordt door de zonde gehoond. Wat is nu betaemelijker dan berouw te toonen over onze misdrijven, ons te verootmoedigen voor den Heere, ſchuld te bekennen, genade en vergeeving in te ſmeeken van Hem, die geen lust heeft in des zondaers dood, maer in zijne bekeering en leeven? Wat is redelijker, dan de ten onderbrenging der zondige lusten, en de oefening van waere deugd en godzaligheid? — Ja noemt mij éénen plicht, door Jeſus en zijne Apostels geleerd, van welken men zou kunnen zeggen: hij is niet billijk, niet betaemelijk! — Maer zijn ze dat nu alle, wie zou dan klaegen over derzelver onverdraegelijkheid, en immer wenſchen dat de voorſchriften anders mogten weezen?

§. X.

§. X.

Hier komt vooral bij, dat de voorgeſchreeven plichten juist bereekend zijn naer de vatbaerheid en 't vermogen van den mensch. Was ons bevolen de heiligheid der Engelen, geen mensch was, ten zij hij eerst in den ſtand der Engelen geplaetst, in den Hemel der heerlijkheid overgebragt, hunne natuur deelachtig geworden was, tot dezelve bekwaem, elke ſtrekking daer heen, elke pooging daer toe, zou, onder onafgebroken zorg, onoverkomelijke zwaerigheden, en afmattenden arbeid, blijken ijdel te weezen, en gansch niet geſchikt om het voorgeſtelde doel te bereiken. Dan, gelukkig! de plichten in 't Evangelie aenbevolen, op wier volbrenging Jeſus en zijne Apostels aendringen, zijn van dien aert, dat ze juist geſchikt zijn naer de eindigheid onzer natuure, naer de betrekking in welken wij ſtaen, naer de krachten, met welke wij zijn toegerust. De Heere toonde, in de daed, in zijne heilige en wijze voorſchriften ook, te *weeten wat maekſel wij zijn*, en *gedachtig te weezen, dat wij ſtof zijn* (*m*). Hij handelt met ons als redelijke, maer ook als afhangelijke, als nietige en niets vermogende ſchepſels in ons zelven.

§. XI.

(*m*) Psalm CIII: 14.

§. XI.

Ik moet meer zeggen, om dat wij door de zonde ongelukkig allen tot eenen ſtaet van zedelijke onmacht verlaegd zijn. Iemand zou kunnen denken: ja, alle die bevelen zijn wel in 't gemeen recht geſchikt voor menſchen; maer hoe kunnen zij gemakkelijk te volbrengen zijn voor zondige Adamskinderen met zulk een bedorven hart, met zulk een onvermogen ter betrachting van 't goede? — Zacht! Indien de volmaekte gehoorzaemheid aen de goddelijke wet, uit eigen kracht, als eene voorwaerde, ter verkrijginge van Gods gunst en het eeuwig leeven, door Jeſus gevorderd ware; ja! dan was er voor den zwakken, machteloozen zondaer geen hoop op eenig geluk, dan mogt hij in eens wel den moed laeten zinken. Het zoude zeker geen gering bewijs der goddelijke Liefde geweest zijn, wanneer de Algenoegzaeme Adams zondige kinderen hunne zonden had vergeeven, en hen op nieuw op de proef gezet, op nieuw de volmaekte gehoorzaemheid van elk hunner gevorderd had: maer helaes! wie zoude er borg voor zijn, dat zij meer ſterkte en trouw zouden getoond hebben, dan hun Stamvader? Zijn val konde wel voor hun ten baken in zee ſtrekken; maer ook de geſtadige herdenking van

't geen

'tgeen hem is overgekomen zou ligtelijk den mensch ontmoedigen, en de gehoorzaemheid tot eene zwaere taek maeken. Om niet te zeggen, dat er ook dan in eene verbetering geheele vernieuwing des verſtands vermogens vereischt wierde, op dat zij, die geleerd hadden kwaed te doen, 't goede deeden, en dat er eene geſtaedige, achtervolgende bewaering van God in 'tſpoor der gerechtigheid moeſte plaets vinden.

§. XII.

Maer wat doet nu Kristus? Hij dringt aen op geloof en bekeering. Hij ſtelt zich zelven voor als den Verzoener der zondenſchuld, als den Middelaer tusſchen God en menſchen. Indien het onbepaeld zijne uitſpraek was geweest: „ doet dat, en gij zult leeven "! in wanhoop zouden wij kunnen verkwijnen. Doch, nu 't zijne tael is „ glooft in mij, die zondaers zalig maeke! " nu wordt zeker de weg tot Gods gemeenſchap zoo gemakkelijk gemaekt, als hij gemaekt konde worden. Wij hebben dan de zaligheid niet te verdienen, maer door 't geloof te ontvangen, aen te neemen. Kristus heeft ze verdiend, en ze wordt ons uit genade voorgeſteld: wij worden er toe geroepen, genoodigd, gebeden, om ze als een geſchenk der Opperſte

Liefde te aenvaerden. Wij konden, hoe lange ook de jaeren onzes leevens gerekt wierden, tot aen onzen dood ons afflooven zonder iets te vorderen: dan, daer nu alles gereed is gemaekt, daer 't Evangelie ons zegt „ *God was in Kristus de wereld met zich zelven verzoenende: haere zonden haer niet toereekenende. — Laet u met God verzoenen! want dien, die geen zonde gekend heeft, heeft hij zonde voor ons gemaekt, op dat wij zouden worden rechtvaerdigheid, bij God in hem;*" (*n*) daer is de eisch juist bereekend naer onze zwakheid en onvermogen. „ *Den geenen*" (*o*) schrijft Paulus. „ *die niet werkt, maer gelooft in Hem, die den godloozen rechtvaerdigt, wordt zijn geloof gereekend tot rechtvaerdigheid*" „ *De mensch wordt door het geloof gerechtvaerdigd, zonder de werken der wet*". — Zoo zeer wij dan in deeze bestelling de groote Zondaerliefde van God, en zijnen Zoon Jesus Kristus, moeten bewonderen en aenbidden; zoo min past 't ons te klaegen, dat er een moeilijk werk van ons gevorderd wordt. Werk? is dat werken: zich 't aengeboden heil te laeten welgevallen? niets te doen, dan de beste voorrechten in tijd en eeuwigheid, uit de hand der

(*n*) 2 Kor. V: 19—21. (*o*) Rom. IV: 5. III: 28.

der Hemel-liefde dankbaer te ontvangen? Kristus verworf ze door zijne werken, en door 't geloof in Hem verkrijgt de zondaer vergeeving der zonden en 't eeuwig leeven.

§. XIII.

Dan dat geloof, zal het echt weezen, moet ook werkzaem zijn in de liefde; een geloof, waer aen de goede werken als vruchten ontbreeken, zou dood zijn. 't Is daerom ook, dat 't Evangelie niet zoo alleen op 't geloof aendringt, maer insgelijks overal het doen van den wil des hemelſchen Vaders inſcherpt, tot de uitoefening van zulke zedeplichten vermaent, als wij boven reeds genoemd hebben. Denkt er nu aen: ja! 't gelooven ſchijnt wel eene gemakkelijke zaek, doch de wandel overeenkomſtig het Evangelie van Kristus! Welk een zwaere last! Niet zoo zwaer, als Gij vermoedt. Wanneer die wandel afgezonderd wierdt van het geloof, dan wil ik gaerne toegeeven, dat hij drukkend zou weezen: maer naerdien de godzalige wandel, de betrachting van goede werken uit het geloof moet voortkoomen; nu is 't juk van Jeſus juist afgemeeten naer de ſchouders van hen, welke hij tot de heiligmaeking roept. 't Geloof, waer door men vast ſtelt, dat God door de vol-

 doe-

doening van zijnen Zoon met zondaers bevredigd is, waer door men in den Heere gerechtigheden en ſterkte vindt, om tot hem te komen, om de voedende zappen tot 't geeſtelijk leeven uit hem te trekken, om, gelijk de Apostel het uitdrukt, *in hem te wandelen* (*p*); maekt den plicht gemakkelijk zoo wel als aengenaem: en hij, wiens hart door 't geloof geheiligd is, zal niet aerſelen om met Joannes te betuigen „ *zijne geboden zijn niet zwaer* " (*q*).

§. XIV.

Trouwens deeze geboden komen ook juist overeen met zijne geſteldheid: en is het altijd waer, dat ons ligt en gemakkelijk valt, 't geen wij met genoegen doen, 't geen met onze genegenheid overeenſtemt; dan is zulks niet minder waer in dit geval. Ik ſpreek niet van overgegeeven ſlaeven der zonde, welke zich ten eenemael aen de ondeugd hebben verpand: ik ſpreek niet van zorgeloozen, die onbekommerd zonder nadenken voortleeven, en dus zelfs alle aendacht tot Jeſus lesſen weigeren, geen begeerig onderzoek doen naer de eiſchen des Evangelie's; maer van zulken, die aen Jeſus Leer het oor en hart wil-

(*p*) Kol. II: 6. (*q*) 1 Joh. V: 3.

willen leenen, die den goeden, heiligen en Gode behaegenden wil wenſchen te verſtaen, voor welken 't betoog van de gemakkelijkheid der onderhouding van de Evangeliſche bevelen alleen nuttig en leerzaem kan zijn. Vraegt het dan, mijne Leezers! deeze eens! of, indien Gij zelve onder zoodaenigen kunt gereekend worden; vraegt het uw eigen geweeten eens, waer in de genegenheid uwer harten beſtae? Wat gij verkiest, wat gij verwerpt? Zal niet 't antwoord zijn „*alle Gods geboden achten wij recht; en allen valſchen pad haeten wij*"? Is dan deeze regel van uwen wandel zoo overeenkomſtig met uwen lust; wel! dan moet 't U immers veel gemakkelijker vallen, om U naer denzelven te gedraegen, dan wanneer de ondeugd U als plicht was voorgeſteld, en 't U verboden was maetiglijk, rechtvaerdiglijk en godzaliglijk te leeven. Al is een arbeid op zichzelven eens zwaer, hij wordt ligt, zoo drae hij met mijne genegenheid en wenſchen ſtrookt.

§. XV.

Hier komt bij, — 't geen wij voor de gemakkelijkheid van den Evangeliſchen dienst en wandel niet moeten vergeeten, maer ook wel degelijk in aenmerking neemen: — dat de onderhou-

ding derzelver haere eigen belooning medebrengt. Het dagelijks overtreeden drijft den vreede uit de ziele weg, het geweeten kan er bij een mensch, die slechts eenigzins gemoedelijk denkt, niet gerust onder zijn en blijven; maer in eenen wandel overeenkomstig het Evangelie is vreede, genoegen en zaligheid: de wolken van tegenspoed zullen daer bij overdrijven, en een aengenaeme redelijke wellust zal gesmaekt worden. Wanneer wij God in Kristus geloovig, ernstig, ijverig vereeren, dan stelt ons zulks schaedeloos, geheel schaedeloos tegen het gemis van alle wereldgenot, en de opoffering van zulke bedrijven, die, vermits zij zondig zijn, op den duur knaeging en ellende, om dat zij dikwijls herhaeld zijn, walging veroorzaeken. Wanneer wij onze booze lusten intoomen, en onze neigingen onder dienstbaerheid brengen ter liefde van God in Kristus; dan zullen wij ons verheffen tot den waeren adel der menschheid, en ons leeven zal vrij en vrolijk afloopen. Vijanden van deugd en godzaligheid mogen voorgeeven, dat de standvastige betrachter van deeze plichten tevens een martelaer van dezelve is; wat hebben wij ons aen zoodaenigen te stooren, die er nimmer de proef van genomen hebben, en, indien zij zulks gedaen hadden, in de daed bevonden zouden hebben, dat een Evangelische wandel ons

de

de aengenaemheden deezes leevens op de aengenaemste en eene geheel onschuldige wijze doet genieten. De Godsdienst van Jesus verbiedt het zondige, het verderfelijke, dat ons natuurlijk moet ongelukkig maeken. Indien wij aen 's Heeren uitspraeken gehoor verleenen, naer Jesus welmeenende lessen ons schikken, dan worden onze gemoedsbeweegingen geregeld; de toomelooze begeerten binnen de juiste paelen gebragt; dan worden de neigingen geheiligd. Wat is het niet eene hart vervrolijkende gedachte, wel gedaen te hebben? naer des Zaligmaekers en Gods wil gehandeld te hebben? Met hoe veel te vreedenheid ziet een Kristen elken dag niet ten einde spoeden, in welken hij zich geoefend heeft in de overwinning der zonde, en de betrachting van heiligmaeking! van welken hij niet behoeft te zeggen: ik heb eenen dag verlooren!

§. XVI.

Ja de gehoorzaemheid aen de voorschriften van Jesus is veiligheid, is volmaekte vrijheid! En indien wij eens eene vergelijking wilden maeken tusschen de onrust, moeite en last, welke de zonde en welke de godzaligheid aenkleeft; wij zullen al ras bevinden, dat de schael ten voordeele van de onderhouding van Jesus geboden over-

overſlaet. Is deeze wel zoo dwingelandsch als driest? vordert zij wel zoo veel als de wereld? is zij wel zoo eigendunkelijk als de mode? De zonden worden gevolgd door ſmarten: de mensch denkt er dikwijls niet eerder aen voor hij ze gevoelt, en ſtaet verlegen. De Kristen wijdt zich door geloofsgehoorzaemheid aen den dienst van God, volbrengt denzelven met lust, en wordt van achteren altijd getroost, vervrolijkt. Om trouw en eerlijk te zijn, heeft men geen konſtenaerijen noodig: de les is duidelijk: behandel anderen gelijk gij wenscht behandeld te worden. Heeft 't niet veel nadenkens, peinzens, arbeidens in, om den naeſten door ſlinkſche wegen te bedriegen, zonder ontdekt te worden? — Als wij ſpreeken zoo als wij denken, dan hebben wij die loosheid, behendigheid, aflegging der natuurlijke ſchaemte niet van nooden, tot welke de Leugenaer en Kwaedſpreeker de toevlucht moet neemen. Stelt U eens voor eenen Achterdochtigen! wat is hij behoedzaem in alle gevallen! vordert de Godzaligheid grooter behoedzaemheid? — Denkt aen eenen Eerzuchtigen! Wat geeft hij er niet aen, wat offert hij al niet op; eigen rust, gemak, dikwijls eerlijkheid, om toch iets groots te zijn, of voor iets groots aengezien te worden! vordert de Godzaligheid zulke zwaere opofferingen? — Neemt eenen

Gie-

Gierigaert! wat ſchraept hij, wat beſpaert hij al niet! hoe moet hij zich niet ſpeenen van het genot veeler aengenaemheden deezes leevens! zich zelven verpijnigen bij zijne opgevulde geldkisten! Gebiedt de Leer van Jeſus zulk eenen afſtand, zulk eene verlochening? neen! zij is het, die nergens de onſchuldige genoegens verbiedt, maer veel eer aenprijst: zij is het, die ons eerst de aengenaemheden deezer aerde op eene betaemelijke en onſchuldige wijze doet genieten. — Herinnert U eenen Hoogmoedigen, die niet naer wensch ſlaegt, maer overal zich te leur geſteld vindt! Kent de onderhouding van Jeſus lesſen zulke te leurſtellingen wel? — De ongebonden Wellusteling wordt in zijne ſluimeringen geſtoord, klaegt over hoofdpijn en walging, — verwenscht, 't geen hij begeert: terwijl de Kristen gerust ſlaept. — De onmaetige Brasſer en Dronkaert verwoest zijne gezondheid, verſpilt zijne krachten, vergadert de zaeden van verdriet en berouw, terwijl de gehoorzaeme Leerling van Jeſus die rampen zoo min als die zonden kent. — De Twistgierige verbittert zijn eigen leeven: terwijl de onderhouder der liefdewet bedaerd en gerust nederzit. — Indien Gij, mijn Leezer! voort wilt gaen, en deeze vergelijking uitbreiden, Gij zult buiten twijfel bevinden, dat, ten aenzien van gemakkelijkheid, de betrach-

trachting der Evangelifche voorfchriften alles heeft ten haeren voordeele. Zoo zeker moet het dan weder zijn, dat 's Heeren juk zacht is. De braeve Gellert (r) had dit door eene ondervinding van vijftig jaeren zoo bevonden: zijne betuiging, daeromtrent zijne Hoorderen gedaen, is uit zijne Zedekundige Lesfen al te bekend, dan dat ik ze hier zoude behoeven af te fchrijven.

§. XVII.

't Is wel waer, dat de Leerling van Jefus in zich zelven zwak is, dat hij in zich zelven menigmaelen fterken tegenftand ontmoet, om 's Heeren wil te volbrengen. Doch — om niet te zeggen 't geen ik boven reeds omtrent het Geloof hebbe aengemerkt — zoo heeft hij de duidelijkfte, de uitgebreidfte beloften van onderftand en kracht. Zou dit hem het werk niet gemakkelijk moeten maeken? — Zoo drae ik mij in eene onderneeming verzekerd kan houden van de noodige hulp, en de bijzetting van alle zulke krachten, die mij ontbreeken en welke ik echter bezitten moet om goede vorderingen te maeken; zoo drae is de opgegeeven taek voor mij niet meer moeilijk. Wij kunnen het aen onze kinde-

(r) I Deel bl. 267, 268.

deren zien, wanneer wij hun aen 't leezen, ſchrijven of eenigen arbeid zetten: de toezegging onzer hulp maekt hen vaerdig en het werk ligt. — Is 't nu ook zoo niet geſteld ten aenzien van de vervulling der Evangeliſche plichten? Joannes zegt „ *hij is meerder*, *die in hen* (de Geloovigen) *is*, *dan die in de wereld is*" *en de overwinning der wereld is door het geloof* (*s*). Komt niet de Geest de zwakheden te hulp? Waer is een bevel tot godzaligheid, zonder toezegging van onderſteuning? Zijn er niet in den Heere Heere gerechtigheden en ſterkte? Heeft Hij niet den Geest daer toe verworven, op dat zijne Leerlingen door denzelven geleerd, verlicht, geleid, beſtuurd, bekwaem gemaekt zouden worden? — Men klaege dan over eenigen last; maer men klaege nimmer over 't lastige en moeilijke dat er in den dienst des Vaders, door 't geloof in Jeſus, onder de verſterking des H. Geeſtes, zoude te vinden zijn! Den Kristen toch is de beste hulp beſteld, en hij, die werkt, werkt onder 't oog, ja door de kracht van Kristus, welke hem geduurig nieuwe genadens ſchenkt, en zijnen Geest nimmer van hem doet wijken.

§. XVIII.

(*s*) Joh. IV: 4.

§. XVIII.

Eindelijk moet de gehoorzaemheid aen de lesſen des Evangelie's daer door zich bij ons aenprijzen, dat zij alleen een gegrond vooruitzicht opent op eene genadige belooning, op eene eeuwige heerlijkheid, een ſtooreloos genot van allen zegen, alle zaligheid in den Hemel. Zulk een vooruitzicht moet zelfs een werk, lastig in zich zelf, merkelijk ligt maeken. Wie zou niet gaerne en gewillig van verſcheiden genoegens en vermaeken afſtand doen, om er de hoogſte voor in te ruilen? Wie zou zich eenen zwaeren arbeid niet getrooſten, als men verzeekerd is eenmael van denzelven te zullen rusten? — Heeft een zondeſlaef, een verachter van Jeſus en zijn Evangelie ook zulke verwachting? juist tegengeſtelde. En wanneer 't uur zijner ontbindinge daer is, zou hij gaern wenſchen niet geleefd te hebben, om bevrijd te weezen van die ſtraf, welke de zonde volgt. Bij elke zondige daed moet hij denken op den loon, welken zijne werken wachten. De Kristen denkt er ook aen in zijne gehoorzaemheid aen Jeſus bevelen, en Hij is getroost, vrolijk, vergenoegd! hij ontfangt moed en geduld, en loopt met lijdzaemheid de loopbaen hem voorgeſteld, ziende op den Overſten Leidsman der

Za-

Zaligheid, ziende met Mofes op de vergelding des loons.

Laet mij er dit nog bijvoegen. Offchoon ik geheel niet geloove, gelijk fommigen wel zouden willen beweeren, dat, onder de dagen des Ouden Verbonds, de kennis aengaende een eeuwig leeven of geheel geen plaets gehad heeft, of ten minfte zeer duifter is geweest; zoo is dit evenwel zeker genoeg, dat veele beloften, van Jehova toen gegeeven, haere betrekking hadden op eene gelukkige en vreedzaeme inwooning in 't land Kanaän. Deeze moesten zeker, naer Gods wijze bedoeling, dienen ten fpoorflage van gehoorzaemheid aan zijne wet, en ter opwekkinge van den ijver in den Godsdienst; maer hoe veel heeft dan niet 't Euangelie vooruit! Een gansch zeer uitneemend, eeuwig gewicht van heerlijkheid is hem toegedacht, hem met ronde woorden beloofd, die in den Zoon gelooft, Hem gehoorzaemt. Dit te bedenken ontvonkt de lust, verligt alle moeite!

§. XIX.

Nu zijn wij zoo verre gekomen, dat er alleen overfchiet om op eenige bedenkingen een enkel oogenblik te letten, welke bij iemand tegen de gemakkelijkheid der opvolging en onderhou-

dinge van de Evangelische lessen zouden kunnen opkomen.

Indien het gestelde waer is, hoe komt het dan, dat de Evangelische lessen van zoo weinigen betracht worden; de Leer van Jesus bij zulk een klein getal lieden, ten aenziene van de beoefening, ingang vindt? — Vraegt Gij dat, mijn Leezer! Zeg mij dan eerst eens, voor ik U hier op antwoorde: of Gij volleedig toestemt, 't geen ik boven gesteld en betoogd heb; of U de gronden, welke ik opgaf voor de gemakkelijkheid der Evangelie - plichten, genoegzaem overtuigend over 't geheel voorkomen? Zo ja, dan moet deeze bedenking U niet ontrusten, als zoude dezelve eenigzins 't tegendeel bewijzen. 't Is genoeg, indien Uwe toestemming gewonnen is: en, indien ik zien mag, dat Gij Kristus juk volvaerdig op U neemt, dan zijn mijne wenschen vervuld, en de eigen ervarenis zal dagelijks aen Uwe overtuiging meer kracht bijzetten. — Of zijt Gij juist begeerig eene reden te weeten, waerom de menigte der beleevers van Jesus voorschriften zoo gering is; met korte woorden zal ik U hier omtrent kunnen voldoen. 't Gaet met de meesten zoo, dat zij den waeren aert der plichten, welke 't Evangelie beveelt, niet kennen; — dat zij niet verstaen, en er te traeg toe zijn om te onderzoeken, hoedaenige gehoor-

zaem-

zaemheid worde gevorderd; — dat zij de wereld met alles wat in dezelve is te zeer lieven (*t*); — zij klaegen daerom over 't ondraegelijk juk van Jefus, zonder er immer hunne fchouders onder geboogen te hebben: zij zijn gelijk aen zulke luiaerts, welke een pak voor hunne voeten ziende liggen, zonder eens hunne krachten te beproeven, zeggen: dat kan men onmogelijk torsfchen! — Zulke menfchen kunnen derhalve niet getuigen: hunne klagt is niet gewichtig. Doch vervoeg U eens bij menfchen, welke 't juk van Jefus op zich hebben genomen; deeze zullen uit éénen mond een goed getuigenis afleggen voor de waerheid, welke wij verdedigen. En Gij, mijn Leezer! neem er vrijelijk de proef van, onder infmeeking van Goddelijke genade!

§. XX.

Ik zeg, onder infmeeking van Goddelijke genade. Wat toch zou de mensch hier beftaen en onderneemen in eigen kracht? Hij, die van natuure een dienstknecht is der zonde; Hij, die ver-

(*t*) Men leeze de *Verhandeling* van W. v. Vlooten, uitgegeeven door J. W. Tilanus, over de vraeg: *waerom heeft de Kristelijke Godsdienst* enz.

verlichting des verstands, overneiging van den wil, bekwaemmaekende gaeven des Geestes behoeft? Neen! het zoude een vruchtelooze, afmattende arbeid zijn, zonder de hulp en krachtdaedigen bijstand des Allerhoogsten. Maer verre, verre zij 't er ook van daen, dat van hier iets zoude kunnen worden afgeleid tegen de gemakkelijkheid der Evangelische geboden. Dit mogt doorgaen, indien er geen hulp te verkrijgen was; indien men aen zich zelven geheel wierdt overgelaeten: indien er geene verandering en verbetering van hartsbestaen bij een hooger macht was te bekomen. Maer dan ook was Gods Zoon te vergeefsch in de wereld gekomen, dan ook had Hij te veel gedaen en geleeden, om de werken des Duivels te verbreeken, en den Geest te verwerven: den Geest, door welken God zijne wet in 't binnenst schrijft, en maekt dat zwakke, zondige stervelingen in zijne inzettingen wandelen. Zoo lang 't derhalve niet beweezen is, dat ons die hulp zal geweigerd, die Geest zal onthouden worden; zoo lang moet 't gestelde §. 17. zijn gewicht houden en gelden. Is het niet des Zaligmaekers eigen woord: *bidt en U zal gegeeven worden: zoekt en gij zult vinden: klopt en U zal open gedaen worden. Want een iegelijk die bidt, die ontvangt; en die zoekt, die vindt: en die klopt, dien zal open gedaen*

daen worden. Welke verzekering Hij nader aenbindt door die ſchoone vergelijking: *Wat Vader onder U, dien de Zoon om brood bidt, zal hem eenen ſteen geeven; of ook om eenen visch, zal hem voor eenen visch eene ſlang geeven; of zo hij ook om een ei zoude bidden, hem een ſcorpioen zal geeven? Indien dan gij, die boos zijt, weet uwe kinderen goede gaeven te geeven; hoe veel te meer zal de hemelſche Vader den Heiligen Geest geeven den geenen, die hem bidden* (*u*)? Wij, die boos zijn, zullen geen bijſtand onzen kinderen weigeren: en zou God, die goed, alleen goed is, dan naer onze bede niet hooren? dan moest Hij ophouden waerachtig en getrouw te zijn.

§. XXI.

Men moge, zal een ander zeggen, zoo veel ſpreeken van 't gemak, dat de geloofsgehoorzaemheid heeft; in weerwil van dat alles wint de geneigdheid tot 't opneemen van Jeſus juk geen voetbreed, en 't gebed om hulp en genade blijft bij de meesten achter. Helaes! dit is maer al te waer! Doch van waer dit kome, is niet zoo moeilijk te ontdekken. De lusten en begeerten, welke zij bij zich bevinden, zijn ſterk, en

(*u*) Luk. XI: 9—13.

en vinden een overwigt tegen die, welke bij eenen waeren Kristen moeten plaets hebben. Zij zijn aen de zonde verflaefd. Nu zeker is het een ondraeglijke last: denk eens! Een gulfigaert en dronkaert zal maetiglijk leeven! Een woekeraer en fchraeper zal rechtvaerdiglijk handelen met zijnen naeften! Een dienaer der wereld en ondeugd zal godzaliglijk wandelen! Ja, 't is een ondraegelijke last! Indien iemand een onmaetige, een onrechtvaerdige, een onvroome blijven wil, dan is de onderhouding der Evangelifche geboden hem niet alleen moeielijk, maer ook volftrekt onmogelijk. Doch, heeft hij 't eens wel bereekend, dat in de zonde 't grootfte kwaed voor den mensch gelegen is; wil hij van dat kwaed met zijne jammerlijke gevolgen verlost zijn; dan zeker kan 't niet anders, of de Evangelifche Godsdienst moet zich van zelven hem aenprijzen, daer in den zelven juist 't middel voor zijne kwael gevonden wordt. 't Is alleen de zondenflaef, of de bevooroordeelde, welke dit niet zien kan. Indien men zich zelven eens heeft opgedrongen en diets gemaekt, dat, — offchoon men al moet toeftemmen, dat een wandel, overeenkomftig 't Evangelie van Kristus, de wil van God, en de weg ten hemel is, — er eene menigte van zwaerigheden zich opdoen, dat er (gelijk Salomo's luiaert zegt) een leeuw op den weg is, en de hin-

hindernisſen onoverkomelijk zijn; dan kan men, uit reden van 's menſchen traegheid, logheid en zorgeloosheid, wel begrijpen, dat er geen hand aen den ploeg geſlagen worde, dat men niet onderneeme op 't pad des leevens eenen voet te zetten: maer dan zal men tevens moeten aenmerken, dat de zoodaenigen den weg der gerechtigheid in waerheid niet kennen, niet bedenken, dat hij een gebaende weg is, op welken de dwaelende, geleid door den overſten Leidsman, niet dwaelen kunnen; en dat onkundigen niet kunnen oordeelen.

§. XXII.

Ik heb wel eens bij mij zelven gedacht, of niet ſomtijds door eene verkeerde voordracht van zaeken de vooroordeelen eenigzins wierden in de hand gewerkt. Ik heb zoo meenigmaelen hooren ſpreeken van een enge poort, van een ſmallen weg; hooren gewaegen van een' geduurigen ſtrijd; hooren aendringen op kruisdraegen, en wat dies meer is. *Zeer wel!* als dit op zijn tijd geſchiedt: noodzaekelijk, als 't ſtuk in zekere bepaelde betrekking wordt beſchouwd. Maer dat dit bij den Leeraer van den Godsdienst de ſcheering en inſlag zijner onderwijzingen is; dat hij tijdig en ontijdig hier van reppe; en ondertusſchen het betaemelijke, het genoegzaeme,

aengenaeme en zalige van den Evangelischen Godsdienst of geheel onaengeroerd laete, of slechts er van te zijden van spreeke; zulks komt mij in de daed minder geschikt voor om de harten te winnen voor Hem, die gezegd heeft: *komt allen tot mij, die vermoeid en belast zijt! en ik zal U rust geeven. Leert van mij! want ik ben zachtmoedig en nederig van harte; en gij zult rust vinden voor uwe zielen: want mijn juk is zacht, en mijn last is ligt* (*v*). Als men iemand eenen vijand wil laeten kennen, dan, dunkt mij, behoort men ook van zijne zwakheid te melden, waer door hij tegen wel gebruikte wapenen niet bestand is. En waerom niet eerst liever gesproken van de genoegens, vermaeken, aengenaemheden van een kristelijk leeven, en daerna van de zwaerigheden, welke bij de beschouwing der genoegens, en door den beloofden onderstand, ligt zullen worden.

§. XXIII.

„ Dat zij eens zoo, men verandere dan, daer „ 't noodig is, de wijze van voordracht; men „ kan toch onmogelijk deeze en geene gezegden „ uit de Schriften des N. V. ligten": b. v. *al-*

len,

(*v*) Matth. XI: 28, 29, 30.

len, die godzaliglijk willen leeven in Kristus Jesus, die zullen vervolgd worden (*w*). *Dat wij door veele verdrukkingen moeten ingaen in Gods Koningrijk* (*x*): dat wij moeten *arbeiden*, *strijdvoeren*, enz. Ja! 't is zoo: en, daer wij van 't aengenaeme en gemakkelijke der Evangelische plichten spreeken, is het er verre van daen, dat wij van de zwaerigheden zouden willen zwijgen. Dan, behalve dat de woorden *gemakkelijk* en *zwaer* betrekkelijke woorden zijn; en in den dienst der zonde, gelijk wij boven zagen, veel meer zwaerigheid gelegen is dan in de onderhouding van Jesus geboden; — zoo moeten wij ook billijk onderscheid maeken. Vervolging is niet vast aen den Kristelijken wandel, als zoodaenig aengemerkt: in tegendeel heeft de Godzaligheid zoo wel de belofte van dit, als van 't toekomend leeven. Maer de vervolging, tot welke Jesus en zijne Apostels den Kristenen wilden voorbereiden, wierdt vooral veroorzaakt door den tijd en de omstandigheden, in welke zij leefden. Doch wat heeft nu een oprecht Kristen van moordschavotten te vreezen? Arbeid en strijd wordt wel altijd gevorderd: 't heeft moeite in ergerende oogen uit te steeken; ergerende handen en voeten af te kappen; de leden,

(*w*) Tim. III: 12. (*x*) Hand. XIV: 22.

den, die op aerde te zijn, te dooden; de verkeerde lusten te breidelen. Doch vereischt niet alle bezigheden arbeid en moeite? Is 't bedrijf der zonde er vrij van? Is het op zich zelf gemakkelijker het geweeten te verkrachten, de ſtem van God in ons hart te ſmooren; dan eene kwaede begeerte te breidelen? Wordt men door arbeid niet gehard, meer en meer geoefend? De zenuwen van ons lichaam en gemoed zouden zonder oefening ras verſlappen. En welke goede vorderingen mag zich de man niet belooven, welke de zalige belofte van krachtigen bijſtand heeft, en onder 't oog en door den Geest van den Heer des hemels en der aerde werkt?

§. XXIV.

Ligtheid en gemakkelijkheid ſluit geenzins uit eene ernſtige aenwending der noodige krachten. Ook leert de ondervinding, dat een leeven, overeenkomſtig de voorſchriften des Evangelie's niet voor elk mensch in gelijke maet even ligt valt: vooroordeelen of zekere omſtandigheden kunnen daer van de ſchuld hebben. En in de daed is het niet te ontkennen, dat er wel bijzondere plichten zijn voorgeſchreeven, welke zwaerer ſchijnen dan andere, en welke dit ook werkelijk voor veele perſoonen zijn. Maer echter zal

zal dit zoo min als al het andere de bewijzen voor de gemakkelijkheid der Evangelifche geboden in den weg ftaen. Men handelt verkeerd, indien men den plicht eens Kristens niet in zijn geheelen omvang neemt, en alles wat hem bevolen is famenvat. Dan, al wil men hier ook gebod voor gebod, plicht voor plicht afzonderlijk neemen, dan zie ik nog niet, dat aen onze bewijzen nadeel zal worden toegebragt. — Het klinkt hard in 't oor van den wraekzuchtigen: *Hebt uwe vijanden lief, zegent ze die u vervloeken; doet wel de geenen die u haeten; en bidt voor de geenen, die u geweld doen en vervolgen* (y). Ik zal niet fpreeken van de billijkheid en betaemelijkheid deezer les, welke, eens erkend zijnde, vrij wat gemak in de uitoefening geeft: maer ik wil alleen maer vraegen: wat is gemakkelijker zijnen vijand dus goed te doen, of hem over hoop te fteeken? Ik weet wel, wat de drift vermag, en wat de mensch in de eerfte woede zou kunnen doen: maer ik weet ook, dat men niet kan oordeelen over ligt en zwaer, of men moet zijne reden gebruiken; en bij hem, die zijne reden gebruikt, zal de drift al vrij wat bekoeld weezen. Zal men dan ook niets rekenen 't genoegen, 't welk deeze uitgebreide men-fchen-

(y) Matth. V: 44.

ſchenliefde, welke zich zelfs tot vijanden uitſtrekt, natuurlijk verſchaft? Zal dan niet in aenmerking komen, dat bij al 't oogenblikkelijk zoet der wraeke de naſmaek allerbitterst is? en dat een haetend, wrokkend mensch zich zelven ten laste is?

§. XXV.

Hier, en in alle gevallen wordt wederom niet de moeite en arbeid uitgeſlooten; maer men behoort eene goede vergelijking te maeken, en voornaemelijk ook 't oog te ſlaen op de billijkheid van elken plicht. Zo dit ergens geldt, dan geldt 't bijzonder omtrent de *zelfverlochening*, welke ons bevolen wordt. „ Ja " zegt gij „ zelfverlochening! dat is een plicht van een al-„ gemeenen invloed in de onderhouding der „ Evangeliſche geboden! dat is Jeſus eerſte „ eisch: die achter mij wil komen, verlochene „ zich zelven! en is dit niet zoo veel, als tot „ den zwaerſten post iemand te roepen? " Wat is *zelfverlochening?* „ zij is " ik gebruik de beſchrijving van Mosheim (z), „ een heilig voor-„ neemen des harten, om de liefde tot zich zel-„ ven en de wereld zoo te maetigen en te be-„ ſtieren, dat ze ons in de plichten van liefde „ tot

(z) Zedek. vierde deel. bl. 496.

„ tot God en den naeſten niet hinderlijk kunnen „ zijn." Liefde tot ons zelven wordt ons niet verboden, neen! „ zij is de groote drijfveer: „ zij roept onze zielvermogens bij een. — „ Zonder deeze bleeven wij in eene logge wer„ keloosheid: wij zouden werken zonder een „ bepaeld doeleinde: wij wierden de planten ge„ lijk, die op haeren wortel vast ſtaen, opſchie„ ten, vermeerderen en verwelken" (*a*). Liefde tot ons zelven moet ons aenſpooren om te jaegen naer het eeuwig leeven, 't welk op den weg der liefde tot God en den naeſten te verkrijgen is; en wat toch is dan billijker en noodzaekelijker, om alles, wat deeze liefde tegenſtaet, te weeren? — Ja! maer of dat niet hoogst moeilijk is?

§. XXVI.

Ik merk wel, wat gij zeggen wilt. Gij denkt, aen de inwoonende zonde, de kracht der verdorvenheid, de leden die op aerde zijn, de verleiding der wereld. Ik gevoel ze ook, en worde tot mijn ſmart gewaer, hoe ſterk nog haer vermogen is. Doch zij bewijst, bij mij, niets anders, dan dat er bij den Kristen waekzaemheid en

(*a*) Pope, Proeven over den mensch bl. 22.

en opmerking, eene onafgebroken zorg en ijver behoort gevonden te worden. Zou men zich met reden den weg ten hemel zoo kunnen wenschen, dat men er slaepende wierdt langs gedraegen? Wat zoude men dan toch voor vordering in kennis, geloof en deugd kunnen maeken? Zou men kunnen verwachten, dat, daer God 't willen en werken geeft, de beweldaedigde mensch, welke tot heerlijkheid en deugd geroepen is, vrij zoude zijn om zijne zaligheid met vrees en beeving uit te werken? — Wij leeven in de wereld: wij zien dagelijks eene menigte van kwaede voorbeelden: wij worden ras verleid tot de zonde: — dit is niet te ontkennen: maer is Kristus juk daerom zwaer en moeilijk? Het is wel een juk, 't moet gedraegen worden; maer 't draegt gemakkelijk. 't Geloof geeft krachten: 't geloof verschaft de overwinning: door waeken en bidden komt men de verzoeking te boven. Natuurlijker wijze moeten wij van 't spoor der gerechtigheid weder afdwaelen, indien wij onvoorzichtig en roekeloos zijn. 't Is de oefening die ons in de loopbaen der godzaligheid, onder de invloeden des Geestes, volmaeken moet. Wij zullen eerst minder, maer daer na beter slaegen in de betrachting van deezen of geenen plicht, welke ons, wegens onze geneigdheid en harts-

tocht-

tochten, in 't begin grooter moeite veroorzaekte. Allengskens verkrijgt men meer hebbelijkheid, en men zal de Spreuk bewaerheid vinden, met welke ik deeze korte Verhandeling teekene

Leve fit, quod bene fertur onus.

VERTOOG

OVER HET

WEDERZIEN,

DOOR

WILLEM VAN OOSTERWYK HULSHOFF,

IN LEEVEN PROPONENT ONDER DE DOOPSGEZINDEN.

AAN WIEN EEN ZILVEREN EEREPRIJS IS TOEGEWEZEN.

VERTOOG

OVER HET

WEDERZIEN.

Het licht der Reden, eene opmerkzaame beſchouwing van onszelven, van de omringende natuur en den loop der zedelijke waereld, — kunnen ons eenigermaate opleiden tot de verwagting van een onſterflijk leven. Doch, deeze gronden zijn te zwak, om daarop vastelijk te bouwen; ook hebben deeze bewijzen te weinig invloeds op de menſchen in 't algemeen, om niet veele twijfeling en onzekerheid overtelaaten in hunne gemoederen. — Twijfeling en onzekerheid — omtrent eene zaak van 't hoogſte aanbelang, van den kragtigſten invloed in dit leven, — omtrent een volgend eeuwigduurend beſtaan!

Hoe dierbaar, hoe leerzaam en vertroostend, derhalven, zijn, ook hierom, de geloofwaardige uitſpraaken der Goddelijke Openbaaring! Deezen, immers, verzeekeren ons ten vollen van een leven na dit leven, van onze hooge beſtemming in Christus, tot eene nimmereindigende za-

ligheid, na den afloop eener kortstondige voorbereiding. Onze gezegende Verlosser, inzonderheid, opent den geloovigen de vrolijkste uitzigten in het toekoomende, daar Hij *den dood te niet gedaan* (*a*), een onverderflijk *leven aan het licht gebragt heeft*, *door het Evangelie* (*b*), en *eenen verschen en leevenden weg ingewijd* tot de hoogste genietingen, voor allen, die toegaan met een waarachtig hart.

Dewijl, nu, de afgetrokkene denkbeelden van Bestaan en Geluk te weinig op ons zouden werken; zo vinden wij ook eenige nadere trekken voor ons afgemaald, eenige bijzonderheden aangewezen, van de stoorelooze geneugten, toebereid voor dezulken, die in den Heere sterven. Gelijk aan den oever der zee het oog des beschouwers genoeglijk wandelt over de ongemeetene vlakte; — zo kan de ziel des Christens de eeuwigheid indenken, en zig gantschelijk verliezen in den zaligen voorsmaak van den naderenden Hemel. — Dan, het behaagde ook tevens der Goddelijke wijsheid, eenige duisterheid te doen blijven over sommige deelen der volgende huishouding, ter oefening van geloove in vertrouwlijk berusten. Eenstemmig blijvende met het klaare en zeekere, mogen wij ons echter, nu en dan, toe-

(*a*) 2 Tim. I: 10. (*b*) Hebr. X: 20.

toegeeven in eerbiedige bepeinzingen, in aangenaame ſchilderingen, van den ſtaat der verheerlijkten hier boven. Indien wij ſlegts de pligten der voorbereiding daardoor niet verwaarloozen, is het geoorlofd en nuttig, ons ook bezig te houden met de waarſchijnlijke beantwoording van veelerhande vragen omtrent het toekomende, die ſomwijlen allerbelangrijkst kunnen worden voor de gevoelens onzer harten.

Onder deeze vragen is 'er ééne, waarop de Heilige Schriftuur mede niet regtſtreeks antwoordt, waarop nogtans elk gevoelig hart - ja - wenscht te zeggen; om daaruit vreugde in 't gezellig leven en troost in 't droevig ſterven te vergaaren: — zij is deeze: „ zullen wij in den Hemel elkand'ren wederzien; zullen wij onze verſtorvene vrienden aldaar herkennen; zullen zij, die wij, treurend, agterlaaten, met ons, hereënd, de genoegens der onſterflijkheid deelen?" — Aangenaam is deeze gedagte: — bekoorlijk deeze voorſtelling der zalige maatſchappij! Overwaardig is de hoope des wederziens dat wij haar trachten te bevestigen, en, bevestigd, doen verſtrekken tot onze leering en vertroosting.

I.

Niemand verwagte hier, bij het gemis eener bepaalde Goddelijke verklaaring, zoodanige on-

wrikbaare bewijsredenen voor het toekoomend herkennen, welke allen tegenfpraak verdooven, en alle duisternis geheel doen verdwijnen. De natuur des onderwerps maakt zulks onmogelijk tevens en onnodig, kunnende wij hier te vreden zijn met eene groote waarfchijnlijkheid, die het zeekere allezins nabij koomt. Niemand denke ook aan zoodanige opheldering van bijzonderheden, welke alle nieuwsgierigheid zoude voldoen. Ligtelijk konden wij hier vervallen in fchilderingen van den tijd, de plaats en de wijze der vernieuwde kennis en onderlinge betrekkingen, te zeer gefchoeid op eenen aardfchen leest, om te pasfen in dien ftaat der zaligheid, waarin al het fterflijke de onfterflijkheid aandoen, en wij den Engelen Gods gelijk zullen weezen. Niet, dan in 't algemeen, derhalven, trachten wij te antwoorden op de belangrijke vraage: of wij hiernamaals elkanders bijzijn met kennis zullen genieten?

Zonder nog bepaaldelijk acht te geeven op fommige plaatzen der Heilige Schriftuur, volgen wij, eerftelijk, het Rede-licht, veelvouwdig en als onmerkbaar bij ons verhelderd door de openbaaring in 't algemeen.

Vooreerst, dan, vraage eenieder zigzelven, zijne vrienden en medemenfchen, of zij niet eendragtig zijn in de Begeerte, om, na de fcheiding des

des doods, hen weder te aanſchouwen, die zij op aarde boven veelen beminden. Bij het minſte naardenken, is dit voorzeker de vuurige wensch van elke gevoelige ziele, vatbaar voor uitgebreide liefde en waare, deugdzaame, vriendſchap. Een wensch, derhalven, die naauw verbonden is met de beste neigingen, de voortreffelijkſte aandoeningen des harten. Dit verlangen ſluimert wel eens bij dezulken, die het toekomende weinig bepeinzen; doch, plaats den zoodanigen, in uwe gedagten, bij het ſterf bed zijns boezemvriends: — daar is het hem geenzins onverſchillig, zijnen vriend voor eeuwig te verliezen, of, — na weinige vlugtige jaaren, hem onverliesbaar weêr te vinden. Ja, bleef iemand dan nog koud en ongevoelig; het zoude ons onmooglijk zijn, denzulken hoog te achten, of met welgevallen te beminnen.

Algemeen, derhalven, natuurlijk en edelaartig is dit verlangen onzer zielen. — En, nu, — wie gaf ons deeze begeerte? Wie verbondt ze met onze waardigſte neigingen, met onze beste gezindheden? Wie anders, dan de Oorſprong van al het ſchoone, de Almagtige en Algoede Schepper en Vernieuwer onzer Natuur? — De Almagtige! Wien alles mooglijk is, wat zig denken laat, wien ook de vervulling van deezen wensch zijner redelijke ſchepzelen geene moeite kan wee-

zen. — De Algoede! wiens gadelooze liefde altoos het geluk der oprechten ten doel heeft, en der menfchelijke natuure geene neiging mededeelde, om aan dezelve nimmer voldoening te verfchaffen. — Onze hoop, derhalven, wordt hier verwagting; ons verlangen ftrekt ten bewijze, dat zalig geftorvenen eerlang elkanders aanwezen, met verrukking, zullen gewaar worden.

Aanmerkelijk wordt het gezegde bevestigd, wanneer wij den Hemel befchouwen, als eenen ftaat van onvermengde genoegens, waarin wij overgaan met behoudenis van dezelfde natuur, ten aanzien van alles, wat rein is en geheiligd, — en met eene onbenevelde herïnnering aan voorige toeftanden. Zonder deeze herïnnering, toch, aan 't aardfche leven, ware ditzelfde leven geheel weg uit ons zedelijk beftaan, het verband tusfchen tijd en eeuwigheid verbroken, onze eigene behoudenis een Raadzel voor ons zelve, en wij ongefchikte voorwerpen tot een genade-loon, welks genieting ons moet noopen ter verheerlijking der Goddelijke volmaaktheden. Dit herdenken, nu, van de merkwaardigfte omftandigheden en de onderfcheidene betrekkingen des voorigen beftaans, voert gewisfelijk onze overdenkingen namaals van zelven terug tot onze ouders, onze bloedverwanten en vrienden, die ons naar de Eeuwigheid vooruitreisden, of eerlang

ftaan

ſtaan te volgen. Zoodanig overzigt van weleer genotene vriendſchap en liefde in Godvruchtig ſamenſpreeken of bidden, zal ongetwijfeld iets aangenaams in zig bevatten. Doch, gelijk een reiziger in vreemde gewesten zig nimmer het verlaten geboorteland en de ouderlijke wooning te binnen brengt, zonder tevens het zoete dier gedagte vermengd te bevinden met een uitgeſtrekt, ſomtijds weemoedig, verlangen: — zoo zal ook het terugdenken aan onze weldoeners en vrienden de begeerte des wederziens als op nieuw ontſteken in de gewesten der zaligheid. Of, zouden ook de ſtreelende geneugten des Hemels, zou ook de aanwinst van nieuwe kennisſen, ons de ouden doen vergeeten, gelijk hier beneden de gedagtenis der verſtorvenen allengs zeldzaamer terugkeert? Hieromtrent vraag ik alleenlijk: hebben wij geene hoogachting voor hem, die de indrukzels eener regtmaatige rouwe in zijn bedaard gemoed overhoudt, boven den genen, die zig ten ſpoedigſten verſtrooit door de genietingen der waereld? Klinkt het ſchoon, dat onze geest, in hoogere kringen, aan hen, die hij voormaals beminde, nu niet meer wenscht te denken? Zou de Allerhoogſte dit vereiſchen tot ons waarachtig geluk? Neen gewislijk! Ligtzinnige ondankbaarheid kan nimmer ſchuldeloos, veel min prijswaardig genaamd worden. —

den. — De Hemelling is welgeſtemd en geheiligd: hij blijft, derhalven, aan zijne vrienden gedagtig; het wederzien blijft, ook dan, zijne begeerte; eene eeuwige ſcheiding van die geliefden zou voor hem een gemis zijn, nooit geheel te vergoeden door andere zaligheden. Die beminde perſoonen konden eeuwiglijk zijne vreugd vergrooten, daar ze nu, ten zijnen opzigte, voor eeuwig zijn geſtorven. Geene verſchillende maate eener gelijkſoortige zaligheid zou hunne vriendſchap in den weg ſtaan. Eendragtig wenschten hunne vereënigde zielen den Verloſſer te looven en te danken. — *Zonder* herkennen van eertijds geliefden, beſluiten wij uit dit alles, laat zig de Hemel geenzins denken als eenen ſtaat van onbelemmerde en volle gelukzaligheid; als zoodanig, echter, hebben wij ons dit verblijf der Heerlijkheid voor te ſtellen, en verwagten, dus, met reden, de aangenaame vervulling onzer blijvende begeerte tot herſtelde gemeenſchap met de gelukkigen onzer voorige vrienden.

Alleraanneemlijkst, eindelijk, en van den toekoomenden gelukſtaat onäfſcheidbaar, koomt ons het wederzien te voren, wanneer wij de aandagt vestigen op de geſteltenis onzer eigene zielen, en 't geen wij daaruit mogen afleiden, met betrekking tot haare genoegens in een volgend beſtaan. Bij de minſte opmerking, vinden wij in ons eene

ſter-

ſterke neiging tot gezelligheid, met onze natuure ten naauwſten verbonden. Het beminnen onzer medemenſchen is onze onvermijdlijke pligt, en tevens onder onze voornaamſte genoegens op aarde. Verkeering met anderen is Gods wil, — is onze gelukkige beſtemming. — Wij kunnen ons, derhalven, de menſchelijke ziele geenzins voorſtellen, als hoogstgelukzalig, zonder gemeenſchap met andere gelukkigen, — zonder gezellige werkzaamheid. Het voldoet ons in geenen deele, te denken: „ namaals zullen wij, van alles, buiten God, geſcheiden, de ſtille genoegens ſmaaken van eenen kluizenaar, die, wars van de waereld, een' ſteilen, ongenaakbaaren rots heeft beklommen." Enkel beſpiegelen en bevinden, zonder eigene bezigheid en onderling mededeelen, kan de hoogſte geneugte, — de waare beſtemming, niet weezen, van onzen gezelligen, rusteloos werkzaamen, geest. Hiernamaals zullen wij Gods ſchepping zinnelijk gewaar worden, met vermogen om te werken op de omringende voorwerpen, 't geen onze zaligheid ſteeds vergrooten, en eene opwekking zal weezen tot verheerlijking van den Maaker. Hiernamaals zal dus ook bijzonderlijk, door onze vereëniging met andere wezens, voldaan worden aan de gezellige behoeften onzer onſterflijke ziele.

Dan, wij gaan hier nog eenen ſtap verder. —

Het

Het geduurig bepeinzen van de aanbidlijke Godheid, en de wonderen der natuur, alleenlijk afgewisfeld door het eerbiedig verkeer met andere verhevene wezens, vordert eene fpanning van onze beperkte vermogens, die eenige verpoozing nodig heeft, en ons doet reikhalzen naar dien rustgeevenden, vertrouwlijken, omgang, welke eene meerdere gelijkheid fchijnt te vereifchen. Allerwenfchelijkst, derhalven, en zeer waarfchijnlijk, wordt de toekoomende verkeering — ook met gelijkfoortige fchepzelen, met gewezene aardbewoners, bijzonderlijk dezulken, met welken wij hier beneden reeds in betrekkingen ftonden, die, in de vreeze Gods, vaster aangroeiden, dan dat ze alleenlijk voor dit leven zouden dienen. Op goeden grond mogen wij ons dan verheugen, in het ftreelend vooruitzigt eener blijde intreede in 't luisterrijk gezelfchap, niet alleen van zalige Engelen, maar ook van de besten der menfchen uit alle tijden en volkeren, waaronder wij veelen onzer bloedverwanten en vrienden eerlang zullen onderkennen, 't zij dan door vriendlijke onderrigting der hoogere geesten, 't zij door behulp der eerstvoorkoomende verheerlijkten, 't zij door onmidlijke ontdekking aan elkanderen.

Ter bevestiging van de hoope des wederziens zullen wij nu bepaalder letten op fommige voorftellen en gezegden der Heilige Schriftuur. Nergens vin-

vinden wij daarin met zoo veele woorden gepredikt, dat zalig verſtorvenen eens malkand'ren herkennen; doch nergens vinden wij ook het tegendeel, zelfs niet ſchijnbaar, aangewezen, terwijl dit gedeeltelijk ſtilzwijgen den grond onzer verwagting geenzins kan verzwakken. Veel, daarentegen, ontmoeten wij, vooral in de ſchriften des Nieuwen Verbonds, 't welk een toekoomend kennen en herkennen allezins onderſtelt, inſluit en noodzaaklijk ſchijnt te maaken.

Sommige algemeene afſchilderingen des volgenden levens behelzen veele zijdelingſche, doch aanmerkelijke bewijzen.

Dat wij den Hemel te regt beſchouwden, als eenen ſtaat van gezellige verkeering, leeren ons de benaamingen van *Israël Gods*, *gemeente van God en van Jeſus Christus*, *koningrijk der Hemelen*, *huis Gods*, waarin *veele wooningen* zijn toebereid (*c*), van *Hemelsch Jeruſalem*, en eene *algemeene vergaadering en gemeente der eerstgeboornen en volmaakte regtvaardigen* (*d*). Dit zelfde verzekert ons de beſchrijving van eene ontelbaare *ſchaare uit alle natiën en geſlagten*, *volkeren en taalen* (*e*), die zekerlijk niet onderling vreemd zal weezen. Desgelijks de voorſtelling des

(*c*) Joann. XIV: 2. (*d*) Hebr. XII: 22, 23.
(*e*) Openb. VII: 9.

des Zaligmaakers aangaande het toekoomend regtsgeding, waarin het eene volk tegen het ander zal opſtaan, zie b. v. Matth. XII: 41, 42 en ſommigen *weening en knerſing der tanden* (*f*) wordt voorſpeld, wanneer zij *zien* zouden *Abraham*, *Izaak en Jacob*, *en alle de Propheten in het koningrijk Gods*; maar *zigzelven buiten uit geworpen*, terwijl anderen *van Oosten en Westen*, *van Noorden en Zuiden koomen* zouden, om eendragtiglijk aantezitten. Het gelijktijdig verſchijnen van Moſes en Elias op Thabor (*g*), zoo wel als het onbevreemd, éénſtemmig, ſamenſpreeken aldaar en het gelijkelijk vertrekken, geeven aanleiding om te denken aan een gemeenſchaplijk verblijf en gezellig verkeer. Merkwaardig zijn hier ook alle die uitdrukkingen, welke de geloovigen, zoo wel hier beneden, als in den verheerlijkten ſtaat, doen voorkoomen, als verëenigde leden des zelfden lighaams, waarvan Christus het gezegend Hoofd is (*h*), *in wien alles tot één is vergaarderd*, *beide dat in den Hemel is*, *en op aarde*, zijnde ook allen onderdaanig aan Hem, wien alle magt is overgegeven.

Die gezegden, wijders, van onzen Heere of zijne Leerlingen, welke de gewesten des Hemels

(*f*) Luc. XIII: 28, 29. (*g*) Luc. IX: 28.
(*h*) Eph. I: 10.

mels aftekenen, als de plaats, niet flegts van gelukzaligheid in 't algemeen, maar ook van allezins bijzondere en eigenaartige vergeldingen; — deeze allen, leiden ons ftilzwijgend tot de verwagting eener vernieuwde kennis. Immers, hoe zouden zij, die door Gods genade behouden worden, — hoe zouden zij maaijen, juist het geen zij gezaaid hebben; hoe het eigen en bepaald loon genieten, voor elke zorge, elk lijden om den Godsdienst, elke liefderijke verrigting, — zonder het wederzien der verloorene vrienden? Namaals, zegt de Propheet (*i*), zullen eertijds nuttige *leeraars blinken als de zon*, en, *die veelen regtvaardigen, gelijk de ftarren, altoos en eeuwiglijk.* Maar, kan iets zoo gepast, zoo eigenaartig hunne pogingen beloonen, als de ontmoeting van door hen midlijkerwijze behoudene zielen, om daarmede eeuwiglijk hunne vreugde te deelen? — Neen voorzeker! — Hoe werdt de onvermoeide zorge vergolden van Godvreezende Ouders, die nog ftervende den Heere aanriepen om de eeuwige behoudenis hunner geliefde panden, bijaldien zij nimmer van dezelven iets verder vernamen? Wederzien is in alle foortgelijke gevallen de heerlijkfte, de eigenlijkfte en volmaaktfte aller bijzondere vergeldingen.

Zoo

(*i*) Dan. XII: 3.

Zoo ſchetſen ons ook de Heilige Bladeren de naderende Eeuwigheid, als eenen ſtaat, waarin onze gebrekkige kennis volkomen, en al het nu verborgene openbaar zal worden; waarin wij den Raad Gods verneemen, en al het aanbidlijk beſtuur des Heeren over de zedelijke waereld zoo onbeneveld zullen aanſchouwen, dat wij gemeenſchaplijk, en met de Hemellingen éénſtemmig, zullen uitroepen: (*k*) *rechtvaardig en waarachtig zijn uwe wegen, Gij Koning der Heiligen!* Dan zullen wij bemerken, waarom den vroomen hier veelal ſmarte, den Godloozen voorſpoed, te beurt is gevallen; waarom wijzelven, en veelen onzer bekenden, door ziekte en tegenſpoed nedergedrukt, of ook vroegtijdig van deeze aarde werden opgeroepen. Zaaken allen, welke een uitgebreid overzigt vereiſchen van deeze waereld in verband met de volgende, eene bijzondere kennis aan de verblijfplaatzen en de genoegens onzer geliefde vrienden, een aanſchouwen en medegenieten van hunne zaligheid.

Dit volkomener inzigt in de Goddelijke beſtuuringen, dit overtuigd berusten in de volmaakt regtvaardige en welwijze beſtellingen des Allerhoogſten, kan hier ook eene bedenking wegneemen, die natuurlijk bij elk, die eenigzins naardenkt,

(*k*) Openb. XV: 3.

denkt, zal opkoomen, en onze aandagt ſchijnt te verdienen.

Bij het wederzien, namelijk, onzer geliefde bloedverwanten en vrienden, zullen wij maar al te waarſchijnlijk ſommigen hunner misſen, en eerlang gewaar worden, dat zij, van de hoope der zaligheid uitgevallen, de gewesten der vernedering en der elende bewoonen. Deeze gedagte is zekerlijk bedroevend: zij maakt ons bevreesd voor eene aanmerklijke vermindering des Hemelſchen genoegens, doende ons ſomwijlen zelfs hoopen op eene voortduurende onkunde wegens de lotgevallen onzer bekenden na den afloop hunner verkeering in den vleeſche. Nog grooter wordt deeze bekommerende zwarigheid, wanneer wij bedenken, hoe, onder die vermiste perſoonen, ſommigen zijn kunnen, wien eertijds onze ligtzinnige redenen of ſlegte voorgang aanleidelijk waren tot voortgang of verharding in Ongeloof en Godloosheid, aan wier rampzalig verderf in deszelfs trappen wij onszelven geenzins onſchuldig kennen. Dit is eene van die misdaaden, welke in ons de gedagte kunnen verwekken: „ ſchoon God mij dezelve al vergeeve, hoe zal ik ze mijzelven vergeeven, en het grievend naberouw ontvlugten!" Dan, ook hieromtrent zullen in den toekomenden gelukſtaat weldaadige beſchikkingen des vreedes zijn toebereid. — Zij,

 die

die wij buiten eigene ſchuld ontbeeren, zullen ons ook geene merkbaare kwelling doen gevoelen. Reeds op aarde moesten veele Christenen vader of moeder verlaaten om den Verlosſer te volgen. Veel meer nog zal dit namaals onze pligt zijn, en tevens gemaklijk vallen, wanneer de genegenheid zig alleenlijk zal vestigen op geestelijke hoedanigheden, niet op de bloote betrekkingen, welke zig in 't aardſche leven doen gevoelen, in zoo verre wij kunstdriften gemeen hebben. Een dieper doorzigt in alles, met liefde tot God en het zedelijk ſchoone, beſtuurt dan onze neiging, zoo dat wij haaten, die God haaten, met een heilig genoegen de hoogſte regtvaardigheid beſchouwen, en de veelvoudige ongeſchiktheid dier ongelukkigen zoodanig doorzien, dat wij, ook hier, met gelatenheid kunnen berusten in de oordeelen en beſtellingen des Heeren.

Behalven de algemeene beſchrijvingen des toekoomenden levens, ontmoeten wij ook veele enkele, meer op zig zelf ſtaande, gezegden in de boeken des Nieuwen Verbonds, welke allezins kragteloos en onverklaarbaar worden, zonder een uitzigt op wedervereëeniging met onze voormaalige vrienden.

De Heilige Paulus (*l*) wil de Thesſaloniſche Chris-

(*l*) 1 Thesſ. IV: 13.

Christenen terug roepen van die onmaatige droefenis wegens gestorvene vroomen, welke den genen eigen was, *die geene hoope* hadden, maar onbetaamende voor geloovigen, die een *wederbrengen met Christus* (*m*) moesten erkennen. Hoe zouden, nu, zijne redenen klemmen, indien de verwagting des wederziens ongegrond ware en ijdel? Dan, immers, waren alle verstorvenen, ten onzen opzigte, geheel weg, — voor eeuwig verloren, zoo dat wij nimmer tot hen naderden, en ons verlies als onherstelbaar mogten beweenen, schoon zij ook in den Heere waren ontslapen.

De gelijkenissen, door onzen Heiland gebezigd, mogen wij zekerlijk niet misbruiken, om daaruit, onbedoelde zaaken, door te ver getrokkene overbrenging, ligtzinnig te betoogen; — doch, wanneer ons de Verlosser den rijken man, na het afsterven, doet voorkomen (*n*), als herkennende Abraham met Lazarus in zijnen schoot, volgt daaruit, echter, dat het denkbeeld des wederziens geenzins vreemd is of verwerpelijk, en de Zaligmaaker, aan 't toekoomende gedagtig, het gebruiken daarvan onschaadlijk en goed konde vinden. — Op gelijke wijze vermaande ook de Heere Jesus, na de voorstelling van den listigen Rent-

(*m*) vs. 14. (*n*) Luc. XVI: 19. enz.

Rentmeester, dat men zig *vrienden* te *maaken* hadt, *uit den onregtvaardigen Mammon* (*o*), dat men, uit zijne tijdelijke middelen, door weldaadigheid, veelen aan zig moest verbinden, *op dat zij*, *wanneer* ons zoude *ontbreken*, ons mogten *ontfangen in de eeuwige tabernakelen.*

Nu reeds is het onze pligt te *zoeken* en te *bedenken de dingen die boven zijn; daar Christus is zittende ter regtehand Gods* (*p*); en, na een zalig ſterven, leeren ons verſcheidene plaatzen der Heilige bladeren, — na een zalig ſterven, worden wij, met den Verlosſer, in Heerlijkheid geopenbaard en nader verëenigd, zullende *Hem gelijk weezen*, *en aanſchouwen gelijk Hij is* (*q*), allezins overeenkomſtig de eigen bede van Christus, *Vader! ik wil*, *dat daar ik ben*, *ook die bij mij zijn*, *die Gij mij gegeven hebt*; *op dat zij mijne Heerlijkheid mogen aanſchouwen* (*r*). Overëenkomſtig ook de troostrijke belofte des Heeren aan zijne discipelen en getrouwe naarvolgers, wegens *dien dag*, *waar in* Hij, gezegend! *met hun*, *de vrugt des wijnſtoks nieuw zal drinken in 't Koningrijk zijns Vaders* (*s*). Zoo ſprak insgelijks onze ſtervende Heiland tot den

(*o*) Luc. XVI: 9. (*p*) Col. III: 1.
(*q*) 1 Joan. III: 2. (*r*) Joan. XVII: 24.
(*s*) Matth. XXVI: 29.

den bekeerden moordenaar: *heden zult gij, met mij, in 't Paradijs zijn* (*t*). Zoo wenschte ook Apostel Paulus *bij den Heere intewoonen* (*u*); *ontbonden, en met Christus te weezen* (*v*). — Hoe kunnen wij ons, nu, verbeelden, dat elke verheerlijkte ziele het bijzijn en de gemeenschap des Zaligmaakers zou genieten, zonder tevens de schaare te zien van de zegepraalende kerk, en dus zijne gelukkige lotgenooten weder te vinden, om zig daarmede onscheidbaar te veréénen? Hoe kunnen wij ons dit verbeelden, daar wij den Heiligen Paulus, aangaande zigzelven en zijne amptgenooten, tot de Corinthiërs hooren zeggen: *die den Heere Jesus heeft opgewekt, zal ons ook, door Jesus, opwekken, en, met uliëden, daar stellen* (*w*)?

Zagen wij, na de scheiding des doods, elkand'ren nimmer weder, dan, immers, ware het ijdel, den zoodanigen, welken wij tot het goede opleidden, te verzeekeren; „ ook in het volgend leven zult gijlieden mijne lievelingen blijven, mijne vreugd vergrooten, en ik mij in uwe behoudenisse beroemen." — En echter, hoe spreekt hier wederom onze Kruisgezant tot de gemeente van Corinthus? *Gij hebt ons erkend*, zegt

(*t*) Luc. XXIII: 43.
(*u*) 2 Cor. V: 8.
(*v*) Phil. I: 23.
(*w*) 2 Cor. IV: 14.

zegt hij, *dat wij uw roem zijn, gelijk gij ook de onze zijt, in den dag des Heeren Jesus* (x). Allezins gelijkluidend, vraagt hij ook aan de Thessalonische Christenen: —— *welke is onze hoope, of blijdschap, of kroone des roems? Zijt gij die ook niet voor onzen Heere Jesus Christus in zijne toekomst* (y)? — Kon de hoogverlichte Paulus zig streelen met zoodanige verwagtingen, kon hij zig deeze roemrijke vreugde belooven: — dat wij ons dan vrijelijk overgeeven aan den edelen wensch onzer zielen, aan de blijde hoope des wederziens in den Hemel! Eene hoope, die onze uitzigten niet weinig verfraait, een' bijzonderen nadruk bijzet aan veelen onzer verpligtingen, en, alzoo, eene bronwel opent van bemoedigende vertroosting in de rampen deezes onzekeren levens; gelijk ons nu, in het tweede gedeelte onzer verhandeling, een weinig nader staat te beschouwen.

I I.

Verrukkend, Christenen! is de gedagte aan de zalige maatschappij van de gunstgenooten des Heeren! Ontslagen van het lighaam der zonde en de banden des doods, geniet zij de kommerlooze vreug-

(x) 2 Cor. I: 14. (y) 1 Thesf. II: 19.

vreugde der onbevlekte Engelen. In zuivere, broederlijke liefde ontſtoken, vergroot deeze maatſchappij de genoegens van elk der leden door ze onderling te deelen. Door eene zagte overëenſtemming van ſchuldelooze gedagten en prijswaardige aandoeningen, klimmen de genietingen hunner vriendſchap geduurig, zonder ooit weêr te daalen.

Onder het genieten van altoos nieuwe en onvermengde zaligheden, herïnneren zij elkand'ren aan de verloopene jaaren hunner vreemdelingſchap in de ondermaanſche gewesten, aan de ſtruikelende voetſtappen, die zij weleer op deeze aarde drukten. Telkens aangedaan, over de onverdiende en onbeperkte Goedheid, die hen, door zoo veele gevaaren, gelukkig overbragt in het Rijk des eeuwigen Vreedes, ſpooren zij elkand'ren aan tot gemeenſchaplijk aanbidden en verheerlijken van den Oneindigen Algenoegzaamen en van zijnen Eeniggeboornen, in wien zij hunnen Verlosſer eerbiedigen en hunnen broeder beminnen.

Terwijl het verlichte oog gevestigd is op ons diep verval, laat hèt zig naauwlijks gelooven, dat ook voor ons, — zondige en onwaardige ſtervelingen, de toegang openſtaat tot dit vlekkeloos, dit volzalig, gezelſchap des Hemels! *Geloofd zij*, derhalven, *de God en Vader*

van onzen Heere Jesus Christus, die, naar zijne groote bermhartigheid, ons heeft wedergeboren tot deeze *leevende hoope, door de opstanding* zijns geliefden *uit de dooden* (z)! Ten zij wij veragters zijn van den rijkdom der Goddelijke genade, wagt ons eerlang de heuglijke vereëniging met deeze gelukkige schaare. Dan zullen wij van aangezigte tot aangezigte kennen alle de Heiligen, die, sedert de tijden der schepping, deeze aarde vercierden. Dan zullen wij, met aandoening, onze eerste ouders ontmoeten, de nutte verkeering met Aartsvaders en Propheten erkentelijk genieten, en voordeel trekken uit het mondelijk onderwijs der Apostelen en Discipelen onzes Heeren. Daar zullen wij ons verheugen in 't bijzijn van beroemde Wijsgeeren, schrandere vernuften en doorgeleerde mannen, die eertijds hunne wijsheid met Godvrucht paarden. Zoo streeven wij, in ruimere kringen, naar hoogere wetenschap en kennis, tot aangenaam voedzel voor onzen redelijken geest. Daar, eindelijk, vinden wij in volkomenheid weder onze voormaalige deelgenooten in lief en leed, — de getuigen van onze deugden en gebreken, — de kenners onzer lotgevallen, die zig verblijdden over onze blijdschap en treurden over onze droefenissen, —

hen

(z) 1 Petr. I: 3.

hen vinden wij verheerlijkt weder, om eeuwiglijk te juichen, zonder vreeze voor naderende ſcheiding.

Zulke kennelijke en waaragtige trekken van de genoegens des Hemels nodigen onze aandagt en houden dezelve gevestigd, waardoor het geloove wordt opgewekt tot Leven en Werkzaamheid, dienende om trage handen en ſlappe knieën op te regten; om onzen wandel derwaards beſtendig voort te zetten met Geloove en Langmoedigheid, ſteeds aangemoedigd door de hoope op eenen ruimen ingang, en het beërven der beloftenisſen.

Hebben wij niet dikwijls, niet geduurig, ſtoffe tot zelfverwijt, dat wij ons zoo weinig voorbereidden tot die zuivere maatſchappij der Hemelbewooners; dat wij zoo menigwerf de kroone uit het oog verlooren, die opgehangen is aan 't einde onzer loopbaane? — De levendige hoope des wederziens voede, alzoo, onze overdenkingen, en ſterke onze daagelijkſche voornemens; zij leere ons, van nu aan, den goeden ſtrijd volſtandiger ſtrijden, leere ons de begeerlijkheden der waereld en het lijden deezes tijds gering achten, bij dat *gantsch zeer uitneemend*, *eeuwig gewigt der Heerlijkheid*, 't geen toebereid is voor alle Gunstgenooten des Heeren.

Dat wij ons ook meer en meer gewennen, den

naasten te beſchouwen, als medegeroepenen tot de eeuwige zaligheid, als zulken, die met ons kunnen voortreizen naar 't zelfde Vaderland, om daar eindeloos te vertoeven. Dit, immers, verſchaft ons nieuwe drangredenen, om de pligten der Liefde jegens hun beste deel met blijdſchap te vervullen, geenerlei aanleiding te geeven tot zonde en ongeloof, maar, in tegendeel, door wandel en geſprekken, veele zielen voor den Hemel te gewinnen. De behoudenis derzulken, in 't bijzonder, die door naauwere banden met ons zijn vereënigd, wordt het voorwerp onzer geduuriger zorge onder herhaalde gebeden, in de onaangenaame hoope, dat wij hier door onze Liefde en Vriendſchap vereëeuwigen, en onverliesbaare ſchatten zullen verkrijgen.

Zijn ons veele geliefde en waardige vrienden reeds vooruitgereisd naar de gewesten des vreedes, zoo gevoelen wij eene nadere betrekking tot het onzigtbaar Koningrijk. De bepeinzing van hunnen gelukſtaat is ons lieflijk, en de hoop van hen eens weder te omhelzen, bevestigt onze wankelende ſchreden. De bewustheid, dat zij, ook voor ons, nog leeven, dat zij eerlang onze handelingen verneemen, en de afgebrokene kennis met ons kunnen vernieuwen, —— deeze bewustheid —— is eigenaartig geſchikt om kragt

en

en nadruk bij te zetten aan onze verpligting jegens gestorvenen. Zij doet ons de raadgeevingen en begeerten eens stervenden Vaders waardeeren, en, ook na zijnen dood, met ijver behartigen. Zij doet ons de bevelen des overledenen derwijze eerbiedigen, als ware hij slegts verreisd, om spoedig weder te keeren en rekenschap van ons te eischen. Zij maakt onze beloften aan stervenden voor altoos kragtig en verbindend, doende ons weduwen en weezen ontfangen, als in het bijzijn dergeenen, die hen ééns hebben opgedragen aan onze vriendschaplijke zorge.

De verwagting eener zalige hereëniging met onze geliefden, is, dan, overvloedig in drangredenen tot eenen Godvrugtigen en voorbeeldigen wandel: —— doch, zij is het niet minder in eigene en bijzondere vertroostingen, onder veelerlei rampen deezes onbestendigen levens.

Miskend, door achtenswaardige, doch kortziende tijdgenooten, wier vriendschap hij vrugteloos begeerde, kan zig de waare Christen verheugen in het naderen van dien grooten dag, waarin zij hem zullen aanschouwen, regtvaardigen en beminnen, bij het onbeneveld licht der aanbreekende Eeuwigheid. „ U, welken wij op aarde te dwaaslijk miskenden," is dan mooglijk hunne taal, „ U vinden wij nu gerekend onder de uit·

ver-

verkoornen Gods, onder de medeburgers des Hemels! U dagten wij hier nimmer te ontmoeten! —— Gezegend zij onze dwaling; —— eeuwigduurend de verbintenis onzer zielen!"

Roepen ons fommige pligten, of noodzaaken ons de bezigheden en lotgevallen der waereld, om, jaaren agterëen, verre van hen verwijderd te leeven, wier minzaame verkeering wij befchouwen, als het grootfte onzer tijdelijke genoegens; - ook dan kunnen wij ons opbeuren, door te gedenken aan het kortftondige deezer fcheiding en het onbeperkte dier ftoorelooze verëeniging, welke de Godvreezenden eerlang onfcheidbaar zal maaken.

Dan, 't zij wij, in afgelegene plaatzen overgevoerd, de onzen thans alleenlijk verzellen met vriendfchaplijk aandenken of fchriftelijk onderhoud; 't zij wij, nader bij elkanderen, de genoegens fmaaken eener daaglijkfche verkeering; - het eindlijk deel aller nakomelingen van Adam, — de dood — zal ons vroeg of fpade van veelen, die ons waard zijn, berooven! Dan zouden de verbintenisfen onzer harten den doodskelk verbitteren, welken de overblijvende ten halve moet drinken. Dan, echter, is ook de verwagting des wederziens rijker dan ooit in de zagtfte vertroostingen. Gelijk een genezende balzem, daalt

zij

zij neder in de verſche wonden van verlaatene Egtgenooten, treurende Ouders, bedroefde Kinderen of Vrienden. Door haaren invloed geſterkt, overpeinst de Christen alle de verwoestingen, welken de Koning der verſchrikking onder de zijnen aanrigtte, en bewandelt de ſtille graven zijner dierbaarſte panden, onder eene aangenaame vermenging van droefenis en hoope. „ Stroomt vrijelijk mijne traanen!" zegt hij tot zig zelven, — „ ſtroomt vrijelijk, zoo lang gij „ naar die blijft gelijken, welken mijn Gezegende Meester over Lazarus weende. Maar, „ dat nooit mijne rouwklagten ongeloof en wantrouwen verraaden; dat ik nimmer de vertroostingen des Evangeliums verwerpe! —— Niet „ voor eeuwig heb ik deeze lievelingen verlooren. Zij kwamen behouden over tot den „ Vriend hunner zielen. Verlaat dan, O mijne gedagten! deeze bewaarplaatzen huns ſtoflijken bekleedzels! Rijst opwaards tot die „ heerlijke gewesten, daar zij, aan malkand'ren „ wedergegeven, hunnen Verlosſer te gemoet „ gaan! Dat ik ſlegts mijnen ſtrijd blijmoedig „ poog te ſtrijden, mijnen loop te volëinden, „ mijn Geloof te behouden! Zoo zullen eenige „ vlugtige jaaren mij weder met hen verëenen, „ die alleenlijk vooruitreisden, om mij eerlang

„ jui-

„ juichende te ontfangen. Dan zullen wij mal-
„ kand'ren verheerlijkt wederzien, in die volza-
„ lige Oorden, alwaar onze vriendſchap, van
„ al het aardſche gezuiverd, onbelemmerd zal
„ groeijen, en nooit weêr verbitterd worden
„ door de ſcheiding des doods; alwaar wij, met
„ de reijen der Eng'len eenſtemmig, door alle
„ eeuwen heen, met verrukking, zullen uitroe-
„ pen: *Hem, die op den Throon zit, en het*
„ *Lam, dat voor ons geſlagt is*, opgewekt en
„ verheerlijkt, *zij dankzegging, eere, heerlijk-*
„ *heid en kragt, in alle Eeuwigheid*, amen! (*a*)"

(*a*) Openb. V: 13.

ZINSPREUK:

*Wij kennen ten deele, en wij prophetee-
ren ten deele.*

D03663176W
Duke University Libraries